

МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ І НАЦІОНАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Ph.D.

ISSN 2786-619X
ISBN 978-617-8167-20-2

ІННОВАЦІЙНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Електронне продовжуване видання
Інституту професійної освіти НАПН України

Рубрика
НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

— 00 —

Спецвипуск 7 (20)

**МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ПІДГОТОВКИ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ
ГЛОБАЛЬНИХ І НАЦІОНАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ**

**МАТЕРІАЛИ
VI Всеукраїнського науково-практичного семінару**

Київ
Інститут професійної освіти НАПН України
2024

*Рекомендовано до друку вченою радою Інституту професійної освіти НАПН України
(протокол № 13 від 23 грудня 2024 р.).*

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ ТОМУ

Валентина Радкевич, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, директор Інституту професійної освіти НАПН України

Микола Пригодій, доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту професійної освіти НАПН України

Людмила Єршова, доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту професійної освіти НАПН України

Світлана Кравець, кандидат педагогічних наук, старший дослідник, завідувач лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання Інституту професійної освіти НАПН України

Людмила Базиль, доктор педагогічних наук, професор, учений секретар Інституту професійної освіти НАПН України

Катерина Бех, кандидат історичних наук, вчений секретар Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України

Мирослава Карацуба, кандидат філологічних наук, доцент, в.о. заступника директора Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України

Наталія Кулаласва, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та психології Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Наталія Мироненко, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, радник директора НДІ інтелектуальної власності НАПрН України

Лариса Петренко, доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу теорії і практики педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, голова правління ГО «Інститут соціогуманітарної політики»

Олександр Радкевич, доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу моніторингу та оцінювання якості загальної середньої освіти Інституту педагогіки НАПН України

Валентина Троцька, кандидат юридичних наук, завідувач сектору розпорядження авторськими та суміжними правами відділу авторського права і суміжних прав НДІ інтелектуальної власності НАПрН України

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Дорожко Григорій Костянтинович, кандидат технічних наук, доцент, заступник директора з організаційної роботи НДІ інтелектуальної власності НАПрН України;

Базиль Людмила Олександрівна, доктор педагогічних наук, професор, учений секретар Інституту професійної освіти НАПН України.

I-66 Інноваційна професійна освіта. – Спецвипуск 7(20). Модернізація освітніх програм підготовки здобувачів
M64 вищої освіти в контексті глобальних і національних викликів: матеріали VI Всеукраїнського науково-практичного семінару / [за ред. В.О. Радкевич; М.А. Пригодія]. – Київ: ІПО НАПН України, 2024. – 404 с.

УДК 377/378:001.895

ISSN 2786-619X

ISBN 978-617-8167-20-2

<https://doi.org/10.32835/2786-619-X/2024/7.20>

Збірник матеріалів науково-практичного семінару містить результати досліджень і практичних напрацювань, спрямованих на вирішення актуальних питань сучасної освіти. У збірнику розглядаються ключові аспекти розвитку академічної свободи, відповідальності, забезпечення якості освіти, відповідності освітніх програм сучасним вимогам ринку праці, а також впровадження інноваційних педагогічних технологій. Особливу увагу приділено питанням правових основ академічної доброчесності, розвитку правової та екологічної компетентності педагогів і здобувачів освіти, модернізації професійної підготовки в умовах цифрової трансформації та інтеграції до європейського освітнього простору.

Матеріали будуть корисними для науковців, викладачів, методистів, аспірантів, студентів і всіх, хто цікавиться проблемами модернізації освітньої сфери, вдосконаленням внутрішніх систем забезпечення якості освіти, розвитком кадрового потенціалу та інноваційними підходами до управління освітніми процесами.

ISSN 2786-619X

ISBN 978-617-8167-20-2

<https://doi.org/10.32835/2786-619-X/2024/7.20>

© Інститут професійної освіти НАПН України, 2024

© Автори, 2024

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. РОЗВИТОК АКАДЕМІЧНОЇ СВОБОДИ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ, ЇЇ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗАКОНОДАВЧОГО ТА ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ	7
Інна Шоробура ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН.....	7
Лариса Петренко ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІДКРИТОЇ НАУКИ	14
Алла Онищенко ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО У СТВОРЕННІ ТА ФУНКЦІОНУВАННІ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ ДЛЯ СФЕРИ ПОСЛУГ	20
Дар'я Вороніна-Пригодій ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ГАРМОНІЗАЦІЇ ОСВІТИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	26
Serhii Kuliashov PERIODISATION OF HIGHER IT EDUCATION IN US UNIVERSITIES: STAGES OF DEVELOPMENT AND KEY TRENDS	33
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВІ ОСНОВИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ. РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГІВ І ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ	39
Валентина Троцька ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ УНІКАЛЬНОСТІ ТЕКСТУ ПРИ ПЕРЕВІРЦІ ДИСЕРТАЦІЇ НА АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ	39
Денис Натеса МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ..	47
Микола Пригодій ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ	53
РОЗДІЛ 3. ВІДПОВІДНІСТЬ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ТЕНДЕНЦІЯМ РОЗВИТКУ СПЕЦІАЛЬНОСТІ, УКРАЇНСЬКОГО І СВІТОВОГО РИНКІВ ПРАЦІ	61
Дмитро Гоменюк ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ УКРАЇНИ В ПОВОЄННИЙ ЧАС.....	61
Оксана Чуйкова РОЛЬ НАВЧАЛЬНО-ПРАКТИЧНИХ ЦЕНТРІВ У ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ ДЛЯ РИНКУ ПРАЦІ .	66
Анна Остапенко, Тетяна Пащенко ДІАГНОСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОЦІНЮВАННЯ РІВНІВ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ФАХОВИХ КОЛЕДЖІВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ, ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО ЧАСУ	73
Дмитро Наглий ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ В ЕКОНОМІЧНИХ КОЛЕДЖАХ.....	78
Тетяна Пятничук МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ КЕЙС-МЕТОДУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ БУДІВЕЛЬНИКІВ	86

Андрій Костючик ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХОВИХ МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ З ОРГАНІЗАЦІЇ І ТЕХНОЛОГІЇ ВЕДЕННЯ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА.....	90
Володимир Артюшенко ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ З ВІДНОВЛЮВАЛЬНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ У КОНТЕКСТІ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ.....	99
Владислав Великожон СУТЬ І СТРУКТУРА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БАКАЛАВРІВ З ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ.....	111
Олександр Крячек ПИТАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ РОЗВИТКУ КАР'ЄРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З ЕКОНОМІКИ ПІДПРИЄМСТВА У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	117
Людмила Шестерікова КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ХУДОЖНИКІВ-ВИКОНАВЦІВ.....	120
Максим Максимов НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПРОЄКТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ З ДИЗАЙНУ СЕРЕДОВИЩА.....	126
Павло Гріщенко ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БАКАЛАВРА З ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ТА ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ.....	131
РОЗДІЛ 4. СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНИЙ ПІДХІД ТА ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАЄКТОРІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	138
Дмитро Закатнов КОНСУЛЬТУВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ З МОЛОДІЖНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА.....	138
Карина Маліновська СТВОРЕННЯ СПРИЯТЛИВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ТЕХНІКІВ ІЗ ТРАНСПОРТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА УПРАВЛІННЯ ПЕРЕВЕЗЕННЯМИ НА АВТОМОБІЛЬНОМУ ТРАНСПОРТІ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	143
Василь Шусть ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ.....	146
Володимир Овчарук МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ СУДНОВИХ МЕХАНІКІВ.....	157
РОЗДІЛ 5. УДОСКОНАЛЕННЯ ВНУТРІШНЬОЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	166
Петро Лузан ОСНОВНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....	166
Катерина Бех, Мирослава Карацуба УДОСКОНАЛЕННЯ ВНУТРІШНЬОЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В АСПІРАНТУРІ ІМФЕ ІМ. М.Т. РИЛЬСЬКОГО НАН УКРАЇНИ: АКАДЕМІЧНИЙ РАКУРС.....	175
Олександр Ямковий ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ВИКЛАДАЧІВ КОЛЕДЖІВ.....	182

Вікторія Кручек АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ	188
Олександр Гуменний МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВОЇ ПЛАТФОРМИ TEAMS ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ КВАЛІФІКОВАНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ГАЛУЗІ МАШИНОБУДУВАННЯ	194
Андрій Волошин АДАПТИВНЕ ТЕСТУВАННЯ ЯК НОВИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	206
Тамара Котирло ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	216
РОЗДІЛ 6. РОЗВИТОК КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	222
Тетяна Пащенко, Ганна Кривонос СТАН РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН АГРАРНИХ КОЛЕДЖІВ	222
Олена Тітова ПРОГРАМА САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАЧІВ ФАХОВИХ КОЛЕДЖІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ	229
Ольга Єршова РОЗВИТОК ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ	235
Ірина Будулуца РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ДИСЦИПЛІН ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ	245
Данило Сиволап ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ КЕРІВНИКІВ СТРУКТУРНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПІДПРИЄМСТВ ПОШТОВОГО ЗВ'ЯЗКУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ	250
Ольга Баніт ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ КОРПОРАТИВНОЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ ВИКЛАДАЧІВ У ЗВО	255
Євдокія Горбан ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ	259
РОЗДІЛ 7. СУЧАСНІ НАУКОВІ ДОСЯГНЕННЯ ТА ГАЛУЗЕВІ ПРАКТИКИ У ЗМІСТІ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ	266
Тетяна Герлянд, Андрій Каленський ФОРМИ І МЕТОДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКООРІЄНТОВАНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ	266
Ірина Мося МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ	272
Світлана Заславська ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ	279
Оксана Субіна ПОЛІПШЕННЯ ЯКОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ	287
Вадим Кушнір ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМИ ПРОЦЕСАМИ НА ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМАХ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ.....	298

Іван Пасічник УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАСОБІВ, МЕТОДІВ ТА ПРИЙОМІВ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МОЛОДІ.....	303
Андрій Гуржій, Микола Пригодій ПРИНЦИПИ РОЗРОБЛЕННЯ ЦИФРОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПЛАТФОРМИ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ	316
Владислав Белан РОЗРОБЛЕННЯ МОДЕЛІ ЦИФРОВОЇ ПЛАТФОРМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ.....	326
Лілія Лупаренко ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ КОНСУЛЬТУВАННЯ З МОЛОДІЖНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ.....	331
Ольга Гайдук ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	346
Світлана Кравець АЛГОРИТМ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ У РОЗРОБЛЕННІ СУЧАСНИХ ПРОФЕСІЙНИХ КВАЛІФІКАЦІЙ ДЛЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	356
Андрій Безуглий, Марина Пилявець ПАРТНЕРСТВО В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ ЯК НАПРЯМ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ПІДГОТОВКИ РОБІТНИЧИХ КАДРІВ НА ПРИКЛАДІ ВИЩОГО ХУДОЖНЬОГО ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОГО УЧИЛИЩА №5 МІСТА ВІННИЦЯ.....	362
Володимир Крячко ЕКСПЛІКАЦІЯ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА ЧЕРЕЗ ДЕЯКІ ПРИКЛАДИ ВЗАЄМОДІЇ БІЗНЕСУ ІЗ ЗАКЛАДАМИ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ В УКРАЇНІ	371
Голда Виноградська ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНІ ПРОЄКТИ У СИСТЕМІ СПІВПРАЦІ ОСВІТЯН І РОБОТОДАВЦІВ НА ЗАСАДАХ ППП.....	377
Лідія Гуменна ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНІЙ ОСВІТИ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ ТА ПІДТРИМКА НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ.....	381
Тетяна Стойчик СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ	390
Роман Фриз КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ПОБУДОВИ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ	393

РОЗДІЛ 1. РОЗВИТОК АКАДЕМІЧНОЇ СВОБОДИ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ, ЇЇ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗАКОНОДАВЧОГО ТА ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

УДК 378.147.091.12.011.3-051:005.342

Інна Шоробура,
доктор педагогічних наук, професор,
ректор Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,
<https://orcid.org/0000-0003-3728-7968>,
e-mail: shorobura@gmail.com

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН

Анотація. В статті показано інноваційні підходи до професійної підготовки майбутніх учителів у вищій школі в умовах цивілізаційних змін. Інновації висвітлено у контексті Стратегії розвитку вищої освіти в Україні. Акцентовано на цифровізації освітнього процесу, актуальності дуальної освіти, а також визначено необхідність мережевої освіти. Велика увага в статті приділена інноваційним підходам до підготовки майбутніх вчителів у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії, зокрема інноваційному освітньому процесу, цифровим платформам, міжнародній академічній мобільності, спільним проектам з різними закладами освіти зарубіжжя.

Ключові слова: професійна підготовка майбутніх вчителів, вища школа, інноваційні підходи, стратегія розвитку вищої освіти в Україні, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, цивілізаційні зміни.

INNOVATIVE APPROACHES TO PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS IN HIGHER EDUCATION IN THE CONTEXT OF CIVILIZATIONAL CHANGES

Inna Shorobura,
Doctor of Pedagogical Sciences, professor,
Rector of Khmelnytskyi Humanitarian and Pedagogical Academy

Abstract. The article presents innovative approaches to the professional training of future higher education teachers in the context of civilisational changes. The innovations are highlighted in the context of the strategy for the development of higher education in Ukraine. The author emphasises the digitalisation of the educational process, the relevance of dual education and the need for network education. The article focuses on innovative approaches to training future teachers at the Khmelnytsky Humanitarian and Pedagogical Academy, including innovative educational processes, digital platforms, international academic mobility and joint projects with various educational institutions abroad.

Keywords: professional training of future teachers, higher education, innovative approaches, strategy of higher education development in Ukraine, Khmelnytsky Humanitarian and Pedagogical Academy, civilisational changes.

Радикальні соціально-економічні зміни, воєнний стан призвели до створення нової парадигми освіти, одним з головних постулатів якої є потреба в розвитку інноваційного потенціалу суспільства. Життя вимагає людей нового типу, здатних системно й конструктивно мислити, швидко знаходити потрібну інформацію, приймати правильні рішення, створювати принципово нові ідеї в різних галузях знання. Для вирішення цього завдання потрібні нові підходи, нове педагогічне мислення, нове ставлення педагога до своєї діяльності. Для того, щоб виховати інноваційного педагога, сама освіта повинна бути просякнута нововведеннями, в ній повинен превалювати дух творчості, постійного пошуку (Дичківська, 2015).

Під час навчання, у закладах вищої освіти, на етапі зародження інноваційної діяльності, її загальних творчих основ створюються найбільш ефективні умови для розвитку інноваційної поведінки майбутнього педагога.

В Україні у 2022 р. прийнята Стратегія розвитку вищої освіти, де визначено напрями розвитку системи вищої освіти, її основні характеристики та інноваційні параметри, що повинні бути сформовані до 2032 року.

Зазначена Стратегія спрямована на досягнення Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, де пріоритетними напрямками та завданнями є цифрова трансформація, що передбачає прискорення розвитку ефективних цифрових освітніх екосистем, розвиток цифрового потенціалу, що потребує підготовлених наукових, науково-педагогічних працівників, які володіють цифровими компетентностями, інноваційного наукового та освітнього середовища і безпечних платформ, що відповідають сучасним стандартам.

У Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії, відповідно до вимог сучасної цивілізації розроблена локальна нормативно-правова база, яка регулює питання дотримання принципів академічної доброчесності. Для виявлення негативних фактів закладом освіти проводиться перевірка освітніх та наукових матеріалів програмою StrikePlagiarism.

Також Стратегія відображена і у Державних освітніх стандартах, що є основою розробки освітніх програм, де 25% обсягу відводиться на індивідуальну освітню траєкторію здобувача. Решту 25% спрямована на задоволення потреб ринку, регіону та інших зацікавлених осіб. Практично усі освітні стандарти передбачають практико орієнтовану спрямованість і гармонують з Національною рамкою кваліфікацій, яка також зазнає інноваційних змін (Кабінет Міністрів України, 2022).

Сьогодні в сучасних умовах набирає актуальності навчання, пов'язане з дуальною освітою. Закон України «Про освіту» визначає таку форму – вона є актуальною оскільки чимало студентів сьогодні працює, зокрема здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти. Адже дуальна форма здобуття фахової передвищої та вищої освіти – це спосіб її здобуття, що передбачає поєднання навчання в закладах освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для оволодіння програмними результатами, поглиблення практичних умінь і навичок та набуття певної кваліфікації. Основною умовою такого навчання є працевлаштування за спеціальністю.

Така форма здобуття освіти дозволяє подолати кадрові проблеми, що виникають в умовах воєнного стану. В умовах сучасної цивілізації ми спостерігаємо динамічну зміну ринку праці, який має вплив на узгодження освітньо-професійних програм частині з освітніми стандартами та врахування вимог стейкхолдерів (Мармаза, n.d.).

У Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії створені належні умови для навчання за дуальною освітою.

Ще однією особливістю є запровадження мережевої освіти, яка передбачає спосіб організації навчання здобувачів освіти, завдяки

якому оволодіння освітньою програмою відбувається за участю взаємодії різних суб'єктів освітньої діяльності.

Метою організації мережевої взаємодії між суб'єктами освітньої діяльності є залучення та використання додаткових ресурсів (кадрових, матеріально-технічних, навчально-методичних, інформаційних та інших), необхідних для забезпечення якості освіти, зокрема: забезпечення всебічного розвитку здобувачів освіти; забезпечення поглибленого вивчення окремих навчальних предметів, впровадження профільного навчання; розширення доступу здобувачів освіти і педагогічних/науково-педагогічних працівників до сучасних технологій і засобів навчання; ефективне використання ресурсів учасників мережевої взаємодії. Застосування мережевої форми здобуття освіти може поєднуватися із очною, заочною та дистанційною формами (Шоробура та ін., 2015).

У цьому році, на рівні держави, запроваджена грантова система здобуття освіти для осіб, які вступили на контракт, яка базується на принципі співфінансування: навчання частково оплачує студент чи юридичні та/або фізичні особи, а частково оплачує держава.

Зазначимо, що це пілотний проєкт, у який увійшов 181 заклад вищої освіти, серед них є заклади Хмельниччини, зокрема і Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія.

У зв'язку з воєнною агресією у закладах вищої освіти на першому (бакалаврському) рівні обов'язково буде запроваджена військова підготовка студентів. Особливістю є те, що його мають вивчати як хлопці так і дівчата, а це вже питання гендерної рівності.

Сьогодні здійснюється повернення до офлайн навчання, онлайн-навчання лише використовуються як елемент у крайніх випадках.

Сьогодні, в складних умовах воєнного стану, освітній процес у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії здійснюється за змішаною формою навчання. В організації освітнього процесу допомагає цифровізація освіти. Наш заклад максимально зорієнтований на використання сучасних цифрових платформ. Адже сучасний студент має бути обізнаний з інноваційними технологіями, а тим більше коли мова іде про сучасного вчителя (Підготовка вчителя нової української школи, 2017).

У Стратегії розвитку вищої освіти України на 2022–2032 роки визначено стратегічну ціль щодо інтернаціоналізації наукових досліджень та освіти України, що передбачає впровадження кращого іноземного наукового та освітнього досвіду в Україні та підтримку співпраці між закладами вищої освіти, участі в реалізації міжнародних наукових проєктів, насамперед країн Європейського Союзу.

Це вимагає розвитку академічної мобільності учасників освітнього процесу на основі укладених двосторонніх угод.

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія широко розвиває і популяризує академічну мобільність, зокрема міжнародну. Прикладом цього є підписані угоди: Європейський інститут безперервної освіти (Словаччина), Муш Алпарслан Університет (Туреччина), Сулейман Демірель Університет (Туреччина), Інститут освіти та спорту (Прешів, Словаччина), Міжнародна академія прикладних наук в Ломжі (Польща), Вища школа лінгвістична в Ченстохові, Вища школа ім. В.П. Влодновіца у Плоцьку, Міжнародною організацією ІЛА, Університет Utah Valley University (UVU). В рамках визначених угод студенти нашого закладу вже відвідали чимало різних закладів освіти зарубіжжя, що сприяє міжнародній інтеграції.

8 жовтня 2022 року Україна приєдналася до країн ЄС, які мають затверджений план реалізації принципів відкритої науки. Уряд ухвалив розпорядження «Про затвердження національного плану щодо відкритої науки» в Україні на період до 2030 р.,

Відкрита наука – підхід до здійснення наукової й науково-технічної діяльності, який передбачає забезпечення доступу до об'єктів інфраструктур, наукових результатів і науково-технічної інформації з можливістю їх багаторазового використання, обміну і розповсюдження за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій з метою прискорення науково-технічного та суспільного розвитку, поглиблення співпраці між вченими тощо.

Метою впровадження відкритої науки в НАПН України є сприяння відкритому обміну знаннями, підвищення якості наукових досліджень та їх впливу на розвиток суспільства в умовах цивілізаційних змін.

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія є ініціатором, засновником та учасником різноманітних проєктів, спрямованих на модернізацію професійної підготовки майбутніх вчителів до повоєнного оновлення України. Особливої уваги заслуговує проєкт психологічної підтримки.

Українські діти з початку повномасштабної війни в нашій державі є однією з найбільш сприйнятливих груп населення, вони зазнають досить багато психологічних травм. Фахова спільнота стверджує, що рання допомога дітям подолати стрес від війни та травматичних подій є корисною і дає можливість запобігти розвитку психологічних проблем в майбутньому.

З цією метою Хмельницька обласна рада спільно з Хмельницькою гуманітарно-педагогічною академією продовжує

реалізацію третього етапу соціального проекту психологічної підтримки під назвою «Дитина. Допомога. Поруч, який передбачає організацію навчальних заходів для освітян, спрямованих на підготовку фахівців-психологів до роботи з дітьми, їх родинами та іншими учасниками освітнього процесу.

Сьогоднішні учасники проекту – практичні психологи закладів загальної середньої освіти громад Хмельницького району отримали базові знання і навички для роботи з дітьми, які постраждали від наслідків війни та травматичних подій, навчалися організовувати та надавати психологічну допомогу дітям та членам їх родин, оволодівали інструментами для самопомоги, саморегуляції, які зможуть застосовувати у своїй роботі та навчати інших. Також учасники проекту опанували ефективні методи щодо профілактики емоційного вигорання для фахівців допомагаючих професій.

Війна впливає на стан дітей – як фізичний, так і психічний. Ми маємо робити все можливе, аби допомогти дітям впоратись з психологічними травмами, оточити їх підтримкою і турботою (Підготовка вчителя нової української школи, 2017).

У цьому контексті важливим напрямом модернізації вищої освіти в Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії є проекти «Психологи в роки війни». Відбулась науково-практична конференція з цієї проблеми, робота психологів з військовими та їх сім'ями. Ефективним також є наш проект «Волонтери ХГПА в роки війни».

Органи освіти Хмельниччини і Хмельницька гуманітарно-педагогічна академії зокрема, орієнтовані на формування високої патріотичної свідомості молоді, почуття вірності та любові до Батьківщини, готовності до виконання свого громадянського та конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності та незалежності України. Вже третій рік поспіль 03 жовтня у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії проводимо Молитовний сніданок приурочений до Дня працівника освіти та Дня захисників України! Вже 2 роки організуємо благодійний захід «З Україною в серці» з метою збору коштів на ЗСУ (600 тис. грн.) За ініціативи ХГПА спільно з ГО «Підтримка України» до Дня працівників освіти організовано благодійний забіг «Сталевий кордон 3.0» і зібрано на потреби прикордонної служби України 500 тис. грн. Здобувачі та викладачі академії також беруть участь у благодійних заходах організованих обласною радою з метою збору коштів на ЗСУ. Щорічно здобувачі академії проводять свято Осені у реабілітаційному центрі «Родинний затишок» для людей з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень. Волонтери відвідують Хмельницький

міський центр комплексної реабілітації дітей з інвалідністю «Школа життя». За ініціативи Первинної профспівкової організації студентів закладу та підтримки органів студентського самоврядування проводимо акцію «Подаруй тепло військовим» з виготовлення «окопних свічок».

Щороку 19 грудня в академії проходить благодійна акція «Листи до Святого Миколая», спільно з БФ «Карітас-Хмельницький УГКЦ», здобувачів ХГПА формують та передають соціально незахищеним дітям подарунки.

Волонтери облаштувалися у фойє біля актової зали ХГПА, сплели та передали військовим близько 1 000 сіток.

Студенти-волонтери ХГПА організувалися в потужний волонтерський рух, і за першої необхідності на передову відправили передачі для воїнів: м'ясні консерви, смаколики, теплі речі, електрообігрівачі, електром'ясорубки та інші корисні й необхідні предмети. А ще листи-вітання на фронт, дитячі малюнки обереги ляльки-мотанки.

Отже, реалізація державності залежить від дієвої державницької позиції кожного громадянина. Тому найголовнішим завданням суспільства завжди було, є і буде виховання поколінь гуманістів і патріотів, для яких найвищим ідеалом є єдність особистих та національно-державних інтересів. У цьому сприяють інноваційні підходи до професійної підготовки майбутніх учителів в умовах цивілізаційних змін в Україні, які успішно реалізуються в ХГПА.

Список посилань

- Дичківська, І. М. (2015). *Інноваційні педагогічні технології: Підручник*. Академвидав.
- Мармаза, О. І. (n.d.). Інноваційний менеджмент в освіті: сутність, функції, засоби. *Інститут інформаційних ресурсів*. <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>
- Підготовка вчителя нової української школи: проблеми та шляхи їх вирішення: матеріали міжвузівської (заочної) науково-практичної конференції (Хмельницький, 28 лютого 2017 року). (2017). Хмельницький: ХГПА.
- Кабінет Міністрів України. (2022, лютого 23). *Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки № 286-р*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-p#Text>
- Шоробура, І. М., Долинський, Є. В., & Долинська, О. О. (2015). *Менеджмент вищої освіти: навч. посіб.* ПП Заколотний М. І.

УДК 378.14:001.92

Лариса Петренко,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу теорії і практики педагогічної освіти
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0002-7604-7273>,
e-mail: inlaf@ukr.net

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІДКРИТОЇ НАУКИ

Анотація. Цифровізація та імплементація концепції відкритої науки створюють нові можливості для підвищення якості освіти й наукових досліджень, спрямовуючи їх на задоволення потреб суспільства. Відкрита наука передбачає вільний доступ до дослідницьких результатів, відкриту співпрацю, залучення громадськості до наукових процесів та дотримання принципів прозорості й відповідальності. Особлива увага приділяється зміні підходів до оцінювання дослідницької діяльності, розвитку дослідницької культури та створенню інноваційних інфраструктур. У зв'язку з цим потребують оновлення програми підготовки майбутніх викладачів і науковців до роботи в умовах відкритої науки, що сприятиме підвищенню їхньої професійної компетентності та дослідницької культури.

Ключові слова. Цифровізація, відкрита наука, майбутній викладач, заклад вищої освіти, оцінювання.

PREPARATION OF FUTURE DOCTORS OF PHILOSOPHY FOR PROFESSIONAL ACTIVITY IN THE CONDITIONS OF OPEN SCIENCE

Larysa Petrenko,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Theory and Practice of Pedagogical
Education of the Ivan Zyazyun Institute of Pedagogical and Adult
Education Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical Education and Adult
Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

Abstract. Digitalization and implementation of the concept of open science create new opportunities for improving the quality of education and

research, directing them to meet the needs of society. Open science involves free access to research results, open collaboration, public involvement in scientific processes, and adherence to the principles of transparency and responsibility. Particular attention is paid to changing approaches to evaluating research activities, developing a research culture, and creating innovative infrastructures. In this regard, it is necessary to update the program of training future teachers and researchers to work in open science, which will help to improve their professional competence and research culture.

Keywords. digitalization, open science, future teacher, higher education institution, assessment.

Розвиток цифрових технологій нині сприймається як звичайний стан функціонування та трансформації багатьох систем, сфер, організацій, індустрій та економік (Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 рр., 2018), що зумовлює перехід суспільства на новий рівень розвитку, який характеризується терміном «цифровізація». Ґрунтуючись на результатах аналізу наукових праць та нормативних актів феномен цифрового суспільства, на наш погляд, можна розглядати як суспільство, що інтенсивно та продуктивно використовує цифрові технології для власних потреб (розвитку підприємництва, інфраструктури, ринку праці, аграрного господарства, безпечного навколишнього середовища, підвищення рівня інформаційної та загальної культури, якості медичних послуг та ефективності системи освіти, подолання бідності тощо), орієнтоване на людину, та забезпечення рівних можливостей для кожного з метою одержання кращих результатів – у самореалізації, професійній діяльності, життєдіяльності, відпочинку, навчанні тощо (Петренко, Кучерявий, & Лавріненко, 2024). Зокрема, в галузі освіти цифрова трансформація відбувається на всіх етапах процесу пізнання: від актуалізації проблеми до оприлюднення та популяризації отриманих результатів. Зростання темпів цифровізації зумовлює необхідність реалізації стратегій відкритої освіти (активна участь у створенні, використанні, адаптації та поліпшенні відкритих освітніх ресурсів; запровадженні освітніх практик співпраці, пошуці й спільному продукуванні знань; широкому заохоченні та залучення колег до співпраці у створенні матеріалів, програм, методик; виданні відкритих навчально-методичних матеріалів тощо) (Cape Town Open Education Declaration, 2018). Цифрова трансформація освітніх послуг принесла значні зміни в науково-дослідну діяльність учених освітньої галузі, що призвело до розроблення нових продуктів та послуг, підвищення

ефективності та покращення якості професійної підготовки фахівців для різних галузей національної економіки (Шаповалова & Єфремова, 2023) Відповідно, від майбутніх викладачів закладів вищої освіти вимагається володіння цифровою компетентністю на високому рівні, оскільки в професійній діяльності їм доведеться не лише широко застосовувати цифрові інструменти і технології для організації командної роботи як в освітньому процесі, так і в науково-дослідній роботі, але весь час опановувати нові, оцінювати та обирати найбільш ефективні серед них. Такий підхід є частиною концепції відкритої науки ЄС, реалізація якої знаходиться в центрі європейської дослідницької політики, спрямованої на підвищення ефективності та продуктивності, цілісності, прозорості та надійності, а також відповідності потребам і очікуванням суспільства. Створення відкритої дослідницької системи з доступом до неї вчених різних галузей науки уможливорює обмін знаннями і досвідом між ними, тим самим прискорюючи процес відкриттів, покращуючи якість досліджень, що посилює вплив науки на розвиток людини та суспільства. Для цього вживаються заходи щодо зняття бар'єрів, розроблення стимулів та створення умов для забезпечення науки можливістю інтенсивного використання даних і масовим обміном знаннями, а також просування наукового підходу в публічних дебатах. Прийняття концепції «Відкритої науки» (Open Science) як методології дослідження вимагає вдосконалення широкого спектру практик і розроблення дієвих механізмів для цього.

Серед відомих практик відкритої науки доцільно виокремити такі:

ранній і відкритий обмін дослідженнями, що передбачає попередню реєстрацію, зареєстровані звіти, зберігання даних у спільних сховищах, попередній друк (препринти);

відкрита співпраця в рамках науки та з іншими виробниками/користувачами знань – надання негайного та необмеженого відкритого доступу до наукових публікацій, даних досліджень, моделей, алгоритмів, програмного забезпечення, протоколів, блокнотів, робочих процесів та всіх інших результатів досліджень;

забезпечення верифікованості та відтворюваності результатів досліджень через практику відповідального управління результатами досліджень (публікації, дані та інші результати) відповідно до принципів FAIR (можливість знайти, доступність, сумісність та багаторазовість);

сприяння залученню громадськості до досліджень та інновацій, підтримка громадянської науки та підвищення довіри громадськості до науки.

Нині розроблено і використовується низка інструментів відкритої науки. Найбільш відомим є: Угода про реформування оцінки досліджень Agreement for Reforming Research Assessment (ARRA), Коаліції з просування оцінки досліджень Coalition for Advancing Research Assessment (CoARA) та План дій Action Plan щодо впровадження ARRA. Також розроблено законодавчу та регуляторну базу для впровадження відкритої науки:

законодавча база ЄС щодо даних, авторського права та цифрових технологій, придатна для досліджень відповідно до програми політики Європейського дослідницького простору; Положення Horizon Europe щодо відкритої науки. Інтенсивного розвитку отримала інфраструктури відкритої науки: Європейська хмара відкритої науки (EOSC), яка визнана одним із Спільних європейських просторів даних, що посилює лідерство ЄС у світовій економіці даних; Open Research Europe – інноваційна платформа відкритого доступу для публікації досліджень, що фінансуються всіма програмами ЄС; підтримка навичок і освіти для справедливого застосування відкритої науки та управління дослідницькими даними FAIR.

У рамках імплементації концепції «Відкрита наука» Європейською Комісією акцентується увага на обов'язковість урахування в системах оцінювання кар'єри вченого, його діяльності з підтримки ініціатив відкритої науки (Open Science, n.d.).

А тому вважаємо за необхідне наголосити на зміні підходів до оцінювання дослідницької діяльності. Йдеться про зміну критеріїв оцінювання діяльності учених, моніторинг розвитку наукової системи на шляху до відкритості на всіх рівнях і вимірювання результатів дослідницької діяльності на груповому та індивідуальному рівнях, що передбачає розроблення нових показників і спонукання до більш відповідального використання наявних (Базелюк та ін., 2021, с. 184).

Перехід до відкритої науки зумовив загальне погодження підходів до оцінювання дослідницької діяльності, розроблення методик оцінювання. Серед пріоритетів визначено розвиток дослідницької культури, основними складниками якої є: відкрита наука; доступ до дослідницьких інфраструктур; дослідницька добросовісність; рівність, різноманітність та інклюзія; належне використання методів дослідження; прозорість; відтворюваність наукових результатів та процесів оцінювання дослідницької діяльності (Science Europe, 2021, p. 15) представлено низку рамкових заходів з

його виконання відповідно до оновленого бачення, місії, цінностей і стратегічних пріоритетів, а також механізми, за допомогою яких можна досягти визначених цілей.

Відтак, на часі розроблення програми навчальної дисципліни або тренінгу, метою якого буде професійна підготовка майбутнього викладача закладу вищої освіти до професійної діяльності в умовах відкритої науки. Така програма може бути запропонована здобувачам другого (магістерського) і третього (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти. Для розвитку практичних навичок можуть бути запропоновані трьох-п'ятиденні тренінги, наприклад, «Відкрита наука і відкриті освітні ресурси», «Розвиток дослідницької культури», «Методика оцінювання дослідницької діяльності» та ін.

Таким чином, цифровізація, розвиток відкритих освітніх ресурсів, імплементація відкритої освіти створюють нові можливості для підвищення якості освіти та наукових досліджень. Відкрита наука, як частина європейської дослідницької політики, спрямована на підвищення ефективності, прозорості та відповідності потребам суспільства. Реалізація концепції відкритої науки передбачає ранній і відкритий обмін дослідженнями, відкрити співпрацю, забезпечення верифікованості та відтворюваності результатів, а також залучення громадськості до наукових досліджень.

Зміна підходів до оцінювання дослідницької діяльності, розвиток дослідницької культури та впровадження нових методик оцінювання сприяють підвищенню якості наукових досліджень та їх впливу на розвиток суспільства. Відкрита наука забезпечує доступ до дослідницьких інфраструктур, підтримує дослідницьку доброчесність, рівність, різноманітність та інклюзію. Підсумовуючи зазначимо, що підготовка майбутніх докторів філософії до професійної діяльності в умовах відкритої науки є важливим кроком до створення інноваційного та конкурентоспроможного суспільства, здатного ефективно використовувати цифрові технології для вирішення актуальних проблем та забезпечення сталого розвитку.

Список посилань

Кабінет Міністрів України (2018). Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації (Розпорядження від 17.01.2018 р. № 67-р.). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>.

- Петренко, Л. М., Кучерявий, О., & Лавріненко, О. (2024). *Теоретичні і методичні засади підготовки майбутнього викладача закладу вищої педагогічної освіти до професійної діяльності в умовах цифровізації суспільства*. ТОВ «Юрка Любченка». <http://surl.li/dstsj>.
- Cape Town Open Education Declaration. (2018). *Cape Town Open Education Declaration*. Retrieved September 5, 2022, from <https://is.gd/XVaHnI>.
- Шаповалова, О. В., & Єфремова, К. В. (Ред.). (2023). *Правове забезпечення розвитку технологій цифрової економіки та суспільства: монографія*. НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України.
- Open Science. (n.d.). *European Commission*. Retrieved from <https://ec.europa.eu>
- Луговий, В., Драч, І., Петроє, О., Зінченко, В., Мелков, Ю., Жилиєв, І., Ретейло, І., Базелюк, Н. & Камишин, В. (2021). Світовий та європейський підходи до оцінювання публікаційної активності університетів. *Теоретичні основи підвищення дослідницької спроможності університетів України в контексті імплементації концепції «Відкрита наука»: препринт (аналітичні матеріали)*. 206 с. Електронне видання. Інститут вищої освіти НАПН України. <https://doi.org/10.31874/978-617-7644-53-7-2021>.
- Science Europe. (2021). *Science Europe Strategy 2021–2026*. Retrieved from <https://scieur.org/strategy>.
- Science Europe. (2021). *Science Europe Multi-annual Action Plan 2021–2026*. Retrieved from <https://scieur.org>.

УДК 377:006:[005.56-027.542-027.551]:338.46

Алла Онищенко,
доктор філософії, науковий співробітник
лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання
Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0001-6098-8792>,
e-mail: onastya94@ukr.net

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО У СТВОРЕННІ ТА ФУНКЦІОНУВАННІ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ ДЛЯ СФЕРИ ПОСЛУГ

Анотація. Актуалізовано значення державно-приватного партнерства для створення та функціонування кваліфікаційних центрів; охарактеризовано умови створення та етапи акредитації кваліфікаційного центру; представлено результати функціонування кваліфікаційних центрів у сфері послуг.

Ключові слова: державно-приватне партнерство, кваліфікаційний центр, професійна освіта, професійні стандарти, професійні кваліфікації, сфера послуг.

PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN THE CREATION AND FUNCTIONING OF QUALIFICATION CENTERS FOR THE SERVICE SECTOR

Alla Onyshchenko,
PhD, Researcher of the Laboratory of Foreign Systems of Vocational Education and Training of the Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The importance of public-private partnership for the creation and functioning of qualification centers is actualized; the conditions of establishment and stages of accreditation of a qualification center are characterized; the results of the functioning of qualification centers in the service sector are presented.

Key words: public-private partnership, qualification center, vocational education, professional standards, professional qualifications, service sector.

Актуальність створення кваліфікаційних центрів для присвоєння, підтвердження та визнання професійних кваліфікацій зумовлена необхідністю легітимізації трудової діяльності фахівців, які опанували професійні знання і уміння шляхом неформального та інформального навчання, але не мають присвоєної професійної кваліфікації; потребами молоді та дорослого населення у безперервному навчанні й здобутті нових кваліфікацій, затребуваних на ринку праці; зростанням умотивованості суб'єктів господарської діяльності різних галузей економіки до інноваційного розвитку, що вимагає підвищення кваліфікації працівників та надання якісних послуг споживачам;

необхідністю адаптації внутрішньо переміщених осіб до вимог регіонального ринку праці на засадах особистісно-орієнтованого підходу та запитів суспільства; розширенням можливостей професійної реалізації фахівців в країнах Європейського союзу та визнання в Україні професійних кваліфікацій, здобутих в інших країнах тощо.

Створення кваліфікаційних центрів для оцінювання і визнання результатів навчання, здобутих особами шляхом формальної, неформальної або інформальної освіти, присвоєння та/або підтвердження відповідних професійних кваліфікацій, визнання відповідних професійних кваліфікацій, здобутих у інших країнах ґрунтується на принципах державно-приватного партнерства (далі – ДПП), що сприяють зміцненню співпраці між державними установами, приватним сектором та громадськістю з метою розвитку спільних проєктів, орієнтованих на досягнення «сталого економічного зростання, повної продуктивної зайнятості та гідної праці для всіх» (Верховна Рада України, 2019).

У сфері професійної освіти розвиток ДПП набуває особливої актуальності у контексті її модернізації, популяризації серед молоді й дорослого населення та сприянні у підвищенні соціальної, економічної та екологічної ефективності функціонування й відновлення економіки у воєнний та повоєнний період (Кравець, 2023). Результати ДПП у сфері професійної освіти засвідчуються, зокрема: розробленням й затвердженням сучасних професійних стандартів для різних секторів економіки; впровадженням системи присвоєння/підтвердження професійних кваліфікацій, здобутих в Україні та визнання тих, що здобуті в інших країнах; системним створенням і функціонуванням кваліфікаційних центрів; упровадженням освітніх програм професійної підготовки та перепідготовки, курсового навчання та підвищення кваліфікації для працівників різних галузей виробництва, у тому числі шляхом дуальної освіти; виконанням спільних програм закладів професійної освіти, органів державного управління, бізнес-структур і громадських організацій та співпраці з міжнародними структурами тощо (Радкевич, 2023).

Обов'язковою умовою для створення кваліфікаційних центрів є наявність професійних стандартів, що використовуються для: розроблення стандартів освіти, освітніх та навчальних програм, навчально-методичних матеріалів для всіх видів і форм освіти та навчання впродовж життя; управління людським капіталом та безперервним професійним розвитком працівників; присвоєння/підтвердження професійних кваліфікацій та формування єдиних критеріїв встановлення відповідності обсягу компетентностей

здобувачів професійних кваліфікацій відповідному професійному стандарту, незалежно від шляхів їх отримання (формальна, неформальна чи інформальна освіта) (Національне агентство кваліфікацій, 2023). Реалізація цих цілей передбачає консолідацію зусиль представників ринку праці та бізнес-структур, освітян, науковців, галузевих асоціацій та профспілок для розвитку проєктної діяльності, що є однією з форм ДПП.

Наприклад, результати такої діяльності засвідчуються розробленням та затвердженням професійних стандартів для сфери послуг за професіями: «Манікюрник», «Педикюрник», «Косметик», «Перукар (перукар-модельєр)», «Візажист», «Візажист-стиліст». У цих професійних стандартах виокремлені професійні кваліфікації (табл. 1.1), зміст яких співвідноситься із сучасними трендами у Beauty-індустрії (Онищенко, 2023).

Таблиця 1.1

Професійні стандарти і професійні кваліфікації у сфері послуг

Назва професійного стандарту	Професійна кваліфікація
«Манікюрник», «Педикюрник» https://register.nqa.gov.ua/profstandart/manikurnyk-pedykurnik	Манікюрник. Педикюрник Манікюрник Педикюрник Педикюрник першого класу
«Косметик» https://register.nqa.gov.ua/profstandart/kosmetyk	Косметик другого класу (мануальна косметологія) Косметик першого класу (апаратна косметологія) Косметик Косметик вищого класу (апаратна косметологія)
«Перукар (перукар-модельєр)» https://register.nqa.gov.ua/profstandart/perukar-perukar-modeler	Перукар Перукар-стиліст Перукар-барбер
«Візажист», «Візажист-стиліст» https://register.nqa.gov.ua/profstandart/vizazist-vizazist-stilist	Візажист Візажист-стиліст

Професійні кваліфікації, здобуті особами шляхом формальної, неформальної або інформальної освіти, можуть бути присвоєні та/або підтверджені у відповідних кваліфікаційних центрах, що функціонують на підставі сертифікату про акредитування такого кваліфікаційного центру і внесені до Реєстру. У кваліфікаційному центрі за нормативно врегульованими процедурами також проводиться

визнання професійних кваліфікацій, здобутих у інших країнах (Міністерство освіти і науки України, 2021).

Етапами створення кваліфікаційного центру «Партнер Плюс» для присвоєння та/або підтвердження, визнання професійних кваліфікацій у сфері послуг є:

визначення переліку професійних кваліфікацій, за якими уможлиблюється створення кваліфікаційного центру згідно з професійними стандартами за професіями сфери послуг (див. табл. 1.1);

розроблення Положення про кваліфікаційний центр, в якому описані загальні положення діяльності, основні завдання та функції, а також права й обов'язки кваліфікаційного центру;

розроблення порядку присвоєння та/або підтвердження професійних кваліфікацій, що містить такі розділи: загальні положення; система заходів і вимог щодо присвоєння та/або підтвердження професійних кваліфікацій кваліфікаційним центром; видача та облік сертифікатів про присвоєння та/або підтвердження професійної кваліфікації; порядок надання та розгляду апеляції;

створення контрольних-оцінювальних матеріалів, що стосуються кожної трудової функції, визначають суттєві для конкретної професійної кваліфікації знання та уміння, необхідні для якісного виконання функціональних обов'язків, а саме: тестові завдання для перевірки теоретичних знань здобувачів кваліфікацій та кваліфікаційні роботи для оцінювання практичних умінь фахівців сфери послуг (завдання комплексної кваліфікаційної роботи передбачають підготовчий, основний та заключний етапи, а результати їх виконання відображаються у карті оцінювання, що містить 12 критеріїв);

аналіз матеріально-технічних ресурсів, що забезпечують проведення процедури присвоєння та/або підтвердження професійних кваліфікацій передбачених професійним стандартом (матеріально-технічне забезпечення кваліфікаційно центру у сфері послуг включає основні засоби, обладнання, апарати, інструменти та аксесуари, витратні матеріали (косметичні засоби, дезінфікуючі засоби, одноразові аксесуари тощо) для проведення процедури оцінювання здобувачів професійних кваліфікацій);

проведення апробації контрольних-оцінювальних матеріалів шляхом формування фокус-групи слухачів курсового навчання;

створення комісії оцінювачів, які володіють відповідним рівнем кваліфікації та досвідом роботи від трьох років (до складу комісії оцінювачів професійних кваліфікацій у сфері послуг залучено два оцінювача на кожен професійну кваліфікацію, а загалом 10 осіб);

створення сторінки кваліфікаційного центру на веб-сайті закладу освіти із розміщенням таких документів: професійні стандарти за професіями сфери послуг, за якими створено кваліфікаційний центр; порядок проведення процедури присвоєння та/або підтвердження професійних кваліфікацій; зразок заяви та перелік документів, необхідних для проходження процедури оцінювання (<https://www.partnerplus.com.ua/centr-kvalifikacij/>);

формування акредитаційної справи та проходження процедури акредитації кваліфікаційного центру в Національному агентстві кваліфікацій (акредитовано та отримано сертифікати на право присвоєння та/або підтвердження 12 професійних кваліфікацій у сфері послуг, зокрема: напрями манікюрної і педикюрної справи, косметології, перукарського мистецтва (див. табл. 1.1); забезпечення фізичного комфорту: професійна кваліфікація «Масажист»).

Варто зазначити, що відомості про присвоєні та/або підтвержені кваліфікації вносяться до реєстру кваліфікацій щомісяця до 20 числа. Станом на 01 листопада 2024 кваліфікаційні центри сфери послуг, яких в Україні нараховується вісім, присвоїли та/або підтвердили 957 кваліфікацій за відповідними напрямками (табл. 1.2), з них – 925 кваліфікацій присвоєно/підтверджено у кваліфікаційному центрі «Партнер Плюс».

Таблиця 1.2

Відомості про присвоєні та/або підтвержені кваліфікації

Напрямок	Кількість присвоєних та/або підтверджених кваліфікацій
Манікюрна та педикюрна справа	596
Перукарське мистецтво	187
Косметологія	153
Забезпечення фізичного комфорту (масаж)	48

Результати функціонування кваліфікаційних центрів засвідчують їх затребуваність та перспективність розвитку, зокрема щодо акредитації нових професійних кваліфікацій. Однак, така діяльність уможливується завдяки налагодженню взаємовигідних економічних та організаційних відносин між органами державної влади, місцевого самоврядування, приватним сектором і закладами професійної освіти з метою розвитку національної системи кваліфікацій та модернізації освітніх процесів, що передбачає використання сучасних механізмів, форм, засобів, інструментів ДПП у сфері професійної освіти й залучення приватних інвестицій та інноваційних технологій у

професійну підготовку кваліфікованих робітників для різних галузей економіки (Радкевич, 2024). Кваліфікаційні центри, створені на основі використання механізмів ДПП, є з'єднувальною ланкою між закладами професійної освіти та роботодавцями завдяки наявності інструментів для визнання присвоєння та /або підтвердження рівня професійних кваліфікацій; вони забезпечують об'єктивність і прозорість процесу оцінювання результатів навчання на основі стандартизованих процедур, а також позитивно впливають на модернізацію системи професійної освіти, постаючи інноваційною платформою для незалежного оцінювання рівня професійної підготовки випускників та професійних навичок дорослого населення.

Список посилань

- Верховна Рада України (2019, Вересень 30). Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. Указ Президента України Постанова Кабінету Міністрів України, №722/2019. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
- Кравець, С. Г. (2023). Перспективи розвитку державно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти для відновлення економіки України. Інноваційна професійна освіта, 2(9), 222–226. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735744/>
- Радкевич, В. О. (ред.), Попова, В. В., Рябова, З. В., Кравець, С. Г., Радкевич, О. П., Чепуренко, Я. О., Вороніна-Пригодій, Д. А., & Слободяник, О. В. (2023). Державно-приватне партнерство у сфері професійної (професійно-технічної) освіти для відновлення економіки України: методичний посібник. ІПО НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739853>
- Національне агентство кваліфікацій (2023). Методичні рекомендації щодо розроблення професійних стандартів. Рішення Національного агентства кваліфікацій. <https://nqa.gov.ua/resource-center/metodicni-rekomendacii-sodo-rozroblenna-profesijnih-standartiv/> .
- Онищенко, А. П. (2023). Концептуальні аспекти розвитку професійної компетентності кваліфікованих робітників сфери послуг. Professional Pedagogics, 1(26), 49–57. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2023.26.49-57>
- Міністерство освіти і науки України (2021). Про затвердження Типового положення про кваліфікаційний центр. Наказ МОН України № 452. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0804-21#Text>

Радкевич, В.О. (2024). Сучасні механізми розвитку державно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти в повоєнний час. *Professional Pedagogics*, 1(28), 1-11. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2024.28.1-11>

УДК 37.018:316.4:327.74

Дар'я Вороніна-Пригодій,
науковий співробітник відділу порівняльної педагогіки
Інститут педагогіки НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0003-0545-1727>
e-mail: voronina.pryhodii@gmail.com

ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ГАРМОНІЗАЦІЇ ОСВІТИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Анотація. Досліджено інтеграцію освіти як важливий фактор розвитку освітніх систем країн ЄС. Акцентується на формуванні спільного освітнього простору, підвищенні мобільності учнів і відповідності національних стандартів міжнародним. Особлива увага приділяється соціальній інклюзії, що забезпечує рівний доступ до освіти для всіх верств населення. Аналізуються виклики, з якими стикаються країни ЄС, а також перспективи розвитку інклюзивної системи освіти у контексті глобалізації. Обґрунтовується важливість комплексного підходу до реформування освітньої системи в Україні для забезпечення інклюзивності та відповідності європейським цінностям.

Ключові слова: інтеграція в освіті, інклюзія, європейський освітній простір, освітній процес, здобувачі освіти.

INTEGRATION AS A TOOL FOR HARMONIZING EDUCATION AND SOCIAL INCLUSION IN THE EUROPEAN UNION

Daria Voronina-Pryhodii,
Researcher at the Department of Comparative Pedagogy
Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine

Abstract. The education integration as an important factor in the development of educational systems of the EU countries is studied. The emphasis is placed on the formation of common educational space,

increasing student mobility and compliance of national standards with international ones. Special attention is paid to social inclusion, which ensures equal access to education for all segments of the population. The challenges faced by EU countries and prospects for the development of an inclusive education system in the context of globalization are analysed. The importance of a comprehensive approach to reforming the educational system in Ukraine to ensure inclusiveness and compliance with European values is substantiated.

Keywords: integration in education, inclusion, European educational space, educational process, students.

Інтеграція освіти та соціальної інклюзії є ключовими аспектами розвитку сучасних освітніх систем у контексті євроінтеграційних процесів. Впровадження європейських підходів до освіти та інклюзії в Україні сприяє формуванню спільного освітнього простору, підвищенню мобільності здобувачів освіти та викладачів, а також забезпеченню відповідності національних стандартів міжнародним (Radkevych et al., 2023, p. 95–97). Європейська педагогічна наука приділяє значну увагу інтеграційним процесам, адже вони сприяють не лише гармонізації навчальних програм, але й розвитку компетентностей, орієнтованих на активну участь у громадському житті.

Особлива роль інтеграції полягає у сприянні соціальній інклюзії, що забезпечує рівний доступ до якісної освіти для всіх верств населення, включно й дітей з особливими освітніми потребами, представників національних меншин та соціально вразливих груп. Гармонізація освітніх підходів на основі європейських принципів, таких як рівність, солідарність та демократичні цінності, допомагає долати соціальні бар'єри та створювати умови для повноцінної участі кожного у освітньому процесі. Це стає особливо важливим для української освіти, яка перебуває на шляху реформ та прагне інтегрувати найкращі європейські практики (UNESCO, 2024a).

Отже, дослідження інтеграції як інструменту гармонізації освіти та інклюзії є важливим для визначення ефективних підходів до модернізації системи освіти. Вивчення європейського досвіду дозволяє створити умови для поступового переходу до освітньої моделі, що базується на відкритості, співпраці та інклюзивності (Локшина, 2023). Це сприяє адаптації української освіти до викликів глобалізації та євроінтеграції, забезпечуючи її конкурентоспроможність у майбутньому.

Мета дослідження – проаналізувати роль інтеграції в гармонізації освітніх систем та забезпеченні соціальної інклюзії країн членів ЄС.

У педагогічній науці країн ЄС поняття «інтеграція» трактується з кількох аспектів, враховуючи освітні та соціально-культурні особливості. Вона охоплює процеси взаємопов'язаного розвитку освіти, суспільства та культури, що спрямовані на забезпечення рівних можливостей для всіх учасників освітнього процесу та на підвищення якості навчання (European Commission, 2022).

По-перше, інтеграція змісту освіти. Це підхід до міждисциплінарного навчання, коли знання з різних дисциплін об'єднуються у спільні теми або проекти. Прикладом може бути інтеграція екологічних знань у курси математики, фізики та соціальних наук. Основна мета такої інтеграції створення цілісної картини світу для здобувачів освіти, яка допомагає розуміти зв'язки між різними галузями знань і їх застосування в реальному житті.

По-друге, соціальна і культурна інтеграція в освіті. Важливий напрям пов'язаний із забезпеченням рівного доступу до освіти для мігрантів, етнічних меншин та учнів з інвалідністю. Це сприяє побудові інклюзивного освітнього середовища, де кожен учень має рівні можливості для розвитку. Європейські освітні системи у межах даної інтеграції сприяють соціальному згуртуванню через формування у здобувачів освіти громадянських компетентностей та толерантності.

По-третє, інтеграція новітніх технологій та цифрових компетентностей. На сучасному етапі розвитку освіти країн ЄС інтеграція цифрових технологій і цифрових компетенцій є пріоритетом. Освітні системи адаптуються до цифрового суспільства шляхом включення нових технологій у навчальні програми та передбачені заходи для стимулювання цифрової грамотності як частини базових навичок. Цей напрям особливо важливий у межах розвитку концепції цифрового громадянства, де інтеграція цифрових технологій поєднується з вихованням свідомого, безпечного та відповідального ставлення до цифрового простору.

По-четверте, Європейська інтеграція в освіті. Поняття інтеграції також стосується гармонізації освітніх систем країн ЄС через спільні програми, такі як Erasmus+, Європейська рамка кваліфікацій (EQF) та Болонський процес. Це сприяє мобільності студентів і викладачів, а також взаємному визнанню кваліфікацій країнами ЄС.

Досягнення інтеграції в освіті ЄС стикається з кількома політичними, економічними, соціокультурними та технологічними викликами, які перешкоджають гармонізації та соціальній інтеграції в країнах-членах.

Нерівномірний економічний розвиток країн ЄС створює відмінності в освітніх системах. Багатші країни-члени мають більше ресурсів для впровадження реформ та узгодження з рамками ЄС, тоді як менш розвинені країни борються з проблемами фінансування, інфраструктури та кадрового забезпечення. Ця нерівність може сповільнити прийняття таких ініціатив, як Європейська рамка кваліфікацій (EQF) або проєктів Erasmus+, що призводить до фрагментарної реалізації. Крім того, політична нестабільність і різні національні пріоритети – наприклад, скептичне ставлення до глибшої європеїзації – часто призводять до непослідовної участі та в зусиллях з гармонізації.

На освітню інтеграцію також впливає опір з боку громад та установ, які не бажають приймати нову політику, особливо коли вона кидає виклик національним традиціям чи культурним нормам. Наприклад, інтеграція мігрантів або національних громад у загальну систему освіти часто наштовхується на опір місцевого населення, що призводить до сегрегації або виключення. Крім того, мовне розмаїття в ЄС створює проблеми для розробки спільних навчальних програм, оскільки мовні бар'єри ускладнюють мобільність здобувачів освіти і транскордонну співпрацю.

Незважаючи на сприяння ЄС цифровій трансформації, впровадження інноваційних технологій у школах та університетах залишається нерівномірним. Багато закладів освіти в економічно слабших регіонах не мають доступу до належних цифрових інструментів, інфраструктури та підготовки вчителів. Це створює «цифровий розрив», обмежуючи доступ здобувачів освіти до високоякісного навчального досвіду та ускладнюючи приведення національних освітніх систем у відповідність до цілей ЄС у сфері цифрової освіти (OECD, 2023, р. 22–23). Опір вчителів впровадженню нових технологій ще більше ускладнює зусилля, що свідчить про потребу в їхньому постійному професійному розвитку та інституційній підтримці.

Ці виклики підкреслюють складність досягнення освітньої інтеграції в рамках ЄС, оскільки політичні, культурні та технологічні фактори повинні бути узгоджено враховані для створення інклюзивної, гармонізованої системи освіти.

Майбутнє інтеграції в освіті ЄС має значний потенціал, зумовлений зусиллями, спрямованими на розвиток співпраці, інклюзивності та цифрової трансформації. Ці перспективи узгоджуються з цілями ЄС щодо сприяння згуртованості,

справедливості та інноваціям, забезпечуючи сучасність, інклюзивність та готовність до майбутнього освітніх систем у державах-членах.

Однією з ключових перспектив є подальше поглиблення співпраці між країнами ЄС у сфері освіти, досліджень та науки. Такі програми, як «Erasmus+», що охоплює формальну і неформальну освіту, професійну підготовку, молодіжні програми та волонтерство з метою підтримки мобільності студентів, викладачів і дослідників, а також розвитку стратегічних партнерств між університетами (European Commission, 2023, р. 7–10) та «Horizon Europe» – програма ЄС з фінансування наукових досліджень та інновацій, що спрямована на зміцнення наукової конкурентоспроможності і вирішення глобальних викликів (European Commission, 2021, р. 3), продовжуватимуть відігравати ключову роль у сприянні мобільності, обміну знаннями та спільним дослідницьким ініціативам.

ЄС залишається відданим побудові більш інклюзивної системи освіти, яка забезпечує рівні можливості для всіх здобувачів освіти, незалежно від соціально-економічного походження, етнічної приналежності чи особливих потреб. Очікується, що політика, спрямована на інтеграцію мігрантів та біженців, розвиватиметься, сприяючи доступу до якісної освіти в усіх регіонах. Керівні принципи ЄС щодо інклюзивної освіти підштовхуватимуть держави-члени до прийняття таких стратегій, як диференційоване навчання, індивідуальна підтримка та підготовка вчителів, орієнтованих на різноманітність та інклюзію. Розширення ініціатив з навчання впродовж життя також розширить можливості дорослих і соціально незахищених верств населення брати активну участь в освіті та працевлаштуванні (Lindner & Schwab, 2020, р. 2–3).

Документ Просування порядку денного інклюзії в європейських країнах (Taking the inclusion agenda forward in European countries), зосереджується на посиленні прав меншин через інклюзивну освіту. У ньому наголошується на необхідності розробки навчальних програм, рівному доступі до освіти, мовних правах та ефективній участі груп меншин у формуванні освітньої політики. Нові рекомендації призначені для органів державної влади, громадянського суспільства та освітніх установ (UNESCO, 2024b, р. 4–5).

У світі, що дедалі більше оцифровується, ЄС наголошує на необхідності розвитку цифрових компетентностей серед учнів, вчителів та професіоналів, щоб відповідати майбутнім викликам. Такі програми, як План дій з цифрової освіти (Digital education action plan 2021–2027), зосереджені на інтеграції цифрових навичок у навчальні програми, підвищенні цифрової грамотності та забезпеченні рівного

доступу до технологій у школах та університетах. Інвестиції в інфраструктуру ІКТ, підготовку вчителів та просування відкритих освітніх ресурсів (OER) підтримають цю трансформацію. ЄС також прагне зменшити цифровий розрив між регіонами, гарантуючи, що всі учні – незалежно від місця проживання – зможуть скористатися сучасними технологіями та цифровими інструментами навчання (European Commission, 2020).

Ці перспективи відображають довгострокове бачення ЄС щодо побудови єдиного та динамічного освітнього простору, в якому збалансовано поєднуються співпраця, інклюзія та інновації. Зміцнюючи партнерства, сприяючи інклюзивному навчальному середовищу та надаючи пріоритет цифровим навичкам, ЄС має всі можливості для створення стійкої системи освіти, здатної відповідати вимогам мінливого глобального світу.

Отже з урахуванням досвіду країн-членів ЄС гармонізація освітньої системи в Україні та забезпечення соціальної інклюзії вимагає комплексного підходу, який може включати такі пропозиції (Локшина, 2024, с. 12):

По-перше, необхідно зосередитись на розробленні інклюзивних навчальних програм, що враховують різноманітність учнів, зокрема дітей з особливими потребами, внутрішньо переміщених осіб та представників національних меншин.

По-друге, спеціалізована професійна підготовка вчителів, підвищення їхньої кваліфікації, щодо інклюзивних методів навчання та використання цифрових технологій навчання.

По-третє, активне використання програм обміну, таких як Erasmus+, для підвищення мобільності студентів та викладачів, що сприятиме обміну найкращими практиками в сфері освіти.

По-четверте, співпраця з організаціями громадянського суспільства, батьками та місцевими громадами для розробки політик, які сприяють соціальній інклюзії; розробка стратегій, що враховують культурну різноманітність України, що допоможе підвищити рівень толерантності серед учнів.

Отже, інтеграційні процеси не лише забезпечують рівний доступ до якісної освіти для всіх, але й сприяють розвитку громадянських компетентностей та толерантності серед учнів. Досвід країн ЄС демонструє, що ефективна реалізація інтеграційних стратегій потребує комплексного підходу, який враховує освітні, соціально-культурні та технологічні аспекти.

Для України інтеграція є ключовим фактором на шляху реформування освітньої системи. Запропоновані стратегії, такі як

розробка інклюзивних програм, професійна підготовка вчителів, впровадження новітніх технологій та активна мобільність, можуть значно сприяти адаптації до європейських стандартів (Локшина та ін., 2023, с. 150). Це не лише посилить конкурентоспроможність української освіти, а й забезпечить повноцінну участь усіх верств населення в освітньому процесі, створюючи справедливе та інклюзивне освітнє середовище. Досягнення соціальної інклюзії в освіті є не лише вимогою часу, але й основною умовою для побудови стійкого, демократичного суспільства в Україні, що прагне до інтеграції в європейське співтовариство.

Список посилань

- Локшина, О. (2024). Європейський освітній простір як інтеграційна перспектива української освіти. Український Педагогічний журнал, 2, 6–19. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-2-6-19>
- Локшина, О. І. (2023). Орієнтири національних політик держав-членів ЄС у галузі справедливості у загальній середній освіті. У Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2023 рік (с. 18–19). Інститут педагогіки НАПН України, Педагогічна думка. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739608>
- Локшина, О. І., Джурило, А. П., & Шпарик, О. М. (2023). Європейський дослідницький простір та перспективи інтеграції для України. У Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2023: горизонти інновацій (с. 148–151): зб. матеріалів VII Міжн. наук. конф. (Київ, 25 травня 2023 р.). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736766>
- European Commission. (2020). Digital education action plan 2021–2027. <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/action-plan>
- European Commission. (2021). Investing to shape our future: Horizon Europe. Publications Office of the European Union. https://research-and-innovation.ec.europa.eu/document/download/9224c3b4-f529-4b48-b21b-879c442002a2_en?filename=ec_rtd_he-investing-to-shape-our-future.pdf
- European Commission. (2022). Progress towards the achievement of the European Education Area: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions.

- <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a5ef3055-66f5-11ed-b14f-01aa75ed71a1/language-en>
- European Commission. (2023). 2024 Erasmus+ programme guide. Publications Office of the European Union. https://erasmus-plus.ec.europa.eu/sites/default/files/2023-11/2024-Erasmus%2BProgramme-Guide_EN.pdf
- Lindner, K. T., & Schwab, S. (2020). Differentiation and individualisation in inclusive education: a systematic review and narrative synthesis. *International Journal of Inclusive Education*, 1–21. <https://doi.org/10.1080/13603116.2020.1813450>
- OECD. (2023). Shaping digital education: Enabling factors and principles. OECD Publishing. https://www.oecd-ilibrary.org/education/shaping-digital-education_bac4dc9f-en
- Radkevych, V., Pryhodii, M., Kruchek, V., Voronina-Pryhodii, D., & Kravets, S. (2023). Standardisation of vocational teacher training in Ukraine. *Professional Pedagogics*, 1(26), 94–102. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2023.26.94-102>
- UNESCO. (2024a). Inclusive education: What you need to know. <https://www.unesco.org/en/inclusion-education/need-know/#:~:text=An%20inclusive%20approach%20to%20education,in terests%2C%20abilities%20and%20learning%20needs>.
- UNESCO. (2024b). Taking the inclusion agenda forward in European countries. European Agency for Special Needs and Inclusive Education (A. Watkins, V. Donnelly, G. Hughes, A. Lecheval, eds.). <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000388998>

УДК 378.4+37.013

Serhii Kuliashov,

postgraduate student of the Institute of Vocational Education of the
National Academy of Educational Sciences of Ukraine,

<https://orcid.org/0000-0001-5879-8105>,

e-mail: sergius.kul7@gmail.com

**PERIODISATION OF HIGHER IT EDUCATION IN US
UNIVERSITIES: STAGES OF DEVELOPMENT AND KEY
TRENDS**

Abstract. The article is devoted to the analysis of the periodisation of the formation process of IT bachelor professional training at US universities. It examines the key stages in the development of educational programmes from their inception in the 1960s to current trends. The authors highlight significant changes in curricula and teaching methods that reflect the evolution of technology and labour market needs. The study emphasises the importance of adapting educational standards to the rapidly changing conditions in the field of information technology.

Keywords: vocational education, periodisation, information technology, university, training.

ПЕРІОДИЗАЦІЯ ВИЩОЇ ІТ-ОСВІТИ В УНІВЕРСИТЕТАХ США: ЕТАПИ РОЗВИТКУ ТА ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Анотація. Статтю присвячено аналізу періодизації процесу становлення професійної підготовки бакалаврів з інформаційних технологій в університетах США. У ній розглядаються ключові етапи розвитку освітніх програм, починаючи з формування в 1960-х роках і до сучасних тенденцій. Автори виділяють значні зміни у навчальних планах та методах викладання, що відображають еволюцію технологій та потреб ринку праці. Дослідження підкреслює важливість адаптації освітніх стандартів до умов, що швидко змінюються в галузі інформаційних технологій.

Ключові слова: професійна освіта, періодизація, інформаційні технології, університет, становлення.

Given that the content of professional training of future IT specialists in any country is constantly evolving and changing, we believe it is quite appropriate and reasonable to identify certain stages of formation and development of bachelor's degree in IT in the United States, i.e. to consider its periodization. This periodization serves as a methodological basis for determining the dynamics, directions and trends in the development of the content of professional training of future IT specialists. The study of the historical and pedagogical process allows us to better understand it, identify internal patterns and provide an opportunity for scientific generalisation.

The formation of a single information space, global digitalisation and democratisation have had a significant impact on the development of higher education over the past few decades. The set of social concepts or patterns of thinking, including theories, research methods, postulates and standards, has changed its course first from technocratic to industrial, and then to informational.

The study of the problem of the emergence and development of vocational education in the United States, in particular, vocational training in the field of computer science, is presented in the works of V. Bondarenko, N. Havryliuk, O. Elbrecht, V. Kudin, I. Kozubovska, V. Lola, L. Tarasiuk, S. Brunner, E. Eddy, E. James, etc.

In order to justify the choice of effective approaches for structuring the historical process, examples of periodization in other scientific directions were analysed, including analysis from the point of view of social and economic history, which made it possible to identify common principles and regularities. Such interdisciplinary analysis helps to assess the development of education in the context of different historical stages more accurately and comprehensively. N. Gavriyuk's periodization relating to agrarian education was considered as one of the effective approaches for structuring the historical process in agrarian field. As a result, Gavriyuk's approach seems logical and reasonable, as it takes into account the key factors and changes in the agrarian sphere over time.

In the research of N. Havryliuk identifies the main seven stages of the formation of agrarian higher education (Havryliuk, 2019): the first stage includes the period of foundation of colleges (1636-1776), the second stage the period of experimentation (1776-1862), the third stage - the period of emergence of universities (1862-1900); the fourth stage - the period of opening of two-year colleges (1900-1950); the fifth stage is the reform of the US higher education system in accordance with the requirements of scientific and technological progress (1950-1980); the sixth stage is the great influence of political processes on the development of education (1980-2000); the seventh stage is the increase in requirements for professional training of future specialists (2000-present).

According to V. Lola, one of the main features of American vocational education is flexibility and the ability to respond quickly to the needs of society, the labour market and the country's economy as a whole. Within the framework of the state development paradigm, education serves as a driving force for progress, one of the main conditions for the country's development (Lola, 2017).

Researcher Sharan R.V. in his historical and pedagogical analysis identifies 5 stages of development of distance education in the USA (Sharan, 2010): Correspondence (1870-1910) - the emergence of distance education in correspondence form at a time when the regular public communication system was the post office; technically facilitated (1910-1960) - development of distance education based on the introduction of the first technical teaching aids: slides, films, radio; media education (1960-1985) - creation of a public television broadcasting system in the United States,

broadcasting of university television lectures with further consultations with teachers, orientation of most American teachers to the use of media; scientific and fundamental (1985-1995) - formation of distance education as an independent scientific field with its own history, philosophy, theory, subject matter; information and communication (1995-present) - distance learning with the use of the latest information technologies, formation of innovative approaches to the development of distance education related to new means and possibilities of information delivery.

To develop a periodization of the development of professional training of future IT specialists in the USA, we consider it as a system that includes a number of interrelated components. An in-depth and comprehensive analysis of the content of professional training of future IT specialists related to history, present and future implies:

- description and analysis of the main periods of development of professional training of future IT specialists;
- substantiation of the main trends in the content, connections and factors that determine the direction of its development;
- defining the role and place of IT training in the US education system at this historical period.

That is, periodization as a procedure for dividing historical and pedagogical reality, limited by certain time frames, into periods that are qualitatively different from each other, is an indispensable element of studying methodological experience and predicting the possibilities of its use.

According to N. Gupan, periodization is a logical delineation of the period under study in terms of the qualitative characterisation of its relatively independent stages. Such a characteristic should reflect both general patterns of development and specific ones, as well as the essential points of the main methods and forms of the genesis of the problem and the definition of the stages of its development (Gupan, 2000).

The periodization criteria should reflect fundamental shifts in the main directions of development of both the professional training of future IT specialists and its content.

A systematic approach to the periodization of the development of professional training of future IT specialists allows:

- to periodise the development of professional training of future IT specialists in relation to the periodization of the development of science and technology, since each of them has a certain impact on the system under study, determining its development;
- to define the external boundaries of the time division of the development of professional training of future IT specialists, which are

outlined by those events, phenomena, processes of social life that have caused qualitative changes in education;

- to study the essential and cause-and-effect relationships between the elements of professional training of future IT specialists.

Also, the systematic approach makes it possible to determine objective criteria for identifying periods of development of professional training of future IT specialists in the United States, including:

- professional training of future IT specialists is inextricably linked to the socio-economic, scientific, technical and cultural development of society;

- period should be characterised by the use of new approaches in research activities and evaluation of its results;

- each of the defined periods should be characterised in terms of the essence, priority of trends and contradictions of development on the basis of their comparative and methodological analysis;

- the emergence of a set of concepts that are not logically related to the previously existing ones;

- each period is characterised by the development and application of certain information carriers of educational knowledge that affect the intensity of the transfer and assimilation of knowledge in computer science;

- periodization should take into account the introduction of new scientific and historical sources into scientific circulation;

- each period is characterised by contradictions between subjective and objective factors of scientific and methodological knowledge;

- infrastructure can be identified for each period: prominent scientists, methodologists whose activities had a decisive impact on the development of professional training of future IT specialists.

In accordance with this, we have developed a periodization of the development of professional training of future IT specialists in the USA based on a systematic approach in the context of the development of computer science:

- the first period (40s of the twentieth century - 50s of the twentieth century) – the emergence of the first computers, the creation of computer science disciplines that reflected the content of professional training of IT specialists.

- the second period (50s of the twentieth century - 80s/90s of the twentieth century) - the formation and development of electronics, which led to the emergence of the first faculties of system and computer engineering and information technology and the first bachelor's, master's and PhD programmes in IT.

– the third period (90s of the twentieth century - early twenty-first century) – Informatisation of society, emergence of autonomous IT departments in universities focused on training IT specialists.

– the fourth period (early XXI century-20 th years of the XXI century) – active digitalisation of public (social) processes, dynamic development of distance and online education with large-scale use of e-learning management systems (Moodle, iSpring, WebTutor, Teachbase, GetCourse), emergence of new IT specialities and IT industries due to the development of computer and Internet technologies, rapid development of neural networks and their widespread use in higher education and software functionality. The development of IT education has also been significantly influenced by the achievements of the industrial revolution, among which automated production, powerful computers, IT-systems and robotics, smart factory, autonomous systems, IoT and machine learning have had the greatest impact.

Thus, considering the periodization of the development of professional training of future IT specialists in the United States as a consistent change of stages of formation and development, we perceive the emergence of new elements and connections in this holistic system as the beginning of a qualitatively new system that replaces the old one, that is, a transition from one qualitative state to another, higher one. Such a continuous sequence of new qualitative states is the process of development of professional training of future IT specialists in the United States, which has its own period of formation.

References

- Gavrilyuk, N. (2019). Etapi stanovlennya sistemi vishchoї agrarnoї osviti v SShA. *Molod' i rinoк*, 1 (168), 28-32. DOI:10.24919/2308-4634.2019.158315
- Lola, V. (2017). Tendencii stanovlennya ta rozvitku profesijno-tekhnichnoї osviti v SShA. *Naukovi zapiski Ternopil's'kogo nacional'nogo pedagogichnogo universitetu imeni Volodimira Gnatyuka. Seriya: pedagogika*, 1, 142-147. DOI:10.25128/2415-3605.17.1.22
- Sharan, R. V. (2010). *Profesijna pidgotovka magistriv informacijnih tekhnologij v sistemi distancijnoї osviti SShA* (Doctoral dissertation, Ternopil's'kij nacional'nij pedagogichnij universitet imeni Volodimira Gnatyuka).
- Gupan, N. M. (2000). *Istoriografiya rozvitku istoriko-pedagogichnoї nauki v Ukraїni*. K.: *Nacional'nij pedagogichnij universitet imeni MP Dragomanova*.

РОЗДІЛ 2. ПРАВОВІ ОСНОВИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ. РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГІВ І ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

УДК 347.781

Валентина Троцька,
кандидат юридичних наук,
завідувач сектору розпорядження авторськими та суміжними
правами відділу авторського права і суміжних прав НДІ
інтелектуальної власності НАПрН України,
<https://orcid.org/0000-0002-7579-1877>,
e-mail: v.trotska@ukr.net

ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ УНІКАЛЬНОСТІ ТЕКСТУ ПРИ ПЕРЕВІРЦІ ДИСЕРТАЦІЇ НА АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ

Анотація. У статті розглянуто специфіку вчинення порушень у вигляді плагіату, чи академічного плагіату. Описані особливості технічної перевірки дисертації за допомогою комп'ютерної програми на наявність, чи відсутність академічного плагіату. Особливий акцент зроблено на розгляді питання застосування закладами для оцінки проходження дисертації такого показника як «унікальність твору (роботи, матеріалу)». Обґрунтовано, що не можливо повністю покладатися на результати технічної перевірки навіть в тих випадках, коли відсотки збігів подібності низькі. Доведено, що існує потреба у додатковому суб'єктивному опрацюванні результатів технічної перевірки комп'ютерною програмою щодо встановлення правомірності, чи не правомірності запозичень, відтворених у дисертації.

Ключові слова: академічний плагіат, наукові результати, унікальність, перевірка, дисертація.

THE ISSUE OF DETERMINING THE LEVEL OF UNIQUENESS OF THE TEXT WHEN CHECKING A DISSERTATION FOR ACADEMIC PLAGIARISM

Valentyna Trotska,
Candidate of Law,

Head of the Copyright and Related Rights Management Sector of the Copyright and Related Rights Department of the Research Institute of Intellectual Property of the National Academy of Sciences of Ukraine

Abstract. The article deals with the specifics of committing violations in the form of plagiarism or academic plagiarism. The author describes the peculiarities of technical verification of a dissertation with the help of a computer program for the presence or absence of academic plagiarism. Particular emphasis is placed on the consideration of the issue of using such an indicator as “uniqueness of the work (work, material)” by institutions to assess the passage of the dissertation. It is substantiated that it is not possible to rely entirely on the results of technical verification even in cases where the percentage of similarity matches is low. It is proved that there is a need for additional subjective processing of the results of technical verification by a computer program to establish the legitimacy or otherwise of the borrowings reproduced in the dissertation.

Keywords: academic plagiarism, scientific results, uniqueness, verification, dissertation.

За приписами ст. 42 Закону України «Про освіту» (2017) академічний плагіат, фабрикація, фальсифікація, хабарництво, списування і обман – це прояви академічної недоброчесності. У законодавстві особливий акцент робиться на створенні умов та застосуванні закладами ефективних заходів щодо запобігання і виявлення академічного плагіату у наукових роботах, таких як дисертації, за результатами захисту яких особа отримує науковий ступінь. У п. 23 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України (2022), зазначено, що заклад забезпечує створення необхідних умов для проведення разовою радою перевірки дотримання здобувачем академічної доброчесності. Наголошується, що дисертація повинна містити нові науково обґрунтовані результати проведених здобувачем досліджень, які виконують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для певної галузі знань (Кабінет Міністрів України, 2022), а

відтак у роботі не повинно бути фактів привласнення авторства на твори, чи наукові результати, отримані іншими особами. Заклади вищої освіти зобов'язані вживати заходів, у тому числі шляхом запровадження відповідних новітніх технологій, щодо запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових роботах, зокрема й здобувачів вищої освіти (ч. 3 ст. 32 Закону України «Про вищу освіту» (2014)).

Одним з таких заходів є технічна перевірка дисертації за допомогою комп'ютерної програми з метою визначення наявності, чи відсутності академічного плагіату у дисертації, наданій здобувачем. За результатами технічної перевірки формується звіт подібності, в якому вказується обсяг знайдених збігів (запозичень). Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту дисертації було знайдено в різних джерелах, наявних в базі програми. На сьогодні в більшості закладів вищої освіти, наукових установах прийняті відповідні локальні акти – положення щодо запобігання і виявлення академічного плагіату (далі – Положення). У багатьох з них передбачено обов'язковість технічної перевірки дисертації, а в окремих визначено, що критерієм проходження дисертації є певний відсоток унікальності твору (роботи, матеріалу). Втім, ані законодавство про авторське право, ані законодавство про освіту не визначають такого поняття як «унікальність твору (роботи, матеріалу)», а також не встановлюють відсоток унікальності тексту як показник проходження та рекомендації дисертації до захисту. У зв'язку з цим виникає потреба у розгляді питання обґрунтованості визначення умов та застосування рівня унікальності тексту при перевірці дисертації на академічний плагіат.

У законодавстві передбачено два споріднені поняття: «плагіат» і «академічний плагіат». Згідно зі ст. 53 Закону України «Про авторське право і суміжні права» (2022) одним з видів порушення авторського права є «плагіат», під яким розуміється опублікування твору або його частини у незмінному або видозміненому вигляді, включаючи опублікування перекладу іншомовного твору або його частини, під іменем особи, яка не є автором цього твору. Під поняттям «академічний плагіат», як одним з видів порушення академічної доброчесності, розуміється оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства (ст. 42 Закону України «Про освіту», ст. 69 Закону України «Про вищу освіту»). Не вдаючись до детального аналізу цих понять та

доцільності їх одночасного застосування у законодавстві, звернемо увагу на особливості такого порушення як академічний плагіат.

Згідно з вищенаведеним визначенням, порушенням у вигляді академічного плагіату є відтворення твору без зазначення його авторства, що є, власне, порушенням авторського права на твір, а також привласнення наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами. Виходячи з визначення поняття «науковий результат», наведеного у ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2015), порушенням є привласнення особою (в даному випадку здобувачем) нового наукового знання, одержаного іншою особою в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксованого на носіях інформації. Тож порушенням у вигляді академічного плагіату є неправомірне відтворення твору іншого автора і/або оприлюднення (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження.

Наукові результати можуть бути запозичені з опублікованих наукових статей, наукових доповідей, опису наукового відкриття та з інших робіт. При перевірці комп'ютерною програмою здійснюється співставлення тексту дисертації та вказаних робіт. Проте, як вірно зазначено в аналітичній записці до листа МОН (Бахрушин, 2020) «академічний плагіат не зводиться до текстових збігів, а може стосуватися також некоректного запозичення фактів, гіпотез, числових даних, методик, ілюстрацій, формул, моделей, програмних кодів тощо», яких комп'ютерна програма може не виявити. Відтак, звіт подібності, сформований за результатами перевірки дисертації комп'ютерною програмою, може бути не повним, особливо щодо тих галузей знань, спеціальностей, які мають певну специфіку, зокрема, дослідження у сфері природничих наук, математики, статистики, мистецтва тощо.

У звіті подібності, сформованому комп'ютерною програмою, вказується відсоток збігів у тексті дисертації з іншими роботами. Чим більший відсоток, тим більша ймовірність запозичення здобувачем творів (чи їх частин) і/або наукових результатів при підготовці дисертації. У Положеннях часто застосовують такий термін як «унікальність твору (роботи, матеріалу)», щоб визначити показник проходження, рекомендації дисертації до захисту. Унікальність твору (роботи, матеріалу) вираховується шляхом співвідношення (у відсотках) матеріалу, що не має збігів з іншими публікаціями, до загального об'єму матеріалу.

Унікальність тексту дисертації визначається за такими критеріями: високий, задовільний, низький, неприйнятний відсоток унікальності. Різні заклади у Положеннях встановлюють власні критерії для цього параметра. Переважно високий рівень унікальності дисертації становить не менше 85 %, чи 90%. Інколи у Положеннях зазначається, що при такому рівні унікальності текст вважається оригінальним та не потребує додаткових дій щодо запобігання неправомірним запозиченням. Тобто при наявності 10 %, чи 15 % збігів (запозичень) дисертація рекомендується до захисту.

На сьогодні максимальний та/або мінімальний обсяг основного тексту дисертації встановлюється закладом відповідно до специфіки відповідної галузі знань та/або спеціальності. Якщо врахувати, що основний обсяг дисертації (без літератури і додатків) складає, наприклад, для суспільних і гуманітарних наук приблизно 150 – 200 сторінок, то якщо об'єднати всі допустимі збіги вони складатимуть разом 15 – 20 (при 10%), чи 22 – 40 (при 15%) сторінок. Виявляється немало. При цьому комп'ютерна програма не надає відповіді щодо того, чи певні збіги (запозичення) є правомірними, або ні.

Згідно з Рекомендаціями щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах (лист МОН від 15.08.2018 р.) академічним плагіатом є «відтворення в тексті наукової роботи без змін, з незначними змінами, або в перекладі тексту іншого автора (інших авторів), обсягом від речення і більше, без посилання на автора (авторів) відтвореного тексту» (Міністерство освіти і науки України, 2018) Тобто порушенням у вигляді академічного плагіату може бути навіть одне речення.

При цьому кількість можливих запозичень в різних галузях знань, спеціальностях відрізняється. Наприклад, у галузі знань «Право» не обійтися від використання положень законодавства, які не охороняються авторським правом, їх використання є правомірним. Однак, як засвідчує практика, у звіті подібності, сформованому комп'ютерною програмою, вони можуть зазначатися (підкреслюватися) як запозичення, а відтак збільшувати відсоток збігів подібності.

Отже, повністю покладатися на результати перевірки комп'ютерною програмою та їм довіряти не варто. Про це вказується, серед іншого й на сайтах розробників, чи правовласників таких програм: високі коефіцієнти подібності не означають автоматично наявність порушення у вигляді плагіату, чи академічного плагіату. Досліджуючи ці питання, науковці зазначають, що «сучасні програми перевірки на плагіат не є досконалими. Кожна з них показує різний

відсоток в залежності від використовуваного алгоритму і бази текстів для порівняння, а також налаштувань самої програми» (Фоміних & Костров, 2020), «комп'ютерні програми не виявляють некоректні запозичення з неоцифрованих джерел» (Бахрушин, 2020), не всі програми виявляють збіги з іншомовними джерелами, тому вважається, що «однією з основних помилок є встановлення факту наявності академічного плагіату та самоплагіату за результатами комп'ютерної перевірки текстів без подальшого аналізу виявлених текстових збігів експертами з предметної області» (Бахрушин, 2020).

Таким чином, не можливо обійтися без додаткового суб'єктивного аналізу роботи щодо визначення, чи є виявлені комп'ютерною програмою у дисертації збіги подібності правомірними, чи їх можливо кваліфікувати як порушення у вигляді плагіату і/або академічного плагіату.

Законодавство про освіту і про авторське право не регламентує конкретний відсоток допустимих збігів (запозичень), чи допустимий рівень унікальності, оскільки кожна робота є індивідуальною, написання наукового дослідження має певні особливості, характерні для різних галузей знань, спеціальностей, а тому не може бути єдиних для всіх шаблонів. Водночас, законодавство визначає випадки, коли та за яких умов відтворення твору (чи його частини) може бути правомірним. Наприклад, назви і норми законодавчих актів, що не охороняються авторським правом, загальноживані словосполучення, термінологія, що характерні для певної галузі знань, належне цитування, в тому числі належне цитування власних творів, не може впливати на рівень унікальності роботи. Як засвідчує практика аналізу звітів подібності, наприклад, цитати, що не взяті в лапки, але у використаній літературі зазначено посилання на їх авторів та джерела запозичення, підкреслюються як збіги, сукупність яких збільшує загальний відсоток запозичень. Якщо мають місце такі випадки, варто надати можливість здобувачу здійснити виправлення у роботі, з подальшою потворною перевіркою дисертації.

Отже, показник унікальності роботи, який описаний у Положеннях, немає законодавчого підґрунтя, а тому може мати лише рекомендаційний характер і бути додатковим матеріалом для перевірки виділених комп'ютерною програмою збігів подібності. На жаль, не у всіх Положеннях, в яких передбачено показник унікальності, про це зазначається.

На відміну від інших наукових робіт (наукових статей, звітів наукових доповідей тощо), дисертація є досить об'ємним матеріалом, детально переглянути яку не завжди вдається, особливо якщо закладом

часто проводяться захисти різних дисертацій. У аналітичній записці до листа МОН зазначено, що «висновок про наявність чи відсутність академічного плагіату мають робити кваліфіковані експерти, обізнані як у технічних аспектах виявлення академічного плагіату, так і в сучасному стані предметної області досліджень з урахуванням як результатів роботи комп'ютерних програм, так і інших даних» (Бахрушин, 2020). Проте не кожен заклад може дозволити собі мати в штаті таких експертів.

Окрім того, специфікою вчинення порушення у вигляді плагіату (чи академічного плагіату) є можливість його приховування шляхом перефразування, компіляції, заміни слів, перепису наукових результатів своїми словами. Виявити ці факти досить складно навіть науковим керівником, рецензентом, опонентом, які є фахівцями в певній галузі знань, які так, чи інакше ознайомлені з літературою за темою дослідження, не кажучи вже про виявлення таких фактів комп'ютерною програмою. Водночас, здобувач, який написав роботу достеменно та чітко знає, де та в якому обсязі, з якого джерела ним здійснено запозичення. Тому після того як закладом здійснено перевірку дисертації звіт подібності пропонується надіслати здобувачу (копію – науковому керівнику) з метою отримання від здобувача письмового пояснення щодо відповідних відсотків збігів у роботі, навіть в тих випадках, коли обсяг збігів складає 10 – 15 %. Здобувач повинен мати можливість вилучити, за наявності, неправомірні запозичення, внести виправлення до тексту в разі неналежного цитування, чи обґрунтувати належне цитування та інше правомірне відтворення, якщо воно помилково, чи з технічних причин зазначено у звіті подібності. З урахуванням пояснень здобувача та їх опрацювання заклад може прийняти відповідне рішення щодо подальшого проходження дисертації. Безумовно, високий рівень збігів у дисертації не потребує пояснень, а повернення роботи здобувачу на доопрацювання з повторною перевіркою, або її відхилення.

На наш погляд, отримання пояснення від здобувача щодо виявлених збігів, поряд із застосуванням інших заходів, дисциплінуватиме здобувача, який знає, що йому потрібно буде надавати пояснення, а також надаватиме можливість виявити та попередити порушення у вигляді академічного плагіату ще до того, як дисертація буде надана на публічну презентацію та захист.

Висновки. Без сумніву, технічна перевірка дисертації на академічний плагіат необхідна, оскільки застосування комп'ютерної програми є інформативним, зручним та швидким отриманням результатів, але такі результати не можуть бути остаточними, повними

в розумінні стовідсоткового виявлення наявності, чи відсутності у роботі академічного плагіату, без подальшого додаткового аналізу звіту подібності людиною.

Показник рівня унікальності тексту роботи немає законодавчого підґрунтя, а тому його застосування у Положеннях може мати лише рекомендаційний характер і бути додатковим матеріалом для аналізу дисертації, але не основою для прийняття рішення щодо проходження, рекомендації дисертації на захист. Тому не можливо обійтися без детального опрацювання роботи науковим керівником, членами спеціалізованої разової вченої ради та іншими особами. Водночас, первинна відповідальність має покладатися на здобувача щодо самостійного написання дисертаційного дослідження, недопущення ним порушення у вигляді академічного плагіату при поданні дисертації на захист. Пропонується, що у разі здійснення перевірки закладом та виявлення комп'ютерною програмою збігів подібності, здобувач має надати письмове пояснення щодо відповідних відсотків виявлених запозичень у дисертаційній роботі. При цьому високий відсоток збігів (запозичень) у дисертації не потребує пояснення, а – повернення роботи здобувачу на доопрацювання з повторною перевіркою, або її відхилення.

Список посилань

- Верховна Рада України. (2017). Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2017, № 38-39, ст. 380.
- Кабінет Міністрів України. (2022). *Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії: Постанова від 12 січня 2022 року № 44.* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2022-%D0%BF#Text>
- Верховна Рада України. (2014). Про вищу освіту: Закон України від 01 липня 2014 року № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2014, № 37-38, ст. 2004.
- Верховна Рада України. (2022). Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01 грудня 2022 року № 2811-IX. *Офіційний вісник України*, 2023, № 3, ст. 196.
- Верховна Рада України. (2015). Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2016, № 3, ст. 25.

- Бахрушин, В. (2020). *Запобігання окремих проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності: Аналітична довідка*. Міністерство освіти і науки України.
- Міністерство освіти і науки України. (2018). *Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо): Лист від 15 серпня 2018 року № 1/11-8681*. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/akredytatsiya/instruktsiya/1-11-8681-vid-15082018-rekomendatsii-shchodozapobigannya-akademichnomu-plagiatu.pdf>
- Фоміних, В. В., & Костров, Ю. В. (2020). *Система Anti-Plagiarism – запорука якісної освіти в Хмельницькому національному університеті*. <http://library.khmnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/12/Fominyh.pdf>

УДК 378.0:377.0:34:69

Денис Натеса,
аспірант лабораторії технологій професійного навчання
Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0009-0001-1744-3209>,
e-mail: natesa0488@gmail.com

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

Анотація. Актуальність розвитку правової компетентності педагогів професійного навчання в будівельній галузі зумовлена сучасними соціально-економічними та правовими трансформаціями в Україні та включає знання, навички та здатність дотримуватися правових норм, що є критично важливим для підготовки кваліфікованих фахівців. Методологічні підходи, такі як системний, особистісно-орієнтований, компетентнісний, контекстний і діяльнісний, забезпечують інтеграцію правових знань в освітній процес. Розвиток цієї компетентності сприяє формуванню правової

культури серед студентів, що є необхідним для їхньої професійної діяльності в будівництві.

Ключові слова: професійна освіта, педагог професійного навчання, правова компетентність.

METHODOLOGICAL ASPECTS OF DEVELOPMENT OF LEGAL COMPETENCE OF VOCATIONAL TEACHERS OF VOCATIONAL EDUCATION INSTITUTIONS IN THE CONSTRUCTION INDUSTRY

Denys Natesa,
Postgraduate student of the
laboratory of vocational training technologies of the
Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The relevance of developing the legal competence of vocational teachers in the construction industry is due to the current socio-economic and legal transformations in Ukraine and includes knowledge, skills and the ability to comply with legal norms, which is critical for the training of qualified professionals. Methodological approaches, such as systemic, personality-oriented, competency-based, contextual and action, ensure the integration of legal knowledge into the educational process. The development of this competence contributes to the formation of a legal culture among students, which is necessary for their professional activities in construction.

Key words: vocational education, vocational education teacher, legal competence.

Актуальність проблеми розвитку правової компетентності педагогів професійного навчання в закладах професійної освіти будівельної галузі визначається викликами, що постають перед освітньою системою України в умовах соціально-економічних і правових трансформацій, нинішніх воєнних дій. Сучасне професійне навчання покликане надавати здобувачам освіти спеціалізовані знання та навички, забезпечувати їхню готовність діяти відповідно до правових норм і стандартів, що регулюють професійну діяльність у будівельній сфері. Це стосується, зокрема, дотримання вимог з охорони праці, трудового законодавства, екологічних стандартів і будівельних нормативів, без чого неможливе успішне виконання професійних обов'язків.

Правова компетентність є складовою професійної компетентності педагога та охоплює здатність до правомірної організації освітнього процесу, дотримання правових норм і

стандартів, а також сприяння формуванню у студентів правової свідомості та правової культури.

Термін «правова компетентність педагогів професійного навчання закладів професійної освіти будівельної галузі» нами трактується як «таке системне утворення, що інтегрує знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості щодо їхньої здатності володіти правом у професійно-педагогічній діяльності відповідно до переліку трудових функцій; усвідомлювати дієвість законів і підзаконних актів для реалізації навчальних і виховних функцій; розуміти принципи права учасників освітнього процесу та способи правового регулювання їхніх стосунків, формувати в здобувачів освіти правову компетентність згідно з українськими регулюючими нормами і стандартами в будівельній галузі» (Натеса, 2024).

У контексті будівельної галузі правова компетентність педагогів є особливо важливою, оскільки вона забезпечує підготовку кваліфікованих кадрів, які дотримуються правових стандартів у професійній діяльності. Педагоги повинні мати навички роз'яснення правових норм, що стосуються охорони праці, договорів підряду, будівельних норм, а також забезпечення прав учасників освітнього процесу.

Науковець О. Гулай в дослідженні теоретико-методичних основ професійної підготовки майбутніх фахівців будівельного профілю в умовах неперервної освіти стверджує: «методологічний рівень передбачає відображення положень теорії неперервної професійної освіти та основних методологічних підходів – системного, компетентнісного, діяльнісного, акмеологічного, синергетичного, особистісно орієнтованого» (Гулай, 2016).

Учений А. Каленський, аналізуючи методологічні підходи до стандартизації змісту професійної освіти, наголошує: «обґрунтована нами методологія стандартизації професійної освіти на компетентнісній основі сформована із врахуванням комплексу наукових підходів: системного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого, компетентнісного технологічного, інформаційного та культурологічного» (Каленський, 2018).

На нашу думку, розвиток правової компетентності педагогів професійного навчання закладів професійної освіти будівельної галузі базується на кількох ключових методологічних підходах: системному, особистісно-орієнтованому, компетентнісному, контекстному, діяльнісному. Розкриємо їх детальніше.

Системний підхід. Відповідно до цього підходу формування правової компетентності повинно бути системним та інтегрованим процесом, що охоплює як професійну підготовку педагога, так і його безперервне професійне зростання. Знання правових норм мають бути частиною загальної професійної компетентності педагогів, а не ізольованим елементом.

Особистісно-орієнтований підхід. Цей підхід акцентує увагу на розвиткові індивідуальних якостей педагога, його особистої відповідальності за дотримання правових норм і виховання в студентів правової свідомості. Важливим аспектом є формування в педагогів етичної відповідальності та правомірної поведінки, що відображає професійну етику й правову культуру.

Компетентнісний підхід. Він забезпечує розвиток практичних знань і навичок, необхідних для ефективної професійної діяльності, шляхом інтеграції теоретичних знань з реальними правовими ситуаціями та співпраці з фахівцями через правову обізнаність, використання знань на практиці, критичне мислення, оцінку компетентностей. Застосування цього підходу допоможе підвищити рівень правової обізнаності педагогів, забезпечить якісну підготовку студентів у будівельній галузі.

Контекстний підхід. Важливим аспектом розвитку правової компетентності є врахування специфіки професійної діяльності педагога в конкретній галузі. Для закладів професійної освіти будівельної галузі це означає, що педагоги повинні володіти специфічними правовими знаннями, які стосуються будівельної діяльності, а також здатністю адаптувати загальні правові норми до специфіки галузі.

Діяльнісний підхід. Цей підхід базується на застосуванні інтерактивних методів навчання, які сприяють активному залученню педагогів у процес формування правових знань і навичок. Наприклад, використання методів рольових ігор, аналізу юридичних кейсів та моделювання ситуацій дозволяє педагогам відпрацьовувати навички вирішення правових питань у педагогічній діяльності.

Методологічні підходи до формування правової компетентності педагогів професійної освіти ґрунтуються на конкретних принципах. Уважаємо, що воно можливе за включення таких принципів: системності, неперервності, інтегративності, практичної спрямованості та рефлексії професійного досвіду. Розкриємо їх детальніше.

Принцип системності передбачає, що формування правової компетентності відбувається як частина загального процесу професійного розвитку педагогів. Це означає, що правові знання

повинні бути інтегровані в загальний контекст професійної діяльності педагога, а не залишатися ізольованими.

Принцип неперервності вказує на необхідність постійного оновлення знань педагогів щодо змін у законодавстві, нових правових норм і вимог, що стосуються освітньої діяльності. Цей принцип важливий, оскільки правове поле є динамічним, тож педагоги повинні адаптуватися до цих змін.

Принцип інтегративності полягає в поєднанні правових знань з іншими аспектами професійної компетентності, такими як педагогічна майстерність, соціальна відповідальність та етичні норми. Це допомагає педагогові дотримуватися законів, а також упроваджувати їх в освітній процес.

Принцип практичної спрямованості підкреслює важливість формування навичок застосування правових знань на практиці. Це може відбуватися через вирішення юридичних кейсів, участь у семінарах з правових питань або ж через співпрацю з юридичними структурами в межах освітніх проєктів.

Принцип рефлексії професійного досвіду полягає в систематичному аналізі власної практики, що дозволяє педагогам оцінювати свої дії, виявляти сильні і слабкі сторони, а також адаптувати свої підходи до навчання відповідно до змін у правовому середовищі й потреб студентів. Це сприяє глибшому розумінню правових аспектів професії та підвищує ефективність освітнього процесу.

Як і будь-який процес, розвиток правової компетентності педагогів професійної освіти будівельної галузі здійснюється за допомогою різних методів, спрямованих на формування правових знань і навичок. У контексті означеної розвідки зупинимось на таких: кейс-методі, рольових іграх та симуляціях, методі проєктів, семінарах і тренінгах, консультаціях із юристами тощо.

Кейс-метод. Аналіз конкретних правових ситуацій, що виникають у педагогічній практиці або професійній діяльності здобувачів освіти, дозволяє педагогам набути практичних навичок застосування правових норм. Цей метод є ефективним для розвитку критичного мислення та правової свідомості.

Рольові ігри та симуляції дозволяють моделювати ситуації, що можуть виникати в процесі навчання та професійної діяльності, та зі свого боку сприяють розвиткові вміння приймати правомірні рішення в конфліктних або складних ситуаціях.

Метод проектів. Ця педагогічна технологія дозволяє не тільки інтеграцію фактичних знань, а шляхом самоосвіти на їх застосування і набуття нових (Kulalaieva, 2020).

Семінари та тренінги. Постійне підвищення кваліфікації педагогів через участь у правових семінарах та тренінгах забезпечує актуалізацію їхніх знань про зміни у законодавстві та нові правові вимоги до освітнього процесу.

Консультації з юристами. Педагоги професійної освіти можуть звертатися за консультаціями до фахівців з юридичних питань для вирішення конкретних проблем, що виникають у процесі навчально-пізнавальної діяльності. Це сприяє підвищенню правової обізнаності та забезпечує правомірну організацію освітнього процесу.

Г. Кравченко та О. Котелевець із цього приводу зауважують: «ефективність правової підготовки майбутніх фахівців у значній мірі залежить від створення викладачами в закладах вищої освіти відповідних умов організації освітнього процесу, а саме: моделювання освітньої діяльності студентів, що передбачає дидактичну інтеграцію навчальних дисциплін та впровадження інтерактивних технологій навчання» (Кравченко, Котелевець, 2021).

Таким чином, методологічні аспекти розвитку правової компетентності педагогів професійної освіти будівельної галузі є важливими для забезпечення якості освітнього процесу та підготовки кваліфікованих кадрів. Системний, особистісно-орієнтований, компетентнісний, контекстний та діяльнісний підходи забезпечують інтеграцію правових знань у професійну діяльність педагогів, що сприяє формуванню їхньої правової компетентності. Методологічні підходи базуються на принципах системності, неперервності, інтегративності, практичної спрямованості, рефлексії професійного досвіду, що дозволить ефективно адаптувати правові знання до освітнього процесу.

Правова компетентність забезпечує педагогам можливість ефективно виконувати свої професійні обов'язки, сприяє формуванню правової компетентності та культури серед студентів, що є необхідною умовою для їхньої подальшої професійної діяльності у сфері будівництва. Значущість цієї наукової розвідки полягає в тому, що розвиток правової компетентності педагогів професійної освіти безпосередньо впливає на якість професійної підготовки студентів і їхню здатність орієнтуватися в складному правовому середовищі будівельної галузі.

Список посилань

- Гулай, О. І. (2016). Теоретико-методичні основи професійної підготовки майбутніх фахівців будівельного профілю в умовах неперервної освіти (дис. ... д-ра пед. наук). Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця. Україна.
- Каленський, А. А. (2018). Методологічні підходи до стандартизації змісту професійної освіти. Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка, 16, 27–33.
- Кравченко, Г. Ю. & Котелевець, О. О. (2021). Процес професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів з питання формування правової компетентності. *Modern education, training and upbringing: collective monograph*. Boston: Primedia eLaunch, 491–504.
- Натеса, Д. М. (2024). Специфіка правової компетентності педагогів професійного навчання закладів професійної освіти будівельної галузі. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки, 55, 110–117.
- Kulalaieva, N., Gerliand, T., Kalenskyi, A., Romanova, H., & Miroshnichenko, V. (2020). Monitoring and Usage of Project Technologies in Vocational (Vocational-Technical) Education Institutions. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 11(2), 243-259.

УДК 377.8:004.7:34

Микола Пригодій,

доктор педагогічних наук, професор,
заступник директора з наукової роботи,
Інститут професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0001-5351-0002>,
e-mail: prygodii@ukr.net

**ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВОЇ
ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ**

Анотація. Розглядаються виклики та перспективи цифрової трансформації професійної освіти в Україні. Проаналізовано існуючі законодавчі документи, що регулюють цифрову трансформацію, та пропозиції щодо покращення цифрових навичок здобувачів професійної освіти, що сприятиме їхній конкурентоспроможності на національному й європейському ринках праці. Розкриті напрями цифрової трансформації професійної освіти, що включають розробку стандартів цифрової компетентності, інтеграцію цифрових технологій у освітні програми, популяризацію дистанційної освіти та впровадження цифрових платформ для забезпечення конкурентоспроможності випускників на ринку праці.

Ключові слова: цифрова трансформація освіти, цифрові технології, професійна освіта, законодавче забезпечення, здобувачі освіти.

LEGISLATIVE SUPPORT FOR THE DIGITAL TRANSFORMATION OF VOCATIONAL EDUCATION

Mykola Pryhodii,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Deputy Director for Research, Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The challenges and prospects for the digital transformation of vocational education in Ukraine are considered. The existing legislative documents regulating digital transformation and proposals for improving the digital skills of vocational education students are analyzed, which will contribute to their competitiveness in the national and European labor markets. The directions of digital transformation of vocational education are revealed, including the development of digital competence standards, integration of digital technologies into educational programs, popularization of distance education and implementation of digital platforms to ensure the competitiveness of graduates in the labor market.

Keywords: digital transformation of education, digital technologies, vocational education, legislative support, students.

Цифрова трансформація відіграє вирішальну роль у вирішенні сучасних глобальних викликів, серед яких швидкі темпи глобалізації, діджиталізація економіки та мінливі вимоги на ринку праці. Перехід до нових технологій та автоматизації змінює виробництво, призводить до створення нових професій та зникнення застарілих. У цьому контексті професійна освіта стає важливим елементом розвитку людського

капіталу, надаючи людям навички, необхідні для того, щоб відповідати цим змінам.

Сучасна професійна освіта спрямована на розвиток практичних навичок та підтримує навчання впродовж життя, що має вирішальне значення для забезпечення конкурентоспроможності людей в економіці, яка керується цифровими технологіями. Здійснюючи підготовку робочу силу, яка здатна ефективно адаптуватися до нових технологій та динамічних умов ринку праці, отримання людиною професійної освіти є фундаментальною основою для успішного працевлаштування, а отже й для забезпечення соціальної стабільності у суспільстві (Пригодій, 2011).

Однак успіх цієї трансформації значною мірою залежить від стану законодавства країни та його відповідності технологічному розвитку суспільства. Чинна законодавча база повинна розвиватися, щоб підтримувати інтеграцію цифрових інструментів і практик у професійну освіту. Це включає в себе створення нових правил для онлайн і змішаного навчання, визначення цифрових компетентностей і забезпечення інституційних механізмів для просування інновацій. Адаптація законодавства до вимог цифрової епохи має вирішальне значення для побудови стійкої системи професійної освіти, здатної реагувати на поточні та майбутні виклики цифрової економіки.

Мета статті полягає у визначенні ключових напрямків та законодавчих ініціатив для забезпечення цифрової трансформації професійної освіти України.

Методи дослідження. аналіз нормативно-правових документів – для вивчення чинного законодавства України у сфері професійної освіти та виявлення наявних прогалин і обмежень у процесі цифровізації; порівняльний аналіз – для визначення можливостей цифровізації професійної освіти.

Закон України «Про освіту» (2017) є базовим для всіх рівнів освіти, включаючи професійну. Він визначає мету освіти у аспекті всебічного розвитку людини, формування компетентностей для успішної самореалізації та виховання відповідальних громадян, здатних спрямовувати свою діяльність на користь суспільству і сталий розвиток України.

Наприклад, статті 3, 53 та 54 забезпечують право на доступ кожного здобувача освіти та педагога до інформаційних ресурсів і комунікацій, у тому числі в мережі Інтернет, електронних підручників та інших мультимедійних навчальних ресурсів та державних веб-платформ дистанційного навчання. Стаття 9 наголошує на можливості дистанційного здобуття освіти та використанні інформаційно-

комунікаційних технологій для забезпечення доступності навчання. У статті 12 зазначено, що для успішної життєдіяльності кожній сучасній людині необхідні сформовані ключові компетентності, одною з яких є інформаційно-комунікаційна. У межах управління закладом освіти статтею 41 передбачена наявність інформаційних систем.

Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (1998) безпосередньо регулює діяльність закладів професійної освіти, визначає їхні завдання та функції. Останні зміни до закону почали враховувати потребу цифрової трансформації, але значні аспекти залишаються нерегульованими. Закон не містить чіткого визначення цифрових компетентностей або вимог до інтеграції цифрових технологій у освітній процес. Є положення щодо використання сучасних навчальних матеріалів, але бракує конкретних вказівок щодо впровадження цифрових платформ та онлайн-курсів.

Проект Закону України «Про професійну освіту» (2024), що знаходиться в стані обговорення та затвердження усуває існуючі недоліки діючого закону та передбачає кілька важливих аспектів для цифрової трансформації професійної освіти, які можна розглядати як законодавчу основу. Статтею 52 закріплюється значення цифрових технологій у освітньому процесі. Проект закону передбачає можливість організації навчання з використанням дистанційних технологій та цифрових інструментів, що розширює доступ до освіти і робить її гнучкішою, особливо у контексті формування індивідуальної освітньої траєкторії (стаття 8). Статтею 14 передбачено створення єдиних баз даних та електронних платформ для обліку документів про освіту та кваліфікації, що сприяє цифровізації управління процесами освіти.

Підґрунтя до цифрової трансформації освіти було закладено Національною стратегією розвитку освіти в Україні до 2021 року (2013), згідно з якою забезпечення цифрової трансформації професійної освіти передбачає інформатизацію всіх рівнів навчальних закладів через впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, створення інформаційного освітнього середовища та електронних ресурсів для підтримки навчального процесу, а також розвиток бібліотечно-інформаційного забезпечення. Окремо акцентується на розробці систем для управління навчальними закладами, інтеграції ІКТ у навчальний процес, створенні та модернізації засобів навчання і наукових ресурсів, а також підготовці педагогічних працівників до роботи в умовах цифрового середовища, що сприятиме підвищенню якості освіти та готовності молоді до життя в інформаційному суспільстві.

Законодавче забезпечення цифрової трансформації професійної освіти в Україні отримало новий поштовх завдяки долученню (з 2022 р.) до Програми «Цифрова Європа» до 2027 року. Це ініціатива, яка спрямована на прискорення цифровізації країн ЄС, зокрема через фінансування проєктів, що сприяють економічному відновленню та цифровій трансформації. Завдяки участі в цій програмі Україна наближається до інтеграції з Єдиним цифровим ринком ЄС. Українські заклади освіти можуть скористатися грантовими можливостями в таких сферах, як високопродуктивні обчислення, штучний інтелект, цифрові навички та впровадження цифрових технологій у суспільстві. Крім того, програма передбачає суттєві фінансові пільги для України, що спрощує доступ до цих можливостей (Міністерство цифрової трансформації України, 2022).

Концепція розвитку цифрових компетентностей (2021) передбачає впровадження низки заходів для цифрової трансформації професійної освіти, зокрема, інтеграцію цифрових технологій у освітній процес через створення програм для розвитку цифрових навичок, забезпечення закладів освіти сучасними інформаційно-комунікаційними засобами та платформами, підготовку педагогічних працівників до роботи з цифровими інструментами, розвиток електронних засобів для оцінки і сертифікації знань, а також посилення кібербезпеки в освіті. План заходів щодо реалізації Концепції розвитку цифрових компетентностей конкретизує кроки для забезпечення цифровізації навчання, зокрема розроблення методичних рекомендацій щодо застосування рамок цифрових компетентностей.

Закон України Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування інтегрованих інформаційних систем у сфері освіти (2022) відіграє ключову роль у забезпеченні цифрової трансформації професійної освіти, оскільки запроваджує Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту (АІКОМ), що дозволяє централізовано збирати, обробляти та обмінюватися даними між закладами освіти, органами влади та іншими учасниками освітнього процесу (стаття 74). Це сприяє підвищенню прозорості освітніх процесів, автоматизації звітності та ведення документації, а також інтеграції професійної освіти з іншими державними інформаційними системами, що значно спрощує адміністрування та забезпечує ефективне управління у сфері освіти.

На основі аналізу законодавчих ініціатив можна визначити ключові напрями цифрової трансформації професійної освіти. Одним з основних напрямів є розробка стандартів цифрової компетентності як для викладачів, так і для здобувачів професійної освіти. Встановлення

чітких керівних принципів і рамок компетентності гарантує, що педагоги будуть добре підготовлені до інтеграції цифрових інструментів у освітній процес, а здобувачі професійної освіти отримають необхідні цифрові навички. Такий підхід не лише підвищує цифрову грамотність, а й узгоджує професійну підготовку з галузевими стандартами, що сприяє конкурентоспособності випускників закладів професійної освіти на ринку праці (Radkevych et al., 2023, p. 61).

Іншим напрямом є інтеграція цифрових технологій у освітні програми. Така інтеграція надає здобувачам професійної освіти практичний досвід роботи з інструментами та платформами, з якими вони, ймовірно, зіткнуться на робочому місці. Крім того, цифрові технології сприяють створенню спільних та інтерактивних освітніх середовищ, допомагаючи здобувачам освіти розвивати навички, необхідні для цифрової співпраці та розв'язання виробничих завдань (Гуржій та ін., 2022, с. 46).

Популяризація дистанційної освіти за допомогою цифрових інструментів також трансформує професійну освіту. Цифрові платформи уможливають онлайн-стажування, віртуальне навчання та реалістичні симуляції, створюючи більш гнучкі та доступні можливості для здобуття реального досвіду. Ці цифрові стажування дозволяють здобувачам освіти дистанційно взаємодіяти з професіоналами галузі, розвиваючи цінні навички без обмежень, пов'язаних з місцезнаходженням чи фізичною присутністю. Такий розвиток подій є особливо вигідним у регіонах, де кількість місць обмежена або існують небезпечні умови виробництва (Пригодій, 2024а, с. 307).

Упровадження систем управління навчанням (LMS), електронних журналів і платформ взаємодії революціонізувало адміністративні та освітні процеси. Платформи LMS дозволяють ефективно організовувати навчальну роботу, оцінювання та комунікацію, а електронні журнали сприяють відстеженню прогресу здобувачів освіти у реальному часі (Пригодій, 2024b, с. 227–229). Ці інструменти спрощують взаємодію між викладачами та здобувачами професійної освіти, покращуючи механізми зворотного зв'язку та сприяючи більш персоналізованому навчанню. Разом ці цифрові досягнення зміцнюють інфраструктуру професійної освіти, забезпечуючи відповідність професійної освіти вимогам сучасного, технологічно орієнтованого ринку праці.

Отже, розбудова законодавчої бази для цифрової трансформації професійної освіти є важливим кроком у забезпеченні конкурентоспроможності випускників та підвищенні якості освітніх послуг. Цей процес сприяє формуванню цифрової компетентності, що

є необхідною умовою для успішної роботи в умовах цифрової економіки. Відповідне законодавче регулювання сприяє не лише інтеграції цифрових інструментів у освітній процес, але й забезпеченню сталого розвитку інституційної спроможності закладів професійної освіти. Це дозволяє покращити якість підготовки кадрів, адаптованих до сучасних вимог ринку праці та цифрової економіки, і сприяє їх успішній інтеграції в національний та європейський ринки праці.

Список посилань

- Верховна Рада України. (2017). Про освіту. Закон України від 5 вересня 2017 р. №2145-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- Верховна Рада України. (1998). Про професійно-технічну освіту. Закон України від 10 лютого 1998 р. №103/98-ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text>
- Міністерство освіти і науки України. (2024). Проект Закону України «Про професійну освіту». https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/regulatorna_dijalnist/2024/Oprylyudn.projektiv.rchulyat.aktiv.2024/04/02/PZ-Projekt.ZU.Pro%20profesiynu%20osvitu-02.04.2024.doc
- Міністерство цифрової трансформації України. (2022). Україна долучилася до програми «Цифрова Європа»: Що це означає? <https://thedigital.gov.ua/news/ukraina-doluchilasya-do-programi-tsifrova-evropa-shcho-tse-oznachae>
- Верховна Рада України. (2021). Концепція розвитку цифрових компетентностей до 2025 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 167-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>
- Верховна Рада України. (2013). Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Указ Президента України від 25 червня 2013 р. № 344/2013. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text>
- Верховна Рада України. (2022). Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування інтегрованих інформаційних систем у сфері освіти. Закон України від 27 липня 2022 р. № 2457-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2457-20#Text>
- Radkevych, V., Pryhodii, M., Kruchek, V., Voronina-Pryhodii, D., & Kravets, S. (2023). Standardisation of vocational teacher training in

- ukraine. Professional Pedagogics, 1(26), 94-102.
<https://doi.org/10.32835/2707-3092.2023.26.94-102>
- Гуржій, А., Радкевич, В., & Пригодій, М. (2022). Методологічні засади цифровізації інформаційно-освітнього середовища закладу професійної освіти. Нові технології навчання, 96, 44–53.
<https://doi.org/10.52256/2710-3560.2022.96.06>
- Пригодій, М. А. (2024a). Методичні засади розроблення цифрової платформи професійної підготовки кваліфікованих робітників машинобудівної галузі. Інноваційна професійна освіта, 1(14), 306–310 <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741102>
- Пригодій, М. А. (2024b). Функціональні особливості сучасних систем управління навчанням. В Технологічна освіта: сучасні реалії та перспективи розвитку (с. 226–230): матер. XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 23 лютого 2024 р.). Український державний університет імені Михайла Драгоманова.
<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/740067>
- Пригодій, М. А. (2011). Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів технологій до профільного навчання учнів. Вища освіта України, 1(3), 388–395.

РОЗДІЛ 3. ВІДПОВІДНІСТЬ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ТЕНДЕНЦІЯМ РОЗВИТКУ СПЕЦІАЛЬНОСТІ, УКРАЇНСЬКОГО І СВІТОВОГО РИНКІВ ПРАЦІ

УДК 37.014.54

Дмитро Гоменюк,
кандидат педагогічних наук, старший дослідник,
старший науковий співробітник
лабораторії технологій професійного навчання
Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0001-9315-7581>,
e-mail: 2594158@ukr.net

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ УКРАЇНИ В ПОВОЄННИЙ ЧАС

Анотація: обґрунтовано необхідність модернізації матеріально-технічної бази, змісту навчання професійної (професійно-технічної) освіти в повоєнний час з метою швидкого реагування на потреби роботодавців. Розглянуто питання отримання професійної освіти ветеранами війни особливо тими хто отримав інвалідність в наслідок по поранень, інтегрування їх у суспільство та повернення до повсякденного життя.

Ключові слова: професійна освіта, роботодавці, модернізація навчально-виробничої бази, зміст освіти, гнучкі освітні програми, конкурентоспроможність, високотехнологічні процеси організації виробництва, внутрішньо переміщені особи, державно-приватне партнерство, заклади професійної (професійно-технічної) освіти.

THE DEVELOPMENT AND MODERNIZATION PROSPECTS OF VOCATIONAL (VOCATIONAL-TECHNICAL) EDUCATION IN THE POST-WAR TIME IN UKRAINE

Dmytro Homeniuk

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher,
senior researcher of the Laboratory of
Vocational Training Technologies of the
Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The necessity to modernize the material and technical base, the content of professional (vocational and technical) education in the post-war period in order to quickly respond to the needs of employers is substantiated. The question of getting professional education by war veterans, especially those who received disabilities as a result of injuries, their integration into society and their return to everyday life, was considered.

Key words: professional education, employers, modernization of the education and production base, content of education, flexible education programs, competitiveness, high-tech processes of production organization, internally displaced people, public-private partnership, institutions of professional (vocational-technical) education.

У зв'язку з тим, що Російська Федерація розв'язала війну проти суверенної України, в нашій державі значно погіршився соціально-економічний стан, а тому закладам освіти, в тому числі закладам професійної (професійно-технічної) освіти доводиться здійснювати підготовку робітничих кадрів, фахових молодших бакалаврів у надзвичайно складних умовах.

Така складна ситуація спонукає викладачів, майстрів виробничого навчання, адміністрацію шукати такі технологічні рішення, які б зараз, а також після закінчення війни, відкрили нові можливості для якісної підготовки кваліфікованих кадрів, фахових молодших бакалаврів з різних професій та спеціальностей.

Після завершення військових дій на території нашої держави вся увага буде зосереджена на відновленні та модернізації професійної (професійно-технічної) освіти, що має важливе значення для відбудови освітянських закладів, створення нових, у тому числі й на об'єднанні малокомплектних закладів освіти, відкриття інноваційних структурних підрозділів, навчально-практичних центрів, центрів кваліфікацій та професійної досконалості. Це сприятиме розширенню доступності

професійної освіти, покращення її якості відповідно до потреб економіки країни у довгостроковій перспективі.

Модернізація та ефективність розвитку професійної освіти в повоєнний час в першу чергу залежатиме від здатності закладів професійної (професійно-технічної) освіти швидко реагувати на вимоги та потреби ринку праці, а також зміни у технологіях та реорганізаціях виробництв, щоб ліквідувати кваліфікаційний люфт, зумовлений дисбалансом між навичками, яких набувають випускники, та роботодавцями, в яких є потреба у робітничих кадрах.

У майбутньому закладам професійної (професійно-технічної) освіти потрібно буде оновити освітні програми, за якими здійснюється підготовка, з врахуванням в них соціально-економічних наслідків спричинених війною, а також завдань щодо повоєнного відновлення та інтеграції України до Євросоюзу.

Найбільше уваги буде приділятися впровадженню гнучких освітніх програм, які будуть забезпечувати здобувачам освіти швидке та якісне оволодіння сучасними виробничими технологіями.

Для цього в закладах професійної (професійно-технічної) освіти будуть організовуватися короткострокові курси, навчальні програми, що сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності випускників, прискоренню їхньої професійної адаптації до високотехнологічних процесів організації виробництва.

Така робота вже розпочалася у місті Києві, Харкові, Полтавській, Донецькій, Луганській та Запорізькій областях на кошти Європейського союзу.

Здобувачами освіти стають внутрішньо переміщені особи, інваліди війни, особи з прошарків населення, які мають бажання змінити професію з тих чи інших причин і таким чином допомогти відбудувати Україну.

Пріоритетними стають професії, які будуть затребувані повоєнним ринком праці, нових і часткових професійних кваліфікацій.

Актуальними стануть модульні програми, які нададуть можливість здобувачам освіти право вибору відповідно до їхніх потреб та інтересів.

Важливими аспектами будуть набуття здобувачами освіти таких навичок як комунікативність, критичне мислення, емоційний інтелект, позитивне мислення, оскільки ці навички формують особистість для побудови успішної кар'єри випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти і дають можливість їм підготуватися до того, щоб зайняти достойне місце у сучасному глобалізованому світі.

Гнучкість освітніх програм забезпечуватиметься реалізацією індивідуального підходу до навчання здобувачів освіти шляхом адаптації навчальних матеріалів і завдань у відповідності з рівнем їх знань, інтересів, можливостей. Це сприятиме більш ефективному їх засвоєнню, а також підвищенню рівня мотивації навчання.

Особлива увага надаватиметься державно-приватному партнерству як ефективній управлінській технології розвитку професійної (професійно-технічної) освіти. Співпраця між державними та приватними інституціями сприятиме створенню нових професій, забезпеченню багатоканальним фінансуванням та модернізації ресурсів закладів професійної (професійно-технічної) освіти, професійному розвитку та вдосконаленню професійної майстерності викладачів, майстрів виробничого навчання, які відіграють ключову роль у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих кадрів для розвитку та покращення економіки України. Післявоєнний період вимагатиме від них не тільки високого професіоналізму, але й здатності до інноваційної діяльності.

У цьому контексті важливими є тренінги, семінари та інші заходи, що дають можливість впровадження інноваційних методів і технологій навчання, розвитку освітніх стартапів, хабів, спрямованих на підвищення ефективності та конкурентоспроможності професійної (професійно-технічної) освіти.

Розвиток професійної освіти у повоєнний час зумовлює необхідність активної участі місцевих громад і органів самоврядування у визначенні потреб регіональних ринків праці в робітничих кадрах, розробленні освітніх програм, що відповідають цим потребам, а також в управлінні освітнім процесом шляхом роботи в регіональних радах з професійної освіти.

У повоєнний час зростатиме попит на інтенсивну інтеграцію інноваційних технологій в освітній процес. Інтеграція інноваційних технологій суттєво підвищить якість навчання та надасть можливість здійснювати на високому рівні професійну підготовку кваліфікованих робітників, фахових молодших бакалаврів.

Йдеться про технології як віртуальну та доповнену реальність створення інтерактивних середовищ, наближених до реальних, в яких здобувачі освіти зможуть безпечно оволодівати практичними навичками, що є важливим для високотехнологічних сфер виробництва.

Важливими технологіями є штучний інтелект та машинне навчання, які значно впливають на ефективність професійної освіти в

повоєнний час адаптацію кваліфікованих робітників та фахівців до нових умов професійної діяльності.

У створенні інтерактивного освітнього середовища будуть використовуватися елементи навчання (гейміфікація), допомагаючи здобувачам професійної освіти підвищувати інтерес до оволодіння професією. Хмарні технології забезпечуватимуть доступ до великої кількості навчальних матеріалів та цифрових інструментів, надаватимуть можливість співпраці здобувачам освіти та викладачам над проєктами, обмінюватися матеріалами та ресурсами незалежно від місця перебування.

Особлива увага буде приділена професійній освіті ветеранів війни, забезпечуючи їм доступ до здобуття сучасних освітніх і професійних кваліфікацій, а також психологічну підтримку та соціальну адаптацію. Для цього будуть розроблятися спеціальні освітні програми і технології, які враховуватимуть індивідуальні потреби цих осіб та сприятимуть їх успішному інтегруванню у суспільство, швидкому пошуку стабільної роботи, розвитку професійної кар'єри.

Список посилань

- Радкевич, В. (2022). Принципи розвитку державно-приватного партнерства у сфері професій-ної (професійно-технічної) освіти в повоєнний час. *Професійна педагогіка*, 2 (25), 104-114. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.25.104-114>.
- Радкевич О. П. (2023). Адаптивне тестування в контексті використання електронних засобів навчання: суть, розроблення та оцінювання. *Професійна педагогіка*, 1(26), 58-73. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2023.26.58-73>.

УДК 331.5:373.3

Оксана Чуйкова,
методист Науково-методичного центру професійно-технічної освіти та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників у Хмельницькій області, молодший науковий співробітник лабораторії електронних навчальних ресурсів Інституту професійної освіти Національної академії педагогічних наук України,
<https://orcid.org/0009-0000-4562-0180>,
e-mail: okanachuykova@ukr.net

РОЛЬ НАВЧАЛЬНО-ПРАКТИЧНИХ ЦЕНТРІВ У ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ ДЛЯ РИНКУ ПРАЦІ

Анотація. Стаття аналізує важливу роль навчально-практичних центрів (НПЦ) у підготовці кваліфікованих кадрів в умовах воєнного стану та перспективі повоєнної відбудови України. НПЦ виступають як осередки інновацій, наближаючи освітній процес до реальних виробничих умов. Дослідження демонструє, як ці центри адаптуються до нових викликів, пропонуючи короткострокові програми навчання, мікрокваліфікації та перекваліфікацію для дорослого населення. Звертається увага на важливість партнерства НПЦ з підприємствами, що дозволяє здобувачам освіти опановувати сучасні технології, забезпечує безперервне професійне зростання.

Ключові слова: якість підготовки кваліфікованого робітника, навчально-практичні центри галузевого спрямування, короткотермінове навчання, мікро та часткові кваліфікації.

THE ROLE OF TRAINING AND PRACTICAL CENTERS IN TRAINING PERSONNEL FOR THE LABOR MARKET

Oksana Chuikova,

Methodologist at the Scientific and Methodological Center for
Vocational Education and Training of Engineering and
Pedagogical Workers in Khmelnytskyi Oblast,

Junior Researcher at the Laboratory of Electronic Learning
Resources of the Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The article analyzes the important role of training and practical centers (TPCs) in the training of qualified personnel in the conditions of martial law and the perspective of the post-war reconstruction of Ukraine. NPCs act as centers of innovation, bringing the educational process closer to real production conditions. The study demonstrates how these centers adapt to new challenges by offering short-term training programs, micro-qualifications and re-qualifications for the adult population. Attention is drawn to the importance of the partnership of the NPC with enterprises, which allows students to master modern technologies and ensures continuous professional growth.

Keywords: quality of training of a qualified worker, educational and practical centers of industry direction, short-term training, micro- and partial qualifications.

В умовах війни та подальшого відновлення країни гостро постає потреба в ефективній системі підготовки висококваліфікованих кадрів для відновлення економіки та інфраструктури. Для забезпечення швидкого та ефективного відновлення необхідно поєднувати різноманітні форми навчання. У пріоритеті стає професійна мобільність кваліфікованих робітників, скорочення термінів підготовки, впровадження короткотермінового навчання та опанування часткових кваліфікацій, мікрокваліфікацій.

Створення на базі закладів професійної (професійно-технічної) освіти навчально-практичних центрів (далі – НПЦ) галузевого спрямування дозволяє максимально наблизити освітній процес до умов виробництва та створити умови для якісної швидкої підготовки кваліфікованих кадрів відповідно до визначених цілей державної освітньої політики, що орієнтована на розвиток і самореалізацію особистості, рівний доступ до професійної (професійно-технічної) освіти, забезпечення потреб економіки у кваліфікованих кадрах.

НПЦ стають сучасними навчальними майданчиками, де здобувачі освіти можуть опанувати новітні технології та навички, необхідні для успішної роботи на сучасному виробництві. Діяльність центрів охоплює широкий спектр напрямів: від підготовки кваліфікацій та стажування педагогів до впровадження інноваційних технологій та співпраці з підприємствами.

НПЦ перетворюються на інноваційні хаби, де відбувається не лише навчання, а й розвиток нових технологій та обмін досвідом. Завдяки цьому, центри сприяють підвищенню якості підготовки фахівців та розвитку економіки та демонструють високу адаптивність до змін, що відбуваються в суспільстві та економіці. Навчально-практичні центри швидко реагують на нові виклики та можливості, впроваджуючи інноваційні рішення та розробляючи нові програми навчання. Насамперед це навчання здобувачів освіти повних чи часткових професійних кваліфікацій, мікрокваліфікацій; стажування педагогічних працівників; впровадження в освітній процес інноваційних педагогічних та виробничих технологій; поширення кращого досвіду роботи; покращення співпраці, партнерства; отримання економічного ефекту від діяльності центрів.

Ефективність НПЦ – це результат комплексного підходу, який включає в себе стратегічне планування, інноваційний менеджмент, розвиток людського капіталу, впровадження сучасних технологій, ефективну комунікацію та партнерство з усіма зацікавленими сторонами, в тому числі і стейкхолдерами. Тільки за таких умов НПЦ може досягти високих результатів та стати лідером у своїй галузі.

Хмельницька область активно розвиває систему професійної освіти. 11 навчально-практичних центрів за галузевим спрямуванням, 6 регіональних центрів та дільниць, що функціонують у регіоні, забезпечують підготовку висококваліфікованих кадрів для різних галузей економіки, сприяючи розвитку промисловості, будівництва, агропромислового комплексу та інших секторів. А саме: регіональний навчально-практичний будівельний центр новітніх технологій та матеріалів «Хенкель Баутехнік (Україна)» на базі ВПУ №4 м. Хмельницького (2006); НПЦ з професій «Швачка; кравець; закрійник» на базі ДНЗ «Хмельницький центр професійно-технічної освіти сфери послуг» (2017); НПЦ з професії «Монтажник санітарно-технічних систем» на базі ЗП(ПТ)О «Подільський професійний коледж» (2017); НПЦ з професій «Електрозварник ручного зварювання; електрозварник на автоматичних та напіваавтоматичних машинах; зварник» на базі Нетішинського професійного ліцею (2018); НПЦ з підготовки фахівців агропромислового виробництва на базі ДНЗ «Деражнянський центр професійної освіти» (2018); НПЦ з професій «Електромонтажник з освітлення та освітлювальних мереж; електромонтер з ремонту та обслуговування електроустаткування; електромонтажник силових мереж та електроустаткування» на базі Шепетівського професійного ліцею (2019); НПЦ з підготовки робітників з професії «Верстатник деревообробних верстатів» на базі ДНЗ «Волочиський промислово аграрний професійний ліцей» (2019), НПЦ з професій «Слюсар-ремонтник; слюсар механоскладальних робіт; слюсар-інструментальник; слюсар з ремонту дорожньо-будівельних машин та тракторів; слюсар із ремонту колісних транспортних засобів; слюсар із ремонту сільськогосподарських машин та устаткування» на базі ДНЗ «Ярмолинецький агропромисловий центр професійної освіти» (2019); НПЦ «Учнівська станція технічного обслуговування» на базі Нетішинського професійного ліцею (2021); НПЦ з професії «Монтажник гіпсокартонних конструкцій» за технологіями ТДВ «Сініат» на базі ВПУ №4 м. Хмельницький (2023); НПЦ технологічних інновацій харчової промисловості та ресторанного господарства на базі ДНЗ «Хмельницький центр ПТО сфери послуг» (2024); STEM-центр на базі Хмельницького професійного ліцею електроніки; Навчально-практичний центр на базі ДПТНЗ «Красилівський професійний ліцей»; Навчально-практична (виробнича) дільниця: для підготовки кваліфікованих робітників за професією «Кухар. Офіціант» на базі Нетішинського професійного ліцею; Центр з підготовки кваліфікованих робітників з професій «Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів. Слюсар-електрик з ремонту

електроустаткування» на базі ДНЗ «Вище професійне училище №11 м. Хмельницького»; Центр з підготовки кваліфікованих робітників з професії: «Овочівник. Оператор технологічного устаткування в спорудах захищеного ґрунту» на базі ДНЗ «Вище професійне училище №11 м. Хмельницького»; готельно-туристичний навчально-практичний центр на базі Закладу професійної (професійно-технічної) освіти «Подільський професійний коледж».

За підтримки коштів держбюджету створено 8 НПЦ, за кошти місцевого бюджету – 1 НПЦ та за кошти партнерів – 2 НПЦ.

Загальна кількість учнів, які навчаються за професіями НПЦ у 2023-2024 н.рр., становить 1444 особи. Співвідношення контингенту учнів, які навчаються за професіями НПЦ, до загального контингенту у ЗПО області становить 35%.

Навчально-практичні центри галузевого спрямування стають осередками партнерства, оскільки налагоджуються ефективні зв'язки з стейкхолдерами, що впроваджують сучасні виробничі технології та всебічно сприяють інтеграції їх в освітній процес ЗПО, надаючи посильну допомогу та забезпечуючи роботі місця для виробничої практики. З провідними підприємствами області, що впроваджують новітні виробничі технології за професіями НПЦ, укладено 154 угоди, а 121 у попередньому році. Серед стейкхолдерів, зокрема: ТОВ «Будівельний Альянс Груп», КП «Хмельницькбудзамовник», ТОВ «Фасад Альянс», ПП Волочиськбуд, ТДВ Кам'янець-Подільський завод «Електрон», ТОВ «Агорофірма Обрій», ТОВ «Гером-Інвест Україна», ТОВ «Полларді Фешн Груп», ТОВ «Т-Стиль», ТОВ «Хмельницьклегпром-Плюс», КГХ ДП «Новатор», ТОВ «Кондитерський цех», «Пиріжкова майстерня» ФОП Войтович А. І., ТОВ «Насолода», КЦ «Ласощі», ДП «Ярмолинецьке лісове господарство», ТОВ «Мега-Тех», ТОВ «Красилівський агрегатний завод», СТОВ «Хорост-Плюс», ДП «Шепетівський ремонтний завод», КВП МУ-13, «Електропівденьзахідмонтаж», ТОВ «Інтермонтажбуд», ТОВ «Атоммонтажсервіс», ТОВ «Теплоенергомонтаж Нетішин», ТОВ «АТП УБ ХАЕС». Співпраця дозволяє ЗПО вивчати практичний досвід провідних підприємств регіону щодо впровадження новітніх виробничих технологій та запити щодо необхідних роботодавцям компетентностей, реалізовувати концепцію навчання впродовж життя.

На базі НПЦ здобувачі освіти опановують широкий спектр сучасних технологій: від будівництва та ремонту (оздоблення, зварювання, енергозбереження) до харчової промисловості (молекулярна кухня, копильні технології) та легкої промисловості (моделювання одягу).

Навчально-практичні центри відіграють ключову роль у забезпеченні якісної освіти для широкого кола осіб: від школярів, які обирають професію, до досвідчених фахівців, які бажають підвищити свою професійну кваліфікацію. НПЦ пропонують різноманітні програми навчання, включаючи первинну професійну підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації та стажування. Завдяки сучасному обладнанню та досвідченим педагогам, НПЦ є ідеальним майданчиком для впровадження інноваційних методик навчання та підготовки висококваліфікованих кадрів. На базі НПЦ проводяться семінари-практикуми, конференції, вебінари, засідання методичних секцій з питань впровадження новітніх технологій і матеріалів у процес підготовки кваліфікованих кадрів у закладах освіти.

На базі НПЦ здобувачі освіти з числа дорослого населення здобувають робітничі кваліфікації з отриманням документів державного зразка. У 2023 році пройшли первинну професійну підготовку, підвищення кваліфікації, перепідготовку за професіями НПЦ 155 здобувачів, у 2022 році – 187 слухачі, а в 2021 році – 174 слухачі. Також здобувачі освіти у 2023 році мали можливість пройти цільові курси і 1069 осіб скористалися цією можливістю.

Поєднання професійно-практичної підготовки здобувачів освіти з виготовленням корисної продукції, наданням послуг, що відповідають профілю підготовки на базі НПЦ, дозволяє опанувати нові компетентності, здобути необхідні вміння та навички роботи на сучасному обладнанні за новітніми технологіями. Сучасне обладнання НПЦ дає можливість в умовах військового стану виготовляти продукцію для потреб ЗСУ.

Враховуючи зміни в економіці та значні потреби у швидкій перекваліфікації населення під час воєнного стану та в перспективі під час повоєнної відбудови, переорієнтацію виробництв та зміни в кон'юктурі ринку, активно розробляються галузевими навчально-практичними центрами та впроваджуються короткострокові програми підготовки кваліфікованих робітників за окремими компетентностями, а в перспективі – мікрокваліфікаціями. У 2023 році на базі НПЦ оновлено 43 короткострокові навчальні програми (у 2022 році – 69 навчальні програми та у 2021 році – 32 навчальні програми).

Так, на базі НПЦ навчально-практичних центрів Хмельницької області у рамках програми ООН із відновлення та розбудови миру та за фінансової підтримки Європейського Союзу отримали часткові кваліфікації, працевлаштування на підприємствах області 30 осіб з числа внутрішньо переміщених.

Діяльність НПЦ сприяє підвищенню якості професійної освіти в регіоні. Розроблені педагогами навчально-практичних центрів навчальні матеріали, такі як посібники, електронні курси та дидактичні матеріали, забезпечують уніфікацію навчального процесу, підвищення його ефективності та якості. Завдяки цьому випускники навчальних закладів отримують сучасні знання та навички, що дозволяє їм швидко інтегруватися у виробництво. Яскравим прикладом є навчальний посібник «Технологія виготовлення постільної білизни, штор, ламбрекенів та аксесуарів», який отримав широке визнання та рекомендацію МОН України. Системний підхід до розробки навчальних матеріалів забезпечує високий рівень підготовки фахівців, що відповідають потребам сучасного ринку праці. Педагоги освітніх закладів, долучаються до розроблення електронних навчальних матеріалів, зокрема контенту з професій «Майстер ресторанного обслуговування» (викладач ДНЗ «Хмельницький центр професійно-технічної освіти сфери послуг» Ганна Хомюк), «Кухар» (викладач ДНЗ «Хмельницький центр професійно-технічної освіти сфери послуг» Світлана Горпинич), «Опоряджувальник будівельний» (викладач ВПУ №4 м. Хмельницького» Тетяна Кот).

НПЦ сьогодні пропонують широкий спектр послуг, задовольняючи потреби як фізичних, так і юридичних осіб. Крім традиційної освітньої діяльності, центри проводять тренінги, майстер-класи, сертифікаційні курси та навіть виробничі послуги. Такий комплексний підхід дозволяє НПЦ не тільки готувати висококваліфікованих робітників, але й сприяти розвитку малого та середнього бізнесу.

Кошти, отримані від діяльності НПЦ, інвестуються у розвиток навчально-матеріальної бази. Це дозволяє забезпечити здобувачів освіти сучасним обладнанням, інструментами та матеріалами, що є необхідним для отримання якісної освіти та підготовки до роботи за обраною професійною кваліфікацією. Регулярне оновлення матеріально-технічної бази сприяє підвищенню ефективності навчального процесу та конкурентоспроможності випускників.

Так у результаті діяльності НПЦ в 2023 році отримано коштів: від діяльності (освітні послуги, виготовлена продукція) – 1717395 грн. Надходження від партнерів за професіями НПЦ у грошовій формі 447431,75 грн. Надходження від виробничого навчання на підприємстві, виробничої практики 689255,7 грн. У той час на створення та реконструкцію та оновлення матеріальної бази витрачено з місцевого бюджету 3985704, 44 грн та власних коштів 1044269 грн.

Інвестиції у розвиток навчально-практичних центрів – це стратегічне рішення, яке сприяє розвитку економіки країни, адже НПЦ довели свою ефективність як інструмент адаптації системи професійної освіти до сучасних викликів, особливо в умовах воєнного стану. Завдяки тісній співпраці з підприємствами, впровадженню інноваційних технологій та гнучких форм навчання НПЦ забезпечують підготовку висококваліфікованих робітників, які відповідають потребам ринку праці. Крім того, НПЦ дадуть можливість для тисячі людей, які втратили роботу, перекваліфікуватися та отримати в короткий термін повну чи часткову робітничу кваліфікацію або мікрокваліфікацію.

Список посилань

- Міністерство освіти і науки України. (n.d.). Навчально-практичні центри. Отримано з <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnicna-osvita/reforma-profesijnoyi-osviti/derzhavno-privatne-partnerstvo-ta-dualna-osvita/derzhavno-privatne-partnerstvo/navchalno-praktichni-centri>
- Міністерство освіти і науки України. (2022). Наказ від 13 жовтня 2022 року № 908 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 14 червня 2012 року № 694 "Про затвердження Положення про навчально-практичний центр закладу професійної (професійно-технічної) освіти". Отримано з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1109-12#Text>
- Кирилюк, І. М. (2022/2023). Навчально-практичні центри: діяльність, орієнтована на результат. Науково-методичний вісник «Професійна освіта», 1-2, 30–32.

УДК 378.147.6:159.9.012:371.111:316.7

Анна Остапенко,

доктор філософії, науковий співробітник лабораторії науково методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0002-2669-7227>,
e-mail: annostapenko1989@gmail.com

Тетяна Пащенко,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник лабораторії науково
методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах
Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0002-7629-7870>,
e-mail: tantarena@ukr.net

ДІАГНОСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОЦІНЮВАННЯ РІВНІВ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ФАХОВИХ КОЛЕДЖІВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ, ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО ЧАСУ

Анотація. У статті представлено діагностичний інструментарій оцінювання рівнів розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу. Схарактеризовано критерій, показники та рівні розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів.

Ключові слова: викладач, фаховий коледж, діагностичний інструментарій, критерій, показник, рівні розвитку, професійна компетентність.

DIAGNOSTIC TOOLS FOR ASSESSING LEVELS OF COLLEGE TEACHER'S PROFESSIONAL COMPETENCE DEVELOPMENT IN PANDEMIC, WAR AND POST-WAR TIMES

Anna Ostapenko,
PhD, Researcher at the Laboratory for Scientific and Methodological
Support of Training of Specialists in Colleges and Technical Schools of the
Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine
Tetiana Pashchenko,
Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher at the
Laboratory of Scientific and Methodological Support for Training of
Specialists in Colleges and Technical Schools of the Institute of Vocational
Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The article presents a diagnostic tool for assessing the levels of development of professional competence of teaching staff of vocational colleges in the conditions of a pandemic, war and post-war times. The criteria, indicators and levels of development of professional competence of pedagogical workers of vocational colleges were characterized.

Keywords: teacher, professional college, diagnostic tools, criterion, indicator, levels of development, professional competence.

В умовах сучасних викликів (пандемії, воєнного та повоєнного часу) професійна компетентність викладача є вирішальним фактором, коли йдеться про організацію освітнього процесу, забезпечення високої якості освіти, підготовку висококваліфікованих фахівців для вітчизняної економіки, а також про євроінтеграцію професійної освіти України. Актуальною є проблема розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів (Тітова та ін., 2023). Проте менш важливим є питання оцінювання рівнів розвитку професійної компетентності викладачів, що в умовах безперервного професійного розвитку має бути обов'язковою регулярною процедурою. Отже, метою наявного дослідження було створення діагностичних інструментів для характеристики критеріїв, показників та рівнів розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу.

Професійна компетентність педагогічних працівників фахових коледжів розглядається як складна конструкція таких компонентів: мотиваційно-ціннісного, когнітивно-інформаційного, поведінково-діяльнісного, особистісно-рефлексивного, емоційно-вольового (Тітова та ін., 2023). Функціональною характеристикою компонентів розвиненості професійної компетентності викладача фахового коледжу є критерії, які визначаються сукупністю показників, виходячи з основних вимог адекватності, об'єктивності та комплексності їхнього вибору. Зважаючи на те, що критерії мають відображати основні складові об'єкта (у даному випадку професійної компетентності), для діагностики досліджуваного феномену виділяємо відповідні критерії: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний, вольовий.

Кожен критерій характеризується сукупністю конкретних показників, критерій завжди залишається незмінним, на відміну від показників, що його характеризують. Беручи до уваги сутність розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів, у дослідженні розроблено й апробовано в ході експерименту показники зазначених критеріїв. Поняття «показники» визначається як узагальнені характеристики (властивості) об'єкта або процесу (Бирка, 2015, с. 218), як якісна або кількісна характеристика сформованості певного критерію.

Визначення критеріїв та показників дозволяє оцінити ефективність розвитку, тобто порівняти мету та результат. Система запропонованих у цьому дослідженні критеріїв не вичерпує всього

різноманіття якісних характеристик такої інтегративної властивості, як професійна компетентність. Виокремлені критерії та показники є необхідними і водночас достатніми, тому що відображають у взаємодії основні сторони діяльності та особистості викладача. Збільшення кількості критеріїв ускладнює визначення комплексного показника оцінювання.

Орієнтуючись на аналіз наукових доробок учених (Бирка, 2015; Ільчук, 2016; Федюк, 2019; Шевченко, 2018; Шевчук, 2001; Шовкун, 2010 та інші), визначено сукупність основних показників, на основі яких має оцінюватися розвиненість компонентів професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів. Розглянемо більш докладно зміст визначених критеріїв та відповідних показників.

Мотиваційно-ціннісний компонент професійної компетентності передбачає сформованість мотивів, прагнень до інноваційної педагогічної діяльності, ціннісних орієнтацій викладача на оволодіння високими рівнями професіоналізму. Рівень розвитку цього компонента будемо визначати за показниками мотиваційного критерію, до яких відносимо:

- усвідомлення необхідності власного професійного зростання;
- стійке прагнення до інноваційної педагогічної діяльності, до застосування ефективних методик і технологій навчання студентів;
- сформована потреба в самоосвіті, у самовдосконаленні.

Когнітивно-інформаційний компонент включає комплекс теоретичних і техніко-технологічних (процедурних) знань (педагогіки, психології, методики навчання, цифрових технологій, з наукової галузі, що викладається тощо). Визначення рівня розвитку когнітивно-інформаційного компонента інтегративної властивості особистості педагогічного працівника маємо здійснювати за показниками когнітивного критерію, до яких відносимо такі характеристики:

- володіння основами педагогічних знань;
- розуміння суті та значення терміну «універсальний дизайн у сфері освіти»;
- обізнаність про сучасні наукові досягнення в професійній галузі.

Поведінково-діяльнісний компонент презентує комплекс умінь і навичок, що забезпечують якісну реалізацію викладачем своїх трудових функцій. Рівень розвитку цього компонента будемо визначати за показниками діяльнісного критерію, до яких відносимо:

- здатність організувати та провести відеоконференцію зі студентами (наприклад, на платформі Zoom або іншій);

– здатність провести науково-педагогічне дослідження, доповісти результати на конференції;

– здатність провести відкрите заняття із застосуванням інноваційних технологій.

Особистісно-рефлексивний компонент включає регулювання власної життєдіяльності, здатності до рефлексії у професійній діяльності. Для вивчення динаміки розвитку цього складника визначено рефлексивний критерій та відповідні показники, зокрема:

– здатність постійного здійснення самоаналізу власної педагогічної діяльності, здатність об'єктивно оцінити свої здобутки;

– вміння аналізувати причини вчинків і поведінки студентів, колег по роботі;

– здатність конструктивно реагувати на зауваження щодо помилок і неточностей у роботі, здатність коригувати особисті дії.

Емоційно-вольовий компонент включає здатність розуміти власний емоційний стан при розв'язанні педагогічних ситуацій; наполегливість у саморозвитку, цілеспрямованість дій в інформаційно-освітньому середовищі фахового коледжу. До показників вольового критерію віднесено такі утворення особистості:

– здатність зберігати самовладання навіть у ситуаціях із значним емоційним навантаженням;

– тактовність, вміння реалізації моделі толерантної поведінки;

– здатність доводити справу до логічного завершення.

Визначені показники взаємопов'язані, взаємообумовлені, і як показали діагностичні дослідження, лише їх комплексне використання дозволяє зареєструвати певні зміни у розвиненості здатності педагогічних працівників фахових коледжів ефективно здійснювати педагогічну діяльність.

На основі різностороннього аналізу результатів навчальної, методичної, організаційної, виховної, науково-дослідницької діяльності педагогічних працівників, опитування методистів ЗФПО означено характерні ознаки рівнів розвитку професійної компетентності викладачів фахових коледжів, які можуть слугувати індикаторами визначення якості їх професійного розвитку в умовах конкретного закладу фахової передвищої освіти.

Рівень – це якісна характеристика процесу розвитку, що визначає його як ступінь розвиненості компонентів, критеріїв та показників. Рівневий підхід дає змогу розглядати будь-який процес розвитку як перехід від одного рівня до іншого, більш складного та якісного. Разом з тим «рівень відображає діалектичний характер процесу розвитку, що

забезпечує пізнання предмета у всьому різноманітті його властивостей» (Семенова, 2009, с. 123).

Наведемо ознаки рівнів розвитку професійної компетентності викладача фахового коледжу.

Початковий рівень розвиненості професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів. Характеристика рівня: компоненти професійної компетентності педагогічних працівників проявляються епізодично, обмежені певними умовами: низький рівень умотивованості до професійної діяльності; фрагментарність та несистемність знань; низький рівень розвиненості умінь професійної діяльності; низька рефлексивність педагогічної діяльності; низький рівень розвиненості показників вольового критерію.

Базовий рівень розвиненості професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів. Характеристика рівня: сформовані окремі елементи професійної компетентності, характерні дії за зразком: середній рівень умотивованості до професійної діяльності; недостатній рівень знань; середній рівень розвиненості умінь професійної діяльності; рефлексивність педагогічної діяльності розвинена на середньому рівні, невпевненість у собі; не відчують потреби до вдосконалення; середній рівень розвиненості показників вольового критерію.

Середній рівень розвиненості професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів. Характеристика рівня: компоненти професійної компетентності сформовані та виявляються відповідно до стандартів освіти: достатній рівень умотивованості до професійної діяльності; достатній рівень знань; незбалансованість розвиненості окремих компонентів умінь професійної діяльності; достатній рівень рефлексивності педагогічної діяльності; достатній рівень розвиненості показників вольового критерію.

Високий рівень розвиненості професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів. Характеристика рівня: компоненти професійної компетентності стійкі, варіативні, визначаються характером ситуацій професійної взаємодії: високий рівень умотивованості до професійної діяльності; ґрунтовність та системність знань; високий рівень розвиненості умінь професійної діяльності; висока здатність оцінювання та аналізу власних професійних можливостей; прагнення постійного самовдосконалення; висока рефлексивність педагогічної діяльності; високий рівень розвиненості утворень особистості вольового критерію, їх збалансованість, відповідність специфіці професійної діяльності.

Оскільки важливою передумовою вирішення завдання щодо підготовки висококваліфікованих фахівців у фахових коледжах в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу є розвиток професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів, підбір ефективного діагностичного інструментарію дозволяє здійснювати регулярне оцінювання рівні розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів, що сприяє формуванню їхньої готовності до професійного самовдосконалення, саморозвитку, а отже до продуктивної педагогічної діяльності.

Список посилань

- Бирка, М. Ф. (2015). Теорія і практика професійного розвитку вчителів природничо-математичних дисциплін у післядипломній освіті. Чернівці: Технодрук.
- Семенова, А. В. (2009). Парадигмальне моделювання у професійній підготовці майбутніх учителів. Одеса: Юридична література.
- Тітова, О. А., Лузан, П. Г., Пащенко, Т. М., Мося, І. А., Остапенко, А. В., & Ямковий, О. Ю. (2023). Система розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу (О. А. Тітова, ред.). Київ: ІПО НАПН. <http://lib.iitta.gov.ua/738694/>

УДК 378.091.2:37.091.33-051:330

Дмитро Наглий,
аспірант Інституту професійної освіти НАПН України,
<http://orcid.org/0009-0004-1456-316X>,
e-mail: dimadimanaglui@ukr.net

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ В ЕКОНОМІЧНИХ КОЛЕДЖАХ

Анотація. У статті висвітлені теоретичні аспекти оцінювання якості професійної підготовки в системі фахової передвищої освіти. Наводяться принципи, педагогічні умови, функції оцінювання якості

професійної підготовки фахівців, вимоги до вимірювання результатів навчання студентів.

Ключові слова: оцінювання; економічні коледжі; майбутні фахові молодші бакалаври; фахова передвища освіта.

THEORETICAL ASPECTS OF ASSESSING THE QUALITY OF PROFESSIONAL TRAINING IN ECONOMIC COLLEGES

Dmytro Nahlyi,
postgraduate student of the
Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The article highlights the theoretical aspects of assessing the quality of professional training in the system of professional higher education. The principles, pedagogical conditions, functions of assessing the quality of professional training, requirements for measuring student learning outcomes are presented.

Keywords: assessment; colleges of economics; future professional junior bachelors; professional higher education.

У XXI столітті якісна освіта є одним із найважливіших чинників розвитку людства і цивілізації, оскільки вона впливає на спосіб життя держави й формування системи ціннісних орієнтацій. Сучасна стратегія забезпечення якості підготовки висококваліфікованих фахівців стає головним напрямом в процесі модернізації всіх рівнів професійної освіти, в тому числі і фахової передвищої. Такий підхід викликаний зростаючими вимогами суспільства до рівня підготовки випускників закладів професійної освіти, які повинні з перших днів своєї діяльності «результативно, творчо вирішувати суспільні та виробничі завдання, демонструвати уміння самоосвітньої діяльності, здатності продуктивно та безперервно опановувати інноваційні технології» (Лузан, 2020).

Із впровадженням інформаційних технологій у навчальний процес перед навчальним закладом виникли нові завдання щодо підготовки майбутніх фахівців. Суть професійної підготовки економістів не тільки в отриманні знань, умінь і навиків з обраної спеціальності, а й у вмінні швидко орієнтуватися у інформаційному просторі, творчо використовувати нову інформацію, вміти її застосувати практично. На нашу думку, одним із важливих завдань економічної освіти є забезпечення доступу до інформаційних систем для формування світогляду, формування навичок роботи з

інформацією, вміння використовувати сучасні інформаційні технології у професійній діяльності.

Складно забезпечити необхідну якість професійної освіти без ретельного, об'єктивного і надійного оцінювання результатів професійної підготовки фахівців. Це включає перевірку адекватності використаних засобів, методів та форм, а також педагогічних технологій на відповідність вимогам особистісно орієнтованої компетентнісної концепції. Незважаючи на те, що у вітчизняній освіті є певні досягнення у дослідженні питань оцінювання якості професійної підготовки, цю проблему в сучасних умовах не можна вважати вирішеною. У зв'язку з чим виникає потреба звернення до досвіду оцінювання якості підготовки конкурентоспроможних фахівців не тільки в Україні, а і в інших країнах, які мають позитивний досвід у цьому питанні. Аналіз літературних джерел показує, що наразі відсутні детальні, зручні для практичного застосування методики і технології для оцінювання результатів компетентнісно орієнтованого навчання студентів. Саме тому обґрунтування теоретичних засад оцінювання якості підготовки фахівців у закладах фахової передвищої освіти є актуальним науковим завданням.

Варто зазначити, що в українській педагогічній науці питання оцінювання компетентнісних досягнень студентів займає центральне місце і привертає значну увагу науковців. Теоретичні засади оцінювання якості професійної освіти обґрунтовані працями С. Бабінця, І. Булах, Л. Гриневич, С. Кретович, О. Локшиної, О. Ляшенко та інших. Методику оцінювання якості підготовки фахівців у коледжах досліджували П. Лузан, І. Мося, Т. Пащенко, О. Тітова, Л. Юрченко, Л. Ярощук та інші фахівці у цій галузі. Таким чином, розгляд численних аспектів цього питання свідчить про його актуальність і важливість у сучасному освітньому дискурсі України.

Аналіз наукових джерел показує, що серед учених немає єдності щодо розуміння поняття «якість професійної підготовки фахівців». Відповідно до Закону України «Про фахову передвищу освіту», головним критерієм ефективності професійної підготовки у коледжах є якість фахової передвищої освіти. Це означає відповідність умов освітньої діяльності та результатів навчання вимогам законодавства та стандартам фахової передвищої освіти, а також потребам зацікавлених сторін і суспільства. Вчені І. Мося, О. Лапа, П. Лузан вважають «якість освіти – визначений рівень засвоєння змісту освіти (знань, засобів діяльності, досвіду творчої діяльності, емоційно-ціннісних відношень) фізичного, психологічного, морального та громадянського розвитку, якого досягає здобувач на різноманітних етапах освітнього процесу

відповідно до індивідуальних можливостей, прагнень і цілей виховання та навчання» (Мося, Лапа, Лузан, 2022). У межах дослідження якості професійної підготовки, розуміємо, як збалансовану відповідність сукупності властивостей і характеристик освітнього процесу, його результатів і усієї педагогічної системи коледжу та умов її функціонування встановленим нормам і вимогам (стандартам), потребам, цілям, які визначаються особистістю, державою, громадянським суспільством, ринком праці. Відтак, оцінювання якості професійної підготовки економістів у фаховому коледжі має бути комплексним і враховувати усі означені компоненти якості цієї підготовки.

Означені положення уможливають виокремлення ключових функцій оцінювання якості професійної підготовки фахівців в економічних коледжах.

Діагностична функція оцінювання полягає у визначенні рівня навчальних досягнень окремого студента чи групи на певному етапі освітнього процесу. Одночасно оцінюється доцільність та ефективність організації пізнавальної діяльності студента, а також запропонованої викладачем методики засвоєння навчального матеріалу. Аналізуються раціональність вибраних форм, методів, прийомів і засобів навчання, їх відповідність змісту навчання та індивідуальним особливостям студента.

Навчальна функція в освітньому процесі передбачає таку організацію оцінювання якості професійної підготовки фахівців в економічних коледжах, яка сприяє не лише перевірці знань, а й повторенню, поглибленню і деталізації вже сформованих понять і уявлень. Це також підвищує рівень усвідомлення та ефективність навичок під час їх практичного застосування.

Управлінська функція оцінювання якості професійної підготовки фахівців зосереджується на виявленні причин труднощів, які виникають у студентів під час навчання, визначенні прогалин у їх знаннях та навичках. Для цього викладачеві необхідно отримувати оперативний зворотний зв'язок, що надає можливість приймати виважені рішення, спрямовані на поліпшення результативності навчання на основі порівняння результатів із встановленими стандартами і прийняття відповідних управлінських рішень задля удосконалення освітнього процесу.

Аналітико-інформаційна функція передбачає збір, аналіз та розповсюдження даних про підготовку майбутніх економістів до їхньої професійної діяльності. Ця функція дає можливість об'єктивно оцінити процес навчання, визначити значущість досягнутих результатів і їх

відповідність цілям економічного навчального закладу, а також виявити причини як позитивних, так і негативних тенденцій. Ефективність цієї функції залежить від якості інформації: її коректності, надійності, необхідності й достатності, так само як і своєчасності отримання.

Мотиваційна функція забезпечує організацію оцінювання якості професійної підготовки студентів економічних спеціальностей таким чином, що це стимулює покращення їхніх результатів. Вона розвиває відповідальність студентів за свої досягнення, створює атмосферу здорової конкуренції та формує пізнавальні інтереси, що поступово підвищує зацікавленість як у навчанні, так і в майбутній кар'єрі. Позитивні наслідки контролю підвищують пізнавальну активність студентів, їхню мотивацію та працездатність, дозволяючи зрозуміти власні творчі можливості, формують почуття особистої гідності та поваги серед однокурсників.

Виховна функція, що відповідальна за стимулювання виховання в студентів таких важливих навичок, як уміння працювати зосереджено та з повною відповідальністю, є надзвичайно значущою у сучасному освітньому процесі. Застосовуючи різноманітні методи контролю та самоконтролю, студенти розвивають систематичність у своїй навчальній діяльності, поступово стають більш наполегливими у подоланні різноманітних труднощів, з якими вони можуть зіткнутися. Крім того, спостерігається підвищення активності та усвідомлення ефективності як у навчанні, так і в саморозвитку. На основі отриманих результатів після перевірки та оцінювання знань у студента формується об'єктивний погляд на рівень своєї підготовки, здібностей та схильностей. Усвідомлення потенційної можливості досягнення високих результатів у виконанні контрольних завдань спонукає студентів до постійного вдосконалення та зосередження на самоосвітній діяльності.

Застосування проаналізованих функцій у навчальному процесі, разом з тенденціями до швидкого оновлення сучасних підходів у формуванні конкурентоспроможності майбутніх фахівців, вимагає внесення змін до дидактичних принципів. Ці зміни стають основою для проектування контрольних заходів, а також розроблення стратегій оцінювання якості професійної підготовки фахівців в економічних коледжах. Нова компетентнісна концепція вимагає перебудови узвичаєної системи освітнього процесу, удосконалення змісту, форм, методів, засобів навчання, інструментів та процедур оцінювання результатів навчальних досягнень студентів. І передусім маємо суттєво

оновити, модернізувати комплекс провідних принципів оцінювання результатів навчання.

Вченими (Лузан та ін., 2021; Лузан та ін., 2022) були визначені та обґрунтовані принципи, зокрема: чітке формулювання очікуваних результатів навчання, об'єктивність у процесі оцінювання компетентностей студентів, послідовність і систематичність оцінювання навчальних досягнень, єдність вимог, позитивний підхід в оцінюванні, індивідуальний підхід у процесі оцінювання навчальних досягнень, багатовимірність у методах оцінювання, відповідність інструментів для оцінювання компетентностей, дотримання балансу учасників процесу оцінювання та конфіденційність інформації щодо результатів навчання студентів.

На основі аналізу теоретичних досліджень напрацьовань вітчизняних учених нами були доповнені основні правила сучасного оцінювання якості підготовки фахівців принципами: оперативного зворотного зв'язку, який надає студентам і організаторам навчального процесу об'єктивну інформацію щодо результативності навчальної діяльності; наочності, що полягає у оприлюдненні результатів діагностичних зрізів, обговорення та аналіз їх за участю як студентів, так і викладачів; репрезентативності, який передбачає оцінювання усього матеріалу, засвоєння якого перевіряється; цілеспрямованості, який полягає у спрямуванні оцінювання на попередньо визначені та заплановані навчальні результати, рівень досягнення яких визначається та оцінюється; професійної спрямованості, який зумовлений цільовими завданнями підготовки фахівця; незалежності, який припускає, що навчальні заклади можуть самостійно проектувати методи та форми проведення оцінювання, але результати повинні відповідати визначеним освітнім державним стандартам; інтегрованості – оцінювання має бути інтегровано у процес навчання, стати його невід'ємною складовою; інтерактивності – оцінювання ґрунтується на реалізації суб'єкт-суб'єктних стосунків між студентами та викладачами, їхньої активної взаємодії; компетентності, який передбачає, що оцінювання має бути детально спланованим, методи – науково обґрунтованими, навчальні завдання – дидактично проаналізовані і, за потреби, попередньо експериментально досліджені. Викладачі, які проводять оцінювання, повинні мати високу професійну компетентність і розуміти вплив результатів оцінювання не тільки на якість освіти майбутнього фахівця, а й на розвиток його як особистості.

Звісно, дотримання зазначених принципів можливе за умови забезпечення певних педагогічних умов здійснення оцінювання якості професійної підготовки фахівців. У сучасних педагогічних

дослідженнях, пов'язаних із проблемами вдосконалення функціонування педагогічних систем, підвищення ефективності освітнього процесу, одним із аспектів, що викликають найбільший інтерес, є виявлення, обґрунтування та перевірка педагогічних умов, що забезпечують здійснення успішної діяльності.

У контексті дослідження нами було виявлено, що для ефективного оцінювання якості професійної підготовки фахівців в економічному коледжі має бути забезпечено:

– цілеспрямоване використання валідних, надійних та точних методів для об'єктивного оцінювання навчальних досягнень студентів;

– використання кількох методів оцінювання для визначення якості підготовки фахівців (наприклад, тестування, спостереження, проєкти, практичні завдання, обговорення, презентації, інтерв'ю, рольові ігри тощо), що забезпечує найкращу відповідність кожного методу конкретному аспекту, що діагностується (Лузан, 2020);

– інструменти, що використовуються для оцінювання якості підготовки фахівців, повинні бути чітко адаптовані до специфічних об'єктів, які підлягають оцінюванню, а також враховувати індивідуальні особливості студентів, тобто кожен інструмент має бути налаштований так, щоб оптимально відповідати вимогам освітньої програми та характеристикам студентів;

– формування висновків щодо якості підготовки фахівців відбувається за допомогою триангуляційного методу, який спрямований на підвищення надійності отриманих даних. Цей метод передбачає комплексний підхід, що враховує інформацію з різноманітних джерел, зокрема особисті оцінки студентів, а також взаємні оцінки, надані одногрупниками. Завдяки такому багатовимірному аналізу вдається забезпечити більш точну і об'єктивну картину рівня підготовки фахівців;

– завчасне ознайомлення студентів з критеріями оцінювання якості підготовки у закладах професійної освіти, які повинні відповідати цілям і завданням перевірки знань;

– мотивація студентів на покращення навчальних результатів через розуміння ними справедливості отриманих результатів завдяки максимальному впровадженню самооцінювальної діяльності студентів.

Оцінювання якості професійної підготовки фахівців в економічному коледжі, як процес зіставлення визначених результатів навчання студентів із компетентностями, визначеними в освітніх стандартах та програмах, повинно відбуватися з дотриманням відповідних принципів та обґрунтованих педагогічних умов.

Ознайомлення педагогічних працівників, здобувачів освіти з плановим, об'єктивним оцінюванням компетентнісних досягнень студентів має сприяти значному покращенню якості підготовки фахівців у закладах фахової передвищої освіти. Цілком очевидно, що основну відповідальність за об'єктивне оцінювання компетентнісних досягнень студентів несе викладач, який «має досконало володіти діагностичним інструментарієм, уміло здійснювати шкалювання та оцінювання освітніх результатів» (Лузан, 2024).

Оцінювання результативної навчальної діяльності майбутніх фахівців в економічних коледжах за своєю сутністю є визначення їхнього рівня компетентності за основними показниками (Наглий, 2024), а тому цей процес потребує подальшого детального дослідження методики оцінювання якості підготовки компетентного фахівця.

Список посилань

- Лузан, П. Г. (2020). Оцінювання якості професійної підготовки фахівців: сучасні підходи. *Професійна освіта: науково-методичний журнал*. 3(88). 9–13.
- Лузан, П. Г. (2024). Теоретико-методичні засади оцінювання якості підготовки фахівців у коледжах. *Інноваційна професійна освіта*. 2(9). 270-274. DOI:[10.32835/2786-619X.2023.2.9.270-274](https://doi.org/10.32835/2786-619X.2023.2.9.270-274).
- Лузан, П. Г., Каленський, А. А., Пащенко, Т. М., Мося, І. А. & Ямковий, О. Ю. (2021). *Методичні основи оцінювання якості підготовки фахівців у закладах фахової передвищої освіти: методичний посібник*. Житомир: Полісся.
- Лузан, П. Г., Лапа, О. В., Пащенко, Т. М., Мося, І. А., Ваніна, Н. М., Ямковий, О. Ю. & Каленський, А. А. (2022). *Оцінювання якості підготовки фахівців у закладах фахової передвищої освіти аграрної, будівельної та машинобудівної галузей: практичний посібник*. Київ: ІПО НАПН України.
- Мося, І., Лапа, О., & Лузан, П. (2022). Якість професійної підготовки фахівців як предмет педагогічного оцінювання. *Professional Pedagogics*, 1(24). 259-276. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.259-276>.
- Наглий, Д. (2024). Методологічні аспекти оцінювання якості професійної підготовки фахівців в економічних коледжах. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 4 (138). 84-96. DOI [10.24139/2312-5993/2024.04/084-096](https://doi.org/10.24139/2312-5993/2024.04/084-096)

УДК 377.352

Тетяна Пятничук,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
лабораторії технологій професійного навчання
Інститут професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0002-5607-2949>,
e-mail: ptv2613@ukr.net

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ КЕЙС-МЕТОДУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ БУДІВЕЛЬНИКІВ

Анотація. Забезпечення енергозбереження та енергетичної ефективності в Україні уможлиблюється, зокрема, використанням сучасних будівельних технологій, матеріалів, збільшенням частки енергії з відновлюваних джерел, повторним використанням ресурсів тощо. У повоєнний період вирішення цієї проблеми матиме особливе значення, і заходами держави у сфері енергетичної ефективності має бути удосконалення професійної підготовки майбутніх робітників-будівельників засобами інтерактивних педагогічних технологій.

Ключові слова професійна підготовка, кейс-метод, енергетична ефективність, будівельна галузь.

METHODOLOGY OF USING THE CASE METHOD IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF BUILDERS

Tetiana Pyatnychuk,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Researcher at the Laboratory of
Vocational Training Technologies of the
Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. Ukraine has a huge potential for energy saving and energy efficiency, which involves the use of modern construction technologies and materials, increasing the share of energy from renewable sources, reusing resources, etc. Addressing this problem is especially important in the postwar period, so the state's energy efficiency measures include improving the professional training of future construction workers through interactive pedagogical technologies.

Key words: professional training, case method, energy efficiency, construction industry.

Професійна підготовка майбутніх будівельників з метою вивчення проблем і напрямів удосконалення енергетичної ефективності будівельної галузі має передбачати використання педагогами одного із сучасних педагогічних методів – case-study (кейс-метод, метод аналізу ситуацій), який ґрунтується на конкретних прикладах чи ситуаціях будівельної галузі і передбачає застосування теоретичних знань для вирішення практичних завдань.

Дослідження майбутніми будівельниками енергетичної ефективності будівель ґрунтується на суті цього проблемно-пошукового методу: використанні педагогами конкретних випадків (ситуацій, історій, тексти яких називаються «кейсом») для спільного аналізу, обговорення або вироблення рішень учнями з певного розділу; в ініціюванні самостійного вивчення ситуацій, формуванні їх власного бачення проблем та їх вирішенні, виробленню вміння дискутувати і обговорювати ситуацію між учнями та викладачами. У ході розбору ситуацій учні вчаться діяти в «команді», проводити аналіз, приймати управлінські рішення та робити висновки.

Особливо актуальним у професійній підготовці будівельників для повосенної відбудови країни та вирішення проблем енергетичної ефективності будівель є розроблення та використання кейсів з таких тем: «Сендвіч-панелі», «Фасадні термопанелі», «Керамічні блоки. Багатошарові блоки», «Сучасні види бетону», «Енергозберігаючі вікна», «Покрівельні матеріали. Зелені покрівлі», «Утеплення фасадів», «Використання перероблених будівельних матеріалів» тощо.

Зазначимо, що результативність використання кейс-методу у підготовці будівельників значною мірою залежить від використання педагогами діяльнісного підходу, який визнає діяльність «основою, засобом і вирішальною умовою розвитку особистості. Діяльнісний підхід вимагає відбору і організації діяльності учня, активізацію його діяльності, визначення його як суб'єкта пізнання, праці і спілкування. Це передбачає вироблення умінь планувати діяльність, обирати мету, організувати, регулювати, аналізувати і оцінювати результати» (Лузан, Кравець, Пятничук, 2012).

Кейс-метод передбачає упровадження діалогічного підходу, який перетворює позиції «педагога і учня в рівноправні, педагог формує мотиви учня і створює умови для саморозвитку, стимулює його активність. Педагог йде послідовно від максимальної допомоги учням на початку навчання до партнерських стосунків. Діалогічний підхід в єдності з особистісним і діяльнісним становить сутність методології гуманістичної педагогіки» (Лузан та ін., 2012).

Особливістю використання кейсів-методу у професійній підготовці будівельників є наявність таких ознак матеріалу кейса:

- має бути доступно і вміло обґрунтована;
- стосуватися важливої проблеми будівельної галузі;
- описувати драматичну ситуацію з прийняттям критичного рішення;
- містити конкретні порівняння властивостей, зокрема будівельних матеріалів, технологій тощо;
- уможливлювати узагальнення висновків учнями;
- мати оптимальний обсяг та містити оптимальний обсяг інформації з врахуванням вікових та індивідуальних особливостей (Пятничук, 2023).

Досвід використання кейс-методу засвідчує різноманіття його особливостей, завдань, цілей та відсутність універсальної та єдиної структури. Передуює проведенню уроку підготовчий етап – час, коли педагог:

- визначає тему заняття, її проблемність,
- підбирає інформаційні матеріали, формулює цілі і завдання,
- вибирає методи роботи з учнями,
- передбачає можливі варіанти розвитку подій під час вирішення кейсу;
- визначає результати вирішення кейсу та варіанти їхнього представлення.

Водночас можна запропонувати орієнтовну послідовність подальшої реалізації кейсу на уроці для вирішення його завдань і цілей.

- вступ, у якому відбувається ознайомлення учнів із загальною характеристикою теми, її значенням і проблемністю; представлення проблеми, що лежить в основі ситуації;

– основний етап (вирішення кейса). Ця частина кейса містить інформацію із зазначеної теми з виділенням основної проблеми та завдання і запитання для учнів. Для вирішення проблемних завдань кейса та розроблення пропозицій по темі група учнів може бути поділена на 3-4 підгрупи, які вирішуватимуть різні завдання;

- підбиття підсумків – виступи представників кожної підгрупи та представленням результатів обговорення проблем: таблиць, ілюстрацій, схем, мультимедійних презентацій. Після обговорення результатів усіма учасниками та педагогом приймається загальний висновок.

У процесі вирішення кейсів уможлиблюється розвиток навичок учнів:

– аналітичні навички – здатність виділяти суттєву та несуттєву інформацію, аналізувати, представляти та добувати її; мислити чітко й логічно,

– практичні навички – формування здатності використання на практиці теорії, методів та принципів,

– творчі навички – вміння генерація альтернативних рішень,

– комунікативні навички – вміння вести дискусію, переконувати, використовувати наочний матеріал та інші медіа-засоби, кооперуватися в групи, захищати власну точку зору, переконувати, складати звіти,

– соціальні навички – здатність слухати, підтримувати дискусії чи аргументувати свої думки, контролювати себе тощо.

Отже, використання кейс-методу у професійній підготовці майбутніх будівельників створює умови для саморозвитку, розвитку творчого мислення, стимулювання активності учнів, пізнавальної діяльності у вирішенні професійних задач і проблем, аналізу й оцінювання результатів, використання мультимедіа, інформаційних технологій тощо.

Список посилань

Лузан, П. Г., Кравець, Ю. І., Пятничук, Т. В. (2012). Формування змісту професійного навчання кваліфікованих робітників з інтегрованих професій: методичний посібник. Інститут ПТО НАН України.

Пятничук, Т. В. (2023). Методика застосування кейс-методу у дослідженні енергоефективності будівельної галузі у професійній підготовці. Вісник Глухівського НПУ імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки, 2(52). 96-102. [http://visn-ped.gnpu.edu.ua.2\(2023\)](http://visn-ped.gnpu.edu.ua.2(2023)).

УДК 37.091.33-057.875:631.11-051

Андрій Костючик,
аспірант Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0009-0000-9448-770X>,
e-mail: tavrigan1@gmail.com

ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХОВИХ МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ З ОРГАНІЗАЦІЇ І ТЕХНОЛОГІЇ ВЕДЕННЯ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Анотація. У статті розглянуті фактори розвитку економічної компетентності майбутніх фахових молодших бакалаврів з організації і технології ведення фермерського господарства у процесі фахової підготовки. Розкрито сутність педагогічних умов у освітньому процесі закладу фахової передвищої освіти та їхній вплив на розвиток економічної компетентності майбутніх фермерів.

Ключові слова: економічна компетентність, бакалаври з організації і технології ведення фермерського господарства, фахова передвища освіта, розвиток, педагогічні умови.

FACTORS FOR THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC COMPETENCE OF FUTURE SPECIALIST JUNIOR BACHELORS IN THE ORGANIZATION AND TECHNOLOGY OF FARM MANAGEMENT

Andrii Kostiuchyk,
postgraduate student of the
Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The article examines the factors of development of economic competence of future professional junior bachelors in the organization and technology of farming in the process of professional training. The essence of pedagogical conditions in the educational process of the institution of professional preliminary higher education and their influence on the development of economic competence of future farmers are revealed.

Keywords: economic competence, bachelor's degrees in the organization and technology of farming, vocational higher education, development, pedagogical conditions.

Серед різноманітних форм підприємницької діяльності в сільському господарстві України фермерство вирізняється своєю інноваційністю та поширеністю. В умовах економічної кризи та викликів, пов'язаних із військовою агресією з боку Росії, фермерські господарства сприяють стабільному розвитку сільських територій, забезпечують виробництво аграрної продукції, оптимальне використання ресурсів і покращують зайнятість населення (Савка, 2020). Для досягнення максимальної продуктивності фермерських

господарств важливо впроваджувати екологічно безпечні технології та активніше виходити на міжнародні ринки, тобто сучасний фахівець у галузі організації й управління фермерськими господарствами повинен володіти різноманітними знаннями, навичками раціонального використання ресурсів, менеджерськими здібностями тощо. Також важливо дотримуватись кредитно-розрахункової та податкової дисципліни, ефективно планувати економічну діяльність і забезпечувати прибутковість фермерського господарства.

Означені компетентності майбутнього фермера необхідно цілеспрямовано, системно і результативно формувати у процесі опанування студентами освітньо-професійної програми. цього приводу цілком слушно висловлюється А. Литвин, вказуючи на те, що «Реалізація освітніх інновацій, спрямованих на підвищення продуктивності навчально-виховного процесу, передусім ставить завдання прискіпливого аналізу, усвідомлення та осмислення причин, від яких залежать ефективність, успішність і якість освіти та визначення на цій основі певних умов (обставин), за яких їх впровадження стає можливим і доцільним» (2018, с. 4). Питання про те, що саме слід вважати педагогічними умовами, які варто забезпечувати у освітньому процесі і які з них повинні бути визначальними, є дуже складним і неоднозначним. У сучасних дослідженнях з методології педагогіки поки-що не обґрунтовано місце, роль педагогічних умов у структурі педагогічного знання, що, на нашу думку, і є причиною різного тлумачення сутності цього феномену.

Насамперед, навіть у довідковій літературі (енциклопедії, словники) цей термін тлумачиться по-різному. Зокрема, філософський енциклопедичний словник так визначає вказане поняття: «...умова – категорія, у якій відображено універсальні відношення речі до тих чинників, завдяки яким вона виникає й існує» (Шинкарук, 2002, с. 531). Конкретніше, на нашу думку, визначення подано в філософському словнику термінів і персоналій: «умова – філософська категорія для позначення тих факторів, котрі є необхідними для виникнення, існування та зміни певних предметів та явищ» (Бліхар та ін., 2020, с. 230). Отже, філософське, загальнонаукове тлумачення зазначеного поняття зводиться до його розуміння як сукупності речей, процесів, відносин, необхідних для «виникнення, існування або зміни даного об'єкта» (Литвин, 2018, с. 46). Словник української мови містить декілька визначень терміну «умова», зокрема: 1) взаємна усна чи письмова домовленість про що-небудь, угода, договір; 2) вимога, пропозиція, які висуваються однією з сторін, що домовляються про що-небудь, а також при укладанні угоди, договору; 3) необхідна обставина,

яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь; 4) обставини, особливості реальної дійсності, при яких відбувається або здійснюється що-небудь; 5) правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь; 6) сукупність даних, положення, що лежать в основі чого-небудь; 7) умовляння (Білодід, 1970, с. 441).

Результати аналізу дефініції цього терміну, що презентовані в дослідженнях вітчизняних науковців (О. Бородієнко, А. Гриценко, О. Дьомін, М. Кабиш, І. Коренева, Р. Курок, В. Манько, М. Михнюк, Є. Хриков та ін.) переконують, що у наявних наукових працях відсутня єдність думок учених щодо сутності педагогічних умов. Найчастіше це поняття витлумачуються через такі родові ознаки, як «зовнішні обставини», «комплекс засобів», «об'єктивні і суб'єктивні чинники», «зовнішні характеристики», «об'єктивні можливості», «фактори» тощо. Принагідно зазначимо, що фактори, чинники існують об'єктивно, незалежно від діяльності (Хриков, 2017), а педагогічні умови проєктуються, забезпечуються педагогами; як обставини, педагогічні умови створюють об'єктивні можливості для успішного вирішення поставлених завдань; педагогічні умови мають забезпечити ефективне функціонування освітньої системи, а тому детермінують зміни усіх її компонентів; у структурі наукового знання (педагогічні закони, закономірності, принципи, правила) педагогічні умови мають бути «локальним проявом закономірностей, принципів та правил», якщо вони вносять «щось нове у педагогічну науку» (Хриков, 2017, с. 60).

Таким чином, педагогічні умови – це спеціально спроектовані обставини, які цілеспрямовано змінюють (удосконалюють, модернізують, поліпшують) компоненти цілісного освітнього процесу (мета, зміст, методи, засоби, форми організації навчання і виховання, педагогічна діяльність викладача, навчально-пізнавальна діяльність студента тощо) і/або його організацію задля успішного вирішення поставлених завдань. Щодо предмета нашого дослідження, педагогічні умови визначаємо обставинами, які удосконалюють компоненти освітнього процесу чи його організацію задля підвищення якості економічної підготовки фахових молодших бакалаврів з організації і технології ведення фермерського господарства.

Найчастіше дослідники пропонують в якості педагогічних умов певні засоби, або завдання педагогічної діяльності. Тут варто погодитися з Є. Хриковим у тому, що «... для більш чіткої диференціації положень, які описують педагогічні умови та цілі, треба

пам'ятати, що умови створюють, а цілі та завдання – реалізують» (Хриков, 2017, с. 63). Заслужують на увагу обґрунтовані авторами (Саяпіна, & Данильченко, 2024; Вітер, 2014; Шпак та ін., 2018) умови, що, безперечно, містять нове наукове знання, а їх забезпечення відповідною методикою спрямоване на використання усіх компонентів освітньо-професійної програми у розвитку складників економічної компетентності (сукупності економічних знань; економічної свідомості; економічного мислення; економічних якостей особистості). Відповідно, основні з них, обґрунтовані і перевірені ученими, будемо враховувати під час розроблення методики формування досліджуваної властивості особистості.

Відповідно з рекомендаціями учених (Хриков, 2017; Лузан, Сопівник, Виговська, 2016) для визначення необхідної сукупності педагогічних умов застосуємо дослідницьку технологію, що передбачає використання методів морфологічного аналізу та експертної оцінки. На основі аналізу наявних наукових праць, позитивного досвіду економічної освіти студентів неекономічних спеціальностей, опитування експертів було складено перелік можливих педагогічних умов ефективного розвитку економічної компетентності майбутніх фахівців з організації і ведення фермерського господарства, зокрема:

Модернізація змісту освітньо-професійних програм підготовки фахівців з організації і ведення фермерського господарства шляхом упровадження інтегрованих курсів економічного характеру.

Цілеспрямоване формування у студентів економіко-підприємницького ставлення до майбутньої професійної діяльності.

Застосування інноваційних (імітаційно-ігрових, проблемних, навчального проектування тощо) технологій у професійно-економічній підготовці майбутніх фахівців з організації і ведення фермерського господарства.

Системно-послідовний розвиток у студентів позитивної мотивації до опанування інноваційними, перспективними економічними знаннями.

Створення сприятливого інформаційно-освітнього середовища у коледжі для індивідуальної професійно-економічної підготовки студентів.

«Економізація» змісту дисциплін фахової підготовки (інтеграція елементів економічних знань з матеріалом фахових дисциплін).

Запровадження системи форм організування навчання, у якій педагогічно доцільно поєднуються пояснювально-інформаційні,

репродуктивні і проблемно-пошукові методи опанування студентами економічними знаннями.

Систематичне, об'єктивне оцінювання якості професійно-економічної підготовки майбутніх фахівців з організації і ведення фермерського господарства у коледжі.

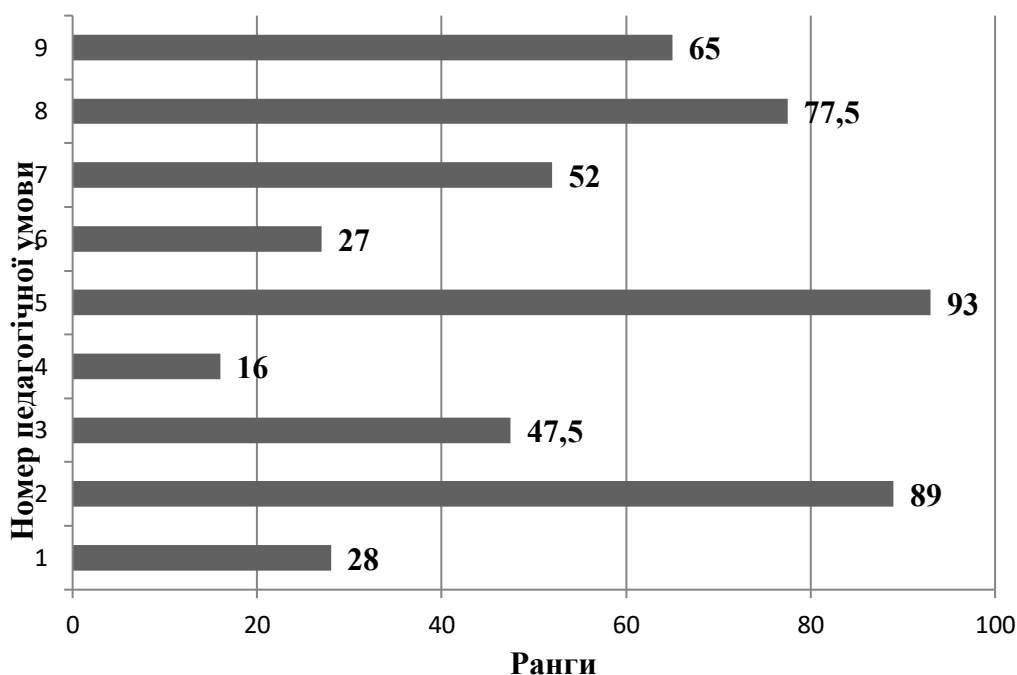
Організація продуктивної самоосвітньої діяльності студентів.

Слід відмітити, що визначена сукупність педагогічних умов відображає фактично усі компоненти освітнього процесу (цілі, зміст економічної освіти, методи, форми, засоби, технології навчання і виховання майбутніх фахівців тощо), що, деякою мірою, підтверджує достовірність експериментального визначення цих детермінант розвитку економічної компетентності студентів. Проте для розроблення докладної методики варто було встановити, які з цих педагогічних умов є основними, домінантними, чинять найбільший вплив на розвиток досліджуваного феномену. Природно, кожна з наведених педагогічних умов має різну «вагомість» при її забезпеченні у коледжі. Для відбору основних, домінантних умов цілеспрямованого розвитку економічної компетентності майбутніх фахівців з організації і ведення фермерського господарства було проведено їх експертне оцінювання. У сформовану експертну групу чисельністю 11 осіб входили педагогічні працівники коледжів; наукові співробітники Інституту професійної освіти НАПН України; стейкхолдери, зацікавлені в якісній професійно-економічній підготовці фахівців аграрного сектору. Кожен експерт заповнював опитувальник, у якому пропонувалося проранжувати 9 педагогічних умов в порядку зменшення їхньої переваги щодо розвитку економічної компетентності майбутніх фахівців з організації і ведення фермерського господарства.

Для унаочнення результатів експертизи на рис. 3.1 подано діаграму розподілу сум рангів педагогічних умов розвитку економічної компетентності майбутніх фахівців з організації і ведення фермерського господарства. Коротко проаналізуємо графічні дані експертного оцінювання досліджуваних педагогічних умов.

Як це видно з діаграми, найменшу суму рангів (16) експерти надали педагогічній умові № 4 – «Системно-послідовний розвиток у студентів позитивної мотивації до опанування інноваційними, перспективними економічними знаннями». Це є передбачуваним: сформованість у студентів потреб та мотивів оволодіння економічними знаннями є головним чинником активізації їх навчально-пізнавальної діяльності. Друге і третє місце посіли умови, пов'язані зі змістом економічної освіти: «Модернізація змісту освітньо-професійних програм підготовки фахівців з організації і ведення фермерського

господарства шляхом упровадження інтегрованих курсів економічного характеру» і «Економізація» змісту дисциплін фахової підготовки (інтеграція елементів економічних знань з матеріалом фахових дисциплін)». Останнє, дев'яте місце експерти відвели педагогічній умові «Створення сприятливого інформаційно-освітнього середовища у коледжі для індивідуальної професійно-економічної підготовки студентів».

Рис. 3.1. Ранги педагогічних умов розвитку економічної компетентності майбутніх фахівців з організації і ведення фермерського господарства

Відтак, першою умовою цілеспрямованого розвитку економічної компетентності майбутніх фахівців з організації і ведення фермерського господарства виділяємо розвиток у студентів позитивної мотивації до опанування інноваційними, перспективними економічними знаннями. За висновками психологів, саме мотивація визначає активність та ефективність будь-якої діяльності, зокрема й навчально-пізнавальної.

В «Енциклопедії освіти» Б. Божук (2021, с. 600-601) визначає мотивацію як спонукання до виконання дії, здатність людини задовольнити наявні потреби через діяльність; процес, що керує поведінкою та визначає її організованість, активність і стійкість. Характер навчальної мотивації студентів зумовлюється багатьма факторами. Щодо предмета нашого дослідження, то це зміст

економічної освіти; методи, форми організування навчання; інноваційні педагогічні технології; об'єктивне оцінювання компетентнісних досягнень студентів та ін. Фактично кожен із зазначених факторів розвитку пізнавальної мотивації студентів відображає та чи інша досліджувана педагогічна умова.

Наприклад, друга за вагомістю педагогічна умова стосується міждисциплінарного підходу у розвитку економічної компетентності: «Економізація» змісту дисциплін фахової підготовки (інтеграція елементів економічних знань з матеріалом фахових дисциплін)». Про важливість правильного відбору і структурування змісту економічної освіти майбутніх фахових молодших бакалаврів наголошується в Концепції розвитку економічної освіти (2003): «На кожному етапі безперервної економічної освіти для кожної людини зміст і форма освітнього процесу повинні віддзеркалювати задоволення потреб особистості відповідно до особливостей етапу та професії». І далі вказується на особливості змісту економічної освіти майбутніх фахівців середньої управлінської ланки: «Професійна економічна освіта студентів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації (закладів фахової передвищої освіти. Курсив наш. – А. К.) спрямована на опанування спеціальними фаховими знаннями про економічні закономірності та отримання практичних умінь і навичок для застосування їх у майбутній трудовій діяльності. Вона реалізується через формування загальних уявлень про економіку, її елементи і перетворюючу роль виробничої діяльності, набуття професійних знань щодо наслідків економічної діяльності» (Концепція розвитку економічної освіти, 2003). Результати аналізу компонентів освітньо-професійних програм підготовки фахівців з організації і ведення фермерського господарства переконують, що у досліджуваних фахових коледжах економічній підготовці студентів приділяється значна увага. Освітні програми пропонують здобувачам такі обов'язкові економічні дисципліни, як: «Економічна теорія»; «Економіка сільського господарства»; «Бухгалтерський облік і фінансування з основами банківської справи»; «Основи підприємництва і агробізнесу» та ін. Від курсу до курсу, системно-послідовно студенти опановують економічні категорії і закони, оволодівають знаннями зв'язків між економічними процесами і явищами, методами господарювання в умовах сучасного соціально орієнтованого ринкового господарства; формують економічне мислення, підприємницькі якості, уміння визначати економічну ефективність господарств, вести бухгалтерський облік фермерської діяльності; розвивають здатності планувати виробничо-

фінансову діяльність, здійснювати диверсифікацію виробництва сільськогосподарської продукції тощо.

За нашими дослідженнями, найбільш доцільною моделлю економічної освіти майбутніх фахівців з організації і ведення фермерського господарства є комбінована, яка поєднує класичні економічні знання з професійними засобами педагогічної інтеграції. Варто погодитися з дослідниками (Ільченко, Гуз, & Олійник, 2019) у тому, що ідеї компетентнісного підходу тісно пов'язані з проблемами інтегрованого навчання. Водночас під процесом інтеграції (від латів. *integratio* – з'єднання, відновлення) розуміють об'єднання в єдине ціле раніше окремих диференційованих частин і функцій певної системи. Найвищий рівень педагогічної інтеграції пов'язаний зі створенням інтегрованого курсу, що включається до основних компонентів освітньо-професійної програми. У процесі опанування матеріалом такого курсу студенти не просто відтворюють закарбовані раніше в пам'яті поняття, принципи, основи теорій, назви, дати, а усвідомлюють їх на більш складному науковому рівні.

Відтак, «економізацію» змісту професійної підготовки майбутніх фахівців з організації і ведення фермерського господарства розуміємо як насичення кожного компонента освітньо-професійної програми елементами змісту економічного характеру. Натомість щоб майбутні фахівці ґрунтовно оволоділи економічними знаннями, сформувавши необхідний рівень економічної свідомості, економічного мислення, розвинули економічно важливі якості і особистісні цінності (господарське, бережливе ставлення до суспільного добра, відповідальність, законослухняність в сфері економічної діяльності, вимогливість до себе і своїх компаньйонів, завзятість, ділова хватка, ощадливість, самоконтроль тощо), забезпечення інтеграції економічних і професійних знань є, на нашу думку, умовою необхідною, але далеко не достатньою.

Для досягнення компетентнісно орієнтованих цілей економічної підготовки майбутніх фахівців з організації і ведення фермерського господарства в освітньому процесі фахового коледжу слід реалізувати певну систему навчальних процедур, дій і операцій. Сучасна освітня практика переконує, що вказані цілі успішно досягаються засобами інноваційних (імітаційно-ігрових, проблемних, навчального проєктування тощо) педагогічних технологій. Серед сукупності інноваційних педагогічних технологій, що можуть сприяти досягненню цілей і завдань професійно-економічної підготовки фахівців з організації і ведення фермерського господарства виокремлюємо технології проблемного та проєктного навчання, дистанційного

навчання, імітаційно-ігрового навчання, інші види технологій інтерактивного навчання. Сутність, особливості проектування та застосування конкретних інноваційних педагогічних технологій цілеспрямованого формування компонентів економічної компетентності майбутніх фахівців-аграрників будуть детально висвітлені у подальших матеріалах дослідження.

Список посилань

- Білодід, І. К. (Ред.), & Інститут мовознавства АН УРСР. (1970). Словник української мови: в 11 томах. Т. 10. Київ: Наукова думка.
- Бліхар, В. С., Козловець, М. А., Горохова, Л. В., Федоренко, В. В. & Федоренко, В. О. (2020). Філософія: словник термінів та персоналій. Київ: КВІЦ.
- Вітер, С. А. (2014). Формування економічної компетентності молодших спеціалістів у процесі фахової підготовки в агротехнічних коледжах. (Дис. канд. пед. наук). Київ.
- Ільченко, В., Гуз, К., & Олійник, І. (2019). Інтеграція змісту освіти як виклик часу. Витоки педагогічної майстерності. Серія : Педагогічні науки, 24. 85–89.
- Колегія Міністерства освіти і науки України (2003, 04.12). Про затвердження Концепції розвитку економічної освіти (№ 12/7-4). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v12_7290-03#Text
- Кремень, В. Г. (Ред.). (2021). Енциклопедія освіти. Київ: Юрінком Інтер.
- Литвин, А. В. (2018). Методологічні засади поняття «педагогічні умови» : практ. посібник. 2-е вид., доп. і перероб. Львів : ЛДУБЖД.
- Лузан, П. Г., Сопівник, І. В., & Виговська, С. В. (2016). Методологія та організація науково-педагогічних досліджень: підруч. Київ: Компринт.
- Савка, М. В. (2020). Організаційно-економічне обґрунтування розвитку фермерських господарств у регіоні. (Дис. доктора філософії). ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Львівський національний аграрний університет, Львів.
- Саяпіна, С., & Данильченко, В. (2024). Економічна компетентність майбутнього педагога: сутність і чинники формування. Гуманізація навчально-виховного процесу, 1 (105). 60-69. DOI: [https://doi.org/10.31865/2077-1827.1\(105\)2024.306941](https://doi.org/10.31865/2077-1827.1(105)2024.306941)

- Хриков, Є. М. (2017). *Методологія педагогічного дослідження: монографія*. Харків: Панов А. М..
- Шинкарук, В. І. (Ред.). (2002). *Філософський енциклопедичний словник*. Київ: Абрис.
- Шпак, О., Булавенко, С., & Примаченко, Н. (2018). Формування життєво важливих економічних компетентностей у навчальній діяльності. *Молодь і ринок*. 8. 6-11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2018_8_3

УДК 378:620.9-043.96-057.21]005.936.3-047.22»366»

Володимир Артюшенко,
аспірант Інституту професійної освіти НАПН України,
директор Навчально-методичного центру
професійно-технічної освіти у Луганській області,
<https://orcid.org/0009-0003-1897-8701>,
e-mail: artyushenko.volodymyr@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ З ВІДНОВЛЮВАЛЬНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ У КОНТЕКСТІ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ

Анотація. Проаналізовано масштаби руйнувань інфраструктури внаслідок військової агресії, особливу увагу приділено стану енергетичного сектору й перспективам розвитку відновлюваної енергетики. На основі дослідження джерельної бази визначено теоретичні та практичні аспекти формування підприємницької компетентності робітничих кадрів для повоєнного відновлення економічного потенціалу деокупованих територій України. Обґрунтовано необхідність нового підходу до професійної підготовки кадрів, який поєднує технічні навички з підприємницькою ініціативністю. Визначено ключові компоненти системи формування підприємницької компетентності. Розкрито особливості освітніх програм для економічного відновлення деокупованих територій з акцентом на випереджувальну підготовку кадрового резерву. Доведено, що ефективність відновлення економічного потенціалу деокупованих територій залежить від синергетичного ефекту

поєднання професійних і підприємницьких компетентностей робітничих кадрів.

Ключові слова: підприємницька компетентність, деокуповані території, матеріальні збитки, відновлювальна енергетика, кадровий резерв, освітні програми.

FORMATION OF ENTREPRENEURIAL COMPETENCE OF RENEWABLE ENERGY SPECIALISTS IN THE CONTEXT OF POST-WAR RECONSTRUCTION OF DEOCCUPIED TERRITORIES

Volodymyr Artyushenko,
postgraduate student of the
Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine,
director of the Training and Methodological Center
for Vocational Education in Luhansk Region,

Abstract. The scale of infrastructure destruction due to military aggression has been analyzed, with particular attention paid to the state of the energy sector and prospects for renewable energy development. Based on the research of source materials, theoretical and practical aspects of entrepreneurial competence formation of workforce for post-war recovery of economic potential in de-occupied territories of Ukraine have been determined. The necessity of a new approach to professional training, which combines technical skills with entrepreneurial initiative, has been substantiated. Key components of the entrepreneurial competence formation system have been identified. The specifics of educational programs for economic recovery of de-occupied territories with emphasis on advanced training of personnel reserve have been revealed. It has been proven that the effectiveness of economic potential restoration in de-occupied territories depends on the synergistic effect of combining professional and entrepreneurial competencies of the workforce.

Keywords: entrepreneurial competence, de-occupied territories, material losses, renewable energy, personnel reserve, educational programs.

Тимчасово окупована російською федерацією територія України є невід'ємною частиною держави, на яку поширюється дія Конституції й законів України й цілої низки міжнародних договорів (Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України», 2022).

Унаслідок широкомасштабного вторгнення російської федерації в 2022 році й попередньої окупації територій у 2014 році, під

тимчасовою окупацією опинилися значні території України, що охоплюють різні адміністративно-територіальні одиниці й характеризуються складною системою управління в довоєнний період. Адміністративно-територіальний поділ окупованих територій представлений Автономною Республікою Крим, що мала особливий статус у складі України, та частинами п'яти областей.

До початку окупації АР Крим мала власні органи законодавчої й виконавчої влади, зберігаючи при цьому статус невід'ємної частини держави. Особливий статус також мало місто Севастополь як місто державного значення з власною системою міського управління. Основними адміністративно-економічними центрами півострова є міста Сімферополь, Севастополь, Керч і Ялта, кожен з яких до окупації виконував важливі адміністративні й господарські функції.

У Донецькій області окуповано території Донецького, Горлівського, Кальміуського, Маріупольського й частини інших районів. Адміністративним центром області є місто Донецьк, яке до окупації мало статус міста обласного значення. У межах окупованих територій Донецької області, що становить близько 60% її площі, знаходяться важливі промислові й адміністративні центри – Донецьк, Макіївка, Горлівка та Єнакієве.

Луганська область зазнала найбільших територіальних втрат – під окупацією перебувають Луганський, Алчевський, Довжанський, Ровеньківський та інші райони. Луганська область, де під окупацією перебуває близько 95% території, включає обласний центр Луганськ і міста обласного значення Алчевськ, Хрустальний і Сіверськодонецьк.

У Запорізькій області окуповано приблизно 35% території, включаючи Мелітопольський, Бердянський та Василівський райони, а також міста Мелітополь, Бердянськ та Енергодар, останнє з яких має особливе значення як центр атомної енергетики України.

Херсонська область частково окупована в межах трьох районів нового адміністративного поділу. Важливе значення має місто Нова Каховка як центр гідроенергетики та зрошувального землеробства (Тимчасово окуповані території, 2024).

Адміністративно-територіальна характеристика окупованих територій України визначає особливості, які є критично важливими для планування процесів деокупації й подальшої реінтеграції територій до єдиного адміністративного, економічного й соціального простору України.

Аналіз масштабів руйнувань інфраструктури внаслідок військової агресії свідчить про катастрофічні втрати в усіх ключових секторах економіки України. На сьогодні зона активних бойових дій

охоплює територіальні межі Харківської, Луганської, Донецької, Херсонської та Запорізької областей. Найбільш істотного деструктивного впливу зазнали регіони, що були й залишаються безпосередньою ареною військового протистояння, зокрема: Донецька, Харківська, Луганська, Миколаївська, Запорізька, Київська й Чернігівська області. Критичного рівня руйнувань зазнали урбаністичні центри, серед яких особливо постраждали: Мар'їнка, Маріуполь, Ірпінь, Харків, Чернігів, Сіверськ-Донецьк, Лисичанськ, Вугледар, Суми, Рубіжне, Ізюм, Миколаїв, Бахмут, Волноваха. Зрозуміло, що методологічно обґрунтована комплексна оцінка матеріальних втрат і структурних руйнувань інфраструктурного потенціалу може бути здійснена виключно після припинення активної фази військового конфлікту на території України та проведення всебічного аудиту із залученням міжнародних експертних інституцій.

Відповідно до звіту про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року (2024), оцінка в якому проводилась в рамках Національної ради з відновлення України від наслідків війни відповідно до методології Світового Банку аналітичною командою Київської школи економіки спільно з Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури України, Міністерством економіки України, Міністерством охорони здоров'я України, за координації Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України та у співпраці з іншими профільними міністерствами та Національним банком України, з початку повномасштабного російського військового вторгнення загальні збитки від руйнування інфраструктури перевищують 157 млрд доларів США.

Енергетичний комплекс зазнав критичних пошкоджень, втрати якого на початок 2024 року становлять 9,0 млрд доларів США. Безпрецедентні руйнування енергетичної інфраструктури України внаслідок російської агресії, загальні збитки від яких оцінюються у понад \$7,4 млрд, створюють принципово нові виклики для відновлення галузі. Масштаб руйнувань вражає: пошкоджено всі підконтрольні Україні теплові електростанції (з прямими збитками 2,6 млрд доларів США), гідроелектростанції (збитки 1,1 млрд доларів США), 18 теплоелектроцентралей (збитки 320 млн доларів США). Особливо критичним став підрив Каховської ГЕС, відновлення якої потребуватиме близько 1 млрд доларів США інвестицій.

Водночас зазнав масштабних втрат через військові дії сектор відновлювальної енергетики України. За результатами дослідження Energy Charter Secretariat зафіксовано значні втрати генеруючих

потужностей у всіх її секторах. У структурі сонячної генерації 13% потужностей перебувають на тимчасово окупованих територіях, а 8% зазнали часткових або повних руйнувань. Найбільш критична ситуація спостерігається в секторі вітрової енергетики, де близько 80% генеруючих потужностей знаходяться під окупацією, при цьому частина об'єктів зазнала пошкоджень унаслідок бойових дій. У біоенергетичному сегменті зафіксовано окупацію 2% потужностей і документально підтверджено руйнування мінімум чотирьох біогазових комплексів. Додатковим дестабілізуючим фактором є неможливість введення в експлуатацію об'єктів незавершеного будівництва, що призводить до заморожування інвестованих ресурсів, включаючи кредитні зобов'язання. Характерним прикладом є сектор вітроенергетики, де планований приріст генеруючих потужностей до кінця 2022 року мав становити близько 800 МВт встановленої потужності (Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року, 2024).

Масштаби руйнувань критичної інфраструктури на тимчасово окупованих територіях, включаючи енергетичний комплекс, промислові об'єкти, транспортну й соціальну інфраструктуру, вимагають не просто відновлення, а визначення якісно нового підходу до розбудови економічного потенціалу цих регіонів. Значні матеріальні збитки, втрата виробничого потенціалу, розрив економічних зв'язків і критичний відтік кваліфікованих кадрів створюють ситуацію, коли традиційні методи економічного відновлення виявляються недостатньо ефективними (Шаптала, & Камінська, 2022). В умовах, коли відновлення централізованого енергопостачання потребує значних ресурсів та часу, пріоритетного значення набуває розгортання автономних систем електроживлення на базі відновлювальних джерел енергії для критично важливих інфраструктурних об'єктів (водопостачання, медичні заклади, заклади освіти), об'єктів соціальної сфери й житлового сектору. Така ситуація створює сприятливі умови для розвитку малого та середнього бізнесу у сфері проєктування, монтажу й сервісного обслуговування систем автономного електрозабезпечення.

Специфіка цих територій характеризується, з одного боку, наявністю значних природних та інфраструктурних ресурсів, які зазнали руйнувань або деградації, а з іншого – можливістю впровадження принципово нових підходів до організації економічної діяльності, зокрема у сфері відновлювальної енергетики. Особливої уваги заслуговує структурна трансформація економічного потенціалу

деокупованих територій. Якщо до окупації ці регіони часто характеризувалися домінуванням традиційних галузей промисловості й дещо застарілих технологічних укладів, то процес відновлення створює можливість для впровадження інноваційних виробничих моделей, заснованих на принципах циркулярної економіки й енергетичної автономності (Жердієва, С., & Олійник, А., 2023).

У контексті відновлення економіки деокупованих територій України аналіз наукових джерел та практичного досвіду свідчить про зростаючу увагу громадськості й наукової спільноти до вивчення процесу формування підприємницької компетентності робітничих кадрів. Теоретико-методологічні засади формування й розвитку підприємницької компетентності майбутніх фахівців ґрунтовно розроблені у працях вітчизняних науковців С. Алексеєвої, Л. Базиль, В. Байдуліна, Н. Ваніної, І. Гриценко, Л. Єршової, Д. Закатнова, В. Орлова, Л. Сергєєвої та інших. Представники сучасного бізнес-середовища особливо наголошують на необхідності підготовки фахівців, які б могли поєднувати професійні навички з підприємницькою ініціативністю.

Майбутнє повоєнне відновлення вже сьогодні потребує: практичних рекомендацій щодо формування кадрового резерву деокупованих територій; формування нових наукових підходів і практичних інструментів навчання молоді й дорослого населення відкриттю й веденню власної справи; адаптації розроблених педагогічних інновацій до специфічних умов відновлення деокупованих територій (зокрема, щодо формування й розвитку підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у контексті специфічних потреб і викликів повоєнного відновлення деокупованих територій).

Для відновлення деокупованих територій необхідно обґрунтувати нову парадигму формування професійного потенціалу робітничих кадрів. Критичним фактором такого відновлення виступає здатність території залучати й утримувати кваліфіковані трудові ресурси (Карп'як, 2023). В умовах постраждалих регіонів ця проблема набуває особливої гостроти через міграційні процеси та психологічні бар'єри. Задля подолання означених викликів ключовим фактором успіху має бути розвиток у працівників не лише технічних навичок, але й здатності до самостійного прийняття рішень, готовності брати на себе відповідальність, уміння оцінювати економічні ризики, враховувати специфічні потреби місцевих громад і сприяти відновленню горизонтальних зв'язків між різними секторами економіки на деокупованих територіях. Це вимагає від робітничих кадрів

сформованих професійних компетентностей у сфері ресурсозбереження, екологічного менеджменту й оптимізації виробничих процесів.

Світовий досвід повоєнного відновлення територій, хоч і відрізняється від унікальної ситуації в Україні, демонструє, що відновлення економіки у тому числі залежить від спроможності населення створювати нові економічні можливості через розвиток підприємницької ініціативи. В умовах деокупованих територій України ця проблема має особливий характер через необхідність одночасного відновлення критичної інфраструктури в умовах обмежених ресурсів і постійних безпекових викликів, що потребує від робітничих кадрів унікального поєднання професійних і підприємницьких компетентностей.

Саме тому питання формування підприємницької компетентності робітничих кадрів набуває особливого значення в контексті безпрецедентних викликів, що з'явилися після декупації українських територій. Такий комплексний підхід особливо актуальний для відновлення малих підприємств і створення нових бізнес-моделей, адаптованих до повоєнних умов. Проблема полягає в тому, що наявні механізми професійної підготовки фахівців не завжди враховують специфічні умови роботи на територіях, які перебували під контролем країни-агресора, та не забезпечують розвиток у молоді і дорослих підприємницької компетентності, необхідної для прискорення відновлення економіки постраждалих регіонів. Тому потрібно модернізувати процес підготовки фахівців так, щоб вони були здатними аналізувати реальні потреби деокупованих територій у кваліфікованих кадрах, виконувати не лише професійні завдання, але й проявляти підприємницьку ініціативу в складних умовах повоєнного відновлення.

Для успішної реалізації підприємницького потенціалу в сегменті відновлювальної енергетики необхідні робітничі кадри, які поєднують технічні знання з монтажу й обслуговування сонячних електростанцій, вітрогенераторів, гібридних систем і накопичувачів енергії з навичками ведення бізнесу. Зокрема, важливими стають уміння оцінювати ринкові можливості, формувати конкурентоспроможні комерційні пропозиції, управляти проектами з встановлення систем автономного електроживлення, вести переговори з постачальниками обладнання та клієнтами, а також забезпечувати належний рівень післяпродажного обслуговування. Це створює передумови для формування нового сегменту локального бізнесу, орієнтованого на забезпечення енергетичної автономності та сталого розвитку деокупованих

територій. Формування підприємницької компетентності робітничих кадрів у цьому контексті виступає не лише інструментом професійного розвитку, але й механізмом соціальної реінтеграції й економічної адаптації місцевого населення.

Випереджувальне формування кадрового резерву для окупованих територій є стратегічно важливим напрямком підготовки фахівців, зумовленим необхідністю оперативного відновлення базової інфраструктури після їх звільнення (Руденко, 2023). Формування такого кадрового резерву дозволить швидко залучити його до відновлювальних робіт, забезпечити оперативну відбудову енергопостачання критично важливих об'єктів соціальної інфраструктури одразу після деокупації територій, створюючи необхідні передумови для повернення населення та відновлення економічної активності регіону.

Підприємницька компетентність за своєю сутністю є інтегративною сукупністю особистісних і ділових якостей, практичних навичок, теоретичних знань і специфічної моделі поведінки, що в комплексі забезпечують ефективне вирішення бізнес-завдань і досягнення високих результатів підприємницької діяльності. Ключовими компонентами підприємницької компетентності в цьому визначенні постають особистісні якості, такі як ініціативність, наполегливість, готовність до ризику, креативність; ділові якості, зокрема стратегічне мислення, управлінські навички, комунікативні вміння, фінансова грамотність; практичні навички реалізації ідей, вирішення проблем і прийняття рішень; теоретичні знання з економіки, менеджменту, маркетингу, законодавства; а також модель поведінки, що відповідає принципам підприємництва (Стрельников, 2016).

Формування підприємницької компетентності в повоєнний період має свою специфіку, зумовлену особливостями відновлювальних процесів, особливо на деокупованих територіях. У цих умовах особливого значення набувають навички адаптивного управління, здатність ефективно діяти в умовах невизначеності й обмежених ресурсів, уміння виявляти нові економічні можливості та швидко реагувати на зміни ринкового середовища. Важливим аспектом є розвиток компетентностей у сфері антикризового управління, навичок ефективної комунікації та співпраці з різними стейкхолдерами процесу відновлення. Вплив підприємницької компетентності на швидкість економічного відновлення може проявлятися через декілька механізмів. По-перше, підприємці з розвиненими компетентностями здатні швидше відновлювати існуючі та створювати нові бізнес-структури, забезпечуючи тим самим збільшення економічної

активності та створення робочих місць. По-друге, їхня здатність до інноваційного мислення сприяє впровадженню нових технологій і бізнес-моделей, що підвищує ефективність відновлювальних процесів. По-третє, розвинені підприємницькі компетентності дозволяють ефективніше залучати й використовувати обмежені ресурси, спрямовуючи їх у найбільш перспективні сектори економіки.

Особливо значущим фактором прискорення економічного відновлення є синергетичний ефект від поєднання професійних і підприємницьких компетентностей. Такий симбіоз дозволяє не лише ефективно відновлювати існуючі бізнес-процеси, але й створювати інноваційні продукти й послуги, що відповідають новим потребам ринку. Фахівці, які володіють одночасно професійними знаннями у певній галузі й розвиненими підприємницькими компетентностями, здатні швидше ідентифікувати ринкові можливості, розробляти життєздатні бізнес-моделі й ефективно реалізовувати їх на практиці. Це особливо важливо в умовах повоєнного відновлення, коли потрібно не просто відтворити довоєнну економічну систему, а створити більш стійку та конкурентоспроможну економіку, здатну протистояти майбутнім викликам (Єршова, 2022).

Підприємницька компетентність є комплексною системою взаємопов'язаних елементів (Закатнов, 2020), кожен з яких має враховувати особливі потреби деокупованих територій і спрямовуватися на відновлення економічного потенціалу регіону через підготовку підприємницьки активних кваліфікованих кадрів.

Організаційно-правові аспекти формування підприємницької компетентності робітничих кадрів мають базуватися на спеціальному законодавстві щодо діяльності на деокупованих територіях і включати процедури роботи в умовах підвищених безпекових ризиків. Ключовими елементами є протоколи взаємодії з військово-цивільними адміністраціями, регламенти роботи в умовах замінування територій. Специфічною рисою організаційних заходів для якісної підготовки кваліфікованої робочої сили може стати створення мобільних освітніх центрів, здатних швидко розгортати свою діяльність на щойно деокупованих територіях. Водночас особливу увагу слід приділити правовому регулюванню визнання результатів неформальної освіти та кваліфікацій, отриманих в період окупації, а також упровадженню спрощених процедур ліцензування освітньої діяльності й особливого порядку документообігу.

Особливістю освітніх програм для економічного відновлення деокупованих територій має стати інноваційний і системний підхід, що враховуватиме складні повоєнні реалії. Унікальність цих програм

полягає в їх подвійній спрямованості: з одного боку, вони мають забезпечити технологічну модернізацію енергетичного сектору через упровадження сучасних відновлювальних технологій, а з іншого – сформувати потужний клас підприємців, здатних розвивати енергетичний бізнес в умовах підвищених ризиків і невизначеності. Архітектура таких освітніх програм має вибудовуватися на принципах випереджального розвитку, що передбачає не просто відновлення зруйнованої енергетичної інфраструктури, а її якісну трансформацію відповідно до сучасних технологічних трендів і вимог енергетичної безпеки. В умовах деокупованих територій це набуває особливого значення, оскільки дозволяє створювати децентралізовані, стійкі до зовнішніх загроз енергетичні системи. При цьому формування підприємницьких компетентностей інтегрується в технічну підготовку через механізми проєктного навчання, де кожен технологічний аспект розглядається крізь призму його комерційної реалізації й соціального впливу. Програми мають формувати у майбутніх підприємців не лише технічні й бізнесові навички, але й розуміння соціальної місії їхньої діяльності у відбудові регіону. Це досягається через включення в освітній процес реальних кейсів відновлення енергетичних об'єктів, де здійснюється робота над розробкою комплексних рішень, що враховують технічні, економічні й соціальні аспекти.

Підприємницька складова програм може вибудовуватися навколо концепції сталого енергетичного бізнесу, який здатний не лише генерувати прибуток, але й створювати довгострокову цінність для місцевої громади, з обов'язковим опануванням методикою оцінки енергетичного потенціалу територій, розробки бізнес-моделей з урахуванням специфічних ризиків повоєнного періоду, залучення інвестицій та управління проєктами відновлювальної енергетики. Важливим елементом є формування навичок створення енергетичних кооперативів та інших форм колективного підприємництва, що сприяє консолідації місцевих громад навколо спільних енергетичних проєктів. Програми можуть передбачати створення експериментальних освітніх платформ, де відбуватиметься тестування підприємницьких ідей і здійснюватиметься педагогічне менторство, педагогічне проєктування й педагогічна модерація (Сторонська, 2023).

Однією з умов економічного відновлення постраждалих регіонів є розробка системи економічних стимулів та економічної підтримки, яка включає систему фінансових інструментів, спрямованих на заохочення підприємницької активності на деокупованих територіях. Це передбачає грантові програми для започаткування бізнесу, пільгове кредитування, податкові преференції для підприємців-початківців.

Важливим елементом є створення спеціальних фондів підтримки підприємництва й механізмів страхування підприємницьких ризиків. Мають бути розроблені програми компенсації витрат на навчання й перекваліфікацію, а також системи матеріального стимулювання педагогічних працівників, які працюють на деокупованих територіях.

Задля інституційного забезпечення формування підприємницької компетентності оптимальним є створення мережі спеціалізованих установ та організацій, яка включає центри підтримки підприємництва, бізнес-інкубатори, консультаційні центри з питань відновлення майнових прав і документації. Важливим елементом може бути також створення координаційних рад за участю представників освіти, бізнесу й місцевої влади для узгодження дій щодо відновлення економіки регіону. Особлива роль має відводитися створенню системи моніторингу ефективності підготовки кадрів і їх подальшого працевлаштування.

Усі ці компоненти мають працювати узгоджено, забезпечуючи синергетичний ефект у формуванні підприємницької компетентності. Важливим аспектом є їх гнучкість та адаптивність до змін безпекової ситуації й економічних умов на деокупованих територіях. Система механізмів має забезпечувати не лише підготовку кадрів, але й створювати умови для їх успішної професійної реалізації та внеску у відновлення економічної активності.

Таким чином, формування підприємницької компетентності робітничих кадрів для деокупованих територій є стратегічно важливим завданням в контексті повоєнного відновлення України. Особливої гостроти це питання набуває в енергетичному секторі, який зазнав критичних пошкоджень не тільки в постраждалих регіонах, а на території всієї держави.

Відновлення економічного потенціалу деокупованих територій потребує принципово нового підходу до формування професійних компетентностей робітничих кадрів, який забезпечує органічне поєднання технічних навичок з підприємницькою ініціативністю. При цьому освітні програми мають базуватися на принципах створення децентралізованих, стійких енергетичних систем. Ефективна система формування підприємницької компетентності має включати взаємопов'язані організаційно-правові компоненти, інноваційні освітні програми, дієві економічні стимули й розвинене інституційне забезпечення. Особливого значення набуває випереджувальне формування кадрового резерву для оперативного відновлення базової інфраструктури після декупації територій.

Не можна нехтувати необхідністю врахування специфічних умов роботи на деокупованих територіях, включаючи безпекові аспекти та психологічну адаптацію.

Відтак, ефективність відновлювальних процесів на деокупованих територіях значною мірою залежить від досягнення синергетичного ефекту через поєднання професійних і підприємницьких компетентностей робітничих кадрів, що створює передумови для формування нової генерації фахівців, здатних розвивати інноваційні форми підприємницької діяльності в умовах повоєнного відновлення.

Список посилань

- Верховна Рада України. (2022). Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України: Закон України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2217-20#Text>.
- Єршова, Л. (2022) Перспективи підготовки молоді до підприємницької діяльності у повоєнний час. Інноваційна професійна освіта, 1 (2), 91-94.
- Єршов, М.-О. (2023). Тенденції розвитку ІТ-освіти в Незалежній Україні: монографія. Київ: Вид-во Людмила.
- Жердієва, С., & Олійник, А. (2023). Особливості державної регіональної політики України в період повоєнної реконструкції. Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 27 квітня 2023 р.). К.: ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України», Інститут вищої освіти НАПН України, 100-101
- Закатнов, Д. (2020) Теорія і практика підготовки учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до підприємницької діяльності. Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: збірник матеріалів XIV звітної Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 7 травня 2020 р.) / Інститут професійно-технічної освіти НАПН України / за заг. ред. В.О. Радкевич. Київ: ІПТО НАПН України, 94-97.
- Карп'як, М. (2023). Стратегічні пріоритети збереження людського капіталу у процесах повоєнного відновлення та розбудови України. Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 27 квітня

- 2023 р.). К.: ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України», Інститут вищої освіти НАПН України, 97-98
- Руденко, О. М. (2023). Формування інституту кадрового резерву державної служби в Україні: об'єктивна вимога часу та проблеми реалізації. *Актуальні проблеми у сфері публічного управління*. 38, 195-200.
- Сторонська, О. С. (2023). Особливості професійної діяльності педагога в умовах цифрової трансформації освіти. *Академічні візії*, 24. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10053423>.
- Стрельников, М. В. (2016). Формування підприємницької компетентності магістрів бізнес-адміністрування. *Якість вищої освіти: сучасні тенденції та перспективи розвитку освітньої діяльності вищого навчального закладу: матеріали XLI міжнародної науково-методичної конференції*. Полтава, 308-310.
- Тимчасово окуповані території. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B8%D0%BC%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%BE_%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%96_%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%97_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8.
- Шаптала, Н.К., & Камінська, Н.В. (2022). Державна політика України з питань тимчасово окупованих територій: проблеми концептуалізації в сучасному науковому дискурсі. *Філософські та методологічні проблеми права*. 1, 57-69.

УДК 377.4:74.04

Владислав Великожон,
аспірант Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0009-0007-1783-5636>,
e-mail: velikozhon20@gmail.com

СУТЬ І СТРУКТУРА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БАКАЛАВРІВ З ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ

Анотація. У статті проаналізовано сучасні підходи до визначення суті та структури підприємницької компетентності

майбутніх дизайнерів-графіків. Стверджується, що кожному представникові дизайнерської професії притаманні домінуючі ділові якості, що характеризують його, з одного боку, як людину мистецтва, а з іншого, – як підприємця. Що стосується підприємців-дизайнерів, то тут успіх безпосередньо пов'язаний з двома факторами: рівнем особистої готовності до професійної діяльності і рівнем розвитку підприємницької компетентності.

Ключові слова: дизайнер, підприємницька компетентність, компоненти,

THE ESSENCE AND STRUCTURE OF ENTREPRENEURIAL COMPETENCE OF BACHELORS IN GRAPHIC DESIGN

Vladyslav Velykozhon,
postgraduate student of the
Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The article analyzes modern approaches to defining the essence and structure of entrepreneurial competence of future graphic designers. It is argued that every representative of the design profession has dominant business qualities that characterize him/her, on the one hand, as an artist and, on the other hand, as an entrepreneur. As for entrepreneurial designers, success is directly related to two factors: the level of personal readiness for professional activity and the level of development of entrepreneurial competence.

Keywords: designer, entrepreneurial competence, components.

У межах діяльності Європейської комісії Генеральним директором щодо зайнятості населення, соціальних справ і суспільної інтеграції (DG EMPL) для прийняття загально визнаного розуміння суті підприємливості було розроблено рамковий профіль підприємницької компетентності (EntreComp), згідно з яким підприємливість як «наскрізна компетентність», може проявляти себе в різних сферах життя.

У нашому дослідженні підприємливість виступає як ключова ознака підприємницької компетентності майбутніх дизайнерів-графіків. Досліджуючи процес її розвитку, ми маємо визначити структуру цього феномену.

У дослідженні розвитку підприємницької компетентності студентів Н. Морзе і Н. Балік висловлюють думку про те, що у визначенні структури підприємницької компетентності треба розглядати її як інтегровану якість фахівця, мотивованого до творчого

пошуку, реалізації нових ідей, вирішення проблем у повсякденному, професійному, соціальному житті (Морзе, 2015). Ю. Білова визначає структуру підприємницької компетентності, акцентуючи увагу на мотивації творчого пошуку, генеруванні нових ідей в процесі вирішення проблем на соціальному, професійному і побутовому рівні (Білова, 2013, с. 17). Розглядаючи підприємницьку компетентність як «сукупність особистісних і ділових якостей, навичок, знань, певної моделі поведінки», М. Стрельников, звертає увагу на те, що вони можуть бути спрямовані на вирішення бізнес-завдань і досягнення успіху (Стрельников, 2016). Л. Базиль у змістовій структурі поняття «підприємницька компетентність» звертає увагу на вміннях, які проявляються в готовності вирішувати життєві і професійні проблеми, здатності до ділового спілкування, підготовка в області інформаційних технологій тощо (Базиль, 2021).

У наукових дослідженнях зарубіжних вчених Ф. Найта, А. Сміта, Ж.Б. Сей, В. Зомбарта, А. Маршалла, Й. Шумпетера, П. Друкера наголошується, що підприємницька компетентність передбачає реалізацію означених у проаналізованих вище дослідженнях підприємницьких якостей, а також виокремлюється напрям дослідження, де підприємницьку компетентність розглядають як модель поведінки, яка дає змогу успішно втілювати власні задуми в життя. Отже, на підставі проведеного контент-аналізу можна визначити, що підприємницька компетентність розглядається як сукупність особистих і ділових якостей фахівців, їхніх навичок щодо професійної і комерційної діяльності, відповідних знань, володіння якими дає змогу успішно вирішувати проблеми підприємництва і досягати запланованого успіху. У розвитку підприємницької компетентності має бути розкрито особистісний, організаційний, комерційний, інноваційний, комунікаційний аспекти цього процесу. На думку В. Майковської, у структурі підприємницької компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування необхідним є виокремлення чотирьох компонентів, а саме: інтелектуального, організаційно-комунікативного, мотиваційно-ціннісного та рефлексивно-вольового (Майковська, б.д.).

Як ми вже зазначали, для успішної підприємницької діяльності в дизайні мають бути розвинуті підприємницькі пріоритети, що визначають систему орієнтацій фахівця. Відповідно до обґрунтованої суті структурних компонентів підприємництва у дизайнерській діяльності та за результатами теоретичного аналізу, підприємницька компетентність майбутніх дизайнерів-графіків розглядається як наскрізна якість з конкретизованими ціннісно-світоглядними

орієнтаціями, способами діяльності, досвіду успішних дій щодо вирішення бізнес-завдань і досягнення високих результатів у професійній діяльності.

У цьому плані ми схильні позитивно розглядати досліджуваний С. Алексеєвою планово-проективний компонент, в якому відображаються тактика і стратегія професійної діяльності дизайнера і створюється проєкт майбутнього продукту. При проєктуванні відбувається побудова загального задуму діяльності, її програмної канви. Зокрема, планово-проективний компонент підприємницької компетентності має бути зосереджено на умінні бачити принципову відмінність між планом і проєктом (Алексеєва, 2021).

За результатами аналізу запропонованих вченими компонентів підприємницької компетентності можемо зробити таке узагальнення:

мотиваційно-ціннісний компонент підприємницької компетентності майбутніх фахівців на думку вчених (Ю. Білова, В. Майковська, Г. Матукова, Д. Молдован, М. Ткаченко та інші) включає ціннісне ставлення до підприємницької діяльності, вмотивованість до її здійснення, зацікавленість проблемою успішної реалізації у підприємстві, усвідомлення важливості підприємницької діяльності;

змістово-когнітивний компонент підприємницької компетентності майбутніх фахівців у різних галузях визначається загальними, професійними і специфічними економічними знаннями. Зокрема, загальні знання включають психологічні з предметної області та розуміння підприємницької діяльності й управлінські. Професійні знання представлені вченими як знання предметної області та розуміння підприємницької діяльності; знання сучасних моделей, технологій здійснення підприємницької діяльності в дизайні. Специфічні економічні знання охоплюють знання з підприємництва та реалізації бізнес ідей;

діяльнісно-процесуальний компонент підприємницької компетентності майбутніх визначається здатністю використовувати знання у практичній діяльності; генерувати бізнес-ідеї і планувати та організувати їх реалізацію; вести конструктивний діалог зі співробітниками та клієнтами, творчо розв'язувати проблеми фінансування.

рефлексивно-особистісний компонент підприємницької компетентності забезпечується особистісною рефлексією (мотиви, здібності, цілі); інтелектуальною рефлексією (здатність до побудови умовиводів, узагальнень, аналогій, співставлень, лідерство); емоційною рефлексією; формуванням адекватної самооцінки.

Відповідно до вже обґрунтованої і традиційно визнаної суті феномену підприємницької компетентності виокремлюємо структурні компоненти, характерні для фахівців з графічного дизайну:

мотиваційно-ціннісний – характеризується усвідомленим ціннісним ставленням до професійної і підприємницької діяльності. У процесі розвитку підприємницької і професійної компетентності майбутніх дизайнерів відбувається мотивація щодо оволодіння ними способами керування користувальницьким досвідом, створення проєктів для споживача, ціннісною стороною яких стає легка й зрозуміла взаємодія;

змістово-когнітивний компонент характеризується сукупністю професійних, економічних, соціальних, психологічних, управлінських знань, зокрема знаннями щодо пошуку та аналізу інформації про проєкт, проблеми та бажання цільової аудиторії;

діяльнісно-процесуальний компонент враховує сукупність загальних і спеціальних умінь, необхідних для досягнення результатів;

рефлексивно-особистісний компонент характеризується сукупністю професійно важливих якостей, які сприяють успішному здійсненню підприємницької діяльності, зокрема комунікувати з клієнтами та колегами; збирати дані та аналізувати особливості цільової аудиторії; аналізувати ситуацію та проводити аналітику, розумітися у психології клієнта, бути неупередженим у пошуку альтернативних рішень тощо.

До структури підприємницької компетентності майбутніх дизайнерів-графіків характерні природні (автономність дій, кмітливість, оригінальність мислення, винахідливість, здатність до ризику тощо); соціально-психологічні (потреба у досягненні успіху з метою досягти визнання в суспільстві, лідерства в команді, бажання заснувати власну справу тощо); професіоналізм (бажання досягти високого рівня професійної компетентності); здібності управляти фінансами та прогнозувати можливий розвиток власної справи тощо.

Досягненню мети щодо формування означених якостей і загалом розвитку підприємницької компетентності майбутніх дизайнерів-графіків має сприяти: обізнаність зі станом розвитку підприємництва в галузі дизайну, можливостях інтеграції дизайнерської та підприємницької діяльності; розуміння суті і структури підприємницької компетентності дизайнерів у професійній підготовці, критерії, показники й рівні розвитку підприємницької компетентності; педагогічні умови та змістово-функціональна модель розвитку підприємницької компетентності; практичні напрацювання (методика розвитку підприємницької компетентності майбутніх дизайнерів-

графіків у професійній підготовці та бізнес-освіті й інтегративний НМК).

Список посилань

- Морзе, Н. (2015). Шляхи формування підприємницької компетентності майбутніх інформатиків. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах: науково-методичний журнал*, 1, 8–17.
- Білова, Ю. (2013). Поняття та структура підприємницької компетентності майбутніх фахівців економічного профілю. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету: зб. наук. праць*, 7(50), 15–17.
- Стрельников, М. (2016). Розвиток підприємницької компетентності магістрантів з бізнес-адміністрування засобами проективної освіти. *Педагогічні науки*, 66–67, 104–110.
- Базиль, Л. О. (2021). Підготовка майбутніх фахівців до підприємницької діяльності: реалії і перспективи. *Professional Pedagogics*, 2(23), 149–158. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2021.23.149-158>
- Майковська, В. І. (n.d.). Сутність і структура підприємницької компетентності майбутніх фахівців в Україні. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*, 1(87), 112–117.
- Алексєєва, С. (2021). Індивідуалізація навчання: принципи побудови, методи і форми реалізації. *Scientific practice: modern and classical research methods: Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the I International Scientific and Practical Conference, Boston, February 26, 2021*, 2, 142–145. <https://doi.org/10.36074/logos-26.02.2021.v2.41>

УДК 378.147:331.548:33

Олександр Крячек,
аспірант Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0009-0002-5810-9538>,
e-mail: alexkryacheck@gmail.com

ПИТАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ РОЗВИТКУ КАР'ЄРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З ЕКОНОМІКИ ПІДПРИЄМСТВА У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У публікації йдеться про питання модернізації вищої освіти, зокрема професійної підготовки майбутніх бакалаврів з економіки підприємства. Автор акцентує увагу на питаннях методології розвитку кар'єрної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки підприємства у закладах вищої освіти, внесенні змін у зміст підготовки, формування ціннісних і кар'єрних орієнтацій у відповідності до сучасних методологічних підходів, актуалізацію мотивації пізнавальної діяльності, самопізнання і професійного саморозвитку, акцентуацію розвитку здатності у здобувачів освіти генерувати творчі ідеї та реалізовувати їх у практичній діяльності.

Ключові слова: підприємницька компетентність, методологія, кар'єрна компетентність, світоглядна позиція, самореалізація, ділова активність.

ISSUES OF METHODOLOGY FOR THE DEVELOPMENT OF CAREER COMPETENCE OF FUTURE BACHELORS IN BUSINESS ECONOMICS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Oleksandr Kryachek,
postgraduate student of the
Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The publication deals with the issue of modernization of higher education, in particular, professional training of future bachelors in business economics. The author focuses on the issues of methodology for developing career competence of future bachelors in business economics in higher education institutions, making changes to the content of training, forming value and career orientations in accordance with modern methodological approaches, updating the motivation of cognitive activity, self-knowledge and professional self-development, emphasizing the development of the ability of education seekers to generate creative ideas and implement them in practical activities.

Keywords: entrepreneurial competence, methodology, career competence, worldview, self-realization, business activity.

Методологія розвитку кар'єрної компетентності здобувачів освіти відзначається гуманітарним підходом. Вона ґрунтується на формуванні ролі, уяви і визначених особистісних вмінь, характерних

для випускників закладів вищої освіти, світоглядна орієнтація яких спрямована на здобування та впровадження знань залежно від актуальних і майбутніх потреб фахівців конкретної галузі, побудови системи особистих мотивацій. Процеси розвитку професійної, кар'єрної і підприємницької компетентності органічно пов'язані. Така єдність є запорукою успіху ділової людини.

Під професійною, кар'єрною, а також підприємницькою компетентністю фахівців розуміємо особистісні можливості, які забезпечують самостійну й ефективну реалізацію цілей професійної діяльності і кар'єрного зростання. Професійна, кар'єрна, підприємницька компетентність – це єдність теоретичної і практичної готовності майбутніх бакалаврів з економіки підприємства здійснювати відповідну діяльність. Зміст їхніх знань визначається навчальними програмами. Підготовленість до професійної і підприємницької діяльності, вибору і розбудови кар'єри передбачає ґрунтовні професійні знання. Вони є підґрунтям інноваційного підприємницького мислення суб'єкта діяльності, необхідною, але недостатньою умовою професійної та кар'єрної компетентності. Практичне вирішення проблем підприємництва і кар'єри забезпечуються діловою активністю суб'єкта діяльності, передумовою успіху є професійний і підприємницький досвід. На етапах навчання і подальшої життєдіяльності компетентна людина, що має прагнення до успіху, сама обирає що саме має домінувати у даний період життя – навчання, кар'єра чи підприємницька діяльність.

Безпосередньо питання про формування підприємницьких якостей і розвиток кар'єрної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки підприємства, не відображено у законах України «Про освіту» і «Про вищу освіту» хоча у наукових дослідженнях останнього десятиліття, публікаціях соціологів, економістів, педагогів, періодичній пресі розвиток кар'єрної компетентності визначається як один із пріоритетних напрямів соціально-гуманітарного виховання самостійних, амбіційних, наполегливих, працьовитих у глобальному сенсі людей, які прагнуть самостійно визначати своє життя, обирати мету в роботі і засоби її досягнення, стійких до життєвих негараздів, здатних реалізувати усі свої знання і мобілізувати сили на досягнення успіху і довести свою компетентність у професійній діяльності, ми визначаємо як пріоритетне завдання системи освіти в Україні. Разом з тим маємо зауважити, що серед викладачів не так багато людей, які приділяють увагу розвитку кар'єри, а вітчизняна педагогіка лише починає розробляти підходи до створення педагогічних умов формування кар'єрної компетентності. Спроби використання

напрацювань зарубіжної педагогіки в умовах української системи освіти виявляються недостатньо ефективними.

Концептуальні підходи до формування кар'єрних орієнтацій і відповідний педагогічний досвід висвітлені у працях вітчизняних дослідників Л. Базиль, В. Біскупа, Д. Закатнова, Л. Карамушки, В. Лозовецької, В. Орлова, а також зарубіжних авторів – С. Кові, Д. Супера, Е. Шейна, Л. Якокка. Вчені наголошують на тому, що формування кар'єрних орієнтацій і розвиток кар'єрної компетентності – це складна динамічна система кількісних і якісних змін, які в той чи інший спосіб відбуваються у свідомості здобувачів освіти. Зміни пов'язані з їх віком та збагаченням життєвого досвіду відповідно із соціальними умовами, в яких вони живуть і з індивідуальними особливостями психіки. Серед типових проблем, щодо розвитку кар'єрної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки підприємства виділяють неузгодженість ідеального і реального образу обраної професії, несприйняття ціннісних орієнтацій щодо успіху у професійній діяльності в умовах ринкового середовища, неузгодженість реальної та ідеальної мотивації щодо професійної самоактуалізації особистості в сучасних умовах праці, неадекватність самооцінки власних здатностей та можливостей.

Складні соціально-економічні умови, в яких опинилася Україна в період воєнного стану вимагають від бакалаврів з економіки підприємства проявити творчу і ділову активність, підприємницькі якості, спрямувати свої зусилля на те щоб вносити відчутний внесок у життя громадян, допомагати їм організовувати робочі місця, досягти успіху у професійній діяльності, створити умови для кар'єрного зростання. Відзначимо, що жодна модернізація і перебудова економіки країни не відбудеться, якщо не буде видозмінено громадянську позицію і свідомість кожного працівника не буде налаштована на активну участь у соціальному і економічному відновленні суспільства. Від того який характер будуть набувати кар'єрні орієнтації молоді залежать успіхи у майбутньому соціально-економічному розвитку держави. Значну роль в формуванні професійної і кар'єрної компетентності майбутніх працівників промислової та інших сфер суспільної діяльності може і повинна відіграти система професійної освіти України.

Освіта має першочергово впливати на зміну світоглядних позицій майбутніх фахівців, формування у них професійної свідомості, в якій закладені основи професійної і кар'єрної компетентності, потреба молодого фахівця у самореалізації. Основою такої позиції є бажання вкладати свої зусилля у розвиток суспільства.

Значним недоліком вітчизняної професійної освіти є те, що вона переважно зорієнтована на підготовку пасивних виконавців. Традиційно готуємо майбутнього фахівця до того, що на своєму робочому місці він отримає «посадову інструкцію» якою має безумовно керуватися. Ми привчаємо студентів до думки, що більшість працівників є підлеглими, які мають виконувати те, що їм наказують. У сучасних наукових дослідженнях доведено, що пасивне виконання так званих «посадових інструкцій» гальмує професійний розвиток фахівця і мінімізує його здатність реалізувати свої потенційні можливості у професійній діяльності. Пасивне виконання посадових інструкцій у нестабільній реальності нового світу у короткий час робить такого працівника непотрібним. Причина в тому, що отримана молодим фахівцем посадова інструкція встигає застаріти ще до того як він її отримав. У сучасному світі якщо фахівець не має бажання розвивати свою кар'єру, потреби самовдосконалюватися, адаптувати себе до проблем, які постають перед ним особисто і перед виробничим колективом, в якому він хоче працювати, то дуже швидко залишиться з дипломом про певний рівень професійної освіти, але без роботи. Сучасний роботодавець хоче бачити у працівникові людину яка сприяє вирішенню проблем, а не фахівця, який з часом сам стає проблемою для роботодавця.

УДК 37.091.2:[377.011.3-052:7.071]:[005.336.2:316.334.23]

Людмила Шестерікова,
аспірантка Інституту професійної освіти НАПН України,
<http://orcid.org/0000-0002-8303-42>,
e-mail: milashest25@gmail.com

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ХУДОЖНИКІВ-ВИКОНАВЦІВ

Анотація. В умовах війни та повоєнного відновлення України важливо розширити аудиторію споживачів української креативної продукції та забезпечити доступ вітчизняних креативних індустрій до міжнародного цифрового ринку праці. Володіння основами підприємництва в умовах війни та повоєнного відновлення стає не

мени важливим для художників, ніж технічна майстерність або творче бачення. Охарактеризовано критерії (ціннісно-мотиваційний, особистісно-рефлексивний, когнітивно-діяльнісний), та показники розвитку підприємницької компетентності майбутніх художників-виконавців, що є необхідним для визначення рівнів розвитку підприємницької компетентності майбутніх художників-виконавців. Визначено рівні розвитку підприємницької компетентності майбутніх художників-виконавців у фахових коледжах.

Ключові слова: підприємницька компетентність, критерії та показники, коледжі, молодіжне підприємництво, художник-виконавець.

CRITERIA AND INDICATORS FOR THE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURIAL COMPETENCE FUTURE PERFORMING ARTISTS

Liudmyla Shesterikova,
postgraduate student of the
Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. In the conditions of war and post-war reconstruction of Ukraine, it is important to expand the audience of consumers of Ukrainian creative products and ensure access of domestic creative industries to the international digital labor market. Mastering the basics of entrepreneurship in the conditions of war and post-war reconstruction becomes no less important for artists than technical skill or creative vision. The criteria (motivational-value, personal-reflective, cognitive-activity) and indicators of the development of entrepreneurial competence of future performing artists are characterized, which is necessary for determining the levels of development of entrepreneurial competence of future performing artists. The levels of development of entrepreneurial competence of future performing artists in vocational colleges were determined (low, medium, high).

Keywords: entrepreneurial competence, criteria and indicators, colleges, youth entrepreneurship, performing artists.

Нові умови формування підприємництва, засновані на використанні цифрових технологій, сучасного програмного забезпечення, цифрових платформ, прискорюють ділові процеси (Гонтарева та ін., 2023), посилюють захист бізнесу, розширюють можливості впливу креативних індустрій на всі сфери життя й діяльності суспільства й держави. В умовах війни та повоєнного відновлення Україні важливо розширити аудиторію споживачів

української креативної продукції та забезпечити доступ вітчизняних креативних індустрій до міжнародного цифрового ринку праці. Володіння основами підприємництва в умовах війни та повоєнного відновлення стає не менш важливим для художників, ніж технічна майстерність або творче бачення. Майбутні художники-виконавці не обмежуються лише створенням мистецьких творів, вони активно залучаються до процесів управління, маркетингу, фінансового планування та комунікації з аудиторією, з використанням цифрових засобів.

Досягнення майбутніми художниками-виконавцями розвитку підприємницьких умінь та навичок можливо як за умови стихійного впливу різних чинників, так і завдяки цілеспрямованій роботі, при забезпеченні виконання визначених та обґрунтованих педагогічних умов (Шестерікова, 2023). Розвиток підприємницької компетентності надасть їм здатність самостійно управляти розвитком своєї особистості, життя й кар'єри, спроможність працювати в умовах інтенсивного розвитку малого бізнесу, ефективно взаємодіяти з різними учасниками мистецького ринку, знаходити нові можливості для самореалізації та розширювати межі своєї творчості.

Ефективність підготовки до підприємництва значною мірою залежить від визначення критеріїв діагностування рівнів (ціннісно-мотиваційний; особистісно-рефлексивний; когнітивно-діяльнісний), а також відповідно показники до кожного рівня та результати, що оцінюються за рівнями (низький; середній; високий).

Охарактеризовано критерії діагностування рівнів розвитку підприємницької компетентності майбутніх художників-виконавців у контексті нашого дослідження.

Ціннісно-мотиваційний критерій характеризується такими показниками: місце підприємництва у системі цінностей особистості; наявність мотивації до успіху; наявність мотивації до професійної діяльності. Визначений критерій вказує на сприйняття майбутніми фахівцями підприємництва як цінності, їх бажання навчатись за фахом та досягати успіху; вмотивованість самим змістом діяльності з метою самовираження та самореалізації митця.

Особистісно-рефлексивний критерій конкретизовано такими показниками: здатність до самоосвіти та саморозвитку; схильність до ризику; організаційно-комунікативні навички; здатність до творчого пошуку бізнес-ідей у сфері креативних індустрій. Даний критерій характеризується схильністю митців до самоосвіти, досліджень сучасних тенденцій, стилів та технік для творчого зростання та успіху в професійній діяльності; наявністю у здобувачів освіти не лише

готовності до підприємництва, але й певного досвіду презентування та реалізації окремих бізнес-ідей; рівнем здатності до розумного ризику і готовності шукати способи досягнення успіху; наявністю прояву комунікативних і організаторських навичок, ініціативи, здатності приймати самостійні рішення; уміння застосовувати фантазії для відтворення, реалізації і просування власних творчих ідей.

До когнітивно-діяльнісного критерію відносяться такі показники: здатність аналізувати бізнес-середовище, проблемне бачення ситуації; сформованість практичних умінь та навичок (планування й організація бізнес-діяльності); спроможність забезпечувати підвищення власної ділової активності. Визначені показники проявляються як: здатність аналізувати бізнес-середовище, виявляти потенційні ризики та ідентифікувати можливості для розвитку бізнесу і просуванню бізнес-ідеї; сформовані навички стратегічного планування, що дозволяє досягати поставлених цілей та оптимізувати процеси підприємницької діяльності; уміння стимулювати та підвищувати власну ділову активність, ефективно використовувати маркетингові та просувальні стратегії, передавати власні ідеї та реагувати на потреби оточення.

Визначені критерії та показники застосовано для оцінювання рівнів розвитку підприємницької компетентності майбутніх художників-виконавців у фахових коледжах. Обрано трьохступеневу систему оцінювання, що складається з низького, середнього та високого рівнів.

Низький рівень розвитку підприємницької компетентності майбутніх художників-виконавців проявляється як відсутність віри у можливість самореалізації, забезпечення сімейного добробуту, особистого впливу на розвиток суспільства через свою підприємницьку діяльність; низьке сприйняття підприємництва як цінності. Низьке бажання набувати знання та навички; навчатись і працювати за фахом та досягати успіху; відсутнє прагнення до успіху. Низька задоволеність особистості обраною професією, фахівець не виявляє великого інтересу чи запалу до своєї творчої діяльності. Студент може розглядати художню діяльність як нестійкий аспект свого життя, можливо, навіть як хобі, а не основний напрям професійної самореалізації. Слабко виражена здатність до самоосвіти та саморозвитку. Проявляється невпевненість у собі, своїх силах, несформована здатність переборювати труднощі. Низький рівень схильності до ризику, майбутній фахівець боїться ризиків і невдач, думає про шляхи їх уникнення як у житті, так і в професійній діяльності. Низький рівень прояву комунікативних і організаторських навичок, через це мають

складності в установленні контактів із іншими митцями та клієнтами. Не відстоюють свої думки, важко переживають образи. Рідко виявляють ініціативу, уникають прийняття самостійних рішень. Поверхово володіють здатністю до творчого пошуку бізнес-ідей, недостатньо зацікавлені у розкритті власного творчого потенціалу, реалізації та просуванню власних ідей. Митець може виявляти важкість у практичному застосуванні знань щодо ефективного планування та організації своєї творчої діяльності як бізнесу. Він не розуміє важливості системного підходу до планування і може мало уваги приділяти організаційним аспектам своєї роботи. Відсутня спроможність забезпечувати підвищення власної ділової активності. Не розуміння важливості маркетингу та активного залучення клієнтів.

Середній рівень розвитку підприємницької компетентності майбутніх художників-виконавців виражається у тому, що особистість розглядає підприємництво як одну з можливих траєкторій власного кар'єрного розвитку, але ця діяльність не включена в перелік головних цілей. Частково виражено бажання набувати знання та навички; навчатись і працювати за фахом та досягати успіху. Митець може мати певні цілі, але йому може бракувати внутрішнього запалу та наполегливості для досягнення результатів. Середня задоволеність особистості обраною професією. Фахівець мотивований змістом діяльності, проте не має чіткого плану щодо вибору кар'єрної траєкторії. Має помірну потребу у якісному виконанні професійних завдань, але не завжди прагне підходити до виконання завдання творчо, креативно. Не має усвідомленого прагнення до постійного вдосконалення. В залежності від ситуації проявляється впевненість у собі, середня здатність переборювати труднощі. Середній рівень схильності до ризику, майбутній фахівець не прагне екстремальних умов життя й діяльності, але за певних обставин здатний на розумний ризик і готовий шукати способи досягнення успіху. Середній рівень прояву комунікативних і організаторських навичок, митець може вести співпрацю з іншими, але потребує покращення у деяких аспектах планування та ведення професійних відносин. Добре володіють здатністю до творчого пошуку бізнес-ідей, але цей пошук може бути не систематизованим чи не націленим на інновації. Митці проявляють достатню здатність аналізувати своє оточення та розпізнавати можливості. Майбутні фахівці володіють на достатньому рівні практичними вміннями і навичками планування та організації бізнес-діяльності. Однак їм може бракувати системності у використанні цих навичок.

Високий рівень розвитку підприємницької компетентності майбутніх художників-виконавців характеризується високим сприйняттям підприємництва як: цінність, засіб самореалізації, вдосконалення, вираження власної ідентичності, джерело інновацій, соціального впливу та реалізації особистих мрій. Усвідомлене та стійке бажання набувати знання та навички; навчатись і працювати за фахом та досягати успіху. Успіх стає важливою частиною життєвого стилю, і митець вкладає зусилля та енергію в досягнення поставлених завдань. Висока задоволеність особистості обраною професією. Митець мотивований самим змістом діяльності, прагненням досягти в ній кращих результатів. Сильно виражена здатність до самоосвіти та саморозвитку. Фахівець систематично вивчає нові техніки, експериментує зі стилями, досліджує сучасні тенденції в мистецтві. Високий рівень схильності до ризику. Цей рівень свідчить не лише про сміливість і рішучість, але й про схильність особистості до авантюризму. Детермінує високий інтерес особистості до підприємницької діяльності, ризикованість якої приваблює і стимулює прийняття нестандартних і навіть авантюрних рішень для досягнення підприємницького успіху. Може сприяти стрімкому успішному бізнесу. Проте, з огляду на систему цінностей конкретного підприємця, може штовхати до аферизму і втрати підприємницької репутації. Високий рівень прояву комунікативних і організаторських навичок. Митці швидко орієнтуються в складних ситуаціях, невимушено поводяться в новому колективі. Володіють високою здатністю до творчого пошуку бізнес-ідей, цікавляться актуальними трендами, діяльністю успішних митців-підприємців. Легко застосовують фантазії для відтворення, реалізації і просування власних творчих ідей. Чудово володіють здатністю аналізувати бізнес-середовище, виявляти потенційні ризики та ідентифікувати можливості для розвитку бізнесу. Сформовані практичні уміння та навички планування, організації бізнес-діяльності. Наявна спроможність стимулювати та підвищувати власну ділову активність. Вміє представляти свої ідеї, будувати позитивні відносини, що підвищує привабливість митця у бізнес-спільноті.

Отже, визначення критеріїв та показників розвитку підприємницької компетентності майбутніх художників-виконавців у фахових коледжах слугує підґрунтям діагностування стану їх підготовки до підприємництва, що є перспективою подальшого наукового дослідження.

Список посилань

- Гонтарева, І. В., Євтушенко, В. А., & Михайленко, Д. Г. (2023). Особливості розвитку підприємництва в умовах військових дій та повоєнного відновлення України. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління, (7). <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-03-04>
- Шестерікова, Л. (2023). Педагогічні умови розвитку підприємницької компетентності майбутніх художників-виконавців у фахових коледжах. Інноваційна педагогіка, 62, 113–117. <https://doi.org/10.32782/26636085/2023/62.2.21>

УДК 377.4:72.012

Максим Максимов,
аспірант Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0009-0001-1332-1570>,
e-mail: mmmm@ukr.net

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПРОЄКТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ З ДИЗАЙНУ СЕРЕДОВИЩА

Анотація. У виступі розглянуто актуальність підготовки фахівців з дизайну середовища в контексті забезпечення сталого розвитку суспільства, уточнено визначення ключових понять «дизайн», «дизайн середовища», «проект», «проектна компетентність», «проектна компетентність фахівців з дизайну середовища». Визначено пріоритетні напрямки розвитку проектної компетентності фахівців з дизайну середовища – вдосконалення практичних вмінь і навичок, моніторинг та впровадження сучасних досягнень у власну проектну роботу, колаборація та комунікація з представниками суміжних творчих та виробничих професій, рефлексія та усвідомлена відповідальність за прийняті рішення, розвиток міждисциплінарних та міжгалузевих зв'язків для сприяння формуванню цілісної системи необхідних знань, навичок і особистісних якостей.

Ключові слова: професійна підготовка, дизайн, проект, проектна діяльність, дизайн середовища, видові напрямки проектної культури,

проектна компетентність фахівців з дизайну середовища, напрямки розвитку проектної компетентності фахівців з дизайну середовища.

DIRECTIONS FOR DEVELOPMENT OF DESIGN COMPETENCE OF ENVIRONMENTAL DESIGN SPECIALISTS IN PROFESSIONAL TRAINING

Maksym Maksimov,
postgraduate student of the
Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The presentation considered the relevance of training environmental design specialists in the context of ensuring sustainable development of society, clarified the definition of key concepts «design», «environmental design», «project», «design competence», «design competence of environmental design specialists». Priority areas for development of design competence of environmental design specialists were identified – improvement of practical skills and abilities, monitoring and implementation of modern achievements in their own design work, collaboration and communication with representatives of related creative and production professions, reflection and conscious responsibility for decisions made, development of interdisciplinary and inter-industry ties to promote the formation of a holistic system of necessary knowledge, skills and personal qualities.

Keywords: professional training, design, project, project activity, environmental design, specific areas of design culture, design competence of environmental design specialists, areas of development of design competence of environmental design specialists.

Актуальні економічні та соціальні виклики сьогодення формують необхідність впровадження інноваційних перетворень в життя країни та суспільства. Нові завдання грандіозного масштабу постають перед майбутніми фахівцями з дизайну (дизайнерами). «Дизайн» (від англ. «Design») – специфічна сфера діяльності людини, що виникла на початку ХХ ст. з розроблення (проектування) предметно-просторового середовища як у цілому, так і окремих його компонентів з метою надання результатам проектування високих споживацьких та естетичних властивостей, оптимізації та гармонізації предметного середовища, що задовольняє зростаючі потреб людини, тобто Дизайн розв'язує проблеми не тільки естетичні, але й економічні та соціальні. «Дизайн середовища» спрямований на проектування великих предметних комплексів, що охоплюють взаємовідносини людини з

природою та предметно-просторовим оточенням для створення гармонійного середовища. Цими ж проблемами, окрім дизайнерів, займаються архітектори. середовища, котрі вже найближчим часом доєднаються до процесу відбудови та відновлення практично всіх сфер життя держави. Тому очевидно, що розвиток суспільства вимагає якісної професійної підготовки фахівців-дизайнерів, діяльність яких пов'язана з розробленням і впровадженням проєктів, які відповідають сучасним матеріальним, естетичним і духовним потребам людини.

«Дизайнер» – професія, що виникла в середині ХХ ст. в розвинених країнах Європи та США. Для розуміння суті поняття «дизайнер» звертаємося до висловлювання відомого американського дизайнера Генрі Дрейфуса (Dreyfus, 2003) який вважав, що «...творчість дизайнера набуває іноді філософського значення: він усвідомлює, що в своїй діяльності оперує знаками, які втілюють «дух цивілізації». В останні десятиріччя поширення творчості дизайнерів у деяких видах декоративно-прикладного мистецтва, сценографії, експозиційній діяльності, а також запровадження мультимедійного проєктування, лазерних видовищ тощо, дає підстави стверджувати, що трійста морфологія дизайну є застарілою і неадекватною до сучасних реалій художнього проєктування.

Для нас важливою є проблема верифікації та структурування основних понять, що стосуються видових напрямів проєктної культури початку ХХІ століття. До них відносимо наступні:

дизайн зовнішності людини – передбачає створення певного візуального іміджу особи завдяки зачісці і візажу, бодідизайну, моделювання одягу, взуття й аксесуарів, проєктування ювелірних виробів;

графічний і мультимедійний дизайн – охоплює системи візуальної комунікації. Це передовсім друкована продукція, засоби візуальної ідентифікації, рекламно-інформаційна продукція телевізійних і комп'ютерних технологій, зокрема й проєктування веб-сайтів;

дизайн транспорту, виробничого та наукового обладнання і військового озброєння – це один із найбільших напрямів, що входить до промислового дизайну. Його спеціалізація складає проєктування різноманітних транспортних засобів, виробничі промислові машини та обладнання, сільськогосподарські машини та агрегати, науково-дослідні прилади та устаткування, військоове озброєння тощо;

дизайн меблів, побутових приладів і обладнання – проєктування різноманітних меблів, посуду з кераміки, скла, металу, дерева та інших

матеріалів; тканих, шкіряні вироби для інтер'єру; побутових приладів та обладнання, ювелірних виробів та сувенірів;

дизайн довкілля та архітектурного середовища – складається з кількох сфер застосування:

- а) ландшафтний дизайн;
- б) сфера міського середовища;
- в) дизайн інтер'єру (житлові та громадські приміщення);
- г) маргінальна сфера охоплює фітодизайн та освітлення;

дизайн акторського середовища та масових видовищ – передбачає проєктування сценічного та кінематографічного простору, костюмів і гриму, дизайну звукових та піротехнічних ефектів, церемоній та маніфестацій, музично-світлових інсталяцій, повітряних кульок, освітлення, феєрверків і лазерних видовищ;

дизайн перспективних напрямів – арт-дизайн, що виявляє поєднання художніх засобів виразності образотворчого, декоративного мистецтва з художньо-образним та емоційним формотворенням експозиційних предметів. Удосконалення проєктування найновіших систем 4D–6D (Михаличенко & Яковлев, 2004).

Ключовим у трактуванні проєктної компетентності фахівців з дизайну середовища є поняття *«проєкт»* у сучасному його розумінні: обмежена в часі цілеспрямована зміна окремої системи, відповідно до окреслених вимог щодо результатів, витрат, засобів, ресурсів і специфіки організації (Ковальчук & Литвин, 2013).

Якщо звернутися до трактування поняття *«проєкт»* більш наближеного до сфери дизайну, то його можна визначити як сукупність документів та матеріалів для зведення будівлі чи споруди, або для виготовлення машини чи механізму. Включає креслення, розрахунки, макети, моделі, та ін., які дають змогу заздалегідь передбачити технічні, експлуатаційні та естетичні властивості об'єкта, що проєктується. Останнім часом термін *«проєкт»* суттєво розширив своє значення. В дизайні під *«проєктом»* розуміють проміжний або кінцевий опис об'єкта проєктування. Опис здійснюється у відповідній дизайнерській документації, що складається з зображення, макет, пояснювальної записки тощо (Михаличенко & Яковлев, 2004).

Робота над проєктом є культурно-творчою формою діяльності, в процесі якої відбувається формування здатності до здійснення усвідомленого та відповідального вибору особистості. Водночас така робота є способом формування і розвитку здатності фахівця застосовувати знання, вміння та особистісні якості, що забезпечують готовність до професійного виконання проєктної діяльності та її успішність, усвідомлення її соціальної значущості і особистої

відповідальності за результат цієї діяльності, спрямовані на якісну зміну середовища. Тобто свідчить про наявність в людині певних показників особистісного розвитку, компонентів складної системи професійних якостей, а також про професійну підготовленість до проектної діяльності на змістовно-процесуальному та операційному рівнях.

Таку систему якостей і рівнів професійної підготовленості до проектної діяльності ми визначаємо як *«проектна компетентність»*.

Розвиток проектної компетентності майбутніх фахівців з дизайну середовища здійснюється у двох взаємопов'язаних між собою напрямках – теоретичному і практичному. Оволодіння теорією і практикою проектної діяльності має формувати майбутнього фахівця з дизайну середовища як всебічно розвиненого, відповідального та самостійного професіонала, здатного до подальшого самовдосконалення.

Серед напрямів розвитку проектної компетентності майбутніх фахівців з дизайну середовища нами визначені наступні:

вдосконалення практичних вмінь і навичок на основі досягнень проектних технологій, нових можливостей програмного забезпечення та впровадження інструментів на основі ШІ;

моніторинг та впровадження сучасних світових тенденцій розвитку дизайну середовища та технологічних інновацій у власну проектну діяльність;

колаборація і комунікація з представниками суміжних творчих та виробничих професій для командного вирішення сучасних проектно-просторових та об'ємно-планувальних рішень;

рефлексія й усвідомлена відповідальність за прийняті рішення в результаті проектної діяльності, як результуюча обсягу та якості набутої професійної підготовки;

міждисциплінарні та міжгалузеві зв'язки. Встановлення, розвиток та підтримка сприяє формуванню цілісної системи необхідних знань, навичок і особистісних якостей, що забезпечують готовність до здійснення професійної діяльності, вирішення нестандартних задач і викликів та відповідно формування професійної компетентності.

Реалізація цих напрямів у професійній підготовці дизайнерів середовища, на нашу думку, гарантує досягнення здобувачами освіти високого рівня проектної компетентності.

Список посилань

- Михайличенко, В. Є., & Яковлев, М. І. (2004). *Основи композиції (геометричні аспекти художнього формотворення): Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів*. Каравела.
- Ковальчук, В., & Литвин, Л. (2013). Розвиток проєктної компетентності учнів. *Школа*, 12(96).
- Dreyfus, H. (2003). *Designing for People* (Illustrated ed.). Allworth Press. ISBN 1-58115-312-0.

УДК [004.9:37.018.43]:378.147-027.561

Павло Гріщенко,

аспірант Вінницького державного педагогічного університету,

<https://orcid.org/0009-0002-3454-7437>,

e-mail: mamasha42g@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БАКАЛАВРА З ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ТА ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Анотація. У статті розглянуто педагогічні умови формування професійної компетентності бакалаврів з інформаційних систем та технологій в умовах цифрової трансформації. Особлива увага приділена методам і підходам до навчання, що сприяють розвитку необхідних знань і навичок для успішної діяльності в умовах швидко змінюваного технологічного середовища. Визначено основні напрями удосконалення навчальних програм та інтеграції нових технологій у процес підготовки фахівців.

Ключові слова: професійна компетентність, інформаційні системи, цифрова трансформація, педагогічні умови, освітні технології.

FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF A BACHELOR IN INFORMATION SYSTEMS AND TECHNOLOGIES IN THE CONDITIONS OF DIGITAL TRANSFORMATION

Pavlo Grishchenko,

Postgraduate Student Vinnytsia State Pedagogical University

Abstract. The article discusses the pedagogical conditions for the formation of professional competence of bachelors in information systems and technologies in the context of digital transformation. Special attention is given to the teaching methods and approaches that contribute to the development of the necessary knowledge and skills for successful work in a rapidly changing technological environment. The main areas of improvement of educational programs and the integration of new technologies into the preparation of specialists are identified.

Key words: professional competence, information systems, digital transformation, pedagogical conditions, educational technologies.

У процесі цифрової трансформації економіки та суспільства постійно змінюються вимоги до підготовки кваліфікованих фахівців, особливо в сфері інформаційних систем і технологій. В умовах інтенсивного розвитку цифрових технологій необхідно зосередитися на формуванні професійної компетентності, яка є основою успіху майбутніх бакалаврів у цій галузі. Актуальність дослідження визначається необхідністю адаптації освітніх програм до вимог цифрової трансформації та забезпечення конкурентоспроможності випускників на ринку праці.

Метою статті є виявлення та аналіз педагогічних умов формування професійної компетентності у бакалаврів з інформаційних систем та технологій в умовах цифрової трансформації, а також розробка рекомендацій щодо вдосконалення освітніх процесів для забезпечення ефективної підготовки фахівців.

Професійна компетентність спеціалістів у сфері інформаційних технологій є результатом поєднання теоретичних знань і практичних навичок. Це дає можливість студентам не лише виконувати стандартні завдання, але й адаптуватися до нових умов, які постійно змінюються в технологічному середовищі. Професійна компетентність складається з кількох основних компонентів:

Технічні знання – фундаментальні знання з програмування, баз даних, інформаційних систем і комп'ютерних мереж. Це основа для розв'язання технологічних завдань.

Практичні навички – здатність застосовувати знання для вирішення реальних задач, створення програмного забезпечення, адміністрування серверів, розробки інтерфейсів користувачів та інтеграції різних систем.

Комунікаційні навички – здатність ефективно взаємодіяти з іншими професіоналами та клієнтами, вести переговори, працювати в команді.

Інноваційність – здатність адаптувати новітні технології, реалізувати нестандартні рішення для оптимізації процесів і підвищення ефективності роботи (Vain, 2004).

Інтеграція міжнародних стандартів і сертифікаційних програм у навчальний процес є важливим кроком у підвищенні конкурентоспроможності випускників на глобальному ринку праці. Вони дозволяють отримати актуальні знання та навички, необхідні для роботи в різних країнах і організаціях, що дає студентам додаткові можливості для професійного росту. Сучасні вимоги до підготовки фахівців потребують впровадження нових педагогічних підходів і технологій. Основними аспектами адаптації навчальних програм є:

Інтеграція сучасних технологій – використання онлайн-курсів, віртуальних лабораторій, систем управління навчанням (LMS) для забезпечення доступу до матеріалів, зручності навчання та контролю за результатами.

Віртуальні лабораторії – створення цифрових аналогів фізичних лабораторій, що дозволяє студентам практично застосовувати теоретичні знання без потреби в дорогому обладнанні.

Проектно-орієнтоване навчання – організація навчального процесу через реальні проекти, що дозволяє студентам вирішувати практичні завдання, розвивати навички командної роботи та інноваційного мислення.

Міжнародні стандарти та сертифікація – інтеграція міжнародних освітніх стандартів та сертифікаційних програм для підвищення конкурентоспроможності випускників на глобальному ринку праці.

Вплив впровадження нових технологій на ефективність навчання було проаналізовано та наведено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Вплив впровадження нових технологій на ефективність навчання

<i>Метод навчання</i>	<i>Переваги</i>	<i>Вплив на ефективність</i>
Віртуальні лабораторії	Доступ до реальних умов навчання, зручність	25–30% підвищення ефективності навчання
Онлайн-курси	Можливість навчання з будь-якої точки світу, гнучкість	15–20% підвищення залученості студентів
Мобільні додатки для навчання	Інтерактивність, доступність 24/7	10–15% підвищення мотивації студентів

Інновації, зокрема віртуальні лабораторії та мобільні навчальні додатки, створюють нові можливості для студентів. Ці технології не лише підвищують ефективність навчання, а й покращують загальний досвід навчання студентів, роблячи його більш доступним (Garrison & Anderson, 2010).

Застосування нових педагогічних підходів, таких як проектно-орієнтоване навчання, гейміфікація – застосування елементів ігор у навчальному процесі, мікронавчання – короткі, чітко орієнтовані на конкретні навички навчальні сесії. Та колаборативні інструменти–застосування платформ для групової роботи, що дозволяє студентам виконувати завдання в команді, обмінюватись ідеями чи результатами, значно підвищує мотивацію студентів та сприяє їх активній участі в навчальному процесі. Крім того, впровадження таких систем дозволяє студентам самостійно організовувати своє навчання, підвищуючи рівень їхньої автономії та відповідальності.

Інтерактивні освітні технології відіграють важливу роль у підготовці бакалаврів з інформаційних систем та технологій. Серед таких технологій варто виділити віртуальну реальність (VR), яка дозволяє створювати симуляційні середовища для навчання складних технічних навичок, це дасть можливість студентам отримувати практичний досвід в умовах, наближених до реальних. Доповнену реальність (AR) – інтеграцію цифрових елементів у реальний світ, що полегшує засвоєння складних концепцій і сприяє візуальному навчанню. А також мобільні технології, що забезпечать доступ до навчальних матеріалів у будь-який час і з будь-якого місця.

Для ефективної підготовки бакалаврів важливо застосовувати різноманітні педагогічні стратегії (Julia & Anna, 2021). Дані про вплив різноманітних педагогічних стратегій на ефективність навчання подано в табл 3.2.

Цифрова трансформація ставить перед системою освіти нові виклики, серед яких постійна зміна технологій, що викликає необхідність швидкого оновлення навчальних програм відповідно до нових технологічних тенденцій. Розширення цифрової грамотності серед викладачів і студентів для ефективного використання нових технологій. Інформаційна безпека для забезпечення захисту особистих даних і інформації в умовах використання цифрових технологій (Holmes & Porayska-Pomsta 2023).

Таблиця 3.2

**Вплив різноманітних педагогічних стратегій
на ефективність навчання**

Педагогічні стратегії	Сутність	Вплив на ефективність
Індивідуальний підхід	Адаптація методів навчання до потреб, рівня знань та стилю навчання кожного студента	Може збільшити ефективність навчання на 20-50% у порівнянні з традиційними методами
Активне навчання	Студенти активно залучені до процесу навчання через дискусії, практичні завдання, проблемне навчання	Може підвищити ефективність на 30-70%, оскільки активна участь сприяє глибшому розумінню матеріалу
Рефлексивне навчання	Залучення учнів до аналізу своїх дій, помилок і процесу навчання, щоб усвідомити сильні та слабкі сторони	Дослідження показують, що рефлексивне навчання може покращити результати на 10-30%, оскільки сприяє розвитку критичного мислення і метакогнітивних навичок

Крім того цифрова трансформація сприяє розвитку міждисциплінарності, оскільки сучасні інформаційні технології охоплюють різні сфери, такі як медицина, економіка, освіта, мистецтво тощо. Для формування професійної компетентності бакалаврів необхідно включати до навчальних програм курси, які поєднують технічні знання з іншими науками. Наприклад:

Біоінформатика та штучний інтелект – підготовка студентів до розробки рішень для аналізу медичних даних.

Інформаційні технології у фінансах – інтеграція знань про криптовалюту, блокчейн, автоматизацію фінансових процесів.

Цифровий дизайн та мистецтво – розвиток творчих навичок і технічного забезпечення для створення інтерактивного контенту.

Поряд із технічними знаннями важливими є м'які навички (soft skills), які допомагають фахівцям працювати ефективніше:

Критичне мислення – здатність аналізувати великий обсяг інформації та приймати обґрунтовані рішення.

Командна робота – уміння співпрацювати в мультидисциплінарних командах, що є важливим для великих ІТ-проектів.

Управління часом – розподіл ресурсів для дотримання дедлайнів в умовах багатозадачності.

Для розвитку м'яких навичок необхідно впроваджувати активні методи навчання: мозковий штурм, кейс-стаді, дебати. Такі заходи стимулюють студентів до аналізу, обговорення та взаємодії (Іванова Підгурський, 2023).

Співпраця університетів із представниками бізнесу є ключовим чинником підготовки конкурентоспроможних фахівців. Важливі аспекти такої співпраці включають в себе реальні кейси, що дають можливість студентам розв'язувати завдання, які відображають сучасні виклики галузі. Інтернатуру яка забезпечить практичного досвіду через участь у проєктах компаній. Та гостьові лекції від запрошених експертів галузі що можуть ознайомити студентів із найактуальнішими трендами.

Залучення партнерів дозволяє оновлювати навчальні програми відповідно до потреб ринку праці та готувати студентів до реальних викликів.

У сучасному суспільстві зростає значення етичних питань у використанні інформаційних технологій. Важливо включати до навчальних програм теми конфіденційність даних і права користувачів, етику штучного інтелекту – уникнення дискримінаційних алгоритмів. А також відповідальність за вплив цифрових технологій на суспільство та довкілля.

Підготовка фахівців, які дотримуються етичних стандартів, сприятиме формуванню довіри до інновацій і відповідального підходу до їх впровадження.

У майбутньому навчання в галузі інформаційних систем може бути вдосконалене через:

Штучний інтелект у навчанні – адаптивні системи, що персоналізують процес вивчення матеріалу.

Розширення доступу до відкритих освітніх ресурсів – безкоштовні курси, які дають змогу здобувати знання незалежно від місця проживання.

Дистанційні інтернатури – можливість проходження практики у міжнародних компаніях без необхідності фізичної присутності.

Один із головних акцентів підготовки бакалаврів – отримання практичного досвіду через лабораторні роботи, симуляції та стажування. Наприклад виконання проєктів для реальних клієнтів у рамках навчальних курсів. Участь у хакатонах та конкурсах, що сприяють вирішенню актуальних задач із залученням інноваційних підходів. Застосування методології DevOps для повного циклу розробки програмного забезпечення (Shaun & Nicola, 2020).

Завдяки цим підходам студенти можуть не лише закріпити отримані знання, але й здобути конкурентні переваги при працевлаштуванні.

Отже можна зробити висновок що формування професійної компетентності бакалаврів з інформаційних систем та технологій в умовах цифрової трансформації є складним і багатогранним процесом, що вимагає адаптації освітніх програм до новітніх технологій та змінюваних вимог ринку праці. Цифрові інновації, зокрема використання онлайн-курсів, віртуальних лабораторій і сучасних систем управління навчанням (LMS), відіграють важливу роль у забезпеченні гнучкості та доступності навчального процесу. Це дозволяє студентам набувати практичних навичок, які необхідні для ефективної роботи в цифровій економіці, забезпечуючи їх здатність швидко адаптуватися до технологічних змін.

Таким чином, формування професійної компетентності бакалаврів з інформаційних систем та технологій в умовах цифрової трансформації можливе лише через комплексний підхід до модернізації навчальних програм та інтеграцію сучасних педагогічних технологій. Це дозволяє підготувати фахівців, здатних ефективно працювати в умовах динамічних змін, впроваджувати нові технології та вирішувати складні завдання, що постають перед інформаційними системами та технологіями в сучасному світі.

Список посилань

- Іванова, А. М., & Підгурський, І. М. (2023). Підготовка фахівців в умовах цифрової трансформації: нові підходи та методи. Київ: НТУУ "КПІ".
- Garrison, D. R., & Anderson, T. (2010). E-Learning in the 21st Century: A Community of Inquiry Framework for Online Learning. Routledge.
- Bain, K. (2004). What the Best College Teachers Do. Harvard University Press.
- Shaun, F., & Nicola, D. (2020). Active Learning Strategies for Higher Education: the Practical. International Journal of IT Education (pp.92–130). TDublin.
- Julia, M., & Anna, V. (2021). Gamificación en la educación moderna. Gamification in modern education (pp.192 – 203). Eduweb.
- Holmes, W., & Porayska-Pomsta, K. (2023). The Ethics of Artificial Intelligence in (pp.50–70). Routledge.

РОЗДІЛ 4. СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНИЙ ПІДХІД ТА ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАЄКТОРІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

УДК 377.4:658.011.12:004

Дмитро Закатнов,
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
завідувач лабораторії професійної кар'єри
Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0002-4130-089X>,
e-mail: 23dazkum@ukr.net

КОНСУЛЬТУВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ З МОЛОДІЖНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Анотація. Аналіз вітчизняної практики консультування з молодіжного підприємництва свідчить про те, що зазначені процеси сьогодні не достатньо повно використовують можливості сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Військова агресія РФ зумовила необхідність переходу на дистанційну й змішану форми освіти, що, в свою чергу, актуалізує проблему створення відповідних освітніх програмних засобів. Соціально-економічна значущість консультування з молодіжного підприємництва актуалізує створення релевантних спеціалізованих сайтів.

Ключові слова: консультування з молодіжного підприємництва, заклади професійної (професійно-технічної) освіти, підприємницька компетентність, цифра трансформація.

ADVISING VOCATIONAL EDUCATION STUDENTS ON YOUTH
ENTREPRENEURSHIP IN THE CONTEXT OF DIGITAL
TRANSFORMATION OF SOCIETY

Dmytro Zakatnov,
PhD in Education, Senior Researcher,
Head of the Professional Career Laboratory of the
Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The analysis of the domestic practice of consulting on youth entrepreneurship shows that these processes today do not fully utilize the possibilities of modern information and communication technologies. The military aggression of the Russian Federation necessitated the transition to distance and mixed forms of education, which, in turn, actualizes the problem of creating appropriate educational software. The socio-economic significance of youth entrepreneurship counseling actualizes the creation of relevant specialized sites.

Keywords: consulting on youth entrepreneurship, institutions of professional (vocational and technical) education, entrepreneurial competence, digital transformation.

Стратегічними планом діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року одним з ключових результатів реформи «Нова українська школа» (2024) визначено набуття ключових компетентностей і наскрізних умінь, важливих для подальшого здобуття професії (с. 68). Стосовно учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти зазначається необхідність набуття ними необхідних компетентностей для ефективної побудови професійної кар'єри та здійснення підприємництва як одного з генеральних напрямів її реалізації (с. 100).

Успішне розв'язання зазначених завдань передбачає здійснення у відповідних закладах освіти консультування з молодіжного підприємництва. Оскільки одним з провідних напрямів модернізації системи освіти є його інформатизація, яка передбачає забезпечення освітньої сфери методологією та практикою розробки та використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), то одним з її завдань є розширення практики використання відповідних ІКТ в інтересах консультування з професійної кар'єри, професійно та молодіжного підприємництва учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Проблема підготовки молоді до вибору й реалізації професійної кар'єри у сфері підприємницької діяльності, її економічна підготовка і таке інше є предметом значної кількості наукових досліджень, у тому числі й дисертаційних. Аналіз дисертаційних досліджень, інформація про які міститься в Електронній бібліотеці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О.Сухомлинського за цією

проблематикою (понад 100 дисертацій), засвідчив, що лише одна з них захищена за спеціальністю 13.00.10 «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті» (Закатнов, 2024). Стосовно висвітлення проблематики, пов'язаної з консультуванням з професійної кар'єри, треба зазначити, що жодної з понад 130 дисертацій не захищено за зазначеною спеціальністю (Закатнов, 2022).

Сутність консультування з молодіжного підприємництва розглядаємо як інтерактивну стратегію надання допомоги майбутнім підприємцям у досягненні успіху. Така стратегія є цілісною системою, яку можна представити як спільну результативну діяльність здобувача професійної освіти і педагогічних працівників закладів П(ПТ)О, насамперед – педагога-консультанта. Основним продуктом такої діяльності позиціоновано результативні зміни в свідомості здобувачів П(ПТ)О освіти, формування позитивно-активного ставлення до бізнес-діяльності як пряму реалізації професійної кар'єри, подолання невпевненості, труднощів у оволодінні основами фінансової грамотності і підприємництва, оптимізація особистісних якостей та формування підприємницької компетентності в цілому. Одним з результатів такого консультування є усвідомлений вибір реалізації професійної кар'єри за одним з двох генеральних напрямів – робота за найманням або підприємницька діяльність.

Таким чином, консультування з молодіжного підприємництва ми розглядаємо як частковий випадок кар'єрного консультування яке характеризується певними елементами які виходять за його межі. За такого підходу консультування з молодіжного підприємництва передбачає використання інформаційно-комунікативних технологій, які використовуються в інтересах кар'єрного консультування, у тому числі – професійної орієнтації, яка є його інструментом. Принагідно зазначимо, що у вітчизняній та зарубіжній теорії та практиці кар'єрного консультування накопичено відповідний досвід.

Онлайн-консультування в рамках підготовки учнівської молоді до вибору та реалізації професійної кар'єри набуло значного поширення у практиці роботи відповідних служб за рубежом. Воно здійснюється не лише закладами освіти, але й на загальнодержавному рівні. Так, наприклад, Міністерством праці США створено портал O*NET OnLine (<https://www.onetonline.org/>). Для ознайомлення з вимогами до людини, що ставляться певними професіями (здібності, знання, навички і т. ін.), на порталі розміщено онлайн-тест, який дозволяє визначити сферу професійної діяльності, що відповідає інтересам особистості (O*NET Interest Profiler, <https://www.mynextmove.org/explore/ip>). Його побудовано на

теоретичних засадах теорії Д. Холанда (1997) й він дозволяє виявити, якому типу особистості й, як наслідок, професійного середовища, належить респондент. За результатами тестування формується перелік професій, які відповідають інтересам особи, що тестуються. Респондент має можливість в онлайн-режимі ознайомитися з особливостями професій, які є потенційно підходящими для нього (на порталі розміщено інформацію щодо понад 1000 актуальних професій). По кожній професії на сайті надається вичерпна релевантна інформація.

Онлайн консультування з професійної кар'єри здійснюється й у багатьох країнах Європи. У Великій Британії функціонує портал National Careers Service (<https://nationalcareers.service.gov.uk/>), який надає послуги онлайн консультування стосовно вибору майбутньої професії (<https://nationalcareers.service.gov.uk/discover-your-skills-and-careers/assessment/short/1>), а також надає розгорнуту інформацію щодо професій. Крім загальнодержавного також функціонують відповідні портали у Шотландії, Уельсі, Північної Ірландії.

Різноманітні онлайн послуги стосовно професійної орієнтації та розвитку кар'єри надаються в Австрії. Наприклад, онлайн тестування на порталі «Talente Check» (<https://www.wko.at/ooe/bildung-lehre/talente-check>) дозволяє виявити схильності до підприємницької та технічної (інженерної і т. ін..) діяльності (<https://www.wko.at/ooe/bildung-lehre/talente-check>).

Міністерство освіти і науки Естонії запустило новий портал (<https://haridusportaal.edu.ee/>), який стане основним порталом для надання учнівській молоді інформації про освіту та ринок праці та з питань розвитку кар'єри й на якому розміщено практичну веб-сторінку для планування кар'єри (<https://haridusportaal.edu.ee/artiklid/karj%C3%A4%C3%A4ri-kujundamine>).

У вересні 2021 р. в Україні розпочався Всеукраїнський проєкт із цифровізації профорієнтації та консультування з професійної кар'єри «Обери професію своєї мрії». Комунікаційно-просвітницька кампанія охопить понад півмільйона учнів та вчителів старших класів усіх загальноосвітніх шкіл України вже цього року. Основна мета проєкту – у найкоротший термін побудувати ефективну профорієнтаційну систему, яка з'єднає сферу освіти з реальним ринком праці для підготовки висококваліфікованих кадрів та не поступатиметься найкращим міжнародним аналогам. Учні старших класів з усіх регіонів України отримали можливість безкоштовно: пройти профорієнтаційне тестування; отримати консультацію кар'єрного радника; ознайомитись

із трендами ринку праці завдяки мультимедійним курсам у міжнародному форматі SCORM; дистанційно відвідати найкращі українські підприємства (<https://mon.gov.ua/ua/news/startuvav-vsekrayinskij-proyekt-oberi-profesiyu-svoyeyi-mriyi>). Поступово рамки проекту розширилися і сьогодні портал Всеукраїнського проекту з профорієнтації та побудови кар'єри «Обери професію своєї мрії» надає учневі можливість: пройди безкоштовне профорієнтаційне тестування щодо та визначення схильності до різних сфер професійної діяльності; безкоштовно отримай індивідуальну консультацію професійного кар'єрного радника; отримати професіографічну інформацію стосовно низки професій; здійснити онлайн-екскурсії по успішним вітчизняним підприємствам; переглянути відеоуроки з профорієнтації тощо (<https://hryoutest.in.ua/#item-52>). Профорієнтаційне онлайн консультування використовує елементи методики спрямовуючого пошуку, розробленої дослідником із США Джоном Холандом (EntreComp, 2016), та теорії множинного інтелекту Говарда Гарднера (1999).

В умовах військової агресії рф актуалізується проблема підготовки молоді до вибору підприємницької діяльності як перспективного вектору розвитку їх майбутньої професійної кар'єри. При цьому необхідно враховувати як загальноєвропейські підходи до визначення підприємницької компетентності та засобів її формування, так і використання інформаційно-комунікативних технологій для її формування, зокрема – засобами консультування з молодіжного підприємництва. Європейські підходи до визначення підприємницької компетентності враховано у Рамці підприємницької компетентності молоді в Україні (Рамка підприємницької компетентності молоді в Україні, 2023), презентованої у 2023 році Міністерством цифрової трансформації України. В основі цієї Рамки лежить європейська «EntreComp: Рамка підприємницької компетентності» (2016). Для визначення рівнів сформованості в учнівської молоді підприємницької компетентності передбачається розробити інструмент онлайн-самооцінювання. Він буде доступним на порталі «Дія. Освіта», що, в технологічному план, дозволить визначати рівень сформованості підприємницької компетентності учнівської молоді й, опосередковано, визначити ефективність консультування з молодіжного підприємництва.

Список посилань

- Закатнов, Д. (2022). Дисертаційні дослідження з проблем підготовки учнівської молоді до вибору професійної кар'єри: бібліометричний аналіз. *Професійна педагогіка*, 1(24), 153-163.
<https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/1/article/view/752/957>
- Закатнов, Д. О. (2024). Теоретичний аналіз дисертаційних досліджень з проблем підготовки молоді до підприємницької діяльності. *Професійна педагогіка*, 1(28), 38-46.
<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742978/>
- Рамка підприємницької компетентності молоді в Україні (2023).
https://osvita.diia.gov.ua/uploads/1/8011-ramka_pidpriemnic_koi_kompetentnosti_do_obgovorennia.pdf
- Стратегічний план діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року (2024). Київ.
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/Strateh.plan.diyalnosti.MON.d.o.2027.roku.pdf>
- EntreComp (2016). Framework of Entrepreneurial Competence.
<https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC101581>
- Gardner, Howard. (1999). *Intelligence Reframed. Multiple intelligences for the 21st century*. Basic Books.
- Holland, J. L. (1997). *Making vocational choices: A theory of vocational personalities and work environments* (3rd ed.). Psychological Assessment Resources

УДК 377

Карина Маліновська,
аспірантка Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0001-9215-547X>,
e-mail: karina_overchuk@ukr.net

**СТВОРЕННЯ СПРИЯТЛИВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА
ЯК УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ
КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ТЕХНІКІВ ІЗ ТРАНСПОРТНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ ТА УПРАВЛІННЯ ПЕРЕВЕЗЕННЯМИ НА
АВТОМОБІЛЬНОМУ ТРАНСПОРТІ В ЗАКЛАДАХ
ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ**

Анотація. Автором розглядається важливість створення сприятливого освітнього середовища для формування економічної культури майбутніх техніків із транспортних технологій та управління перевезеннями на автомобільному транспорті в закладах професійної освіти. Окрема увага приділяється інноваційним технологіям та їхньому впливу на освітній процес, а також співпраці з стейкхолдерами як важливому фактору підготовки фахівців, здатних ефективно працювати в умовах сучасного ринку праці. Зроблено акцент на необхідності інтеграції теоретичних знань з практичною підготовкою через сучасні інструменти та технології.

Ключові слова: освітнє середовище, економічна культура, професійна освіта, інноваційні технології, стейкхолдери

CREATION OF A FAVORABLE EDUCATIONAL ENVIRONMENT AS
A CONDITION FOR EFFECTIVE FORMATION OF THE ECONOMIC
CULTURE OF FUTURE TECHNICIANS FROM TRANSPORT
TECHNOLOGIES AND MANAGEMENT OF ROAD
TRANSPORTATION IN PROFESSIONAL INSTITUTIONS
EDUCATION

Karina Malinovska,
postgraduate student of the
Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The author considers the importance of creating a favorable educational environment for the formation of the economic culture of future technicians in transport technologies and management of road transport in vocational education institutions. Particular attention is paid to innovative technologies and their impact on the educational process, as well as cooperation with stakeholders as an important factor in the training of specialists capable of working effectively in the conditions of the modern labor market. Emphasis is placed on the need to integrate theoretical knowledge with practical training through modern tools and technologies.

Keywords: educational environment, economic culture, professional education, innovative technologies, stakeholders.

Система професійної освіти України нині переживає складний період, зумовлений економічними труднощами, війною та потребою в адекватному відновленні інфраструктури, зокрема в сфері транспорту та логістики. Відповідно до цих умов, надзвичайно важливою є підготовка майбутніх фахівців, зокрема техніків із транспортних технологій та управління перевезеннями на автомобільному

транспорті. Успішне формування економічної культури таких спеціалістів неможливе без створення сприятливого освітнього середовища, яке б ефективно поєднувало теоретичну та практичну підготовку.

Економічна культура є системою знань, умінь, навичок і цінностей, які сприяють ефективному використанню ресурсів, оптимізації управлінських рішень і формуванню відповідального ставлення до економічної діяльності. Важливою складовою цього процесу є освітнє середовище, яке має стати не тільки джерелом знань, але й простором для їх застосування у реальних умовах. Освітнє середовище повинне бути сприятливим для розвитку самостійного мислення, здатності до аналізу та прийняття обґрунтованих рішень у сфері економіки та управління.

Сучасна освіта не може бути ефективною без інтеграції нових технологій. У випадку з техніками із транспортних технологій та управління перевезеннями на автомобільного транспорту важливо, щоб здобувачі освіти навчалися не лише теоретичним основам, а й здобували практичні навички, що відповідають вимогам сьогодення. Зокрема, симулятори перевезень, програми для оптимізації маршрутів, системи моніторингу й управління транспортними процесами є важливими інструментами навчання. Використання таких технологій дозволяє здобувачам освіти вчитися на реальних сценаріях і отримувати зворотний зв'язок щодо прийнятих рішень, що є важливим аспектом формування економічної культури.

Також важливим елементом ефективного формування економічної культури є співпраця з різними стейкхолдерами. У контексті професійної освіти це можуть бути транспортні компанії, логістичні підприємства, державні установи, а також міжнародні організації. Таке партнерство дозволяє інтегрувати в навчальний процес реальні вимоги ринку праці, забезпечуючи здобувачів освіти можливістю отримати практичні навички, що відповідають потребам роботодавців. Спільні тренінги, участь у реальних проектах або кейсах допомагають здобувачам освіти краще підготуватися до реальних умов роботи.

Висновок. Створення сприятливого освітнього середовища є ключовим фактором у формуванні економічної культури майбутніх техніків з транспортних технологій та управління перевезеннями на автомобільному транспорті. Важливими складовими цього середовища є використання новітніх технологій, які дозволяють інтегрувати теорію і практику, а також ефективна співпраця з стейкхолдерами, що сприяє формуванню у здобувачів освіти реальних практичних навичок. Такий

підхід забезпечує підготовку фахівців, здатних ефективно працювати в умовах сучасного ринку праці.

Список посилань

- Денисова, А. В. (2020). Спецкурс «Моніторинг якості освіти в контексті взаємодії зі стейкхолдерами» як умова підготовки компетентних фахівців професійної освіти. У О. П. Кивлюк (Голов. ред.), *Освітній дискурс: збірник наукових праць* (Вип. 22(4), с. 30–43). ТОВ «Науково-інформаційне агентство «Наука-технології-інформація».
- Єфремова, Г. Л. (Ред.). (2020). *Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі: колективна монографія*. Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка. ISBN 978-966-698-312-4.
- Інститут професійної освіти, НАПН України. (2024). *Інноваційна професійна освіта. Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: матеріали XVIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (звітної) (1(14))*. ІПО НАПН України. ISBN 978-617-8167-11-0.

УДК 371.331.1:371.331.6:004

Василь Шусть,

кандидат педагогічних наук, доцент,
науковий співробітник лабораторії дистанційного професійного
навчання Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0001-5201-8489>,
e-mail: schust@i.ua

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. У статті розглянуто основні види діяльності викладача в системі дистанційного навчання. Автори акцентують увагу на методичній, організаційно-управлінській, психолого-педагогічній, викладацькій та дослідницькій діяльності. Особливий акцент зроблено на ролі інформаційно-комунікаційних технологій та на специфіці взаємодії зі студентами в онлайн середовищі. Описано вимоги до кваліфікації викладача та необхідність уніфікації підходів

до його підготовки. Зроблено висновок, що викладач виконує ключову роль у забезпеченні якості дистанційного навчання.

Ключові слова: дистанційне навчання, методична діяльність, викладач, кваліфікація, інформаційно-комунікаційні технології, освітні ресурси.

FEATURES OF TEACHER'S EDUCATIONAL ACTIVITIES IN CONDITIONS OF MIXED LEARNING

Vasyl Shust,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Researcher at the Laboratory of Distance Vocational Training of the
Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The article examines the main types of activity of a teacher in the distance learning system. The authors emphasize methodical, organizational-management, psychological-pedagogical, teaching and research activities. Special emphasis is placed on the role of information and communication technologies and on the specifics of interaction with students in the online environment. The requirements for the teacher's qualification and the need to unify approaches to his training are described. It was concluded that the teacher plays a key role in ensuring the quality of distance learning.

Keywords: distance learning, methodical activity, teacher, qualification, information and communication technologies, educational resources.

Сучасні зміни в освітній системі потребують нових підходів, адаптованих до цифрової ери. Змішане навчання стало відповіддю на ці виклики, інтегруючи традиційні методи викладання та цифрові інструменти. Цей підхід не тільки покращує якість навчання, а й надає гнучкість, доступну раніше лише обмеженому колу студентів. Змішане навчання є однією з найбільш перспективних форм організації освітнього процесу в умовах цифрової трансформації суспільства. Цей підхід поєднує традиційні очні заняття з елементами онлайн-навчання, що дозволяє суттєво підвищити якість підготовки учнів.

Змішане навчання є одним із найбільш прогресивних підходів у сучасній освітній системі. Воно поєднує переваги традиційного очного навчання та сучасних цифрових технологій, що робить процес навчання гнучким, персоналізованим та орієнтованим на результати.

Змішане навчання (blended learning) стало однією з найбільш популярних моделей у сучасній освітній практиці. Воно передбачає

інтеграцію очних занять із цифровими інструментами, що забезпечує гнучкість, доступність та результативність освітнього процесу. Згідно з дослідженнями, проведеними Європейською комісією, понад 75% навчальних закладів вищої освіти використовують елементи змішаного навчання (Blended learning: A modern approach to education, 2024). За даними дослідження, проведеного Т. Anderson, & J. Dron, змішане навчання дозволяє збільшити успішність студентів на 18% завдяки поєднанню теоретичних та практичних елементів (Anderson, Dron, 2021). Згідно з роботою О. Шпарика, цифровізація освітніх процесів знижує витрати на 25% завдяки зменшенню необхідності в аудиторіях та друкованих матеріалах (Шпарик, 2021). L. Archambault, H. Leary, & K. Rice вказують, що у 2022 році понад 40% студентів з країн, що розвиваються, вперше отримали доступ до якісних освітніх ресурсів через онлайн-платформи (Archambault, L., Leary, H., & Rice, K., 2022).

Цифровізація освітніх процесів сприяє зниженню витрат на 25%, зокрема за рахунок мінімізації потреби у фізичних ресурсах (Торгово-промислова палата України, 2020).

Сучасні виклики, включаючи військову агресію Росії, показали необхідність гнучких підходів у навчанні. Змішане навчання стало відповіддю на зміни, які потребують швидкого переходу до цифрових форматів. Наприклад, як зазначає I. Mintii, успішна реалізація освітніх програм залежить від здатності викладачів інтегрувати онлайн та офлайн елементи (Mintii, I. S., 2023).

У роботі І. Воротнікової зазначено, що змішане навчання сприяє розробці індивідуальних навчальних траєкторій для студентів, зокрема через використання платформ управління навчальним процесом (LMS) (Воротнікова, 2022). За словами Т. Васильєвої, Ю. Петрушенко, інтерактивні технології в змішаному навчанні дозволяють підвищити мотивацію студентів та забезпечити залученість через інноваційні методи, такі як гейміфікація (Васильєва, Т. А., & Петрушенко, Ю. М., (2022).

Змішане навчання ґрунтується на поєднанні наступних елементів:

– Очне навчання: безпосередня взаємодія студентів та викладачів.

– Онлайн-навчання: самостійне освоєння матеріалів через цифрові ресурси.

– Практична робота: використання технологій застосування знань на практиці.

Змішане навчання дозволяє адаптувати освітній процес до індивідуальних потреб кожного студента. Наприклад, в рамках

перевернутого класу студенти можуть вивчати теоретичний матеріал самостійно, у своєму темпі, а потім використовувати час в аудиторії для обговорення та практичних завдань.

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій є важливим елементом змішаного навчання. Викладачі повинні мати інструменти розробки мультимедійних матеріалів, організації вебінарів, а також онлайн-тестування. Сучасні технології надають викладачам та студентам багатий арсенал інструментів, таких як інтерактивні навчальні платформи, симулятори та системи онлайн-тестування. Як підкреслює J. Smith, ключове завдання викладача - це не тільки освоєння технологій, а й уміння організувати за їх допомогою ефективний навчальний процес (Smith, 2018).

У контексті змішаного навчання викладач виступає як транслятором знань, а й менеджером навчального процесу. Його функції включають проектування навчальної програми, організацію взаємодії студентів, а також підтримку в процесі навчання. Викладач може проектувати навчальний процес так, щоб кожен студент отримував індивідуальну підтримку, що відповідає його рівню підготовки та інтересам.

Використання таких форм навчання, як перевернутий клас чи спільні дослідження, сприяє активізації пізнавальної діяльності студентів. Інтерактивні методи забезпечують партнерські відносини між учасниками процесу освіти.

Відтак у системі змішаного навчання викладач виконує безліч нових ролей:

– Організатор процесу навчання: викладач відповідає за розробку навчальних програм, контроль засвоєння матеріалу та взаємодію студентів між собою.

– Мотивація та підтримка: одним із ключових завдань стає створення умов, у яких студенти зацікавлені у самостійному вивченні матеріалу.

– Інноватор: змішане навчання передбачає використання сучасних методик, таких як проектне навчання, гейміфікація та проблемно-орієнтоване навчання.

Згідно з дослідженнями R. Mayer, викладач у змішаному навчанні виконує функцію менеджера знань, консультанта та натхненника (Mayer, 2020).

На нашу думку, змішане навчання має численні переваги: гнучкість та доступність - можливість навчатися у зручний час та з будь-якого місця, завдяки змішаному формату, освіта стає доступною для студентів з обмеженими фізичними можливостями або зайнятих на

роботі; зниження витрат - економія на оренді приміщень, навчальних матеріалах та часу на дорогу; поліпшення результатів навчання - студенти, які використовують змішане навчання, освоюють навчальний матеріал на 20–30% швидше, ніж за умов традиційного навчання, змішане навчання стимулює студентів брати участь у дискусіях та практичних завданнях, що сприяє розвитку критичного мислення; розвиток навичок самостійної роботи - в умовах, де значна частина навчання проходить в онлайн-форматі, студенти навчаються планувати свій час, формулювати питання та знаходити відповіді на них самостійно.

Однак існує й низка викликів, таких як необхідність підготовки викладачів, створення високоякісного навчального контенту та забезпечення рівного доступу до технологій.

Цей підхід передбачає використання різноманітних моделей, таких як перевернутий клас, змішані уроки та самостійне освоєння матеріалу в онлайн-середовищі. Проте впровадження такого підходу потребує перегляду ролі викладача, перегляду навчальних програм та зміни стратегії взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу.

Окреслимо основні моделі змішаного навчання:

1. Модель «Ротація»

Ця модель широко використовується у університетах. Навчальний процес поділяється на цикли: частину часу студенти проводять за комп'ютерами, а іншу частину – у аудиторіях, взаємодіючи із викладачами. За даними досліджень, ротація дає змогу скоротити навчальний час на 30% без втрати якості.

2. Модель «Лабораторія»

Використовується у професійній освіті. Наприклад, студенти медичних закладів вивчають теоретичні основи анатомії онлайн, а в лабораторіях працюють із симуляторами для відпрацювання практичних навичок. Студенти технічних закладів деякі теми або курси проходять онлайн, наприклад, лекції з теоретичної механіки, а лабораторні роботи проводяться в університеті. Це знижує навантаження на інфраструктуру і дозволяє студентам освоювати матеріал у зручний час.

3. Модель «Самостійне освоєння»

Ця модель ідеально підходить для дорослих студентів, які можуть вибирати, які теми вивчати онлайн, а які у форматі семінарів.

4. Перевернутий клас

У цій моделі студенти вивчають лекції вдома, використовуючи мультимедійні ресурси, а у аудиторії працюють над практичними завданнями. Наприклад, у вузах медичного профілю лекції з анатомії

часто переводять у формат онлайн-відеоуроків, а заняття в аудиторіях присвячують розбору реальних клінічних випадків. Студенти краще запам'ятовують теоретичні аспекти, коли мають можливість обговорити їх із викладачем у очному форматі.

Ця модель ідеально підходить для складних тем, які потребують активного обговорення та практичної роботи.

5. Модульне навчання

В одній групі частина студентів бере участь у заняттях очно, а інша частина підключається онлайн. Цей підхід часто використовується для студентів, які перебувають у різних регіонах. Частина дисциплін проходить в онлайн-форматі, а практична частина – очно.

6. Індивідуальний навчальний план.

Система дозволяє гнучко адаптувати процес навчання потреб кожного студента. Це особливо корисно для студентів або людей з обмеженими можливостями.

Наведемо приклади застосування змішаного навчання у різних країнах.

Модель перевернутого класу набула широкого поширення у навчальних закладах США. Прикладом є Університет Міннесоти, де студенти вивчають лекції в онлайн-форматі, а час на кампусі витрачають на лабораторні роботи та проекти. Це дозволило покращити успішність на 30% порівняно з традиційним підходом (Vorup, Graham, Short, & Shin 2022).

Багато європейських університетів запровадили змішане навчання у рамках програм Erasmus. Студенти отримують можливість вивчати теорію через онлайн-платформи, а практичні заняття відбуваються в університетах-партнерах.

В Україні модель змішаного навчання активно впроваджується у професійній освіті. Наприклад, у медичних коледжах використовуються симулятори для навчання студентів медичних спеціальностей. Це дозволяє відпрацьовувати навички до практики реальних пацієнтів.

У Фінляндії активно використовується змішане навчання у рамках державної програми цифровізації освіти. Наприклад, учні старших класів вивчають STEM-дисципліни через симулятори та програмні пакети.

У досвіді Сінгапуру акцент робиться на підготовку до реальної професійної діяльності. Студенти інженерних вишів вивчають виробничі процеси на платформі Siemens Tecnomatix, що дозволяє створювати віртуальні виробничі лінії.

Китай активно розвиває національні онлайн-платформи. За останні 5 років було створено понад 25 000 курсів, доступних студентам по всій країні.

В українських реаліях успішне використання змішаного навчання простежується в таких університетах.

Київський університет імені Бориса Грінченка – у цьому закладі використання змішаного навчання включає комп'ютерне моделювання, онлайн-курси, відеозаняття та віртуальну реальність. Впровадження таких технологій підвищило цифрову грамотність студентів і сприяло розвитку критичного мислення та аналітичних навичок у цифровому середовищі.

Сумський державний університет реалізував моделі, де студенти чергують відвідування аудиторій із навчанням у віртуальних лабораторіях. Крім того, впроваджено модель «перевернутий клас», де теоретичні матеріали вивчаються вдома, а час у аудиторії присвячено практичним завданням та обговоренням. Також університет використовує гібридні формати для студентів заочного відділення. Лекції записуються у форматі відео та доступні для перегляду у будь-який час, а практичні заняття відбуваються очно.

Львівський національний університет імені Івана Франка впровадив модель «A La Carte», яка дозволяє студентам додатково проходити курси онлайн, наприклад, у співпраці з міжнародними платформами на кшталт Coursera. Це дає можливість вивчати предмети, які недоступні у стандартній програмі.

Зважаючи на очевидні переваги змішаного навчання, доцільно зазначити деякі виклики та шляхи їх подолання.

1. Технічні бар'єри

Проблеми з доступом до Інтернету або нестача пристроїв можуть стати серйозною перешкодою. Для вирішення цієї проблеми необхідна державна підтримка у вигляді забезпечення шкіл та вишів сучасною інфраструктурою.

2. Необхідність підготовки викладачів

Багатьом викладачам важко адаптуватися до нових методів роботи. Курси підвищення кваліфікації, присвячені цифровим технологіям можуть допомогти подолати ці труднощі.

3. Мотивація студентів

Відсутність контролю та необхідності відвідувати заняття знижує залучення студентів. Використання гейміфікації та систем заохочення може допомогти підвищити мотивацію.

Для успішного впровадження в освітній процес змішаного навчання запропонуємо такі практичні рекомендації для менеджменту ЗВО:

- розробити програми підготовки викладачів, орієнтовані використання технологій та інтерактивних методик;
- створити систему оцінки якості онлайн-матеріалів;
- забезпечити доступ до сучасного обладнання та високошвидкісного інтернету.
- побудувати навчальні плани таким чином, щоб вони поєднували онлайн та очні елементи освітнього процесу.

Зазначимо також практичні рекомендації для викладачів ЗВО:

1. Використовуйте активні методи навчання. Наприклад, залучайте студентів до проектів, пов'язаних із реальними завданнями.
2. Розробляйте інтерактивні матеріали, включаючи відеозаняття, тести та симуляції.
3. Застосовуйте індивідуальний підхід: адаптуйте темп та складність матеріалу під кожного студента.
4. Регулярно проводьте онлайн-консультації та забезпечуйте зворотний зв'язок.
5. Гейміфікація процесу навчання - включення ігрових елементів, таких як нагороди за виконання завдань, сприяє підвищенню мотивації.
6. Викладачі можуть використати аналітику (наприклад, відстеження прогресу студентів за допомогою штучного інтелекту), щоб своєчасно коригувати процес навчання.

Викладачам також важливо враховувати особливості аудиторії, щоби оптимально спроектувати процес навчання. Ось кілька прикладів:

Молоді студенти віддають перевагу навчанню з елементами гейміфікації. Наприклад, використання платформи Kahoot допомагає перетворити тестування на захоплюючу гру.

Для працюючих фахівців ключову роль відіграє гнучкість. Онлайн-лекції можна вивчати у зручний час, а очні заняття фокусуються на вирішенні практичних завдань.

Використання спеціальних технологій, таких як голосові помічники або субтитри для відео, дозволяє зробити навчання доступним для студентів з обмеженими можливостями здоров'я

Наведемо приклади завдань для студентів.

1. Проектне завдання

Створення віртуального підприємства, де студенти розподіляють ролі, розробляють стратегію та аналізують ефективність роботи.

2. Колаборативне навчання

Організація дискусій у групах із використанням платформ Zoom або Microsoft Teams.

3. Практичне завдання онлайн-середовищі

Використання таких платформ, як AutoCAD для інженерів або Simulink для програмістів, щоб відпрацювати навички проектування.

Рекомендації для студентів, задіяних у процесі змішаного навчання, включають такі елементи:

1. Організуйте свій час

Плануйте вивчення теоретичного матеріалу заздалегідь, залишаючи час для обговорень та практики на очних заняттях.

2. Використовуйте додаткові ресурси

Змішане навчання надає доступ до різних платформ, таких як Coursera, Khan Academy . Це допомагає поглибити знання з певного предмету.

3. Спілкуйтеся з викладачами

Регулярні консультації допоможуть своєчасно отримувати зворотний зв'язок та коригувати процес навчання.

Запропонуємо вирішення практичних проблем та ситуацій, які виникають у форматі змішаного навчання.

Ситуація 1: Студент відстає у групі.

Можливе вирішення: розробка індивідуального плану навчання, що включає додаткові матеріали для самостійного вивчення. Використання чатів або відеодзвінків з викладачем допомагає закрити прогалини.

Ситуація 2: недостатня мотивація співпраці у студентській групі.

Можливе вирішення: впровадження командних проектів. Наприклад, студенти діляться на групи та розробляють мобільний додаток, що вирішує актуальну проблему. Такий підхід стимулює активну взаємодію.

Ситуація 3: Проблеми з доступом до Інтернету

Можливе вирішення: надання навчальних матеріалів на фізичних носіях (USB-накопичувачі або роздруковані книги) для студентів, які мешкають у віддалених районах.

Висновок. Змішане навчання це не просто тренд, а нагальна необхідність для розвитку сучасних освітніх систем. Воно відкриває широкі можливості для індивідуалізації навчання, підвищення доступності освіти та покращення освітніх результатів. Це перспективна модель, що дозволяє адаптувати освітній процес до викликів сучасності. Приклади з практики та дослідження вчених підтверджують, що ця система сприяє розвитку ключових навичок у студентів, робить навчання доступним та ефективним.

Однак успішне впровадження цієї моделі потребує зусиль усіх учасників освітнього процесу: викладачів, студентів та управлінської ланки.

Змішане навчання є революційним підходом в освіті, здатним підвищити ефективність навчального процесу, поєднує найкраще з традиційного та дистанційного навчання, роблячи освіту більш доступною та результативною, однак його успішна реалізація потребує комплексного підходу, що включає підготовку викладачів, створення якісних матеріалів, технічне оснащення та підтримку з боку держави.

З розвитком цифрових технологій змішане навчання стане основою освітніх систем. Впровадження штучного інтелекту, віртуальної та доповненої реальності надасть нові можливості для створення індивідуальних навчальних маршрутів.

Переваги змішаного навчання: збільшення доступності освіти для різних груп населення; зниження витрат часу та ресурсів на навчання; підвищення якості навчання за рахунок використання мультимедійних технологій; формування навичок самостійної роботи у студентів.

Змішане навчання має свої складнощі: необхідність забезпечення рівного доступу до технологій; складнощі у створенні якісного освітнього контенту; вимога високої мотивації від студентів для успішного освоєння курсу.

Для успішної роботи в системі змішаного навчання викладач повинен мати такі якості: особистісна готовність, включаючи мотивацію, комунікативні навички та психологічну стійкість, оскільки викладач стає не тільки носієм знань, а й фасилітатором, здатним надихати студентів на самостійну роботу; важливою є теоретична підготовка, що передбачає оволодіння сучасними педагогічними підходами та методами у освітньому процесі.

Крім того, важливу роль відіграє психологічна готовність викладача до змін, впровадження інноваційних практик та постійне навчання.

Змішане навчання відкриває нові горизонти в освітній діяльності, але потребує значних зусиль як від викладачів, так і студентів. Тільки за належної підготовки та організації освітнього процесу можна досягти високих результатів у навчанні та розвитку студентів.

Список посилань

Воротнікова, І. П. (Ред.). (2022). *Дистанційне та змішане навчання як засіб реалізації індивідуальної траєкторії професійного*

- зростання педагога: Монографія*. Київський університет імені Бориса Грінченка.
- Торгово-промислова палата України. (2020). *Цифрова адженда України – 2020*. Отримано з <https://ucco.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>.
- Васильєва, Т. А., & Петрушенко, Ю. М. (Ред.). (2022). *Цифрові технології в освіті: сучасний досвід, проблеми та перспективи: Монографія*. Сумський державний університет.
- Шпарик, О. (2021). Концептуальні засади цифрової трансформації освіти: європейський та американський дискурс. *Український педагогічний журнал*, (4), 65–76. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-4-65-76>.
- Anderson, T., & Dron, J. (2021). The future of work and learning: Implications for blended learning design. *Journal of Asynchronous Learning Networks*, 25(1), 1–15.
- Archambault, L., Leary, H., & Rice, K. (2022). Pillars of online pedagogy: A framework for teaching in online learning environments. *Educational Psychologist*, 57(3), 178–191. <https://doi.org/10.1080/00461520.2022.2051513>.
- Blended learning: A modern approach to education. (2024). Retrieved from <https://www.governmentevents.co.uk/ge-insights/blended-learning-a-modern-approach-to-education/>.
- Borup, J., Graham, C. R., Short, C. R., & Shin, J. K. (2022). Evaluating blended teaching with the 4Es and PICRAT. In C. R. Graham, J. Borup, M. Jensen, K. T. Arnesen, & C. R. Short (Eds.), *K-12 blended teaching (Vol. 2): A guide to practice within the disciplines (Vol. 2)*. EdTech Books. Retrieved from https://edtechbooks.org/k12blended2/evaluating_bt.
- Mayer, R. E. (2020). Multimedia learning in the age of artificial intelligence. *Educational Psychologist*, 55(1), 3–18.
- Mintii, I. S. (2023). Blended learning: Definition, concept, and relevance. *Educational Dimension*, 8, 85–111. <https://doi.org/10.31812/ed.539>.
- Smith, J. A. (2018). *The impact of blended learning on student engagement in higher education: A case study* [Unpublished doctoral dissertation]. University of California, Los Angeles.

УДК 377.3:629.12:159.922.8

Володимир Овчарук,
аспірант Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0009-0003-0777-6012>,
e-mail: ovcharukvova73@gmail.com

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ СУДНОВИХ МЕХАНІКІВ

Анотація. У статті висвітлені методологічні підходи до розвитку творчого потенціалу майбутніх суднових механіків у процесі фахової підготовки. Охарактеризовано підходи як вихідні положення для організації навчального процесу у фахових коледжах, спрямованого на розвиток творчих здібностей студента, що реалізуються в завданнях, змісті, педагогічних технологіях, спільній діяльності викладачів та студентів.

Ключові слова: творчий потенціал; підходи; принципи розвитку творчого потенціалу особистості; фахові коледжі морського профілю.

METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF THE CREATIVE POTENTIAL OF FUTURE SHIP MECHANICS

Volodymyr Ovcharuk,
postgraduate student of the
Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The article highlights methodological approaches to the development of the creative potential of future ship mechanics in the process of professional training. The approaches are characterized as starting points for the organization of the educational process in vocational colleges, aimed at the development of the student's creative abilities, which are realized in tasks, content, pedagogical technologies, joint activities of teachers and students.

Keywords: creative potential; approaches; principles of development of the creative potential of an individual; professional maritime colleges.

Галузі, пов'язані з морським судноплавством є складними соціально-технічними середовищами, які функціонують у дуже різноманітних робочих, нормативних, економічних, політичних, соціальних та міжнародних умовах. Одним із найважливіших

елементів безпечної експлуатації сучасних і технологічно складних суден є самі моряки, які сприяють безпеці та ефективності системи. Цифрова трансформація та її наслідки постійно прогресуючих технологій позначаються на організації морських галузей і традиційних завданнях моряків (Mallam, 2016). Як на борту, так і на березі, робота в морській сфері ґрунтується на знаннях, вміннях та розвинутому творчому потенціалі морських фахівців, що підкреслює потребу в ефективній та дієвій освіті та навчанні.

Підготовка сучасного фахівця орієнтована на реалізацію вимог, які висувуються до рівня освіти за напрямом підготовки у конкретній сфері трудової діяльності державним освітнім стандартом. У свою чергу стандарт орієнтований на розвиток особистісних, професійних якостей випускника, формування сукупності загальнокультурних та професійних компетентностей. Ще одним обов'язковим документом, на основі якого розробляється професійна освітня програма, є професійний стандарт, що є характеристикою кваліфікації, необхідної фахівцю для здійснення певного виду професійної діяльності. Таким чином, два основні документи у своїй інтеграції визначають вимоги до особистісних та професійних якостей майбутнього фахівця, детермінують напрямки його особистісного розвитку. Аналіз змісту цих документів дає можливість констатувати, що одним із провідних нормативно заданих результатів підготовки фахівця є здатність до творчої професійної діяльності, що забезпечує високий професіоналізм та конкурентоспроможність працівника на сучасному ринку праці.

Проблемами розвитку творчого потенціалу особистості опікуються вітчизняні і зарубіжні науковці (І. Біла, А. Біне, В. Лихвар, А. Маслоу, В. Моляко, О. Приходько, Дж. Рензулі, С. Сисоева, О. Тітова, Е. Торренс, Н. Чувасова та ін.). Більшість вчених розглядають сутність творчого потенціалу як складний феномен, що проявляється через інтеграцію можливостей людини, наявних ресурсів, невикористаних резервів, здібностей, які формують передумови для створення чогось нового. Цей потенціал відбивається у здатності індивіда до здійснення творчої діяльності. Така діяльність потребує особливих умов для свого розвитку і практичного застосування. Водночас поняття творчого потенціалу часто ототожнюють з такими поняттями, як креативність, обдарованість, творчість та творчі здібності.

На основі вивчення наявних наукових досліджень, правил логіки щодо визначення понять у попередніх матеріалах дослідження конкретизовано визначення творчого потенціалу майбутнього суднового механіка, як інтегративної властивості особистості, що

ґрунтується на єдності творчих і технічних здібностей особистості, обумовлює ресурсну можливість і прагнення знаходити оригінальні рішення проблем у галузі експлуатації, ремонту, відновлення та контролю якості механічних та електричних систем, двигунів та іншого технічного обладнання на морських суднах за рахунок системного поєднання комплексу знань, особистісно-професійних якостей та готовності фахівця до творчої самореалізації (Овчарук, 2024).

Систематизація накопиченого теоретичного матеріалу засвідчила, що творчий потенціал особистості, будучи досить складним утворенням, нині досліджується з точки зору різних наукових підходів (компетентнісного, системного, культурологічного, особисто-орієнтованого, гуманістичного, аксіологічного, інформаційного, технологічного, синергетичного, діяльнісного та ін.), що розставляють акценти на різних сторонах досліджуваного процесу:

Розглянемо ці підходи, оскільки це має велике значення для обґрунтування власної позиції з даного питання та подальшої побудови теоретичної авторської моделі розвитку творчого потенціалу курсантів, а також його практичної реалізації в освітній діяльності закладів фахової передвищої освіти морського профілю.

Компетентнісний підхід (П. Лузан, В. Луговий, Ж. Таланова, В. Химинець та ін.) спрямований на забезпечення технічних фахівців не лише професійними, а й загальнокультурними компетентностями у професійній діяльності. Впровадження цього підходу в освітній процес курсантів морських закладів посилює як практичність (прагматичність), так і гуманістичну спрямованість освіти. Науковці слушно вважають, що компетентнісний підхід більше спрямований на розвиток навичок вирішення проблем у повсякденному житті, ніж на просте передавання знань студентам, зміщуючи акцент в освітній теорії від загальної до особистісної орієнтації. Реалізація компетентнісного підходу передбачає структурування фундаментального знання і практичного його використання в постійній взаємодії і взаємозумовленості.

Підготовка майбутніх суднових механіків – фахівців з управління технічними системами й комплексами, яка здійснюється на основі компетентнісного підходу, передбачає дотримання ряду важливих вимог і принципів. Вони охоплюють кілька ключових аспектів, серед яких особливо варто виділити наступні: ціннісне та особистісно-смыслове залучення курсантів у навчальний процес (курсанти не просто отримують інформацію, але й формують власні цінності та сенси, пов'язані з професійною діяльністю); в освітньому процесі важливо відтворювати зміст, методи та форми навчання, які точно

відображають реальні умови та ситуації, з якими курсанти стикнуться у своїй майбутній професійній діяльності; застосування проблемних методів навчання сприяє розвитку критичного мислення і здатності знаходити рішення в нестандартних ситуаціях; форми організації навчальної діяльності повинні бути узгоджені з цілями та змістом освіти, щоб забезпечити повне засвоєння матеріалу і максимальну готовність до практичної роботи. Кожен з цих принципів має значний вплив на підготовку майбутніх суднових механіків з розвиненим творчим потенціалом, націлених на успішну кар'єру в морській сфері.

Головним напрямком дослідження, з позицій системного підходу, є аналіз і синтез системних компонентів, а також вивчення різних системних теорій. Основи системного підходу описані в роботах І. Андрощука, С. Рудишина, А. Уйомової, М. Фіцули та інших. Використання системного підходу для розвитку творчого потенціалу особистості полягає в тому, що всі педагогічні умови зосереджені на системі «творчий потенціал особистості», утворюючи цілісність без втрати своєї самоцінності. Системний підхід дає можливість цілісно розглядати творчий потенціал і пов'язані з ним системи, такі як розвиток особистісно-професійних якостей та саморозвиток. Структурність виражається у вивченні зв'язків суб'єктів освіти навколо «творчого потенціалу особистості». Ієрархічність системи дає можливість розглядати творчий потенціал як елемент ширших систем, з якими він взаємодіє. Одночасно творчий потенціал особистості буде досліджуватися як самостійна система, «системний підхід передбачає комплексне дослідження системи як єдиного цілого з узгодженням функціонування всіх її складових: елементів (найпростіших одиниць), підсистем (результатів взаємодії елементів) та компонентів (результатів взаємодії підсистем)» (Тітова, 2019).

Особистісно-орієнтований підхід націлений на врахування індивідуальних характеристик у процесі освіти. У межах цього підходу викладач і студент розглядаються як активні учасники навчального процесу. Цей підхід спрямований на розвиток творчого потенціалу майбутніх суднових механіків, зосереджений на їхніх здібностях та готовності до компетентної діяльності в професійних і життєвих ситуаціях. Основи особистісно-орієнтованого підходу ґрунтуються на гуманістичних принципах педагогіки і практичному втіленні гуманістичних ідей. Центральним є визнання самобутності і самоцінності студента. Особистісно-орієнтований підхід є багатогранним процесом, що спрямований на формування цілісного образу людини, розвиток унікальної індивідуальності особистості.

Завдяки такому підходу стає можливим зміцнення і підтримка процесів самопізнання та самореалізації (Жигірь, 2016).

Гуманістичний підхід у освіті, представлений такими вченими, як І. Бех, С. Гончаренко, І. Зязюн, Ю. Мальований, А. Сущенко та багатьма іншими, ґрунтується на визнанні унікальності та самоцінності кожної особистості. Цей підхід підкреслює право людини на залучення до цінностей світової і національної культури, сприяє творчому розвитку, самовизначенню та вибору індивідуальної траєкторії навчання. Гуманістичний підхід у професійній підготовці майбутніх судових механіків спрямований на створення таких умов, які максимально сприяли б розвитку та саморозвитку потенційних творчих можливостей кожного окремого курсанта. У контексті означеного підходу доцільне формування повноцінного творчого середовища, яке враховує інтереси та мотиви курсантів в межах навчально-виховного процесу. Важливим завданням є надання розширених можливостей для індивідуальної роботи і застосування різноманітних творчих форм і методів, здатних стимулювати курсантів до самовиявлення і культурного збагачення.

Важливість застосування аксіологічного підходу для розвитку творчого потенціалу майбутніх судових механіків полягає в тому, що у процесі набуття професійного досвіду під час навчання у коледжі морського профілю постає необхідність формування системи ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців з управління технічними системами й комплексами. Цінні орієнтації повинні стати фундаментом поведінки під час виконання професійних обов'язків у майбутньому, формувати основу взаємовідносин, світосприйняття та світогляду, а також сприяти успішній адаптації до сучасних умов професійної діяльності.

Вчені підкреслюють, що «сутність аксіологічного підходу полягає у спрямуванні діяльності на гуманістичний розвиток особистості. За цього підходу кожний учасник процесу є активним ціннісно-мотивованим суб'єктом діяльності й найважливішим завданням є розкриття цінностей як сутнісних характеристик особистості» (Фрицюк, 2017).

Інтеграційний підхід сучасні дослідники А. Алексюк, С. Гончаренко, М. Коваль та ін. бачать як один з пріоритетних, як найважливіший засіб для якісного проведення наукового дослідження, формування у здобувачів освіти цілісного уявлення про світ явищ, процесів, сукупності об'єктів. Інтеграція в освіті – найважливіша необхідність, можливість відобразити взаємозв'язки реального світу в процесі навчально-виховної діяльності, поєднати предмети, що вивчаються, і явища в єдиний нерозривний ланцюг, що сприяє

гармонійному розвитку особистості студента. Педагогічна інтеграція виступає найвищою формою об'єднання складових навчального процесу (цілей, завдань, змісту, принципів, форм організації). Інтеграційний підхід охоплює всі елементи освітньо-виховного процесу та забезпечує ефективний розвиток інтелекту курсанта, формування у нього наукової картини сучасного світу, а також сприяє розвитку загальної культури особистості. Інтеграція навчальних дисциплін сприяє створенню комплексного освітнього середовища, що забезпечує високий рівень професійної компетентності та готовності до майбутньої професійної діяльності та виключає однобічність, однополярність творчої діяльності.

Використання інтеграційного підходу у дослідженні створює умови для: застосування можливостей розвиваючого потенціалу морського коледжу для формування цілісного світорозуміння та сучасного наукового світогляду у кожного курсанта; забезпечення узгодженості цілей, засобів, методів впливу на курсантів та його координації; розвитку у курсантів таких якостей як самоорганізація, саморозвиток, самонавчання; для міжпредметної інтеграції, яка сприяє розвитку професійної компетентності курсанта, розширенню його кругозору, прищеплення високих громадянських і моральних якостей.

Культурологічний підхід (Ю. Бойчук, О. Горбула, Т. Гриценко, А. Кондратюк та ін.) орієнтує на людину – суб'єкта культури, яка творить культуру, здатна до культурного саморозвитку, самовизначення у світі культурних цінностей. Означений підхід забезпечує кожному окремому курсанту найкращі умови, озброюючи його здатністю до життєдіяльності на високому рівні досягнень технологічної культури, забезпечуючи її соціальну адаптацію та успішність на ринку праці. Культурологічний підхід, що застосовується в розвитку творчого потенціалу майбутніх судових механіків, полягає у формуванні розуміння рольового місця та можливостей технічного фахівця в системі «людина – технічна система – довкілля – соціум». Це досягається шляхом залучення студентів до комплексного вивчення різноманітних природних, соціальних, екологічних, економічних, інформаційних та інших явищ, які впливають на їхнє особистісне та професійне становлення. Для системи технологічної освіти це буде виявлятися у тому числі й у поєднанні навчання з продуктивною працею, що визначає ставлення до виробництва, соціуму, людей, самого себе. Культурологічний підхід сприяє залученню курсанта до технологічної культури, забезпечує розвиток його творчого потенціалу.

Середовищний підхід вчені (К. Крутій, І. Осадчий, Г. Полякова, О. Ярошинська та ін.) переважно розглядають як «теорію й технологію опосередкованого (через середовище) управління процесами формування та розвитку особистості» (Полякова, 2018). Істотне значення у розвитку творчого потенціалу особистості має наявність сприятливого середовища. Сутність середовищного підходу полягає у творчому використанні різноманітних варіантів взаємодії з навколишнім середовищем учня (родина, навчальний заклад, культурні центри та ін.) на користь формування високорозвиненої, культурної, інтелігентної особистості. Соціальне середовище морського коледжу містить керівника морського коледжу, його заступників, викладачів, командирів курсантських рот, курсантів та систему сформованих відносин між ними, їх умови безпосередньої життєдіяльності, а також культуру, традиції, ритуали та звичаї коледжу, громадські організації коледжу, природні та географічні умови, інформаційне наповнення, спільну діяльність, організацію життя та навчання. Середовище морського коледжу виступає як засіб для досягнення поставлених цілей, опосередкованого впливу та формування вектора спрямованості особистості курсанта.

Застосування середовищного підходу у цьому дослідженні передбачає: врахування можливостей середовища коледжу у створенні, плануванні, прогнозуванні результатів у процесі підготовки курсантів; конструювання сприятливого інформаційно-освітнього середовища для індивідуальної професійно-творчої підготовки майбутніх суднових механіків як однієї з педагогічних умов; організацію розвитку творчого потенціалу курсантів через середовище, що оточує їх як спільність, в якій вони навчаються, набувають нових знань у сфері обраної професії; стимулювання морального та професійного розвитку курсантів; посилення впливу кожного заходу на формування у курсантів власних життєвих установок про громадянськість, патріотизм, морську професію, свою роль у соціумі; розвиток рефлексії у курсантів.

Синергетичний підхід до розвитку творчого потенціалу майбутніх суднових механіків – фахівців з управління технічними системами й комплексами у фахових коледжах, зосереджується на стимулюючому навчанні, що включає елементи самоорганізації. Це поняття є одним із ключових у синергетиці і в освітньому контексті воно передбачає самоосвіту. Навчання мислити у синергетичному ключі означає розвиток здатності до нелінійного, альтернативного мислення, що враховує можливість зміни темпу розвитку подій і існування фазових переходів у складних системах. У процесі здійснення вибору свого подальшого шляху, курсант орієнтується на

одну з можливих траєкторій (вибрану з-поміж спектру шляхів, обумовлених внутрішніми характеристиками системи) еволюції складної системи, а також враховує свої ціннісні уподобання, вибираючи найсприятливіший для себе напрям.

Застосування синергетичного підходу у розвитку творчого потенціалу курсантів в морському коледжі сприяло створенню нових освітніх структур. Ці структури виникають через інтеграцію та синтез різних компонентів педагогічного процесу, їхньої спільної взаємодії і впливу на здатність системи до самоорганізації. Підхід націлює курсантів на саморозвиток і самовизначення, водночас активуючи їхню здатність знаходити унікальні рішення в умовах необхідності та випадковості.

Зазначена методологія розвитку творчого потенціалу майбутніх судових механіків реалізується в ході дотримання певних загальних принципів (науковості навчання; доступності; систематичності і послідовності в навчанні; свідомості і активності; міцності, усвідомленості і дієвості результатів навчання, виховання і розвитку особистості; наочності навчання тощо) та низки специфічних принципів (взаємозумовленості освіти і творчого розвитку людини; креативності; випереджальної потреби у знаннях; самоорганізації; ситуативності вибору індивідуальної освітньої траєкторії; супроводу творчого розвитку особистості; проблемності; діяльнісного навчання; міждисциплінарності; проєктивності; активної взаємодії суб'єктів інформаційно-освітнього середовища тощо).

Аналіз існуючих підходів до дослідження творчого потенціалу особистості дав можливість зробити низку узагальнень, що стосуються розуміння його сутності та можливих шляхів розвитку (Овчарук, 2024), а також сприяв уточненню важливих ознак, що будуть взяті до уваги в авторській моделі розвитку творчого потенціалу майбутніх судових механіків – фахівців з управління технічними системами й комплексами у фахових коледжах:

– процес розвитку творчого потенціалу курсанта неможливий без прийняття майбутнім судовим механіком творчого потенціалу як особистісної та суспільно значущої цінності;

– процес розвитку творчого потенціалу актуалізує індивідуальність (суб'єктність), інтенсифікує творчі прояви, творчу самореалізацію;

– існує пряма та зворотна взаємозалежність між загальностановленим рівнем інтелекту та проявами творчих здібностей;

– процес розвитку творчого потенціалу актуалізується та інтенсифікується завдяки творчій діяльності;

– у процесі розвитку творчого потенціалу курсанта логічно задіяти його вольові, емоційні ресурси.

Виокремлені наукові підходи (компетентнісний, системний, культурологічний, особисто-орієнтований, гуманістичний, аксіологічний, інформаційний, синергетичний, середовищний та ін.), на наш погляд, можуть стати методичним підґрунтям фахової підготовки майбутніх суднових механіків.

Список посилань

- Жигір, В. І. (2016). Методологічні підходи як основа науково-педагогічних досліджень у професійній освіті. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 48. 107–115.
- Овчарук, В. В. (2024). Творчий потенціал майбутнього суднового механіка як професійно-значимий ресурс. Perspectives of contemporary science: theory and practice. Proceedings of the 6th International scientific and practical conference. SPC «Sci-conf.com.ua». Lviv, Ukraine. Pp. 285-291. URL: <https://sci-conf.com.ua/vi-mizhнародna-naukovo-praktichna-konferentsiya-perspectives-of-contemporary-science-theory-and-practice-22-24-07-2024-lviv-ukrayina-arhiv/>.
- Полякова, Г. (2018). Розвиток середовищного підходу у вищій освіті в умовах глобальних змін. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 4 (78). 186–199.
- Тітова, О. А. (2019). Педагогічна система розвитку творчого потенціалу майбутніх інженерів у аграрних університетах: теоретичне обґрунтування та методичне забезпечення: монографія. Мелітополь: Однорог Т. В..
- Фрицюк, В. (2017). Методологічні підходи до вивчення проблеми професійного саморозвитку майбутнього фахівця. Вісник Вінницького політехнічного інституту. 6. 160–167.
- Mallam, S. (2016). Distributed Participatory Design in Multidisciplinary Engineering Projects: Investigating a Sustainable Approach for Ship Design & Construction; Chalmers University of Technology: Gothenburg, Sweden.

РОЗДІЛ 5. УДОСКОНАЛЕННЯ ВНУТРІШНЬОЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

УДК 378.046.4:37.014.53

Петро Лузан,
доктор педагогічних наук, професор, головний науковий
співробітник лабораторії науково-методичного супроводу підготовки
фахівців у коледжах і технікумах
Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0002-8853-9275>,
e-mail: petr.luzan@ukr.net

ОСНОВНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Анотація. У статті на основі узагальнення наукових підходів щодо визначення методологічної, науково-теоретичної та практичної цінності науково-педагогічного дослідження обґрунтовується комплекс критеріїв та показників оцінювання його якості. Характеризуються логічні етапи виконання педагогічного дослідження. Наводяться основні функціонально-дидактичні засоби вираження логічних зв'язків у науковому тексті як показники рівня текстуальної цінності педагогічного дослідження.

Ключові слова: педагогічне дослідження, дисертація, цінність, оцінювання, якість, критерій, показник.

BASIC QUALITY ASSESSMENT CRITERIA PEDAGOGICAL RESEARCH

Petro Luzan,
Dodcor of Pedagogical Sciences, Professor Chief Research Fellow,
Laboratory of Scientific and Methodological Support of Specialists

Training in Colleges and Technical Schools of the Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. In the article, based on the generalization of scientific approaches to determining the methodological, scientific, theoretical and practical value of scientific pedagogical research, a set of criteria and indicators for evaluating its quality was substantiated. The logical stages of pedagogical research are characterized. The main functional and didactic means of expressing logical connections in a scientific text are given as indicators of the level of textual value of pedagogical research.

Keywords: pedagogical research, dissertation, value, assessment, quality, criterion, indicator.

Не зважаючи на труднощі, пов'язані з військовою агресією РФ, освіта, педагогічна наука в Україні динамічно розвиваються. За останні роки помітно зросла активність науковців, розширився перелік робіт в галузі професійної педагогіки, історичних і порівняльних досліджень, методики навчання і виховання учнів/студентів, масштабувалися міжнародні заходи обміну інформацією, удосконалюються форми підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії в аспірантурі та ін. Натомість в розвитку педагогічної науки спостерігається низка суперечностей, розв'язання яких має суттєво поліпшити ефективність і якість досліджень, насамперед, дисертаційних робіт. Основна з них є традиційною, яка завжди гостро стояла перед педагогічною наукою: це суперечність між сучасними завданнями модернізації, реформування вітчизняної освіти і недостатнім рівнем якості науково-педагогічних досліджень.

На усунення вказаної суперечності і спрямовані результати розв'язання проблеми оцінювання якості результатів педагогічного дослідження. Це проблема не є новою, нею опікувалися учені на всіх етапах розвитку педагогічної науки. Зокрема, методологія виконання наукового дослідження, методичні аспекти оцінювання його ефективності і якості стали предметом вивчення таких учених, як А. Ашерів, С. Виговська, В. Вихрущ, І. Волощук, С. Гончаренко, М. Євтух, В. Кислий, Ю. Козловський, Т. Кристопчук, Н. Кушнарєнко, А. Ладанюк, Є. Лодатко, Е. Лузік, Л. Пономарєнко, В. Сидорєнко, С. Сисоєва, І. Сопівник, Ю. Сурмін, Н. Тверєзовська, Є. Хриков, Г. Чирва, В. Шейко та ін.

При всій глибині наявних теоретико-методологічних праць, все ж слід сказати, що означена проблема є недостатньо вивченою і вимагає використання оновлених підходів до її розв'язання,

систематизації та теоретичного узагальнення критеріїв та показників оцінювання якості науково-педагогічного дослідження.

Мета статті – на основі узагальнення наявних наукових підходів щодо визначення значущості науково-педагогічного дослідження, обґрунтувати комплекс критеріїв оцінювання його якості за встановленими показниками.

За визначенням С. Гончаренка, під педагогічним дослідженням слід розуміти процес наукової діяльності, спрямований на одержання нових знань про закономірності навчання, виховання і розвитку особистості, про теорію і методику організації освітнього процесу, його зміст, принципи, методи і прийоми (Гончаренко, 2008, с. 23). Водночас якість педагогічного дослідження – це його інтегральна характеристика, що відображає конвенціональний і багатоаспектний характер дослідження і яка виражається: а) в категоріях критеріальних характеристик наукової раціональності – правилах оцінювання продуктів пізнання на їх відповідність стандартам науки в інформаційному суспільстві – істинність, значимість, фальсифікованість, ефективність в розв'язуванні проблем, креативність; б) в категоріях критеріальних характеристик наукового дослідження – внутрішня погодженість, обов'язковість розв'язання поставленої проблеми, отримання значущого результату, обґрунтованість отриманої наукової інформації (Лузан, 2022).

На думку Ю. Сурміна, для якісної дисертації характерні методологічна, науково-теоретична, практична та текстуальна цінності. Методологічну цінність дисертації складають такі характеристики-показники: ступінь новизни понять, методів, прийомів, методик; складність та комплексність методів; їх актуальність і різноманітність. Науково-теоретична цінність визначають такі індикатори: ступінь новизни отриманого наукового результату; реалізацію основних функцій науки: опис, пояснення, передбачення; ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків; достовірність отриманого наукового знання. У свою чергу, показниками практичної цінності дисертації є: ступінь новизни й ефективності рекомендацій; рекомендації для подальших наукових досліджень; рекомендації для розвитку суспільства, народного господарства, управління, культури тощо; рівень технологічності рекомендацій. Текстуальна цінність дисертаційної роботи характеризується рівнем інформативності, оригінальністю викладу, відповідністю нормам і вимогам до тексту, а також якістю оформлення роботи (Сурмін, 2006).

У свою чергу, С. Гончаренко для фундаментальних, прикладних, практичних педагогічних досліджень слушно пропонує різні критерії

«ефективності і якості». Зокрема, для фундаментальних досліджень: теоретичне значення, новизна, вірогідність, евристичність і обґрунтованість; для прикладних досліджень – актуальність, практична цінність, вірогідність, обґрунтованість і новизна; для практичних – актуальність, практична цінність, обґрунтованість, вірогідність і доступність відповідно (Гончаренко, 1998).

Для оцінювання якості педагогічного дослідження (наприклад, дисертації) важливо враховувати логічні етапи його виконання, зокрема:

- вибір теми, обґрунтування її актуальності та визначення рівня розробленості, вибір об'єкта, предмета, визначення мети і завдань дослідження;

- накопичення необхідної наукової інформації, пошук, вивчення й аналіз літературних та інших джерел, вибір напрямів дослідження з огляду на його мету;

- формулювання гіпотези, визначення наукового завдання, обґрунтування теоретичних передумов дослідження;

- вибір методів експериментального дослідження, проведення педагогічного експерименту;

- обробка та аналіз результатів експериментального дослідження;

- написання тексту дисертації, оформлення вступу та формулювання висновків, бібліографічний опис джерел, створення додатків, автореферату;

- підготовка до захисту і захист наукового дослідження (Лузан, 2022, с. 84).

На основі узагальнення підходів учених, (Гончаренко, 1998; Лузан, 2022; Сурмін, 2006; Лодатко, 2022; Шейко & Кушнарченко, 2006), результатів власного наукового пошуку пропонуються такі критерії та показники (індикатори) оцінювання якості педагогічного дослідження (на прикладі дисертації за спеціальністю: 015 – професійна освіта, спеціалізація – теорія і методика професійної освіти):

Тема дисертації

- у темі відображено проблему, предмет дослідження; можливість виконання теми автором (освіта, досвід, місце роботи-навчання тощо);

- факти затвердження, координації теми (документи).

Обґрунтування актуальності теми

- вказано на соціальне замовлення, яке відображає найгостріші соціально значущі проблеми;

доведено, що науковий розв'язок теми заповнить конкретні прогалини в науці;

показано, що науковий розв'язок теми відповідає насущним потребам практики;

сформульовано суперечності, які змістовно пов'язані з темою, метою, завданнями та гіпотезою дослідження.

Мета дослідження

задекларована як запланований результат, програма дій щодо розв'язання проблеми (актуального наукового завдання);

лаконічно сформульована з урахуванням суперечності, гіпотези, об'єкта і предмета дослідження;

відображає загальний задум дослідження, шлях, спрямованість наукового пошуку на одержання нових знань, їх експериментальну апробацію.

Завдання дослідження

формулюються у вигляді переліку дій (встановити, обґрунтувати, розробити...), орієнтовані на результат;

кожне із завдань логічно впливає із попереднього, а вилучення бодай одного призводить до незавершеності дослідження;

розкривають суть теми, конкретизують мету, знаходять своє тлумачення у висновках;

ланцюжок завдань («дерево цілей») визначає логіку наукового пошуку, є передумовою вибору методів та засобів (тести, анкети, прилади) дослідження.

Об'єкт і предмет дослідження

об'єкт і предмет співвідносяться як загальне і часткове: об'єкт виступає сферою пошуку, а предмет – те конкретне, що вивчається;

у предмет включають лише ті елементи об'єкта, які підлягають безпосередньому вивченню;

предмет не має дослівно повторювати тему: основи, засади тощо автор не вивчає, а розробляє;

об'єкт і предмет мають бути у прямому системному зв'язку, бути однієї якості та природи. об'єкт, або предмет дослідження (чи обоє) є новим (и).

Гіпотеза дослідження

гіпотеза (припущення) висунуто до проведення основної частини дослідження (вона є «компасом наукового пошуку»);

твердження, що міститься у гіпотезі, носить проблемний характер;

структура гіпотези включає: 1) твердження; 2) припущення; 3) наукове обґрунтування;

гіпотеза сформульована як можлива (передбачувана) відповідь на питання, яке ставить перед собою автор, вона може бути експериментально перевіреною.

Методи дослідження

відповідність методів предмету, меті і завданням дослідження;
у переліку методів дослідження виділено емпіричні, теоретичні, математичної обробки результатів тощо;

визначено і конкретно вказано, що саме досліджувалося тим чи іншим методом;

використано можливості сучасних методів обробки даних дослідження (комп'ютерні програми, інтернет-ресурси тощо).

НАУКОВА НОВИЗНА ОДЕРЖАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

наукові результати виписано за ступенем новизни (вперше одержано, удосконалено, подальшого розвитку набули...);

вказано, в чому суть удосконалення чи подальшого розвитку досліджуваного об'єкта, процесу чи явища, чим одержаний результат відрізняється від відомих;

доведено достовірність наукових результатів, їх практичну значущість;

визначено, який внесок зробив автор в конкретну галузь наукового знання (теоретична значущість результатів дослідження).

Практичне значення результатів дослідження

теоретичні і методичні положення доведені за результатами дослідження опубліковано навчальні посібники, методичні рекомендації тощо;

вказано, в яких установах, організаціях, як, для яких практичних цілей можуть використовуватися результати дослідження;

наведено відомості щодо впровадження результатів дослідження (організації, реквізити актів, довідок).

Особистий внесок здобувача

у тексті дисертації здобувач посилається на авторів і джерела, з яких запозичено матеріал чи результати;

зазначено конкретний особистий внесок здобувача в опублікованих у співавторстві наукових працях;

у вступі докторської дисертації автор вказує, що не використовував результати, захищені у кандидатській дисертації.

Висновки до розділів

у висновках викладено суть наукового результату (результатів) – коротко, зрозуміло, конкретно (зазвичай 1,5-2 сторінки тексту);

сформульовано новизну, вказано на достовірність та практичну значущість наукового результату;

вказано, у яких працях опубліковано результат, виділено пріоритетні публікації.

Загальні висновки

розпочинаються з формулювання наукової проблеми чи актуального наукового завдання;

відображають логіку дослідження: структура будується як послідовність розв'язання завдань дослідження;

викладено найбільш важливі наукові та практичні результати, рекомендації щодо їх використання;

вказано, що мету досягнуто, гіпотезу підтверджено, розв'язано основну суперечність, намічено перспективи подальших наукових розвідок.

Список використаних джерел

бібліографічний опис джерел складено відповідно до чинних стандартів із бібліотечної та видавничої справи;

бібліографічні посилання є на всі джерела, зокрема, і на праці автора;

у списку є найновіші праці авторів (монографії, дисертації, автореферати, наукові статті тощо), що відображають усі точки зору на розв'язання проблеми;

до списку джерел включено праці зарубіжних авторів, основні праці наукового керівника (консультанта), опонентів.

Додатки

додатки підтверджують достовірність результатів дисертації;

додатки позначено великими літерами української абетки, за винятком літер *г, є, і, ї, й, о, ч, ь*;

у додатки включено копії протоколів, довідок, актів впровадження результатів дослідження;

послідовність посилань в тексті дисертації відповідає структурі додатків;

додатки включають проміжні математичні розрахунки, таблиці допоміжних даних, інструкції, методики, опис алгоритмів і комп'ютерних програм, первинні результати експериментів, тести, анкети тощо.

Публікації

дотримання вимог нормативних документів щодо кількості публікацій у наукових фахових виданнях та зарубіжних виданнях;

наявність в одному випуску (номері) друкованого видання не більше однієї статті здобувача;

усі наукові результати, що виносяться на захист, опубліковано;

пріоритет наукового положення підтверджується роком видання статті (датою подання статті, датою проведення конференції).

Не важко помітити, що наведені критерії-показники стосуються оцінювання методологічної, науково-теоретичної і практичної значущості педагогічного дослідження. Безперечно, якість педагогічного дослідження залежить і від дотримання автором певних норм і правил викладу наукового тексту. Відтак, текстуальна цінність дисертаційної роботи – це архітектоніка тексту, дотримання мовних норм, володіння автором науковим стилем мови, формально-логічний спосіб викладу матеріалу та ін. (Онуфрієнко, 2009). На рівень мовно-стилістичної культури автора і, відповідно, на текстуальну цінність роботи вказує спроможність дисертанта кваліфіковано використовувати функціонально-синтаксичні засоби вираження логічних зв'язків у науковому тексті (табл. 5.1).

Таблиця 5.1

**Основні функціонально-синтаксичні засоби
вираження логічних зв'язків у науковому тексті**

№ за/п	Логічні зв'язки	Функціонально-синтаксичні засоби
1	Послідовність розвитку думки	Спочатку, насамперед, потім, по-перше, по-друге, отже, зокрема, наприклад, власне, між іншим, прикметно, тобто, передусім зазначимо, у першу чергу з'ясуємо, наступним кроком у дослідженні, одночасно, поряд із цим, раніше, упродовж, нарешті
2	Зіставлення і протиставлення	Натомість, однак, тоді як, зрештою, разом з тим, проте, тимчасом, але, також як, одначе, аж ніяк, з іншого боку, однак, аж ніяк, попри, так само, як і, порівняно, між тим, як, навпаки, тим паче, інакше, саме так
3	Причинно-наслідкові відношення	Таким чином, відтак, і тому, завдяки цьому, відповідно до цього, внаслідок цього, крім того, до того ж, очевидно, якщо... то, відповідно до..., бо, то це свідчить про, вказує на, у зв'язку з цим, унаслідок цього
4	Перехід від однієї думки до іншої	Раніше ніж перейти до..., звернімося до..., розглянемо, зупинимось на..., розглянувши..., перейдемо до..., треба зупинитися на..., варто розглянути..., у зв'язку з вищевикладеним, як було з'ясовано, далі з'ясуємо

Продовження табл. 5.1

№ за/н	Логічні зв'язки	Функціонально-синтаксичні засоби
5	Оцінка інформації	природно, зрозуміло, безперечно, безсумнівно, очевидно, навряд чи, начебто, дійсно, у дійсності, насправді, правда; точніше; зрозуміло..., але...; безсумнівно, але...; швидше за все, на перший погляд, дослідження показало, досвід (розрахунки, аналіз результатів) підтвердив..., встановлено, підраховано, можна припустити, невідомо, загальновідомо; думається; думаємо, що...; здається, що...; на нашу думку, за нашим переконанням, уявляється вірогідним (правомірним), викликає сумнів..., точка зору автора, спадає на думку, й(і)мовірно;
6	Результат, висновок	Отже, зрештою, як бачимо, загалом, значить, як висновок, на закінчення зазначимо, нарешті, все сказане дає змогу зробити висновок, підсумовуючи, слід сказати, насамкінець, усе це свідчить про, звідси випливає, з цього ясно, що..., резюмуючи, коротше кажучи, усе це свідчить про те, що..., усе це свідчить про те, що..., виходить

Отже, перевірений практикою комплекс критеріїв та показників визначення методологічної, науково-теоретичної, практичної, текстуальної цінності педагогічного дослідження дозволяє не тільки рецензентам (опонентам), а й, власне, авторам на науковій основі, самостійно оцінити якість своєї наукової роботи, удосконалити методологічний інструментарій, скорегувати методику дослідження, правильно вибудувати архітектоніку його змісту та ін. Перспективи подальших наукових розвідок пов'язуємо з обґрунтуванням технологій більш поглибленого оцінювання якості науково-педагогічних досліджень.

Список посилань

- Гончаренко, С. У. (2008). *Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям*. Київ – Вінниця: ДОВ «Вінниця».
- Лузан, П. Г. (2022). Технологічні аспекти оцінювання якості дисертаційного дослідження в галузі педагогічних наук. *Інноваційна професійна освіта*, 5(6), 83–89. <https://doi.org/10.32835/2786-619X.2022.5.6.83-89>

- Сурмін, Ю. П. (2006). *Майстерня вченого: Підручник для науковця*. Київ: Навчально-методичний центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні».
- Гончаренко, С. У. (1998). Про критерії оцінювання педагогічних досліджень. *Педагогіка і психологія професійної освіти*, 5, 80–89. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/.pdf>
- Лодатко, Є. О. (2022). *Педагогічне моделювання: Монографія*. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан.
- Шейко, В. М., & Кушнарєнко, Н. М. (2006). *Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник (5-е вид.)*. Київ: Знання.
- Онуфрієнко, Г. С. (2009). *Науковий стиль української мови: Навчальний посібник з алгоритмічними приписами (2-ге вид., перероб. та доп.)*. Київ: Центр учбової літератури.

УДК 378.14:378.014.6

Катерина Бех,
кандидат історичних наук,
вчений секретар Інституту мистецтвознавства, фольклористики
та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України,
<https://orcid.org/0000-0002-6779-623X>,
e-mail: behkateryna@gmail.com

Мирослава Карацуба,
кандидат філологічних наук, доцент,
в.о.заступника директора Інституту мистецтвознавства,
фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України,
<https://orcid.org/0000-0003-4836-9264>,
e-mail: behkateryna@gmail.com

**УДОСКОНАЛЕННЯ ВНУТРІШНЬОЇ СИСТЕМИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В АСПРАНТУРІ
ІМФЕ ІМ. М.Т. РИЛЬСЬКОГО НАН УКРАЇНИ:
АКАДЕМІЧНИЙ РАКУРС**

Анотація. Нижче запропоновано відомості про реалізацію освітньо-наукових програм з галузі знань 03 – Гуманітарні науки – в

аспірантурі Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології М. Т. Рильського НАН України. Розглянуто шляхи і напрямки, скеровані на вдосконалення системи забезпечення якості вищої освіти й аспірантури в Інституті та в установах гуманітарної галузі загалом. У фокусі уваги перебувають окремі віхи освітнього процесу в згаданій науковій установі, скеровані на підготовку висококваліфікованих фахівців-гуманітаріїв. Згадується також співпраця Інституту з низкою вишів і культурно-освітніх центрів, обмін досвідом із викладачами й науковцями з установ-партнерів.

Ключові слова: гуманітарні науки, здобувачі вищої освіти, наукове середовище, освітні та наукові компоненти, моніторинг якості освіти, академічна доброчесність.

IMPROVING THE INTERNAL SYSTEM OF QUALITY ASSURANCE OF HIGHER EDUCATION IN THE POSTGRADUATE SCHOOL OF THE M.T. RYLSKY INSTITUTE OF PHYSICS AND TECHNOLOGY OF THE NAS OF UKRAINE: AN ACADEMIC PERSPECTIVE

Bekh Kateryna,
Candidate of historical sciences,
Scientific secretary, M. Rylsky Institute of Art Studies, Folklore and
Ethnology, National Academy of Sciences of Ukraine
Myroslava Karatsuba,
Candidate of philological sciences, Associate Professor,
Acting Deputy Director of the M. T. Rylsky Institute of Art History,
Folklore Studies and Ethnology of the NAS of Ukraine

Abstract. Below is information on the implementation of educational and scientific programs in the field of knowledge 03 - Humanities - in the postgraduate program of the M. T. Rylsky Institute of Art History, Folklore and Ethnology of the NAS of Ukraine. The ways and directions aimed at improving the quality assurance system of higher education and postgraduate study at the Institute and in institutions of the humanitarian field in general are considered. The focus of attention is on individual milestones of the educational process in the mentioned scientific institution, aimed at training highly qualified specialists in the humanities. The Institute's cooperation with a number of universities and cultural and educational centers, and the exchange of experience with teachers and scientists from partner institutions are also mentioned.

Key words: humanitarian sciences, higher education seekers, scientific environment, educational and scientific components, monitoring of the quality of education, academic integrity.

В Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології М. Т. Рильського НАН України реалізується кілька освітньо-наукових програм у межах галузі знань 03 – Гуманітарні науки. Проведення освітньої і наукової складової в аспірантурі інституту є ключовим елементом підготовки висококваліфікованих фахівців для подальшої роботи в науковій сфері.

Удосконалення внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти та аспірантури в академічних установах гуманітарної галузі є важливим завданням для підвищення конкурентоспроможності української науки і освіти. Ця система повинна враховувати специфіку гуманітарних наук, яка передбачає акцент на міждисциплінарності, критичному мисленні, академічній етиці та творчому підході. Адміністрація та колектив наукової установи враховують усі ключові напрями удосконалення системи забезпечення якості освітньо-наукової діяльності: нормативну та організаційну базу, моніторинг та оцінювання якості освітнього процесу, підвищення кваліфікації викладачів та наукових керівників, дотримання гарантій академічної доброчесності.

Відтак Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України діє відповідно до Конституції України, Закону України «Про вищу освіту», Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» та інших актів законодавства, Статуту Національної академії наук України (n.d), основних принципів організації та діяльності наукової установи Національної академії наук України (Національна академія наук України, n.d.) та Статуту Інституту (n.d).

Як зазначають дослідники та практики освітнього середовища, якість освіти обумовлюється сукупністю показників, що характеризують різні аспекти навчальної діяльності: зміст освіти, форми і методи навчання, матеріально-технічна база, кадровий склад, управління якістю освіти (Осередчук, 2021, с. 194). Зокрема, за якість освіти в науковій установі відповідає група забезпечення освітньо-наукових програм, Вчена рада Інституту, рада молодих учених, рада випускників, адміністрація установи. Із часу впровадження освітньо-наукових програм в Інституті постійно здійснюється моніторинг навчального процесу. На засіданнях структурних підрозділів та профільних наукових відділів здійснюється обговорення робочих програм окремих дисциплін; наукові керівники за сприяння завідувачів відділів ініціюють заходи для поліпшення ефективності роботи над дисертаційними дослідженнями.

Зокрема, систематично здійснюється опитування здобувачів щодо задоволення їхніх освітньо-наукових потреб в Інституті. Побажання аспірантів щодо освітньо-наукових програм оприлюднювалися на засіданнях атестаційних комісій, відділів, під час індивідуальних консультацій з науковими керівниками та науковою частиною. Увагу акцентовано було на необхідності процесу викладання із врахуванням індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів. Адміністрація Інституту займає демократичну позицію і завжди відкрито обговорює питання, які порушують здобувачі вищої освіти. Аспіранти можуть бути запрошеними на засідання Вченої ради установи. Крім цього, в Інституті забезпечено форми зворотного зв'язку для здобувачів вищої освіти («Адреса довіри»), яка є анонімною в разі виникнення особливих питань чи проблем.

Оновлення навчальних матеріалів (робочих програм та силабусів дисциплін) передбачено «Положенням про робочу програму навчальної дисципліни» (n.d.). Зокрема, у положенні передбачено «Порядок оформлення та затвердження навчальної програми», щорічне її оновлення (перегляд). Силабуси та робочі програми освітніх компонентів, підготовлені науковими відділами Інституту, пройшли обговорення на засіданнях відділів (про що є витяги з протоколів засідань), доопрацьовувалися колегіально, затверджувалися на Вченій раді установи. Зокрема, науково-педагогічний колектив розуміє та вчасно відповідає на виклики сьогодення та необхідність актуалізації гуманітарної проблематики відповідно до суспільно-політичних та національних реалій. З часу повномасштабного вторгнення росії на територію України виникла потреба в оновленні змісту навчальних дисциплін, відтак науково-педагогічні працівники здійснюють процес коригування знань відповідно до запитів сьогодення. Як зазначалося, освітньо-наукові програми перезатверджуються щорічно на засіданнях Вченої ради Інституту. Із урахуванням результатів опитування аспірантів, очних та дистанційних зустрічей, відгуків стейкхолдерів освітньо-наукових програм тощо, група забезпечення аналізує відгуки, інтереси та потреби здобувачів вищої освіти, академічної спільноти, роботодавців. Зокрема, при корегуванні освітньо-наукових програм на 2023–2024 навчальний рік відбулося додавання та заміна курсів у циклах професійної підготовки та циклу дисциплін за вільним вибором, що було мотивовано прагненням відповідати на виклики воєнного часу (потреби у фахівцях, які сприятимуть відновленню й збереженню культурної спадщини) та поглибити інтелектуальний потенціал за тематикою наукового дослідження (дисертації) кожного здобувача (цикл вибіркових дисциплін).

Науковий і науково-педагогічний колектив Інституту вбачає своїм основним завданням підготовку фахівців із глибокими знаннями в галузі гуманітаристики, які працюватимуть на користь розбудови держави, збереження та відтворення народознавчо-мистецького (етнографічні й славістичні фольклористичні студії, музично-пісенні, декоративно-прикладні, кіно- й театральні джерела) фонду (Стішова & Бех, 2022). Відтак під час реалізації освітньо-наукових програм викладачі навчальних дисциплін планують освітній процес у напрямку максимального наближення його перебігу до теми дисертаційного дослідження здобувача. Викладачі дисциплін, фахівці в царині гуманітарних наук ознайомлюють здобувачів на заняттях з власними науковими досягненнями, фундаментальними виданнями Інституту, індивідуальними та колективними працями, виконаними спільно науковцями установи та фахівцями закладів вищої освіти України. Інститут має низку угод про співпрацю із університетами та культурно-освітніми центрами, що уможлиблює в повному обсязі забезпечувати реалізацію поставлених цілей при підготовці докторів філософії із профільних спеціальностей через обмін досвіду із фахівцями установ-партнерів: залучення до фахових консультацій, участь у науково-культурних заходах, підготовка та публікація наукових праць. Зокрема, як представники установи-партнера ми зацікавлені не лише у такій всебічній співпраці із науковими та науково-педагогічними працівниками Інституту. Крім переймання досвіду у колег із університетського середовища, науково-педагогічні співробітники користуються можливостями на освітніх онлайн-платформах, де функціонують актуальні на сьогодні курси, які сприяють розширенню науково-освітнього світогляду.

Система забезпечення якості освіти в Інституті обов'язково включає гарантії академічної доброчесності. Зокрема, охоплює заходи, спрямовані на ознайомлення здобувачів освіти із вимогами українського законодавства та «Положенням про академічну доброчесність наукових співробітників та учасників освітнього процесу» (n.d). Наукові співробітники та здобувачі освіти ступеня доктора філософії та доктора наук Інституту підписують декларації про академічну доброчесність, що спонукає учасників науково-освітнього процесу дотримуватися принципів академічної доброчесності. Усі аспіранти в межах дисципліни «Науковий текст: стилістичні та змістові параметри» детально вивчають способи коректного оформлення покликань, цитування, верифікації даних, зосереджують увагу на недопустимості плагіату, рерайту в дисертаційних розвідках і публікаціях та ін. Співробітники Інституту, члени Ради молодих

учених залучені до популяризації академічної доброчесності не лише серед здобувачів, а й усього наукового колективу. Зокрема, молоді науковці проводять роз'яснювальні практичні семінари з академічної доброчесності та етикету науковця, його цифрової грамотності.

В академічному середовищі підтримується гармонійне поєднання освітньої і наукової складових, це дозволяє аспірантам глибоко освоїти теоретичні знання й набути практичні навички при проведенні наукових досліджень, що є вкрай важливим для розвитку як науки, так і суспільства загалом

Провадження освітнього процесу в установі здійснюється у форматі співпраці насамперед з науково-дослідними установами, закладами вищої освіти, видавництвами, культурно-просвітницькими центрами, музеями, а також з органами державної влади тощо – через організацію спільних конференцій, семінарів, круглих столів; виконання етнокультурних експертиз, обґрунтувань; реалізацію наукових проєктів тощо. Наукова діяльність відділів поєднується з науково-освітньою роботою, участю в рецензуванні підручників МОН, зокрема в рамках комісії з літератури та мови національних меншин та корінних народів, робочих групах по експертизі підручників та посібників з історії для загальної та середньої школи. Співробітники Інституту брали участь у роботі ДЕК в освітніх закладах, зокрема, близьких за профілем кафедрах Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, виступали з науковими і науково-популярними лекціями, насамперед для викладачів в галузі гуманітарних дисциплін. Фахівців нашої установи неодноразово запрошували до робочих засідань Комісії з контролю за виконанням наукових досліджень науковими установами та проблемними науково-дослідними лабораторіями вищих навчальних закладів, що належать до сфери управління Міністерства інформаційної політики та культури України.

Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України демонструє комплексний і стратегічний підхід до підготовки висококваліфікованих фахівців у галузі гуманітарних наук. Реалізація освітньо-наукових програм поєднує освітню, наукову, організаційну і етичну складові, що сприяє підвищенню якості підготовки аспірантів і розвитку науки в цілому. Ключовими елементами успішної діяльності є: акцент на міждисциплінарності, академічній доброчесності, критичному мисленні та творчому підході; регулярне оновлення освітніх програм із врахуванням суспільно-політичних викликів і потреб аспірантів; ознайомлення здобувачів із законодавством, роз'яснення вимог щодо цитування, боротьба з плагіатом, підписання декларацій про

академічну доброчесність; обмін досвідом, участь у наукових і культурних проєктах, інтеграція в міжнародне наукове середовище; адаптація програм до викликів воєнного часу та актуальних суспільних реалій.

Інститут підтверджує свою роль як провідного центру гуманітарної науки в Україні, орієнтованого на розвиток людського капіталу, збереження культурної спадщини та забезпечення наукового потенціалу країни.

Список посилань

- Національна академія наук України. (n.d.). *Офіційний вебсайт*.
<https://old.nas.gov.ua/UA//pages/default.aspx>
- Осередчук, О. (2021). Методологія вивчення моніторингу якості освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 6, 192–200.
- Положення про академічну доброчесність наукових співробітників та учасників освітнього процесу. (n.d.).
https://www.etnolog.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=2230&Itemid=485
- Положення про робочу програму навчальної дисципліни. (n.d.).
https://www.etnolog.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=2230&Itemid=485
- Про затвердження Основних принципів організації та діяльності наукової установи Національної академії наук України. (2016).
<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0180550-16#Text>
- Статут Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України. (n.d.).
<https://www.etnolog.org.ua/pdf/doc/statut.pdf>
- Статут Національної академії наук України (у редакції 2021 року). (2021).
<https://old.nas.gov.ua/UA//Messages/Pages/View.aspx?MessageID=8131>
- Стішова, Н. С., & Бех, К. М. (2022). Досвід реалізації освітньо-наукових програм на третьому рівні вищої освіти в академічному середовищі: етнологічний та культурологічний аспекти. *У Інноваційна професійна освіта*, 5(6), 144. ІПО НАПН України; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т. Рильського НАН України.

УДК 378.1:37.091.12

Олександр Ямковий,
кандидат педагогічних наук,
молодший науковий співробітник лабораторії науково-
методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах
Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orsid.org/0000-0001-6919-3515>,
e-mail: yamkovyoysasha@ukr.net

ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ОСОБИСТІСНО- ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ВИКЛАДАЧІВ КОЛЕДЖІВ

Анотація. Охарактеризовано технології аналізу та оцінювання результатів особистісно-професійного розвитку викладачів коледжів.

Ключові слова: фахова передвища освіта, портфоліо, творче досьє, творчий звіт, кейс-метод.

ASSESSMENT OF RESULTS OF PERSONAL AND PROFESSIONAL GROWTH OF COLLEGE TEACHERS

Oleksandr Yamkovyi,
candidate of Pedagogical Sciences,
junior researcher of laboratory of scientific and methodological
support of specialist training in colleges and technical schools of the
Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The technology of analysis and evaluation of the results of personal and professional development of college teachers is characterized.

Keywords: vocational pre-higher education, portfolio, creative dossier, creative report, case method.

У пошуках професійного визнання, популярності, бажання підвищити свій професійний рівень викладачі намагаються оцінити свої професійні здібності та знайти шляхи їх удосконалення. Оцінювання результативної діяльності педагогічних працівників за своєю сутністю є визначення їхнього рівня компетентності за основними її показниками, а тому цей процес доцільно розглядати із позиції системного підходу. Оцінювання рівня професійної компетентності педагога – це процес системного і систематичного збирання та інтерпретації даних, що веде до з'ясування цінності одержаних результатів, а тому повинен здійснюватися за такими

критеріями як: доцільність оцінювання, його якість, всебічність, достовірність, об'єктивність, прогностичність, ефективність. (Кремень & Ковбасюк, 2014).

Серед інноваційних технологій аналізу та оцінювання результатів особистісно-професійного розвитку викладачів у закладах фахової передвищої освіти поширена технологія «портфоліо», яка представляє індивідуальний портфель освітніх досягнень педагога, індивідуальну накопичувальну оцінку в професійній діяльності. Дана технологія є однією з найактуальніших методів самопрезентації, за допомогою якого можна кваліфіковано проаналізувати та представити професійні досягнення, забезпечити моніторинг професійного зростання педагогічного працівника.

Однозначного тлумачення терміна не існує. Кожен із дослідників і практиків пропонує своє визначення. В науково-педагогічній літературі (Шевчук, 2023; Кендюхова, 2016; Скальська та ін., 2009) портфоліо розглядається як:

- візитка педагога, що містить певні анкетні дані, інформацію про підвищення кваліфікації, досягнення, педагогічні технології і методи, що їх використовує педагог, творчі роботи й методичні матеріали, відгуки про його роботу і публікації;

- індивідуальна папка, у якій зафіксовані особисті професійні досягнення педагога в освітній діяльності, результати навчання, виховання і розвитку здобувачів освіти, внесок педагога в розвиток системи освіти;

- це набір матеріалів, які представляють систему діяльності й досягнення педагога (колективу педагогів) у вирішенні актуальних завдань навчання, виховання і розвитку учнів;

- спосіб фіксування й накопичення матеріалів, що демонструють рівень професіоналізму педагога, його вміння вирішувати завдання своєї професійної діяльності, показує рівень підготовленості педагога і рівень його активності в навчальних та позанавчальних видах діяльності;

- метод професійного розвитку, який призначений для того, щоб систематизувати досвід, нагромаджений спеціалістом, його знання, чіткіше визначити напрям його розвитку, а також об'єктивніше оцінити професійний рівень педагога.

У вітчизняній та світовій практиці портфоліо розглядається не тільки як засіб педагогічної діяльності, а і як метод оцінювання професіоналізму педагогічного працівника. Портфоліо дозволяє викладачу продемонструвати тактику та стратегію професійної майстерності, показати вміння вирішувати поставлені завдання та

досягати позитивних результатів. За допомогою правильно складеного портфолію можна проаналізувати та оцінити те, як саме викладач оцінює свої досягнення та реалізацію проєктів особистісно-професійного розвитку. Портфолію орієнтує педагога на процес самооцінювання як однієї з найбільш наближених форм до реального аналізу результатів власної педагогічно-професійної діяльності.

Шевчук (2023, с. 61) виокремлює такі основні завдання портфолію педагога:

- виявлення рівня професійної компетентності педагогічного працівника;
- об'єктивна оцінка діяльності педагога учасниками освітнього процесу, зокрема керівництвом закладу освіти, педагогічним колективом, здобувачами освіти, стейкхолдерами;
- узагальнення і систематизація перспективного педагогічного досвіду;
- рефлексія педагогом власної освітньої діяльності;
- визначення напрямів і шляхів професійного зростання й розвитку педагогічного працівника;
- формування позитивного іміджу педагога і закладу освіти.

Відзначимо, що концепція технології «портфолію» ґрунтується на трьох наукових підходах (Васильченко, 2009):

- компетентнісному, що передбачає оцінювання діяльності педагога за результатами реалізації основних професійних функцій та компетенцій;
- діяльнісному, який визначає оцінку результатів і професійної компетентності педагогів за виконання основних видів діяльності: навчальної, виховної, конструктивної, оціночної, здоров'язберігаючої, методичної, інноваційної, комунікативної;
- системному, що забезпечує оцінку рівня професійних досягнень педагога за сукупністю експертних процедур: структурний аналіз, який сприяє виявленню системоутворюючих зв'язків, визначенню внутрішньої організації портфолію; функціональний аналіз, який дозволяє розкрити функції портфолію в цілому та окремих його компонентів.

На сьогодні перелік нових форм портфолію складається з таких: електронне портфолію, веб-портфолію, паспорт компетенцій і кваліфікації, європейський мовний портфолію (єдиний європейський зразок, прийнятий Радою Європи) тощо.

Отже, портфолію забезпечує накопичення інформації, необхідної для: підвищення або підтвердження кваліфікаційної категорії (педагогічного звання) педагогічного працівника; об'єктивного

рейтингового оцінювання професійно-педагогічної діяльності; представлення до заохочення за підсумками навчального року чи періоду роботи.

Альтернативним змістом портфоліо педагога можна вважати творче досє, що вміщує різноманітні творчі, проєктні, дослідницькі роботи автора, опис його авторських методик, доробок, програм; основні напрями творчої активності (участь у наукових конференціях, конкурсах, педагогічних читаннях, проходження курсів підвищення кваліфікації тощо).

Формою представлення досвіду, що відображає цілісну систему роботи педагога, вирішенням ним педагогічних та психологічних проблем також є і творчий звіт. Творчий звіт також дає можливість продемонструвати власні результати методичної діяльності з обраної проблеми або теми, професійну компетентність та провести самоаналіз педагогічної діяльності. Творчий звіт викладача – це форма методичної роботи спрямованої на пошук, підтримку і пропаганду прогресивного педагогічного досвіду педагога, а також діяльності всього педагогічного колективу з питань нових технологій, організації освітньої та методичної роботи в закладах освіти.

Творчий звіт дозволяє педагогові комплексно подати результати своєї діяльності, умови досягнення результатів та спроектований за цими результатами перспективний план майбутньої діяльності на наступний період. Зміст творчого звіту має точно передавати специфіку досвіду педагога, але не бути зібранням всього матеріалу, що використовується у професійному досвіді.

Основою творчого звіту може бути: оригінальна методична розробка (заняття, розділу, курсу) з демонстраціями, обґрунтуваннями та поясненнями; аналіз різних форм та методів навчання, що застосовуються у педагогічній діяльності; аналіз своєї діяльності з самоосвіти; аналіз своєї діяльності у роботі (чи керівництві) творчої групи, семінару, методичного об'єднання. Творчий звіт включає такі розділи:

- інформаційну довідку, що містить відомості про те, за якими програмами та підручниками працює педагог, з якими групами.
- обґрунтування значущості методичної теми з точки зору сучасної освіти та актуальності її розробки для власної педагогічної діяльності.
- теоретичне висвітлення теми (проблеми) з позицій сучасної педагогіки, психології та методики викладання дисципліни.
- опис досвіду роботи по темі.

– блок розробок занять, що дозволяє скласти уявлення про систему роботи в контексті названої методичної теми (не менше 5).

– діагностичний матеріал, що відображає результативність роботи.

– основні висновки та перспективи подальшої педагогічної діяльності.

– додатки: дидактичний матеріал, творчі роботи здобувачів освіти, матеріали позааудиторної діяльності та ін.

Таким чином, творчий звіт викладача показує його рівень педагогічної майстерності, виявляє проблеми, над якими ще належить працювати. Можливе проведення повного творчого звіту викладача (за основними напрямками його діяльності) або тематичного, який передбачає поглиблений розгляд якого – небудь аспекту діяльності педагога.

Одним із найбільш дієвих способів отримати інформацію про фахівця вважається кейс-метод. Кейс-метод – це метод, спрямований на оцінку професійних компетентностей, умінь та навичок інтелектуальної діяльності, здібності до навчання, уміння переробляти різну інформацію у найкоротші терміни. Кейс-вимірювачі засновані на використанні проблемних завдань, у яких учасникам оціночної процедури пропонується проаналізувати реальну професійно-орієнтовану ситуацію, що містить у собі необхідну, але неповну інформацію на вирішення заданої проблеми.

Перевагою кейс-вимірювачів є те, що їх використання дає можливість отримати досить повне уявлення про професійні якості педагога, про сформованість у нього тих чи інших компетентностей. Технологія використання кейс-методу полягає у розробці моделі конкретної ситуації, що може статися у реальній професійній діяльності. Кейс складається з кількох частин: основної частини, де викладається проблемна ситуація; додаткової, до якої може бути включена додаткова інформація – контекст ситуації; частини вирішення завдань, у якій даються питання та завдання на вирішення ситуації, їх може бути декілька і вони можуть бути відкритого та закритого типу. Час розв'язання кейсу не повинен перевищувати 20-30 хвилин. В рамках процедури оцінювання один кейс містить завдання для вимірювання не менше трьох і не більше п'яти компетенцій. Для охоплення більшої кількості компетенцій у процедурі оцінювання педагогу пропонується виконати три кейса.

Відзначимо, що вирішення кейсу мають оцінювати кваліфіковані у педагогічній галузі фахівці. Бажано, щоб їх було щонайменше три. Розробникам кейсу спільно з експертами необхідно сформулювати

критерії оцінки якості вирішення кейсу, при цьому визначивши, які відомості в ньому обов'язково повинні бути присутні, які фактори мають бути враховані, які рішення вважати типовими, які відповіді мають відповідати тому чи іншому рівню тощо. Тому, процедура експертної оцінки включає кілька етапів: визначення критеріїв оцінювання кейсу та їх значущості; вибір експертів; отримання незалежних оцінок від кожного експерта; обчислення середнього показника. Оцінюючи вирішення кейсу за кожним критерієм виставляється окремий бал. Це дозволяє співставити переваги та недоліки найуспішніших педагогів.

Отже, об'єктивний аналіз власної педагогічної діяльності дає можливість викладачу виявити найбільш істотні складові освітньої роботи, визначити можливості розвитку сильних сторін та причини існування слабких. Педагогічний аналіз технологій портфоліо, творчих звітів, досьє, кейс-методу включає такі функції контролю освітньої діяльності педагога: самоосвітня (розкриває спектр аналізу педагогічних компетентностей, забезпечує безперервність процесу зростання); діагностична (демонструє динаміку професійної майстерності учасників освітнього процесу за певний проміжок часу); цілепокладальна (мотивує до якісної ефективної роботи). Формуючи портфоліо чи творчий звіт, викладач не тільки аналізує результати роботи, а й робить висновки, по статистично представлених даних, над чим потрібно більше попрацювати, що варто зробити для отримання кращих результатів.

Список посилань

1. Васильченко Л. В. (2009). Технологія портфоліо в освіті. Організація науково-методичної роботи в школі: педагогічне проектування; робота шкільних методичних об'єднань; освітній моніторинг. Харків: Основа.
2. Кендюхова, А. А., (2016). Професійне портфоліо: територія успіху сучасного педагога: навчально-методичний посібник. КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського».
3. Кремень, В. Г., & Ковбасюк, Ю. В. (Ред.) (2014) Освіта дорослих: енциклопедичний словник. Основа.
4. Скальська Л., Нижник О., Дутчак А., & Клімковська С. (2009). Методичний вісник: Портфоліо як засіб підвищення якості освіти. (випуск 2). Івано-Франківськ: ОІППО, 2009.

5. Шевчук, С. С., (2023). Система педагогічного контролю та оцінювання як фактор забезпечення якості професійної освіти : навч.-метод. посіб. БІНПО ДЗВО «УМО» НАПНУ.

УДК 377.1:371.3

Вікторія Кручек,

доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач лабораторії дистанційного професійного навчання
Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0002-8252-6844>,
e-mail: kruchekvictoria@gmail.com

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. На основі теоретичного аналізу та освітньої практики закладів професійної освіти обґрунтовано та згруповано актуальні проблеми організації змішаного навчання у підготовці майбутніх кваліфікованих робітників. Запропоновано основні шляхи їх розв'язання.

Ключові слова: професійна (професійно-технічна) освіта, професійна підготовка, змішане навчання, комбіноване навчання, дистанційна освіта.

ACTUAL PROBLEMS OF ORGANIZING PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SKILLED WORKERS IN A BLENDED LEARNING ENVIRONMENT

Victoria Kruchek,
Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Head of the Laboratory of Distance Vocational Training
of the Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. On the basis of theoretical analysis and educational practice of vocational education institutions, the article substantiates and groups the actual problems of organizing blended learning in the training of future skilled workers. The main ways of their solution are proposed.

Keywords: professional (vocational) education, professional training, blended learning, combined learning, distance education.

Змішане навчання, яке поєднує традиційні методи викладання з онлайн-компонентами, стало необхідною відповіддю на виклики сучасної освіти, воно є не просто трендом, а необхідністю для сучасної професійної освіти. Зокрема, у підготовці кваліфікованих робітників цей підхід дозволяє адаптувати процес навчання до нових умов ринку праці та технологічного розвитку, забезпечити доступ до навчального процесу. Однак, впровадження змішаного навчання супроводжується низкою проблем, які впливають на ефективність підготовки фахівців (Барна, 2024; Гордійчук, 2021; Кухаренко, 2019). Серед них варто виокремити декілька аспектів, що потребують особливої уваги для забезпечення високої якості освіти: педагогічні, організаційні, соціально-психологічні та технічні.

До групи педагогічних проблем належать наступні:

Адаптація освітнього процесу до нових умов змішаного навчання. Професійна освіта вимагає гнучкості та відповідності сучасним умовам ринку праці, тому актуальним викликом є інтеграція змішаного навчання в освітні програми. Структура навчальних планів та програма занять повинні забезпечувати взаємодію між теоретичною підготовкою онлайн і практичною роботою в аудиторіях чи на виробництві. Проте, часто існуючі програми не пристосовані до таких змін, що створює необхідність оновлення змісту та форм організації освітнього процесу. Підхід має бути зосереджений на розвитку конкретних навичок і компетенцій, які можна здобувати частково дистанційно, але не на шкоду якості (Цицюра, 2015; Пасічник та ін., 2021).

Підготовка педагогічних кадрів до використання новітніх технологій. Йдеться про недостатній рівень цифрової компетентності для інтеграції цифрових технологій у навчальний процес. Невдала організація інтерактивних дистанційних занять може знижувати мотивацію та успішність студентів. Важливим кроком є запровадження системного підвищення кваліфікації викладачів щодо використання нових освітніх платформ, програмних засобів для організації дистанційних занять і ефективного керування змішаним навчанням (Кухаренко та ін., 2023).

Впровадження нових форм, методик навчання та оцінювання результатів. Змішане навчання вимагає перегляду традиційних педагогічних методик. Використання комбінованого підходу – часткове онлайн-навчання та часткова фізична присутність – дозволяє

оновити методи взаємодії викладача зі здобувачами освіти. Проте, однією з проблем є відсутність навичок розробки навчальних планів, які гармонійно поєднують цифровий та очний компоненти. Недостатня увага до інтерактивності та активного навчання під час онлайн-занять може призводити до зниження залученості здобувачів освіти. Існує потреба у впровадженні таких форм як перевернуті класи, навчання через проектні завдання, кейс-стаді та проблемне навчання, які б ефективно працювали у змішаному середовищі.

Інтеграція реальних виробничих завдань в освітній процес. Підготовка кваліфікованих робітників передбачає тісний зв'язок з практичними завданнями та виробничими реаліями. Проте, через обмеження фізичного доступу до підприємств та виробничих баз, цей аспект часто втрачає свою актуальність. Одним із рішень може бути активна співпраця закладів освіти із підприємствами для створення спільних навчальних проектів, де здобувачі освіти отримують реальні виробничі завдання, які можна виконувати як дистанційно, так і на місці. Інші варіанти – це використання віртуальних симуляцій і тренажерів, що дозволяють учням виконувати практичні завдання у безпечному та контрольованому середовищі (Ткачук, 2023).

Організаційні проблеми:

Стандартизація змішаного навчання. У впровадженні змішаного навчання важливим викликом є відсутність єдиних стандартів, які б регулювали підходи до організації навчання. Різні заклади можуть по-різному впроваджувати його, що призводить до нерівномірності у підготовці учнів. Важливо розробляти загальнодержавні стандарти для професійної підготовки, які б враховували як традиційні, так і дистанційні форми навчання, а також забезпечували рівні можливості для всіх здобувачів освіти, незалежно від регіону чи матеріальних можливостей.

Індивідуалізація освітнього процесу. Однією з переваг змішаного навчання є можливість гнучкої адаптації навчального процесу до потреб окремих здобувачів (Шевчук, 2022). Однак на практиці реалізація індивідуального підходу часто стикається з труднощами. В умовах недостатнього технічного забезпечення та великої кількості здобувачів освіти викладачі не завжди мають можливість надати персоналізовані завдання. Впровадження автоматизованих систем навчання, які допомагають відстежувати прогрес кожного здобувача освіти та добирати відповідні навчальні матеріали, може стати рішенням цієї проблеми, але це вимагає значних інвестицій в технології.

Якість зворотного зв'язку та оцінювання знань. У традиційній системі навчання зворотний зв'язок між педагогом та здобувачем освіти зазвичай відбувається в процесі очного спілкування. У змішаному навчанні, особливо під час дистанційних компонентів, цей процес може бути ускладнений. Викладачі не завжди мають достатньо часу або інструментів для забезпечення своєчасного та якісного зворотного зв'язку для всіх здобувачів освіти. Це може негативно впливати на рівень засвоєння матеріалу та загальний рівень підготовки майбутніх фахівців. Потрібні сучасні системи оцінювання, що забезпечують автоматизовані перевірки та надання індивідуальних рекомендацій. Адаптивні системи навчання можуть бути вирішенням, оскільки вони дозволяють створювати індивідуальні траєкторії навчання та автоматично відстежувати прогрес кожного здобувача освіти.

До соціально-психологічних проблем слід віднести такі:

Цифрова нерівність. Цифрова нерівність залишається однією з ключових проблем в організації змішаного навчання. Учні з віддалених районів або із соціально незахищених категорій не завжди мають доступ до необхідних ресурсів, таких як швидкісний інтернет, сучасні комп'ютери або пристрої, що необхідні для повноцінного змішаного навчання. Це створює додатковий бар'єр для якісної професійної підготовки. Важливо розробити програми підтримки та забезпечити здобувачів освіти необхідною технікою для навчання, а також надати доступ до освітніх платформ та цифрових ресурсів через місцеві мережі або громадські центри навчання.

Зниження мотивації та контроль за самотійною роботою здобувачів освіти. Мотивація здобувачів освіти у змішаному форматі є ще одним серйозним викликом. В умовах дистанційного навчання часто спостерігається зниження активності здобувачів освіти, особливо під час самотійної роботи. Обмеженість прямого контакту з викладачем, а також відсутність постійного контролю можуть призводити до недотримання термінів та зниження якості виконаних завдань. У зв'язку з цим важливо розробляти системи моніторингу та оцінювання, що базуються на новітніх технологіях, які дозволять ефективно контролювати навчальні досягнення здобувачів освіти в режимі онлайн. Крім того, для підтримки мотивації необхідно впроваджувати індивідуалізовані підходи до навчання.

Проблеми комунікації між учасниками освітнього процесу. Ефективна комунікація є критичним фактором для успішної організації змішаного навчання. Брак регулярної взаємодії може призвести до ізоляції здобувачів освіти, що негативно впливає на їхню залученість

та мотивацію. Для подолання цієї проблеми необхідно впроваджувати активні комунікаційні платформи (відео-конференції, чати, форуми), що дозволять підтримувати постійний контакт між усіма учасниками процесу. Особливо важливими є інструменти для організації групової роботи, оскільки вони допомагають здобувачам освіти підтримувати зв'язки один з одним, що є критичним для розвитку командних навичок (Березенська & Зуєва, 2020).

Психологічна підтримка учасників освітнього процесу. Перехід на змішану форму навчання може створювати психологічний стрес у здобувачів освіти. Для багатьох з них нові форми організації навчання стають причиною підвищеної тривожності через невизначеність і необхідність самостійної організації часу. Викладачі також стикаються з емоційним вигоранням через необхідність адаптації до нових методів та технологій. Важливо організувати психологічну підтримку як для здобувачів освіти, так і для педагогічних працівників, створювати умови для розвитку стресостійкості, а також впроваджувати стратегії навчання, що сприяють зниженню стресу і забезпечують достатню комфортність навчального процесу.

Етичні та правові аспекти онлайн-навчання. У змішаному навчанні виникають нові етичні та правові виклики, пов'язані з онлайн-заняттями. Однією з таких проблем є питання авторських прав на навчальні матеріали, особливо якщо вони створюються викладачами для дистанційного використання. Крім того, важливими є питання захисту персональних даних здобувачів освіти та забезпечення академічної доброчесності під час дистанційного оцінювання (запобігання шахрайству та плагіату). Необхідно вдосконалювати законодавчі та етичні рамки, які регулюватимуть використання цифрових інструментів у змішаній освіті.

Технічні аспекти також представлені низкою проблем:

Технічне забезпечення як ключовий фактор ефективності. Ефективне змішане навчання неможливе без достатнього технічного забезпечення. Однією з найбільших проблем є різниця в доступі до цифрових технологій як у здобувачів освіти, так і у викладачів. В умовах професійної підготовки, де важливу роль відіграє використання спеціалізованого програмного забезпечення та обладнання (наприклад, систем автоматизованого проектування у машинобудуванні або медичних симуляторів), проблема доступу до таких ресурсів є критичною. Наявність стабільного інтернет-з'єднання, комп'ютерної техніки та відповідного програмного забезпечення стає вирішальним фактором успіху змішаного навчання.

Організація практичної підготовки в умовах обмеженого доступу до навчальних майстерень та виробничих баз. Професійна підготовка майбутніх кваліфікованих робітників передбачає значний компонент практичних занять, які традиційно проводяться в навчальних майстернях або на підприємствах. В умовах змішаного навчання виникає складність у забезпеченні повноцінного доступу до таких баз через обмеження у фізичній присутності здобувачів освіти. Це призводить до проблем у засвоєнні необхідних практичних навичок. Для часткового вирішення цієї проблеми можна використовувати віртуальні лабораторії та симуляційні технології, однак вони не завжди повністю замінюють реальну практику. Крім того, не всі заклади освіти мають ресурси для впровадження таких рішень.

Організація професійної підготовки кваліфікованих робітників в умовах змішаного навчання потребує комплексного підходу до вирішення наведених проблем. Від забезпечення технічної інфраструктури та підвищення кваліфікації викладачів до розробки нових педагогічних методик і створення правових механізмів – всі ці аспекти повинні бути враховані для успішної реалізації змішаного навчання.

Щодо шляхів розв'язання зазначених вище проблем, то педагогічна наука пропонує декілька напрямів. Зокрема, це: педагогічні рішення: підвищення кваліфікації викладачів, розробка нових навчальних програм, використання інтерактивних методик; організаційні рішення: створення центрів підтримки змішаного навчання, розробка стандартів, співпраця з підприємствами; соціальні рішення: програми підтримки здобувачів освіти, забезпечення рівного доступу до освіти; технічні рішення: інвестиції в обладнання, розробка цифрових ресурсів, використання хмарних технологій.

Тільки через інновації, підтримку на державному рівні та активну співпрацю з підприємствами можна забезпечити високий рівень підготовки фахівців, здатних відповідати вимогам сучасного ринку праці в умовах змішаного навчання.

Список посилань

Барна, О. В., Березенська, С. С., & Гордійчук, Г. А. (2024). Використання змішаного навчання в системі професійної освіти: принципи, моделі, виклики. Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського, 3(146), 10–15.

- Березенська, С., та Зуєва, А. (2020). Моделі змішаного навчання у професійній освіті: український контекст. Освітологічний дискурс, 3(31), 78–90.
- Гордійчук, Г., та Гуревич, Р. (2021). Дидактичні аспекти змішаного навчання у підготовці кваліфікованих фахівців. Освітні інновації, 2(58), 56–63.
- Кухаренко, В. (2019). Досвід впровадження змішаного навчання у професійно-технічних закладах. Сучасна освіта в Україні: виклики та можливості, 1(5), 23–34.
- Кухаренко, В. М., Бугайчук, К. О., & Коротун, О. В. (2023). Виклики інформатизації освіти: роль змішаного навчання у професійній підготовці. Науковий часопис, 12(98), 45-53.
- Пасічник, О., Єльфимова, Ю., Чушак, Х., Шинаровська, О., & Донець, А. (2021). Змішане навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти: навчально-методичний посібник. Київ.
- Ткачук, Г. (2023). Особливості впровадження змішаного навчання у професійній освіті. Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського, (3), 12–20.
- Цицюра, К. (2015). Змішане навчання: основні інгредієнти компетентнісного підходу для ефективної освіти нового покоління.
- Шевчук, С. С. (2022). Сучасні освітні технології у професійній підготовці кваліфікованих робітників [Навчально-методичний посібник]. Біла Церква: БІНПО.

УДК 377.1:004.738.5:621

Олександр Гуменний,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
лабораторії електронних навчальних ресурсів
Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0001-6596-3551>,
e-mail: gumenny7@gmail.com

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ
ЦИФРОВОЇ ПЛАТФОРМИ TEAMS ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОГО
НАВЧАННЯ КВАЛІФІКОВАНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ГАЛУЗІ
МАШИНОБУДУВАННЯ**

Анотація. Актуальність цієї статті полягає в необхідності розробки ефективних методичних рекомендацій щодо використання цифрової платформи Microsoft Teams для професійного навчання кваліфікованих працівників у галузі машинобудування. Інтеграція цієї платформи в професійну освіту є вкрай важливою, особливо в контексті швидкого технологічного прогресу та необхідності підвищення цифрової грамотності серед працівників цього сектора.

Ключові слова: Microsoft Teams, професійна освіта, цифрові платформи, машинобудування, оцінювання працівників, професійне навчання, управління завданнями, інструменти співпраці, цифрова грамотність, інновації в освіті.

METHODOLOGICAL RECOMMENDATIONS ON THE USE OF THE TEAMS DIGITAL PLATFORM FOR PROFESSIONAL TRAINING OF QUALIFIED WORKERS IN THE MACHINE-BUILDING INDUSTRY

Oleksandr Humennyi,
Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher at the
Laboratory of Electronic Learning Resources
of the Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The relevance of this article lies in the necessity to develop effective methodological recommendations for the use of the Microsoft Teams digital platform for the professional training of qualified workers in the machine-building industry. The integration of this platform into vocational education is extremely important, particularly in the context of rapid technological advancement and the need to enhance digital literacy among workers in this sector.

Keywords: Microsoft Teams, vocational education, digital platforms, machine-building, employee evaluation, professional training, task management, collaboration tools, digital literacy, educational innovations.

Вступ. У контексті повномасштабного вторгнення Росії в Україну, яке спричинило значні зміни у всіх сферах суспільного життя, включно з освітньою та виробничою, питання професійного навчання набуло ще більшої актуальності. Машинобудівна галузь, як одна з критичних для національної економіки та оборонного комплексу, потребує не лише висококваліфікованих працівників, але й адаптації до нових умов, зокрема через використання сучасних цифрових технологій. В умовах воєнного стану особливо важливим є підтримка

безперервності освітнього процесу, що можливо завдяки впровадженню дистанційних форм навчання, які забезпечують безпеку здобувачів освіти та викладачів.

Ураховуючи необхідність безперервності освітнього процесу в умовах воєнного стану, впровадження дистанційних форм навчання стає ключовим рішенням, яке сприяє збереженню безпеки здобувачів освіти та викладачів. Одним з найбільш ефективних інструментів для організації такого навчання є Microsoft Teams, цифрова платформа, яка не тільки дає змогу забезпечити дистанційне навчання, але й створити умови для професійної співпраці та розвитку кваліфікованих працівників у галузі машинобудування, особливо у складних умовах сьогодення.

Microsoft Teams як цифрова платформа для організації дистанційного навчання та співпраці має вирішальне значення для забезпечення професійного навчання кваліфікованих працівників у галузі машинобудування в таких складних умовах. Використання цієї платформи дозволяє не тільки проводити освітні заходи на відстані, але й здійснювати ефективне управління завданнями, моніторинг прогресу та оцінювання працівників, забезпечуючи їхню адаптацію до нових викликів.

Джерела. Базові положення щодо використання цифрових платформ у професійній освіті, особливо в галузі машинобудування, регламентуються як міжнародними, так і національними законодавчими актами та науковими дослідженнями. Основними правовими документами, які забезпечують нормативно-правову базу для цифровізації освітнього процесу в Україні, є Конституція України (1996), яка гарантує право на освіту, та Закон України «Про освіту» (2017), який визначає основи впровадження інноваційних технологій у навчання. Важливим джерелом також є Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (1998), який регулює питання створення освітніх стандартів на основі компетентнісного підходу.

На міжнародному рівні значний вклад у розвиток цифрових платформ для професійної освіти зроблено науковцями з різних країн. Зокрема дослідження Kaszmarek (2018) розкриває вплив цифрових платформ на оцінювання працівників у польських освітніх установах. У Німеччині Weber (2020) висвітлює особливості компетентнісного підходу до оцінювання персоналу через використання цифрових платформ. Virtanen (2020) вивчає вплив добробуту працівників на їхню професійну ефективність у Фінляндії, що підкреслює важливість

використання цифрових інструментів для оцінювання та розвитку персоналу.

В Україні впровадження цифрових платформ у професійній освіті детально розкрито у працях Гуменюк (2021) та Карабан (2020). Гуменюк акцентує увагу на тому, що цифрові технології дають змогу підвищити рівень професійної підготовки і спрощують процес оцінювання здобувачів освіти. Карабан розглядає використання цифрових платформ як інструмент автоматизації оцінювальних процесів, що підвищує їх прозорість та ефективність. Дослідження Михайлова і Крамаренка (2022) підкреслює роль цифрових інструментів у розвитку як професійних, так і особистісних компетенцій здобувачів освіти.

Згідно з дослідженнями міжнародних експертів (Roehrich, Lewis & George, 2014), цифрові платформи, такі як Microsoft Teams, сприяють підвищенню ефективності навчання та полегшують моніторинг й управління освітніми проєктами.

Мета полягає в обґрунтуванні методичної бази для ефективного застосування Microsoft Teams в умовах воєнного стану, зосереджуючись на підвищенні якості освіти для кваліфікованих працівників, через покращення комунікації, співпраці та моніторингу освітніх заходів.

Результати та обговорення

Дослідження впровадження цифрових платформ для підвищення ефективності оцінювання професійної діяльності є актуальним як для європейських країн, так і для України. В Європі важливі зміни в підходах до професійного навчання та оцінювання персоналу відбулися завдяки інтенсивному впровадженню цифрових технологій. Учені з Польщі, Німеччини, Фінляндії та Великої Британії акцентують увагу на інноваційних підходах до оцінювання, які сприяють підвищенню ефективності освітнього процесу та професійного розвитку працівників.

У Польщі, згідно з дослідженням Kaczmarek (2018), цифрові інструменти активно впроваджуються в освітні установи для оцінювання педагогічного складу. Використання платформ, таких як Moodle та Microsoft Teams, забезпечує прозоре оцінювання та сприяє інтерактивній взаємодії між викладачами та здобувачами освіти.

Застосування цих платформ робить процес оцінювання більш автоматизованим, що допомагає уникнути суб'єктивності та помилок. Викладачі можуть створювати стандартизовані тести та завдання, результати яких автоматично обробляються системою. Це спрощує доступ до даних про успішність здобувачів освіти і дає можливість

проводити порівняльний аналіз результатів за різними періодами або групами. Крім того, Microsoft Teams забезпечує комунікацію в режимі реального часу, що дасть змогу викладачам надавати зворотний зв'язок та коригувати навчальний процес відповідно до індивідуальних потреб здобувачів.

Використання цифрових платформ сприяє також розвитку спільної роботи, це допомагає викладачам та здобувачам освіти разом працювати над проєктами та обговорювати складні питання, сприяє глибшому засвоєнню матеріалу та підвищенню ефективності навчання.

У Німеччині Weber (2020) акцентує увагу на важливості компетентнісного підходу до оцінювання, який сприяє кращій адаптації професійної підготовки до вимог ринку праці завдяки застосуванню цифрових технологій. Такий підхід орієнтується не лише на перевірку теоретичних знань, а й на оцінку практичних навичок, необхідних для реальної професійної діяльності.

Використання цифрових інструментів уможливорює об'єктивніше оцінювати рівень компетенцій здобувачів освіти, спрощуючи процес відстеження їхнього прогресу та результатів навчання, дає можливість викладачам зосередитися на реальних досягненнях, аналізуючи не лише теоретичні знання, а й практичні навички та рішення, які здобувачі освіти демонструють у ході навчання.

Цифрові платформи також створюють умови для гнучкішого адаптування навчального процесу до індивідуальних потреб кожного здобувача освіти. Це особливо актуально в умовах динамічного ринку праці, що постійно змінюється. У результаті компетентнісний підхід у поєднанні з цифровими технологіями підвищує відповідність професійної підготовки сучасним вимогам роботодавців та забезпечує підготовку конкурентоспроможних фахівців.

Фінське дослідження Virtanen (2020) демонструє, що впровадження цифрових платформ, таких як MS Forms, забезпечує більш гнучку систему оцінювання та розвиток персоналу в освітніх організаціях. Використання цих технологій дає змогу постійно моніторити рівень компетентності працівників, своєчасно надавати зворотний зв'язок і коригувати стратегії їхнього розвитку.

Застосування цифрових рішень сприяє структурованому підходу до оцінювання, що полегшує відстеження прогресу персоналу та оперативне реагування на можливі проблеми. Це дає можливість керівникам освітніх організацій своєчасно виявляти потребу в додатковому навчанні або підтримці, а також вдосконалювати професійні компетенції працівників. Регулярний зворотний зв'язок створює умови для безперервного вдосконалення, оскільки працівники

мають змогу оперативно реагувати на зауваження та покращувати свої навички.

Таким чином, упровадження цифрових платформ сприяє ефективнішому управлінню розвитком персоналу, що підвищує його адаптивність до нових викликів та потреб ринку праці.

У Великій Британії Smith (2019) підкреслює, що цифровізація процесу оцінювання не лише підвищує ефективність роботи, але й створює сприятливе середовище для мотивації працівників до самовдосконалення. Це досягається через упровадження регулярного зворотного зв'язку, який стає постійним і своєчасним елементом професійного розвитку. Завдяки цифровим платформам керівники мають змогу швидко отримувати актуальну інформацію про результати роботи кожного працівника, що уможливорює надавати персоналізовані рекомендації для покращення їхніх професійних компетенцій.

Smith зазначає, що один із ключових аспектів успішної цифровізації полягає у створенні прозорої системи оцінювання, де працівники можуть чітко бачити свої досягнення та сфери, які потребують покращення. Така система зменшує суб'єктивність оцінювання, оскільки цифрові платформи дозволяють автоматизувати процеси збору даних і формування оцінок. Це сприяє формуванню довіри між працівниками та керівниками, що, в кінцевому результаті, підвищує рівень задоволеності працівників своєю роботою.

Однією з рекомендацій Smith є регулярне використання цифрових інструментів для формування особистих планів розвитку працівників. Це може включати індивідуальні навчальні програми, засновані на результатах оцінювання, що допомагає працівникам розуміти свої слабкі сторони та активно працювати над їх вдосконаленням. Цифровізація дає можливість створити середовище для безперервного навчання, де працівники мають доступ до ресурсів і матеріалів, які сприяють їхньому професійному зростанню.

Smith також рекомендує впроваджувати системи автоматизованого зворотного зв'язку. Це може бути регулярна звітність про досягнуті результати або пропозиції щодо вдосконалення навичок. Така практика стимулює працівників до саморефлексії та підвищує їхню мотивацію до постійного розвитку, оскільки вони бачать конкретні кроки, які можуть зробити для поліпшення своєї ефективності.

Крім того, Smith радить використовувати цифрові платформи для створення конкурсної системи оцінювання, де працівники можуть бачити свої результати порівняно із колегами. Це може підвищити рівень здорової конкуренції та сприяти загальному покращенню

продуктивності в організації. Такий підхід дає змогу працівникам не лише бачити свої результати, а й надихатися успіхами колег, що додатково мотивує їх до професійного зростання.

Таким чином, Smith (2019) підкреслює, що цифровізація процесу оцінювання є не просто інструментом підвищення ефективності, але й потужним засобом для стимулювання постійного професійного розвитку та самовдосконалення працівників. Регулярний зворотний зв'язок, персоналізовані рекомендації та прозора система оцінювання допомагають працівникам досягати нових висот у своїй професійній діяльності.

Українські науковці також зробили значний внесок у розвиток цифрових підходів до оцінювання професійної діяльності. За дослідженнями Гуменюк (2021), упровадження цифрових технологій у професійну освіту України дає змогу підвищити рівень підготовки здобувачів освіти та полегшити процес оцінювання викладачів. У роботах Карабан (2020) зазначено, що використання цифрових платформ створює можливості для автоматизації оцінювання, що знижує суб'єктивність у процесах оцінки та підвищує прозорість.

Такі інструменти, як Microsoft Teams і Moodle, дозволяють навчальним закладам інтегрувати сучасні методики оцінювання з метою постійного розвитку професійних компетенцій. Важливу роль відіграє використання гейміфікації для підвищення залученості працівників, що було підтверджено у роботах Михайлова та Крамаренко (2022). Вони підкреслюють, що цифрові платформи уможливають розвиток як професійних навичок, так і особистісних компетенцій.

Методична база для ефективного застосування Microsoft Teams в умовах воєнного стану: підвищення якості освіти для кваліфікованих працівників у машинобудівній галузі.

Вступ. В умовах воєнного стану в Україні та необхідності адаптації навчальних процесів до дистанційних форм навчання, використання цифрових платформ, таких як Microsoft Teams, стає життєво важливою для забезпечення безперервності професійної освіти. Особливо це стосується машинобудівної галузі, де кваліфіковані працівники відіграють ключову роль у підтримці стратегічної економічної стабільності та розвитку країни. Методична база, яку пропонується розробити, враховує всі виклики, з якими стикаються освітні заклади у воєнний час, та спрямована на підготовку конкурентоспроможних фахівців машинобудівної галузі.

1. Покращення комунікації

В умовах воєнного стану комунікація між викладачами та здобувачами освіти, а також між самими працівниками, має важливе значення для підтримки навчального процесу. Microsoft Teams надає інструменти, які дають змогу створити ефективні канали зв'язку, а саме:

створення каналів для окремих груп. У Microsoft Teams можна створювати канали для кожної групи здобувачів освіти або робочих команд, що дає змогу структурувати комунікацію, розділяти навчальні матеріали та організовувати ефективні дискусії. Це особливо важливо для машинобудівної галузі, де кожна група може працювати над різними етапами виробничих процесів або навчатися різних спеціалізацій. Застосування каналів у Microsoft Teams уможливорює ефективно організовувати комунікацію та співпрацю між здобувачами освіти та викладачами. Це особливо актуально для машинобудівної галузі, де кожна група може працювати над окремими етапами виробничих процесів або виконувати спеціалізовані завдання. Такий підхід сприяє не лише структурованій взаємодії, а й підвищує індивідуалізацію навчання, даючи змогу кожній групі зосередитися на конкретних освітніх цілях. Упровадження каналів створює умови для організації завдань відповідно до потреб кожної групи. Здобувачі освіти можуть експлуатувати ці простори для роботи над різними аспектами проєктів, такими як проєктування деталей або підготовка технічної документації. Це допомагає їм глибше опанувати спеціалізовані навички, розподіляючи завдання між учасниками команд. Викладачі, у свою чергу, можуть моніторити прогрес кожної групи, забезпечуючи своєчасний зворотний зв'язок. Функціонування каналів також сприяє чіткому структуруванню комунікації. Замість загальних чатів, де можуть виникати непорозуміння, кожна група має свій простір для обговорення конкретних питань, пов'язаних із навчальним процесом. Це створює умови для більш ефективної взаємодії між здобувачами освіти, обміну матеріалами та ідеями, що підвищує продуктивність роботи.

Таким чином, реалізація можливостей Microsoft Teams через застосування каналів забезпечує організоване навчання, покращену комунікацію та ефективну співпрацю між здобувачами освіти. Це є важливим для підготовки висококваліфікованих фахівців у машинобудівній галузі, що відповідає сучасним вимогам і викликам галузі;

використання чат-ботів для миттєвих консультацій. Використання автоматизованих чат-ботів у Microsoft Teams для вирішення типових запитань здобувачів освіти розвантажує викладачів

і забезпечує своєчасну підтримку. Застосування автоматизованих чат-ботів у Microsoft Teams є важливим інструментом для підтримки здобувачів освіти, особливо в умовах дистанційного навчання та великої кількості рутинних запитів, які виникають під час освітнього процесу. Автоматизовані чат-боти функціонують як віртуальні помічники, що здатні відповідати на типові питання, які часто виникають у здобувачів освіти під час виконання завдань чи вивчення матеріалу. Це дозволяє значно розвантажити викладачів, які можуть зосередитися на більш складних та індивідуальних питаннях. Функціонування чат-ботів забезпечує миттєву реакцію на запити, що особливо важливо для здобувачів освіти в машинобудівній галузі, де багато питань можуть стосуватися технічних аспектів, специфікацій обладнання або використання програмного забезпечення. Наприклад, здобувач освіти може мати питання щодо налаштування верстатів із числовим програмним управлінням (ЧПУ) або правил безпеки під час роботи з ними. Чат-бот, налаштований на такі типові запити, надає потрібну інформацію негайно, без необхідності очікування на відповідь від викладача. Упровадження автоматизованих чат-ботів також створює умови для більш персоналізованої взаємодії. Чат-боти можуть бути налаштовані під конкретні курси або навчальні модулі, надаючи відповіді відповідно до тем, які вивчаються у той чи інший період. Це підвищує ефективність навчального процесу, оскільки здобувачі освіти отримують доступ до релевантної інформації саме тоді, коли вона потрібна для виконання практичних завдань або підготовки до контрольних робіт. Застосування таких інструментів також дає змогу автоматизувати процес навчання нових технічних навичок. Наприклад, у випадках, коли здобувачі освіти стикаються з проблемами під час роботи зі складними програмами для моделювання або симуляції механізмів, чат-бот може надати покрокові інструкції або посилання на навчальні матеріали. Це дає змогу здобувачам освіти працювати самостійно, не чекаючи на викладача, що в умовах машинобудівної галузі є особливо цінним, оскільки швидкість і точність у навчанні відіграють важливу роль. Крім того, використання чат-ботів полегшує моніторинг прогресу здобувачів освіти. Вони можуть автоматично фіксувати запити, на які відповідають, аналізувати частоту запитів на певні теми та надавати викладачам інформацію про те, де здобувачам освіти найчастіше потрібна допомога. Це допомагає викладачам більш ефективно коригувати навчальний процес, звертаючи увагу на ті аспекти, які викликають найбільше запитань.

Завдяки інтеграції автоматизованих чат-ботів у навчальний процес у машинобудівній галузі здобувачі освіти отримують можливість швидкого доступу до необхідної інформації, що значно прискорює навчання, підвищує його ефективність і знижує навантаження на викладачів. Це дозволяє не лише покращити загальну організацію навчального процесу, а й зробити його більш гнучким та адаптивним до вимог сучасних виробничих технологій..

2. Покращення співпраці

Одним із головних аспектів підвищення якості освіти є командна робота, особливо в технологічних сферах, таких як машинобудування. Microsoft Teams надає інструменти для покращення співпраці в умовах воєнного стану:

спільна робота над документами. Microsoft Teams дає змогу спільно працювати над документами в реальному часі, що є важливим для колективних проєктів. Наприклад, здобувачі освіти можуть одночасно редагувати технічну документацію, що спрощує процес розробки та дозволяє оперативно обговорювати зміни;

віртуальні лабораторії та симулятори. Інтеграція Microsoft Teams з віртуальними лабораторіями та симуляторами дає змогу моделювати реальні виробничі процеси. Це надає можливість здобувачам освіти тренувати свої навички у віртуальному середовищі, що є надзвичайно важливим в умовах, коли доступ до реальних виробничих потужностей обмежений через воєнні дії.

3. Моніторинг освітніх заходів

Постійний моніторинг успішності та прогресу здобувачів освіти є важливою складовою навчального процесу. В умовах воєнного стану цей процес потребує чіткої системи контролю та оцінювання. Microsoft Teams надає кілька важливих інструментів для цього:

відстеження виконання завдань. Викладачі можуть призначати завдання через Microsoft Teams і бачити статус їх виконання. Це дає змогу контролювати, чи виконуються поставлені завдання вчасно, а також швидко реагувати на можливі труднощі;

аналітика успішності. За допомогою Microsoft Teams можна генерувати звіти щодо прогресу здобувачів освіти, що надає можливість отримувати точні дані про рівень їхніх знань і навичок. Це особливо корисно в умовах, коли регулярні зустрічі неможливі, а дистанційний моніторинг стає єдиним засобом контролю за якістю навчання.

4. Інтерактивні лекції та вебіари

Microsoft Teams надає можливість організувати інтерактивні лекції та вебінари, що є надзвичайно важливим в умовах воєнного стану, коли традиційні форми навчання не завжди доступні:

записи лекцій. Функція запису лекцій дає змогу здобувачам освіти, які через війну не можуть брати участь у реальному часі, переглядати матеріали пізніше, у зручний для них час;

інтерактивні сесії питань і відповідей. Microsoft Teams дозволяє організувати сесії для здобувачів освіти, де вони можуть ставити питання в режимі реального часу, що покращує взаємодію між викладачем та аудиторією.

5. Розвиток цифрової грамотності

Підвищення цифрової грамотності здобувачів освіти є критично важливим в умовах війни. Microsoft Teams надає різноманітні інструменти для розвитку цифрових компетенцій:

навчальні матеріали та курси. Педагогічні працівники відіграють ключову роль у впровадженні цифрових технологій в освітній процес, зокрема у використанні Microsoft Teams для організації навчальних курсів. Завдяки можливостям цієї платформи викладачі можуть створювати різноманітні навчальні матеріали, які допомагають здобувачам освіти опанувати нові технології та розвивати важливі цифрові навички. Інтерактивні завдання, що інтегровані в курси, дають змогу створити умови для ефективного засвоєння теоретичних знань і їх практичного застосування у виробничій діяльності. Педагоги мають можливість використовувати Microsoft Teams для моніторингу прогресу здобувачів освіти, що дозволяє ефективніше організувати навчальний процес. Платформа дає змогу викладачам контролювати виконання завдань, надавати зворотний зв'язок та коригувати індивідуальні плани навчання відповідно до успіхів або труднощів здобувачів освіти. Завдяки цьому, викладачі можуть краще адаптувати свій підхід до кожного здобувача освіти, забезпечуючи максимально ефективне навчання. Педагогічні працівники використовують Microsoft Teams для організації практичних занять і тренінгів, що моделюють реальні виробничі процеси. Це дозволяє здобувачам освіти здобувати не лише теоретичні знання, а й практичні навички, необхідні для роботи в машинобудівній галузі. Майстри виробничого навчання можуть організувати групові проекти та симуляції виробничих завдань, що сприяє розвитку вміння працювати в команді та оперативно вирішувати технічні проблеми.

Висновки. У ході дослідження було встановлено, що застосування Microsoft Teams у професійному навчанні здобувачів освіти у машинобудівній галузі сприяє реалізації мети – забезпеченню

безперервності навчального процесу, покращенню комунікації та співпраці, а також ефективному моніторингу прогресу здобувачів освіти. Використання сучасних цифрових інструментів, таких як спільна робота над документами, аналітика успішності та інтерактивні лекції, сприяє підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних адаптуватися до нових викликів та потреб галузі.

Упровадження цифрових платформ у системи оцінювання професійної діяльності показало свою актуальність як для європейських країн, так і для України. Цифрові інструменти не лише дають змогу ефективно управляти процесом оцінювання, але й підвищують мотивацію працівників та сприяють їхньому професійному розвитку, що є необхідним для підвищення конкурентоспроможності на ринку праці.

Список посилань

- Гуменюк, Н. (2021). *Використання цифрових технологій у професійній підготовці*. Видавництво ХНУ імені В.Н. Каразіна.
- Карабан, І. (2020). *Цифрові платформи в професійній освіті України*. Видавництво Київського університету.
- Kaczmarek, T. (2018). *Employee Performance Evaluation in Polish Educational Institutions*. University of Warsaw Press.
- Михайлов, О., & Крамаренко, А. (2022). *Цифровізація освітнього процесу в умовах сучасних викликів*. Видавництво ЛНУ.
- Smith, J. (2019). *Modern Approaches to Human Resources Evaluation in the UK*. Cambridge University Press.
- Virtanen, P. (2020). *The Impact of Employee Well-being on Performance Evaluations in Finland*. Finnish Academy Press.
- Weber, H. (2020). *Competency-Based Employee Evaluation Systems in Germany*. Springer Verlag.

УДК 37.091.12:004.9

Андрій Волошин,
аспірант Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0002-8883-9681>,
e-mail: andrijvoloshin75@ukr.net

АДАПТИВНЕ ТЕСТУВАННЯ ЯК НОВИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. Обґрунтовано доцільність використання адаптивного тестування як інноваційного підходу до оцінювання знань у цифрову епоху. Автор аналізує особливості алгоритмів адаптивного тестування, що динамічно змінюють складність завдань відповідно до рівня знань користувача, забезпечуючи точніші результати за менший час. Особливу увагу приділено практичним аспектам впровадження адаптивного тестування для підготовки здобувачів освіти спеціальності «Автомобільний транспорт». У статті також наведено огляд платформ, таких як Moodle, Kahoot, Google Forms, які підтримують адаптивне оцінювання, сприяючи індивідуалізації навчання та підвищенню його ефективності.

Ключові слова: адаптивне тестування, алгоритми тестування, автоматизоване оцінювання знань, індивідуалізація навчання, платформи для тестування, цифрові технології в освіті, спеціальність «Автомобільний транспорт», ефективність освітнього процесу.

ADAPTIVE TESTING AS A NEW APPROACH TO KNOWLEDGE ASSESSMENT IN THE DIGITAL AGE

Andrii Voloshyn,
postgraduate student of the
Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The expediency of using adaptive testing as an innovative approach to knowledge assessment in the digital era is substantiated. The author analyzes the features of adaptive testing algorithms that dynamically change the complexity of tasks according to the user's level of knowledge, providing more accurate results in less time. Particular attention is paid to the practical aspects of implementing adaptive testing for the training of students majoring in Road Transport. The article also provides an overview of platforms such as Moodle, Kahoot, and Google Forms that support adaptive assessment, contributing to the individualization of learning and increasing its effectiveness.

Keywords: adaptive testing, testing algorithms, automated knowledge assessment, individualization of learning, testing platforms, digital technologies in education, specialty «Road Transport», efficiency of the educational process

У сучасному світі програмне забезпечення стало невід'ємною частиною практично кожної галузі – від фінансів до охорони здоров'я, від освіти до розваг. Через це забезпечення якості та надійності програм стало критично важливим (Ляшенко, 2019). У цьому контексті автоматизоване тестування відіграє ключову роль, оскільки дозволяє суттєво спростити процеси тестування та забезпечення якості ПЗ (Пригодій et al., 2023). З іншого боку, адаптивні тести набувають все більшої популярності в освітніх та рекрутингових процесах, дозволяючи точніше оцінювати рівень знань та компетенцій. Ця стаття має на меті детально розглянути як автоматизоване тестування, так і адаптивні тести, зосереджуючись на їх перевагах, інструментах і застосуванні.

Адаптивне тестування – це технологія, що дозволяє системі динамічно змінювати складність тестових питань залежно від відповідей користувача. На відміну від стандартних тестів, де всі користувачі отримують однакові питання, адаптивні тести змінюють складність кожного наступного питання на основі попередніх відповідей (Загребельний & Брус, 2017, с. 156). Це дозволяє точніше оцінити рівень знань або компетенцій користувача за коротший час.

Адаптивне тестування є методом оцінювання, що динамічно налаштовується на рівень знань і навичок здобувача освіти, підбираючи питання з урахуванням його відповідей (Шубін та ін., 2020, с. 82). Такий підхід дозволяє скоротити час тестування та підвищити точність результатів, оскільки тестування ґрунтується на алгоритмі, що адаптується до кожного користувача. Алгоритм адаптивного тестування має кілька основних етапів, кожен із яких допомагає зробити процес оцінювання ефективним і зручним для користувачів.

На початку тестування система визначає початковий рівень знань здобувача освіти, щоб вибрати питання відповідної складності. У багатьох системах для цього використовуються так звані «початкові запитання», що допомагають оцінити загальний рівень підготовки здобувача освіти (Varaud та ін., 2003). Після перших кількох відповідей система переходить до наступного етапу, аналізуючи правильність відповідей.

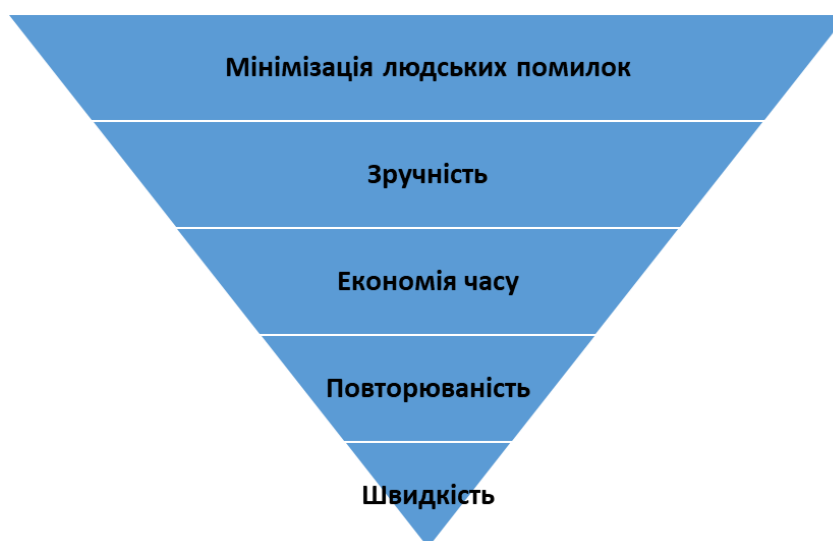
Основна частина адаптивного тестування полягає у виборі завдань, що відповідають рівню знань здобувача освіти (Ляшенко, 2019, с. 181). Якщо відповідь правильна, система переходить до питання вищого рівня складності; якщо відповідь неправильна – до більш простого питання. Цей підхід використовує метод поступового наближення до реального рівня знань здобувача освіти і дозволяє уникати надто легких чи складних запитань.

Питання для адаптивного тестування зазвичай мають визначений рівень складності, що розраховується на основі статистичних даних (Федорук, 2008, с. 382). Алгоритм обирає запитання на основі складності, щоб найточніше оцінити знання здобувача освіти в межах коротшого часу. Деякі адаптивні системи також використовують додаткові критерії, наприклад, тип знань (фактологічні чи аналітичні питання), для досягнення балансу.

Після кожної відповіді алгоритм переглядає рівень складності наступного питання залежно від результату попередньої відповіді. Якщо здобувач освіти відповів правильно на питання середнього рівня складності, наступне питання буде більш складним. Якщо ж відповідь неправильна, система обере простіше питання. Цей підхід дозволяє знизити рівень стресу у здобувачів освіти і забезпечує їм комфортну складність запитань під час тестування.

По завершенні тестування алгоритм узагальнює отримані дані, визначаючи остаточний результат здобувача освіти. На відміну від традиційних тестів, адаптивне тестування дозволяє отримати точний результат із меншою кількістю питань, оскільки алгоритм адаптується до здобувача освіти в режимі реального часу. Таким чином, адаптивне тестування забезпечує швидку, точну і персоналізовану оцінку знань.

Алгоритм адаптивного тестування має низку переваг перед традиційними методами оцінювання, оскільки він (Науменко, 2020): знижує рівень стресу завдяки оптимальному рівню складності питань; підвищує ефективність тестування, зменшуючи загальний час проведення; дає змогу викладачам отримати більш точний та об'єктивний результат оцінювання знань здобувачів освіти (рис. 5.1).

Рис. 5.1. Переваги автоматизованого тестування

Розкриємо основні переваги автоматизованого тестування (Пригодій et al., 2023):

- автоматизовані тести виконуються значно швидше, ніж ручні, особливо коли мова йде про великий обсяг тестових сценаріїв;
- одним з основних плюсів автоматизації є можливість багаторазового виконання тих самих тестів. Це особливо важливо під час регресійного тестування, коли необхідно переконатися, що нові зміни в коді не впливають на існуючу функціональність;
- хоча на початковому етапі автоматизація вимагає значних зусиль і ресурсів для налаштування, в довгостроковій перспективі вона дозволяє значно скоротити витрати часу на тестування;
- оскільки тести виконуються автоматично за заздалегідь встановленим сценарієм, це дозволяє мінімізувати кількість помилок, пов'язаних із людським фактором;
- автоматизовані тести можуть виконуватися у зручний час, наприклад, уночі або під час зупинки системи, що дозволяє командам розробників швидше отримувати результати тестування.

Існує багато платформ для створення адаптивних тестів та проведення оцінювання знань здобувачів освіти. Адаптивні тести дозволяють коригувати рівень складності запитань залежно від відповідей учасника, що допомагає точніше визначити рівень знань. (Радкевич, 2023, с. 61) Ось декілька популярних платформ:

- Moodle;
- Kahoot;
- Google Forms з Flubaroo;
- Quizizz;
- ClassMarker;
- Edmodo.

Moodle – це широко відома відкрита платформа для дистанційного навчання з можливістю створення тестів. Moodle підтримує різні типи запитань (тести з вибором варіантів, відкриті питання, питання на співвіднесення тощо) та може налаштовувати адаптивність тестів. Платформа дозволяє налаштовувати випадковий вибір питань, різні форми адаптивного оцінювання, що дозволяє точно підібрати рівень складності для кожного здобувача освіти (Moodle learning platform., 2023).

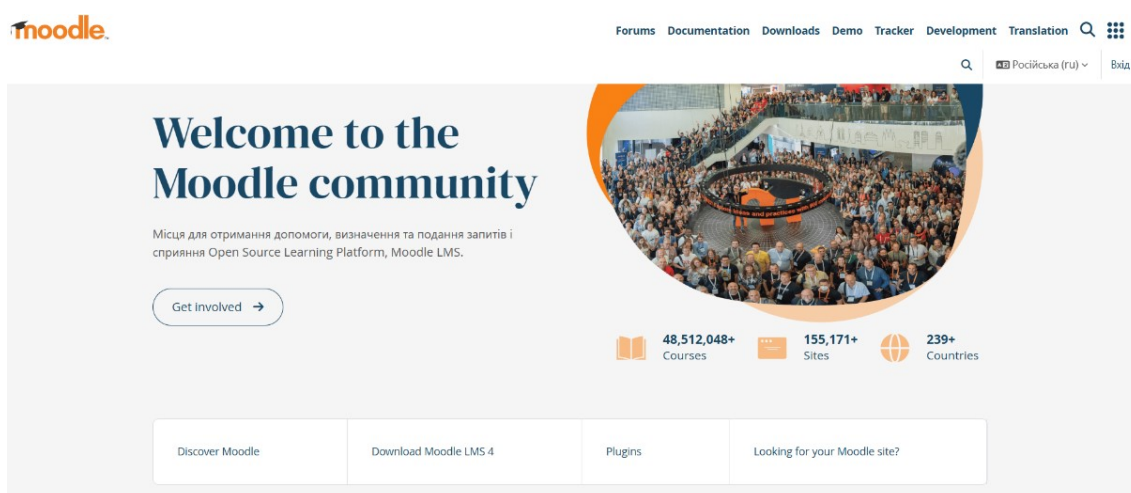

Рис. 5.2. Платформа Moodle (Moodle learning platform., 2023)

Kahoot – інтерактивна платформа для створення адаптивних тестів, що орієнтована на ігровий формат. Завдяки цьому студенти можуть активно взаємодіяти з тестом, відповідаючи на питання в реальному часі. Хоча Kahoot не є повноцінною адаптивною платформою, її формат дозволяє створювати питання різної складності та налаштовувати таймер для відповідей (Kahoot! for schools., 2023).

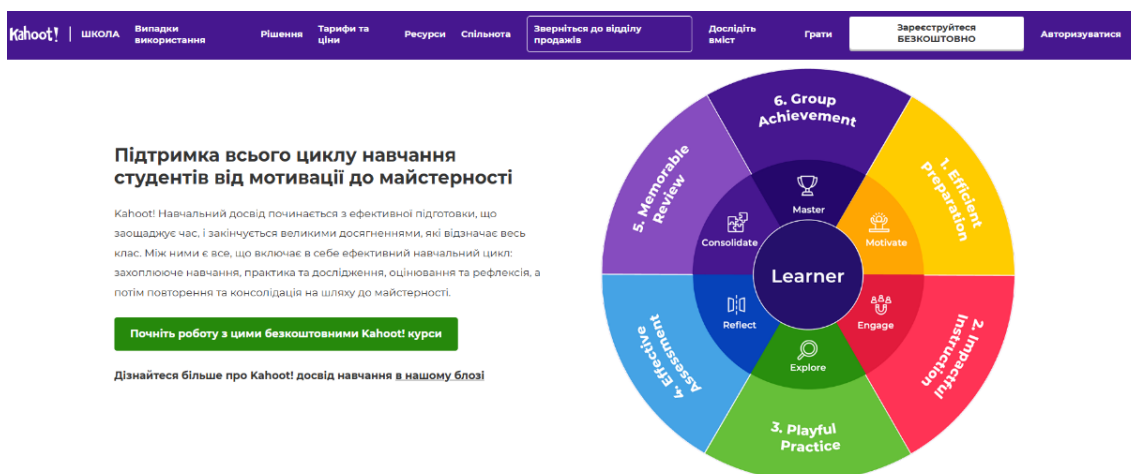

Рис. 5.3. Платформа Kahoot (Kahoot! for schools., 2023)

Google Forms – це проста у використанні платформа для створення тестів. Додаток Flubaroo дозволяє автоматично оцінювати тести, а також додавати деякі адаптивні елементи (наприклад, відправляти здобувача освіти до певної секції тесту залежно від відповіді) (Google forms: Online form creation., 2023).

Google Workspace

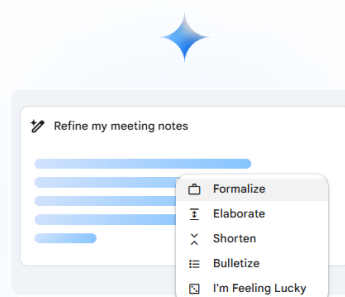
Почнемо!

Кількість співробітників, включаючи вас

- Тільки ви
- 2-9
- 10-99
- 100-299
- Понад 300

Region*
Україна

Далі

Використовуйте всі
можливості
генеративного
штучного інтелекту

Після реєстрації облікового запису Google
Workspace ви можете придбати додаток Gemini,
щоб підвищити ефективність взаємодії з

Рис. 5.4. Платформа Google Forms (Google forms: Online form creation., 2023)

Quizizz дозволяє створювати інтерактивні тести, які можна використовувати як для навчання, так і для оцінювання. Платформа надає можливість налаштовувати час на кожне питання та обирати складність завдань. Учасники можуть отримувати індивідуальні завдання на основі попередніх відповідей (Quizizz: Play to learn. 2023).

Quizizz Для школ Планы Решения Ресурсы Для бизнеса

Получить цитату Введите код Авторизоваться Подписаться

Introducing **Instructional Suite**

"I had no idea Quizizz could do that."

- Almost everybody

Create and deliver bell-to-bell curriculum resources that meet the needs of every student.

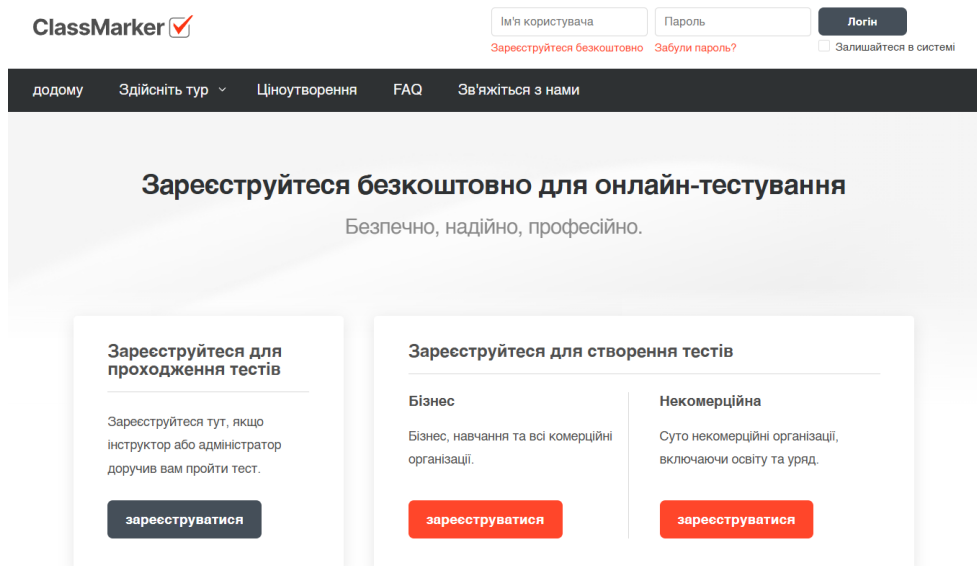
УЧИТЕЛЯ Бесплатно зарегистрироваться >

АДМИНЫ Учить больше >

Рис. 5.5. Платформа Quizizz (Quizizz: Play to learn. 2023)

ClassMarker – це онлайн-платформа для створення тестів із адаптивним оцінюванням, що підходить як для закладів освіти, так і для бізнесу. Вона дозволяє налаштовувати адаптивність тестів на основі балів або результатів попередніх запитань (Create online quizzes for free, 2023).

Рис. 5.6. Платформа ClassMarker (Create online quizzes for free, 2023)

Edmodo – це платформа для спільного навчання з можливістю створювати тести та адаптивні завдання. Вона надає інструменти для налаштування тестів, оцінювання та моніторингу прогресу здобувачів освіти (Edmodo: Virtual learning platform., 2023).

Ці платформи допомагають з легкістю створювати тести різного рівня складності, а також проводити адаптивне тестування, що дозволяє підвищити якість освітнього процесу та індивідуалізувати навчання.

Наприклад, у дисципліні «Автомобілі» при підготовці здобувачів освіти зі спеціальності «Автомобільний транспорт» адаптивний тест може починатися з базових запитань про конструкцію автомобіля, а потім, на основі відповідей здобувача освіти, алгоритм поступово переходить до більш складних тем, як-от системи діагностики або технічне обслуговування. Це дозволяє краще оцінити не тільки рівень знань здобувача освіти, а й його здатність аналізувати та вирішувати професійні задачі.

Алгоритми адаптивного тестування використовують модель, яка ґрунтується на ймовірності правильної відповіді на кожне запитання залежно від рівня знань користувача. Система спочатку задає питання

середнього рівня складності і, виходячи з відповіді, коригує складність наступного питання (Соменко та ін., 2023, с. 79).

Адаптивне тестування може значно поліпшити оцінювання знань здобувачів освіти у дисципліні «Автомобілі» за спеціальністю «Автомобільний транспорт». Це забезпечує більш точне визначення рівня знань здобувачів освіти у складних технічних дисциплінах та допомагає ефективніше підготувати їх до практичної діяльності.

Адаптивне тестування для здобувачів освіти спеціальності 274 «Автомобільний транспорт» може мати такі основні цілі:

Визначення початкового рівня знань здобувачів освіти: Адаптивне тестування допомагає встановити рівень знань здобувачів освіти з основ конструкції автомобілів, принципів роботи двигунів внутрішнього згоряння, основ механіки автомобіля тощо.

Адаптація складності питань: Питання змінюються залежно від рівня підготовки здобувачів освіти. Якщо здобувач освіти правильно відповідає на запитання, наступне буде більш складним, що дає змогу точніше оцінити його знання та навички.

Розвиток навичок критичного мислення та практичних знань: Здобувачам освіти надаються не лише теоретичні питання, але й практичні ситуації, що моделюють реальні умови (наприклад, діагностика поломки або аналіз витрат палива).

Моніторинг прогресу: Використання адаптивного тестування на різних етапах курсу дає змогу викладачам моніторити прогрес здобувачів освіти і коригувати освітній процес у разі потреби.

Приклади тем для адаптивного тестування в рамках дисципліни «Автомобілі»

1. Конструкція автомобіля
  - Базові питання: основні вузли та агрегати автомобіля.
  - Складніші питання: технічні характеристики різних типів двигунів та трансмісій.
  - Вищий рівень: конструкційні особливості автомобілів, призначених для різних умов експлуатації.
2. Система живлення і охолодження двигуна
  - Початковий рівень: основні компоненти систем живлення та охолодження.
  - Підвищений рівень: функціонування паливного насоса, конструкція радіатора.
  - Вищий рівень: діагностика систем живлення та охолодження, способи їх обслуговування.
3. Основи діагностики і технічного обслуговування
  - Базовий рівень: основи проведення діагностичних заходів.

- Середній рівень: методи діагностики, використання діагностичного обладнання.

- Вищий рівень: аналіз несправностей у складних системах, таких як автоматична трансмісія.

Використання результатів адаптивного тестування для покращення навчального процесу

Індивідуалізація навчання: Результати тестування дозволяють скласти індивідуальні плани навчання для здобувачів освіти залежно від їх рівня підготовки. Це допомагає прискорити навчання для здобувачів освіти із високим рівнем знань і надає додаткові матеріали тим, хто цього потребує.

Коригування навчальних матеріалів: Викладачі можуть визначити теми, які потребують додаткового пояснення, виходячи з результатів тестування. Наприклад, якщо більшість здобувачів освіти допускає помилки в темі «Система живлення і охолодження», викладачі можуть виділити більше часу на пояснення цієї теми.

Оцінка практичних навичок: Адаптивне тестування дозволяє моделювати практичні ситуації, що виникають при технічному обслуговуванні автомобілів, що є важливим для підготовки майбутніх спеціалістів.

Висновок. Адаптивне тестування у дисципліні «Автомобілі» для здобувачів освіти спеціальності 274 «Автомобільний транспорт» є важливим інструментом для оцінювання знань та розвитку практичних навичок. Воно сприяє підвищенню якості навчання, допомагає викладачам краще розуміти рівень знань здобувачів освіти і забезпечує індивідуальний підхід до кожного здобувача освіти.

Список посилань

Baraud, Y., Huet, S., & Laurent, B. (2003). Adaptive tests of linear hypotheses by model selection. *The Annals of Statistics*, 31(1), 225-251.

Create online quizzes for free. (2023). ClassMarker. <https://www.classmarker.com/>

Edmodo: Virtual learning platform. (2023). Edmodo. <https://new.edmodo.com/>

Google forms: Online form creation. (2023). Google. <https://www.google.com/forms/about/>

Kahoot! for schools. (2023). Kahoot! <https://kahoot.com/schools/>

Moodle learning platform. (2023). Moodle. <https://moodle.org/>

Quizizz: Play to learn. (2023). Quizizz. <https://quizizz.com/>

- Загребельний, С., & Брус, М. (2017). Адаптивне тестування як один із способів перевірки знань студентів у технічному вузі. НАУЧНИЙ ВЕСТНИК ДГМА, (1 (22E)), 155–162. [http://www.dgma.donetsk.ua/science_public/science_vesnik/№1\(22E\)_2017/article/24.pdf](http://www.dgma.donetsk.ua/science_public/science_vesnik/№1(22E)_2017/article/24.pdf)
- Пригодій, М. А., Гуржій, А. М., Гуменний, О. Д., Голуб, І. І., Пригалінська, Т. Г., & Волошин, А. М. (2023). Тренінги для підготовки педагогічних працівників до застосування цифрових технологій у военний та повоєнний час: практичний посібник. Київ: Інститут професійної освіти НАПН України.
- Радкевич, О. (2023). Адаптивне тестування в контексті використання електронних засобів навчання: Суть, розроблення та оцінювання. Professional pedagogics, 1(26), 58–73. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2023.26.58-73>
- Ляшенко, О. І., Жук, Ю. О., Ващенко, Л. С., Гривко, А. В., & Науменко, С. О. (2017). Тестові технології оцінювання компетентностей учнів. https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/test_2017.pdf
- Ляшенко, О. (2019). Оцінювання навчальних досягнень учнів за допомогою адаптивного тестування. VIII Українсько-польський / Польсько-український науковий форум «Освіта для миру», 178–189. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/718779/1/volume_1_2019-178-189.pdf
- Соменко, Д., Трифонова, О., & Садовий, М. (2023). Штучний інтелект та нейромережі в освітньому процесі: переваги та недоліки. У Актуальні проблеми та перспективи технологічної і професійної освіти (с. 78–81). ТНПУ ім. В. Гнатюка. <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/29285>
- Науменко, С. (2020). Зарубіжний досвід використання комп'ютерного адаптивного тестування як суб'єкт-орієнтованого інструменту оцінювання освітніх результатів здобувачів освіти. У Impatto dell'innovazione sulla scienza: Aspetti fondamentali e applicati. European Scientific Platform. <https://doi.org/10.36074/26.06.2020.v2.13>
- Федорук, П. (2008). Питання для адаптивного тестування зазвичай мають визначений рівень складності, що розраховується на основі статистичних даних. Штучний інтелект, (3), 380–387. <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/6981/03-Fedoruk.pdf?sequence=1>
- Шубін, І., Четвериков, Г., Ляшик, В., & Шанідзе, Н. (2020). Адаптивне тестування знань методами логічних мереж. Бионика интеллекта,

(2(95)),

82–89.

<https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/53fc0329-1a43-45da-8cba-c266823fc54d/content>

УДК 378.147:374.7

Тамара Котирло,
науковий співробітник відділу андрагогіки
Інституту педагогічної освіти
і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0002-3256-5749>
e-mail: kot_toma@ukr.net

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. У статті розглянуто значимість цифрової трансформації освітнього процесу у вищій школі. Проведено дослідження процесу цифрової трансформації вищої освіти. Встановлено, що цифрова трансформація є ключовим напрямком сучасного розвитку суспільства, яка радикально впливає на всі сфери нашого життя. Зазначено на важливості вирішення низки загальних питань, які виникають у ході цифрової трансформації в системі вищої освіти.

Ключові слова: вища освіта, цифровізація освіти, цифрова трансформація, заклади вищої освіти, професійний розвиток, самоосвіта.

DIGITAL TRANSFORMATION OF HIGHER EDUCATION: TRENDS AND PROSPECTS

Tamara Kotyrlo,
Researcher at the Department of Andragogy at the Ivan Zaziun
Institute of Pedagogical Education and Adult Education named after Ivan
Zaziun of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

Abstract. The article discusses the importance of digital transformation of the educational process in higher education. The process of digital transformation of higher education is studied. It has been established that digital transformation is a key direction of modern society development, which radically affects all spheres of our life. The importance of addressing a number of general issues that arise in the course of digital transformation in the higher education system is emphasized.

Keywords: higher education, digitalization of education, digital transformation, higher education institutions, professional development, self-education.

У сучасних умовах викликів, спричинених війною, економічною нестабільністю та соціальними змінами в Україні актуальною стає інтеграція до глобального цифрового простору, що сприятиме адаптації до нових умов життя. Цифрові технології стають наразі не лише інструментом для розвитку, а й важливим засобом комунікації у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Цифровізація є важливим кроком на шляху до інтеграції в європейський простір та побудови конкурентоспроможної держави майбутнього.

Звертаючись до питання цифрової трансформації суспільства, розуміємо, що вона охоплює усі аспекти життя людей, змінюючи їхній спосіб взаємодії, роботи, навчання та комунікації. Цифрова трансформація є фундаментальним процесом, що визначає майбутнє сучасного суспільства, створює нові можливості для розвитку. Це не просто впровадження нових технологій, а повна перебудова суспільних процесів, що базується на цифрових рішеннях і сприяє створенню нового цифрового середовища.

На сьогоднішній день, система вищої освіти і науки зазнає докорінних цифрових змін відповідно до світових тенденцій цифрового розвитку для успішної реалізації кожною людиною свого потенціалу. Сьогодні, коли освітяни є заручниками обставин війни, для організації освітнього процесу необхідно в короткі терміни опанувати нові знання та здобувати навички в цифровому світі. Дедалі більше професій потребують володіння новими технологіями та набуття високого рівня цифрових умінь. Так, набуття цифрових компетентностей стає базовою потребою для кожного, тому українська система освіти має забезпечувати формування цифрових компетентностей здобувачів освіти, педагогічних та науково-педагогічних працівників, розвиток цифрової інфраструктури та електронних сервісів у закладах освіти, в цілому (Данченко, 2022).

Цифрова трансформація вищої освіти є ключовою складовою глобальних змін в освітніх системах, спрямованих на підвищення якості навчання, доступності знань та розвитку інноваційних освітніх практик. Вона не лише змінює спосіб передачі знань, а й створює нові можливості для розвитку студентів і викладачів. Вона є важливим інструментом для підготовки сучасних фахівців, які здатні адаптуватися до вимог цифрової економіки.

Цифровізація, як одна із основних рушійних сил змін у вищій освіті, формує нові можливості для студентів, викладачів та ЗВО. Серед основних перспектив цифрової трансформації можна виділити підвищення доступності освіти (забезпечення рівного доступу до якісної освіти для студентів у будь-якому куточку світу), персоналізацію освітнього процесу, інноваційність освітніх технологій (впровадження інноваційних методик викладання), міжнародну співпрацю та глобалізацію (посилення співпраці між університетами, створення міжнародних освітніх консорціумів для спільного розроблення програм та проведення досліджень), використання блокчейн-технологій, автоматизацію адміністративних процесів (інтеграція цифрових технологій дозволить оптимізувати управління освітніми установами), підвищення якості освіти через аналіз даних (Big Data), розвиток цифрових навичок у студентів і викладачів, необхідних для роботи в сучасному цифровому суспільстві.

Дослідники О. Данченко, І. Семко, Ю. Мокієнко зазначають проблеми, які потребують вирішення на шляху цифрової трансформації: недостатній рівень цифрових компетентностей учасників освітнього процесу; застарілий зміст навчальних предметів; відсутність сучасної техніки і технологій для забезпечення освітньої й, особливо, наукової діяльності; відсутність якісного цифрового освітнього контенту для здобуття освіти; застаріла система та процедура внутрішнього документообігу; відсутність єдиної університетської бази даних ЗВО, що призводить до виникнення помилок при перенесенні даних; відсутність єдиного сховища для нормативних документів всіх підрозділів університету; відсутність відділу програмних розробок, який би міг створювати нові програмні продукти та інші (Данченко, Семко, Мокієнко, 2022).

Для вирішення вищезазначених проблем на шляху до цифрової трансформації вищої освіти необхідно застосувати комплексний підхід, зокрема залучення інвестицій від приватного сектору через державно-приватне партнерство, використання грантів та міжнародних програм фінансування, зокрема від ЄС, оптимізація державного фінансування та спрямування його на пріоритетні напрями

цифровізації, забезпечення навчальних закладів сучасним обладнанням для дистанційного та змішаного навчання, організація програм підвищення кваліфікації для викладачів у сфері цифрових технологій, створення онлайн-курсів та навчальних модулів для самоосвіти науково-педагогічних працівників, розробка та впровадження єдиної державної стратегії цифрової трансформації освіти, координація дій між Міністерством освіти і науки, ІТ-сектором та міжнародними організаціями, моніторинг та оцінка ефективності впровадження цифрових технологій, співпраця з ІТ-компаніями для розробки практичних курсів та стажувань.

Вирішення цих проблем сприятиме створенню сучасної цифрової освітньої екосистеми, яка підвищить конкурентоспроможність України на глобальному ринку праці, забезпечить рівний доступ до якісної освіти та пришвидшить інтеграцію країни в цифровий простір ЄС.

Цифрова трансформація є ключовим напрямком сучасного розвитку суспільства, що радикально перетворює всі сфери нашого життя. Сучасні заклади освіти не можуть ігнорувати цей процес, оскільки цифрові інструменти стали не просто необхідністю, але й важливою умовою для їх успішного функціонування, а відмова від їх використання веде до відсторонення від сучасної реальності та втрату актуальності. При всій різноманітності підходів до цифрової трансформації в освіті виникає низка загальних питань, що вимагають уваги та вирішення (Віротченко, 2024).

У своєму дослідженні щодо цифровізації вищої освіти А. Лазько та І. Томашевська зазначають певний перелік питань, які виникають у процесі її цифрової трансформації. У якому форматі краще проводити навчання, щоб задовольнити потреби здобувачів освіти та реалізувати концепцію компетентної освіти? Як визначити рівень та ефективність сформованих дистанційно-професійних компетентностей? Які онлайн-майданчики, підходи, технології, методи та прийоми використовувати для успішного засвоєння матеріалу освітніх компонент та формування готовності до професійної діяльності? Як організувати практичні заняття, контроль знань та спланувати «наживо» взаємодію зі студентами? Як знайти «золоту середину» у підборі інструментів під час онлайн навчання? Як підготувати фахівців, які відповідають глобальним викликам ХХІ століття? (Лазько, Томашевська, 2023).

Сучасний стан цифрової трансформації освіти вимагає продовження впровадження використання цифрових технологій. Наразі відбувається створення освітніх ресурсів, цифрових платформ з підтримкою освітнього контенту, створення цифрового освітнього

контенту (особливо закладами вищої освіти), організація доступу до мережі Інтернет закладами вищої освіти, розвиток цифрової компетентності науково-педагогічних працівників (Дущенко, 2021).

Важливим питанням забезпечення якісної освіти в сучасних умовах розвитку цифрових технологій є визначення напрямів модернізації освітніх систем. Цифрова трансформація освіти відкриває широкі перспективи для підвищення ефективності навчального процесу, поглиблення професійності освітян. Вимоги до вчителів та викладачів постійно оновлюються й потребують нових, більш складних наборів компетентностей. Обізнаність освітян у сучасних освітніх трендах сприятиме підвищенню їх мотивації та розумінню необхідності свого професійного розвитку (Струтинська, Умрик, 2020).

Цифровізація, як пріоритетний проєкт вищої освіти, має на меті підвищити якість професійної підготовки із застосуванням цифрових технологій. Нормативне регулювання процесу закликає ЗВО оновити систему освіти та професійної підготовки, сформувати цифрове освітнє середовище, впроваджувати цифрові інструменти навчання та підготувати майбутнього фахівця відповідно до вимог цифрової економіки (Лазько, Томашевська, 2023).

Успішна цифрова трансформація вищої освіти передбачає не лише технологічні зміни, але й системні та стратегічні підходи. Важливо враховувати специфічні особливості освітнього сектору та формувати рішення, які враховують реальні виклики закладів вищої освіти (Бобро, 2024).

Підводячи підсумок, хочемо зазначити, що цифрова трансформація – це не просто тренд, а необхідність для виживання та розвитку у сучасному світі. Вона сприяє підвищенню ефективності освіти, покращенню взаємодії між учасниками освітнього процесу, відкриває нові можливості для розвитку та формує основу для майбутнього розвитку суспільства.

Цифрова трансформація вищої освіти відкриває значні перспективи для покращення якості освіти, її доступності та відповідності вимогам сучасного світу. Інтеграція цифрових технологій у навчальний процес дозволить підготувати фахівців, які здатні працювати в умовах цифрової економіки, швидко адаптуватися до змін та робити внесок у розвиток суспільства знань. Для реалізації цих перспектив необхідна співпраця між освітніми установами, урядом та бізнесом, а також постійне вдосконалення цифрової інфраструктури та підходів до навчання.

Список посилань

- Бобро, Н. С. (2024). Особливості цифрової трансформації вищої освіти. *Інвестиції: практика та досвід: науково-практичний журнал*, 3. <https://nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/2934/2970>
- Віротченко, С. А. (2024). Цифрова трансформація в освіті: теоретичні концепції та порівняльний аналіз досвіду України та країн Балтії. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 93. <http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2024/93/4.pdf>
- Данченко, О. Б., Семко, І. Б., & Мокієнко, Ю. М. (2022). Перспективи розвитку цифрової трансформації у вищій освіті України. У *Інформаційні технології в освіті, науці і техніці (ІТОНТ-2022): Тези доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції* (с. 161–164). Черкаси: ЧДТУ. https://library.krok.edu.ua/media/library/category/materiali-konferentsij/danchenco_0026.pdf
- Дущенко, О. С. (2021). Сучасний стан цифрової трансформації освіти. *Фізико-математична освіта*, 2(28), 40–45. <https://fmo-journal.org/index.php/fmo/article/view/43>
- Лазько, А., & Томашевська, І. (2023). Ключові тренди в композитах: вища освіта і цифровізація. У *Реформи вищої освіти в Україні: виклики, стан та перспективи : колективна монографія* (с. 180–211). Baltija Publishing. https://libvmi.volyn.ua/sites/default/files/2024-10/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F_%D0%9B%D0%B0%D0%B7%D1%8C%D0%BA%D0%BE_compressed.pdf
- Струтинська, О. В., & Умрик, М. А. (2020). Сучасні освітні тренди в умовах розвитку цифрового суспільства. *Інноваційна педагогіка*, 26, 201–205. <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/26/42.pdf>

РОЗДІЛ 6. РОЗВИТОК КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

УДК 377.35:37.091.12

Тетяна Пащенко,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
лабораторії науково-методичного супроводу підготовки
фахівців у коледжах і технікумах
Інституту професійної освіти НАПН України,
<http://orcid.org/0000-0002-7629-7870>,
e-mail: tantarena@ukr.net

Ганна Кривонос,

викладач, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист
ВСП «Немішаївський фаховий коледж НУБіП України»,
<http://orcid.org/0009-0004-5417-1232>,
e-mail: anna_kryvonos@ukr.net

СТАН РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН АГРАРНИХ КОЛЕДЖІВ

Анотація. У статті досліджено наявний стан розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів. За результатами проведеного опитування викладачів фахових дисциплін аграрного коледжу зроблено висновки щодо необхідності цілеспрямованого розвитку означеної інтегративної властивості особистості педагога.

Ключові слова: розвиток, професійна компетентність, педагог, самооцінювання.

STATE OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF TEACHERS OF PROFESSIONAL DISCIPLINES OF AGRICULTURAL COLLEGES

Tetiana Pashchenko

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher at the
Laboratory of Scientific and Methodological Support for Training of
Specialists in Colleges and Technical Schools of the Institute of Vocational
Education of the NAES of Ukraine

Hanna Kryvonos,
lecturer, specialist of the highest category, teacher-methodologist
VSP «Nemishayiv Vocational College of NULES of Ukraine»

Abstract. The article examines the current state of development of professional competence of teaching staff of vocational colleges. According to the results of the conducted survey of teachers of professional disciplines of the agricultural college, conclusions were made regarding the need for purposeful development of the specified integrative property of the teacher's personality.

Key words: development, professional competence, teacher, self-assessment.

В умовах воєнного та повоєнного часу формування нової системи кадрового забезпечення сільського господарства стає одним із вирішальних факторів підвищення його ефективності та конкурентоспроможності. Професійну підготовку фахівців середньої ланки, від підготовленості яких безпосередньо залежить якість і кількість виробленої вітчизняної сільськогосподарської продукції, стан навколишнього середовища, ефективність використання засобів виробництва, технологічного обладнання тощо, забезпечують фахові коледжі. Це вимагає ґрунтовного реформування усієї системи фахової передвищої освіти, у тому числі необхідне вдосконалення та підвищення кваліфікації педагогів професійного навчання, ефективне формування та розвиток їх професійної компетентності.

У всі періоди розвитку освітньої системи головною фігурою є педагог, тому важливим завданням є його постійний професійний та особистісний розвиток у контексті тих змін, які відбуваються в суспільстві. У зв'язку з тим, що сучасний етап відрізняється стрімкістю змін в організаційних та технологічних рішеннях, гостро обговорюються питання, пов'язані із змістом, формами професійного розвитку педагогів.

Аналіз наукової літератури та практик безперервного професійного розвитку педагогів свідчить про те, що дане явище розглядається як процес набуття педагогом знань, умінь, компетентностей, що триває протягом усієї його педагогічної діяльності.

Професійна компетентність педагогічного працівника закладу фахової передвищої освіти – «інтегративна властивість особистості, що виявляється в педагогічній діяльності, поведінці та вчинках фахівця і зумовлює його готовність і здатність кваліфіковано виконувати свої трудові функції за рахунок збалансованого поєднання комплексу ... знань, умінь навчально-методичної роботи, навичок виховання і розвитку особистості студентів, необхідних педагогічних здібностей, морально-етичних цінностей і професійних якостей ... та зумовлює достатні рівні вихованості і навченості здобувачів фахової передвищої освіти» (Тітова, 2023).

Розвиток професійної компетентності викладачів, зокрема у фахових коледжах, по суті, є пріоритетною науковою проблемою. Обґрунтування основних положень розвитку професійної компетентності педагогічних працівників знаходимо у працях вітчизняних вчених (С. Гончаренко, І. Зязюн, О. Красницька, В. Кремень, Л. Лук'янова, П. Лузан, Н. Ничкало, В. Радкевич, Г. Романова, О. Рудницька, В. Семиченко, С. Сисоєва, Н. Теличко О. Тітова та інші).

Аналіз психолого-педагогічних аспектів професійної компетентності викладачів, дав можливість зробити певні висновки:

актуальність проблеми професійної компетентності викладача у процесі здійснення ним педагогічної діяльності зумовлена необхідністю включення особистості викладача до професійної діяльності, формування позиції, що відображає мету, мотиви, задоволеність працею, забезпечення професійних гарантій у сфері діяльності;

успішний розвиток професійної компетентності викладача можливий лише у системі безперервної освіти як нового способу освітньої діяльності, цільовою орієнтацією якого є процес цілісного розвитку особистості, поступального збагачення її творчого потенціалу, постійного зростання сутнісних сил та здібностей;

розвиток професійної компетентності викладача з погляду структури та змісту є якісно певною цілісністю, яка може бути визначена як зростання, становлення професійно значимих особистісних якостей і здібностей, професійних умінь і навичок, активне якісне перетворення особистістю свого внутрішнього світу, що

призводить до принципово нового способу життєдіяльності – творчої самореалізації у професії.

Досягнення професіоналізму (найвищого рівня педагогічної компетентності) у діяльності та у спілкуванні педагога за умови всебічного розвитку його особистості є основною умовою подальшого підвищення ефективності викладацької діяльності.

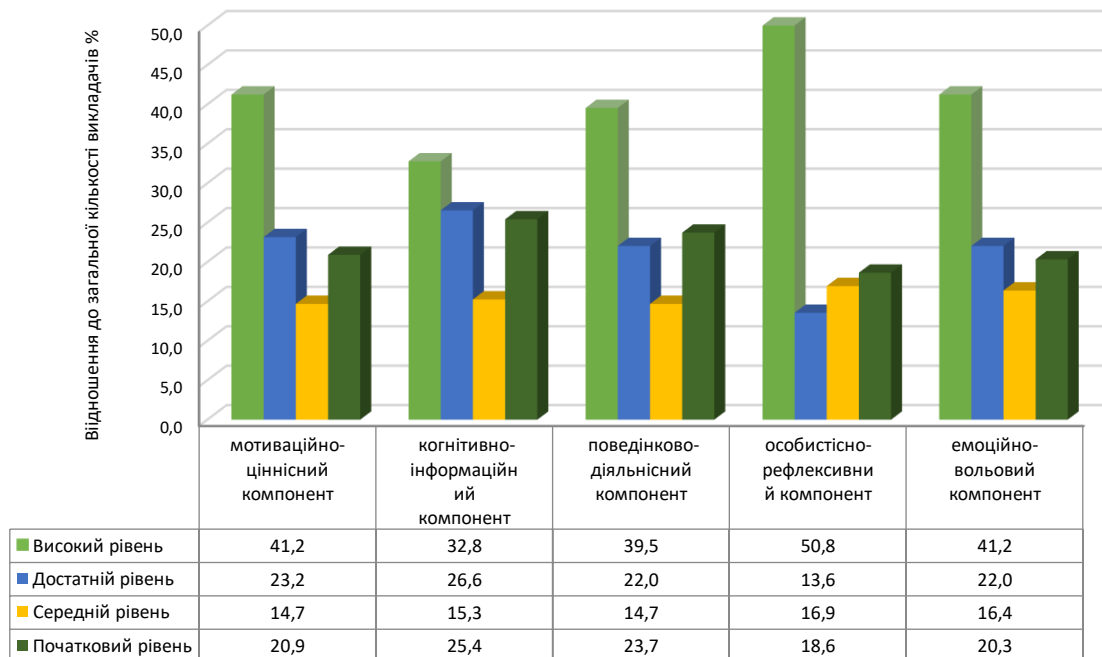
Процес удосконалення професійної педагогічної діяльності викладачів навчальних закладів фахової передвищої освіти має специфічні особливості, так як проходить під час безперервної безпосередньої практичної діяльності. Це, з одного боку, обмежує можливість через брак часу, з іншого – створює сприятливі передумови з урахуванням постійної педагогічної практики. Процес органічно поєднує у собі два рівні реалізації: вдосконалення педагогічної діяльності в цілому та самовдосконалення викладачів у своїй галузі. Специфічним результатом удосконалення професійної педагогічної діяльності викладачів коледжу є підвищення професійної кваліфікації, якості викладацької діяльності, що досягається за рахунок позитивних змін в індивідуальній педагогічній техніці.

З метою виявлення наявного стану розвитку професійної компетентності викладачів фахових дисциплін аграрного коледжу у межах регіонального експерименту «Педагогічні умови професійного розвитку викладачів фахових дисциплін аграрних коледжів», на базі ВСП «Немішаївський фаховий коледж НУБіП України», Науково-методичного центру вищої та фахової передвищої освіти та Інституту професійної освіти НАПН України було проведено опитування педагогічних працівників. Для організації опитування викладачів засобами Google Forms було розроблено анкету самооцінювання викладачами розвитку компонентів власної професійної компетентності. Зокрема, респонденти мали оцінити свою мотивацію щодо оволодіння високими рівнями професіоналізму (мотиваційно-ціннісний компонент), систему наукових педагогічних знань, на основі яких розвиваються професійні вміння та навички (когнітивно-інформаційний компонент), комплекс умінь та навичок моделювання педагогічних та науково-дослідних завдань, ефективної дій у нестандартних педагогічних ситуаціях, застосування інноваційні технології навчання (поведінково-діяльнісний компонент), сформованість навичок самоаналізу власної професійно-педагогічної діяльності та спілкування, способів самоконтролю педагога (особистісно-рефлексивний компонент), здатність розуміти власний емоційний стан при розв'язанні педагогічних ситуацій; цілеспрямованість дій в інформаційно-освітньому середовищі

фахового коледжу (емоційно-вольовий компонент). Під час розроблення анкети самооцінювання були включені питання щодо направленості викладацької діяльності, стажу викладання, педагогічної освіти, кваліфікаційних категорій та викладацького звання. Важливо було також дізнатися, чи задовольняє викладачів існуюча система підвищення кваліфікації та яких нових знань респонденти потребують.

У анкетуванні взяли участь 59 викладачів ВСП «Немішаївський фаховий коледж НУБіП України», з яких більшість респондентів (59,3 %) має стаж понад 20 років, наявність педагогічної освіти зафіксована у 88,1 % респондентів.

Рівні розвиненості компонентів професійної компетентності за результатами Google Forms-опитування відображені на діаграмі (рис. 6.1), дані якої констатують, що серед педагогічних працівників ВСП «Немішаївський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України» переважають викладачі з достатнім та високим рівнем розвитку професійної компетентності, їх частка складає від 26,6 % до 50,8 %.

Рис. 6.1. Діаграма розвиненості компонентів професійної компетентності педагогічних працівників ВСП «Немішаївський фаховий коледж НУБіП України» за результатами Google Forms-опитування

Поряд з цим, певна частка викладачів (близько 22 %) оцінюють розвиток компонентів власної професійної компетентності на

початковому рівні. Означені факти свідчать про самокритичність та об'єктивність педагогічних працівників ВСП «Немішаївський фаховий коледж НУБіП України». Отже, результати проведеного опитування викладачів фахових дисциплін аграрного коледжу засвідчують необхідність цілеспрямованого розвитку означеної інтегративної властивості особистості педагога.

Самооцінювання розвиненості компонентів професійної компетентності педагогічних працівників дає підстави обрати правильний, ефективний напрям удосконалення означеної інтегративної властивості особистості, який передбачає визначення зони найближчого розвитку: вивчення професійних труднощів у своїй діяльності; актуалізація необхідних для професійного зростання знань, умінь; визначення індивідуальних завдань педагогічної кваліфікації; складання програм професійного зростання, самовиховання; систематичне самооцінювання. Досвід роботи над собою у плані самовдосконалення (адаптація власних унікальних особливостей до вимог педагогічної діяльності, постійне підвищення професійної компетентності та безперервний розвиток соціально-моральних та інших аспектів особистості) є важливою передумовою для професійного самовиховання (Пащенко, 2023).

Основною метою роботи коледжу є підвищення професійної компетентності викладачів як головного фактора, що забезпечує результативність процесу навчання та методичний супровід інноваційного розвитку освітньої організації. Підвищення професіоналізму, кваліфікації та творчого потенціалу педагогів ВСП «Немішаївський фаховий коледж НУБіП України» здійснюється через заходи внутрішньоколеджної системи підвищення кваліфікації, організовані методичним кабінетом: обмін досвідом на освітніх платформах «Всеосвіта», «На Урок», «Суперурок» та ін., підготовка та проведення відкритих занять, тематичних лекторіїв, виховних заходів, участь у конференціях, семінарах, тренінгах, майстер-класах, професійних конкурсах («Педагогічний ОСКАР», що проводиться НМЦ ФПВО разом з НАПН України). Одним із напрямів діяльності методичної служби коледжу є управління процесом підвищення професійно-педагогічної компетентності, аналіз та моніторинг, забезпечення системи менеджменту якості (що функціонує у НУБіП та коледжі як структурному підрозділі ВНЗ) інформацією з оцінювання результативності управління якістю у коледжі. Для здійснення моніторингу цього процесу застосовується різноманітний діагностичний інструментарій: технологічна карта системного аналізу

та оцінювання ефективності навчального заняття, опис передового педагогічного досвіду тощо.

Система підвищення професійно-педагогічної компетентності педагогічних працівників коледжу має планомірний характер, побудована в єдиному просторі відповідно до системи менеджменту якості. Освоєння інноваційної педагогічної діяльності, підвищення професійної та педагогічної кваліфікації сприяє розвитку педагогічного професіоналізму. У результаті цієї діяльності здійснюється підвищення рівня кваліфікації педагогів, накопичення в колективі інноваційних педагогів, здатних вивести навчальний заклад на якісно новий рівень розвитку, що відповідає соціальним та особистісним потребам здобувачів освіти.

Проблеми підвищення рівня професійної компетентності педагогів, здатних вільно та активно мислити, моделювати освітній процес, самостійно генерувати та втілювати нові ідеї, технології навчання та виховання, будуть завжди актуальними. Професійно компетентний викладач стимулює творчий розвиток студентів, досягає кращих результатів у своїй професійній діяльності, конструктивно реалізує власні професійні можливості. Різноманітність форм підвищення рівня професійної компетентності дає можливість педагогам побудувати індивідуальну траєкторію вдосконалення, спрямовану на формування професійних компетентностей.

Таким чином, у даний час особливого значення набуває вдосконалення професійної компетентності викладачів, успішний розвиток якої можливий лише в системі безперервної освіти як нового способу освітньої діяльності, цільовою орієнтацією якої є процес цілісного розвитку особистості, поступального збагачення її творчого потенціалу, постійного зростання професіоналізму.

Список посилань

- Пащенко, Т.М. (2023). Розвиток професійної компетентності педагога: основні протиріччя та проблеми. Сучасна наука та освіта: стан, проблеми, перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Полтава: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», С. 144-146.
- Тітова, О. А., Лузан, П. Г., Пащенко, Т. М., Мося, І. А., Остапенко, А. В., & Ямковий, О. Ю.; Тітова, О. А. (ред.). (2023). Система розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу : монографія. Київ: ІО НАПН України.

УДК 378.147:378.111(4)

Олена Тітова,
доктор педагогічних наук, професор
завідувач лабораторії
науково-методичного супроводу
підготовки фахівців у коледжах і технікумах
Інституту професійної освіти НАПН України,
<http://orcid.org/0000-0002-6081-1812>,
e-mail: olena.titova2310@gmail.com

ПРОГРАМА САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАЧІВ ФАХОВИХ КОЛЕДЖІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Анотація. Статтю присвячено проблемі розроблення програми самовдосконалення викладачів фахових коледжів з урахуванням сучасних викликів та перспектив Євроінтеграції вітчизняної професійної освіти. Проаналізовано основні напрями самовдосконалення та надано рекомендації щодо розроблення відповідної програми викладачами фахових коледжів.

Ключові слова: розвиток професійної компетентності, педагогічний працівник, фахова передвища освіта, заклад фахової передвищої освіти.

THE PROGRAM OF SELF-IMPROVEMENT FOR COLLEGE TEACHERS IN THE CONDITIONS OF THE EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINIAN VOCATIONAL EDUCATION

Olena Titova,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Head of the Laboratory of Scientific and Methodological Support of
Specialists Training at Colleges and Technical Schools of the
Institute of Vocational Education of NAES of Ukraine

Abstract. The article is devoted to the problem of developing a self-improvement program for college teachers, considering current challenges and prospects of integration of Ukrainian vocational education into the European system. The main areas of self-improvement were analyzed and recommendations were made for the self-development program design by college teachers.

Keywords: development of professional competence, teaching staff, prehigher education, institutions of vocational prehigher education.

Сучасні тенденції стосовно інтеграції вітчизняної професійної освіти до Європейського освітнього та наукового простору, з одного боку, передбачають відкриття для викладачів і здобувачів фахової передвищої освіти широких можливостей для професійного розвитку, що реалізуються через академічну мобільність, участь у міжнародних освітніх і наукових проектах, стажуваннях. З іншого боку, такі перспективи пов'язані з посиленням вимог до професійної компетентності викладачів фахових коледжів. Перш за все йдеться про навчання протягом усього життя, адже бути в курсі останніх освітніх тенденцій і передового виробничого досвіду є вкрай важливим для забезпечення високої якості освіти. Крім того посилення міжнародної співпраці, можливості навчання українських здобувачів освіти у європейських закладах освіти, як і іноземних студентів у вітчизняних коледжах і університетах, виконання спільних наукових досліджень тощо, вимагає розвитку навичок іншомовної професійної та академічної комунікації, уявлення про особливості системи освіти в країнах ЄС, Європейської кредитної системи професійної освіти і навчання / European credit system for vocational education and training, ECVET (CEDEFOP, 2024), підходи до забезпечення якості освіти відповідно до Європейської системи забезпечення якості у професійній освіті / European Quality Assurance in Vocational Education and Training, EQAVET (European Commission, n.d.).

Сучасні підходи до розвитку професійної компетентності викладачів фахових коледжів зосереджено на систематичному поєднанні засобів формальної, неформальної та інформальної освіти (Тітова, Лузан, Пашенко, Мося, Остапенко, & Ямковий, 2023): під час підвищення кваліфікації, професійного розвитку викладача у середовищі закладу освіти та через професійне самовдосконалення. Постійне та ефективне підвищення педагогічної компетентності вимагає планування власного професійного розвитку та складання відповідної програми, що виступатиме дорожньою картою професійного зростання викладача. Починається складання програми з формулювання конкретної мети, визначення ресурсів та інструментів для відстеження прогресу, що допоможе досягати персоналізованих цілей на кожному окремому етапі професійного саморозвитку.

Як переконують успішні практики професійного розвитку викладачів (Smith, et al., 2022) таку програму варто складати і тим, хто тільки почав викладацьку діяльність, і досвідченим викладачам, щоб

забезпечити професійне зростання протягом усього життя з орієнтацією «на випередження».

Розроблення індивідуальної програми професійного самовдосконалення викладача має здійснюватися за певних правил з урахуванням загальних тенденцій, цілей на рівні закладу освіти та власних пріоритетів. Існують різні підходи до складання програми професійного самовдосконалення. Розглянемо структуру програми, що містить чотири етапи, які націлено на підвищення якості викладання та, зрештою, має сприяти успішності навчальних результатів здобувачів (Schweikhardt, 2024).

На першому етапі рекомендується оцінити наявні навички та напрями розвитку. Розроблення програми професійного розвитку викладача має починатися з аналізу сильних і слабких сторін. На цьому етапі рекомендується застосовувати різні методики та інструменти для самооцінювання, оцінювання колегами, методистом або керівництвом, що уможливить розроблення більш адаптованої та ефективної програми професійного розвитку.

Для самооцінювання викладачі можуть використовувати такі питання: 1. Чого я хочу досягти цього навчального року? 2. Які мої сильні сторони? Слабкі сторони? 3. Чого мають досягти мої учні / студенти? 4. Про що я хочу дізнатися більше? 5. Які потреби у моїх учнів / студентів? 6. Яким чином мені потрібно узгодити власний професійний розвиток з ініціативами регіону, де знаходиться фаховий коледж (напряму якого ймовірно пов'язано з пріоритетними галузями регіону)? Ці запитання допоможуть викладачам провести аналіз та визначити напрями професійного розвитку.

Не менш інформативними є відгуки колег, які робляться на основі навчальних матеріалів та застосовуваних технологій навчання або спостереження за роботою викладача безпосередньо в аудиторії. Об'єктивні відгуки здатні допомогти викладачеві отримати уявлення про рівень та недоліки викладання.

Розповсюдженням методом є також формальне оцінювання роботи викладача, яке проводить адміністрація закладу освіти. Результати формального оцінювання також дають змогу оцінити професійний рівень викладача, а також визначити напрями подальшого вдосконалення на основі встановлених стандартів і стратегічних напрямів розвитку закладу освіти.

Після оцінювання викладачем наявних знань і навичок, а також визначення напрямів розвитку, на другому етапі необхідно встановити цілі власного професійного розвитку. Рекомендується формулювати цілі таким чином, щоб вони відповідали вимогам конкретності (чого

саме хоче досягти викладач), актуальності (чому ця ціль або її досягнення є важливими для викладача та студентів), досяжності (наскільки ціль реалістична, чи вона в межах можливостей викладача), здатності оцінити результат (щоб дізнатися, чи ціль досягнуто) та обмеженості за часом (коли планується досягнення цієї цілі).

Таким чином, кожна ціль має бути чіткою, піддаватися кількісному виміру, реалістичною, узгоджуватися із загальними цілями та баченням (візією) закладу освіти та мати конкретний термін виконання. Замість того, щоб ставити перед собою досить «розмити» мету «покращити мої навички викладання», викладач може поставити ціль: «У поточному семестрі спланувати та провести міні-заняття для студентів з ознайомлення з провідними практиками ефективного пошуку професійної інформації в мережі Інтернет та її критичного аналізу». У цьому прикладі ціль є конкретною (чітко сформульованою), вимірною (за кількістю включених до планів занять відповідних діяльностей), обмеженою за часом, досяжною, оскільки вона сфокусована на ознайомленні (а не на 100% засвоєнні), і актуальною, оскільки пов'язана з провідними практиками.

Встановлення зрозумілих досяжних цілей дозволяє викладачеві закласти чіткий курс до програми самовдосконалення та узгоджувати кожен компонент програми із загальними цілями професійного зростання, які визначено на рівні закладу освіти.

На третьому етапі складається план реалізації визначених цілей. Після того, як сформульовано цілі, необхідно розробити детальний план в якому окреслюються дієві кроки, що допоможуть досягнути мети. Комплексний план може включати:

- навчання у процесі викладацької діяльності (підготовка і проведення проблемних занять, виховних заходів, підготовка студентів до участі у конференціях, творчих або наукових конкурсах, олімпіадах, керування студентським гуртком, навчальним студентським проєктом тощо, – будь-яка діяльність, що дозволяє викладачеві отримати новий професійний досвід;

- опанування успішних практик, заснованих на дослідженнях, їхня адаптація та впровадження в освітній процес (викладач може почати з пошуку найкращих практик, що безпосередньо пов'язані зі встановленими цілями; це може бути вивчення стратегій планування навчання, залучення студентів, поступове посилення самостійності навчально-пізнавальної діяльності студентів, дослідження різних стилів навчання, роботи зі здобувачами, які мають особливі освітні потреби тощо);

– підбір ресурсів для навчання (викладачі обирають інструменти, необхідні для досягнення мети: різноманітні джерела, досвід старших колег, книги, онлайн-ресурси тощо);

– співпраця (є важливою частиною ефективного професійного розвитку викладачів, оскільки співпрацюючи з іншими освітянами, викладачі можуть спиратися на їхній попередній досвід, отримати поради та допомогу у розв'язанні проблем власної викладацької практики, а також орієнтири для подальшого професійного розвитку);

– рефлексія (аналіз процесу та результатів професійного самовдосконалення мають налаштовувати та скеровувати роздуми викладача, допомагаючи визначити майбутні потреби подальшого професійного розвитку; оцінюючи як якісні, так і кількісні навчальні результати студентів, викладачі можуть визначити закономірності, тенденції та відхилення після застосування тих методів та інструментів, які вони опанували під час навчання на семінарах, читання науково-методичної літератури, співпраці з колегами тощо).

Складати програму професійного самовдосконалення рекомендується із використанням шаблону (Professional Development Planner, n.d.), що має допомогти впорядковувати кожен крок і створити візуальну дорожню карту, до якої можна звертатися протягом року. Щоб зробити план більш продуктивним, слід також включити часову шкалу з датами та контрольними показниками. Це може допомогти викладачам не відставати в досягненні цілей професійного розвитку та забезпечити їхній прогрес. При застосуванні заздалегідь створеного шаблону для планування професійного розвитку, необхідно його оцінити і переконатися, що він охоплює основні кроки для створення оптимальної індивідуальної та цілеспрямованої програми професійного самовдосконалення.

Коли дорожню карту створено, важливо втілити її в життя. Це передбачає завчасне планування часу для заходів професійного розвитку, таких як семінари, конференції, онлайн-курси, вебінари та вивчення літератури. Важливо діяти на випередження і брати на себе відповідальність за результати власного професійного розвитку. Необхідно також дотримуватися зобов'язань, але у той же час бути гнучкими та коригувати плани залежно від прогресу, умов і потреб, що змінюються.

На четвертому (заключному) етапі необхідно оцінювати успішність виконання програми професійного самовдосконалення. Щоб визначити ефективність програми саморозвитку, необхідно вимірювати прогрес і оцінювати результати. Для цього необхідно встановити певні орієнтири, відстежувати прогрес і оцінювати вплив

діяльності з професійного розвитку на ефективність викладання та навчальні результати здобувачів освіти. Оцінюючи успішність виконання програми професійного розвитку, педагоги можуть визначити сфери вдосконалення та відповідно скоригувати програму.

Важливим також є необхідність підтримувати вмотивованість та відповідальність. Для цього слід дотримуватись таких рекомендацій, щоб не відставати від програми:

1. Будьте реалістами: переконайтеся, що Ваші цілі досяжні та узгоджені із загальними цілями закладу освіти.

2. Будьте організованими: стежте за діяльністю з професійного розвитку та кінцевими термінами за допомогою планувальника або календаря.

3. Знайдіть систему підтримки: працюйте з колегами або наставником, які допоможуть підтримувати мотивацію та посилити відповідальність за результати.

4. Святкуйте успіхи: виділіть час, щоб визнати досягнення та відзначити прогрес.

Постійний професійний розвиток має важливе значення для викладачів вітчизняних закладів освіти в умовах інтеграції до європейського освітнього простору. Для забезпечення ефективності професійного зростання викладачам фахових коледжів рекомендується ретельно планувати заходи із саморозвитку, що дозволить залишатися в курсі сучасних освітніх тенденцій, вдосконалювати власні навички викладання та організовувати процес професійної підготовки здобувачів освіти на основі найкращого досвіду навчання. Розроблення реалістичої програми професійного самовдосконалення з урахуванням нагальних потреб, встановлення конкретних цілей та підготовка дорожньої карти для реалізації програми дозволяють викладачам виходити на наступні рівні педагогічної майстерності і повністю розкривати власний педагогічний потенціал.

Список посилань

- CEDEFOP. (2024). *European credit system for vocational education and training (ECVET)*. European Centre for the Development of Vocational Training. <https://www.cedefop.europa.eu/en/projects/european-credit-system-vocational-education-and-training-ecvet>.
- European Commission. (n.d.). *European skills, competences, qualifications and occupations (ESCO)*.

<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=1536>.

- Тітова, О. А., Лузан, П. Г., Пащенко, Т. М., Мося, І. А., Остапенко, А. В., & Ямковий, О. Ю. (2023). *Система розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу: монографія* (О. А. Тітова, ред.). Київ: ІПО НАПН. <http://lib.iitta.gov.ua/738694/>.
- Smith, J. (Ed.). (2022). *50 ways to be a better teacher: Professional development techniques*. New York, NY: Education Press.
- Schweikhardt, M. (2024). *How to build a professional development plan for teachers*. Smeckens Education. <https://www.smekenseducation.com/how-to-build-a-professional-development-plan-as-a-teacher/>.
- Professional Development Planner. (n.d.). *Smeckens Education*. <https://www.smekenseducation.com/wp-content/uploads/2023/10/professional-development-plan-for-teachers-example.pdf>.

УДК 378.147:373.6

Ольга Єршова,

кандидат економічних наук, доцент
науковий співробітник лабораторії дистанційного професійного
навчання Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0002-3801-9730>,
e-mail: bogi2003@ukr.net

РОЗВИТОК ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

Анотація. Розглядається місія професійної освіти в Україні – забезпечення національної економіки кваліфікованими кадрами та створення широкого спектру можливостей для молоді. Констатується, що методика підготовки педагогічних працівників закладів професійної освіти повинна ґрунтуватися на ній та перехід на змішане навчання є передумовою для зміни педагогічних підходів та

технологічних прийомів. Детально розглядаються проблеми, які існують у викладанні й навчанні при здійсненні змішаного навчання, запропоновані шляхи їх усунення. Приділяється увага перебудові позиції педагога з авторитарної на партнерську у взаємодії з здобувачами освіти. Піднімається питання підготовки нового покоління педагогічних працівників професійної освіти, здатного ефективно перетворювати інформаційно-комунікаційний простір, продукувати нові способи й форми педагогічної взаємодії в електронних платформах, розробляти дистанційні курси й виконувати роль тьюторів у процесі дистанційного та змішаного навчання.

Ключові слова. професійна освіта, змішане навчання, педагогічні підходи при змішаному навчанні, технологічні прийоми при змішаному навчанні, педагогічна фасилітація.

DEVELOPMENT OF READINESS OF TEACHERS OF VOCATIONAL EDUCATION INSTITUTIONS TO IMPLEMENT MIXED TRAINING OF QUALIFIED WORKERS

Olha Yershova,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Researcher of the Distance Vocational Training Laboratory
of the Institute of Vocational Education of NAES of Ukraine

Abstract. The mission of professional education in Ukraine is being considered – providing the national economy with qualified personnel and creating a wide range of opportunities for young people. It is noted that the method of training pedagogical workers of vocational education institutions should be based on it, and the transition to mixed learning is a prerequisite for changing pedagogical approaches and technological methods. The problems that exist in teaching and learning in the implementation of mixed learning are considered in detail, ways of their elimination are proposed. Attention is paid to the restructuring of the teacher's position from authoritarian to partner in interaction with students. The issue of training a new generation of pedagogical workers in professional education, capable of effectively transforming the information and communication space, producing new methods and forms of pedagogical interaction in electronic platforms, developing distance courses and performing the role of tutors in the process of distance and mixed learning, is being raised. The mission of professional education in Ukraine is being considered – providing the national economy with qualified personnel and creating a wide range of opportunities for young people. It is noted that the method of training pedagogical workers of vocational education institutions should be based on

it, and the transition to mixed learning is a prerequisite for changing pedagogical approaches and technological methods. The problems that exist in teaching and learning in the implementation of mixed learning are considered in detail, ways of their elimination are proposed. Attention is paid to the restructuring of the teacher's position from authoritarian to partner in interaction with students. The issue of training a new generation of pedagogical workers in professional education, capable of effectively transforming the information and communication space, producing new methods and forms of pedagogical interaction in electronic platforms, developing distance courses and performing the role of tutors in the process of distance and mixed learning, is being raised.

Key words. vocational education, blended learning, pedagogical approaches in blended learning, technological methods in blended learning, pedagogical facilitation.

Події української історії та сучасні реалії кинули виклик освіті усіх рівнів. Досвід онлайн навчання, набутий учасниками освітніх процесів за роки пандемії коронавірусу, став у нагоді для їх здійснення та участі в них за умов війни.

Для закладів професійної освіти як і раніше, до війни, на першому плані є завдання, результатом вирішення яких має бути підготовка конкурентоспроможних кваліфікованих робітників, здатних адаптуватись до постійно змінюваних умов виробничого середовища з повним використанням набутих професійних компетентностей й навичок і сформованою потребою в поглибленні знань і їх продуктивному перетворенні у контексті майбутньої професійної діяльності.

Для виконання цих завдань перед системою професійної освіти виникла необхідність поєднання традиційних педагогічних підходів з такими, які б забезпечували комплексну особистісну, професійну й психологічну готовність суб'єктів до змішаного навчання на основі використання засобів і ресурсів, пропонованих інформаційно-комунікаційними технологіями.

В умовах війни додатковими перевагами змішаного навчання є можливість забезпечити перебування учасників освітнього процесу у безпечних місцях (за можливістю), доступність навчальних матеріалів для здобувачів освіти у будь-який час доби з будь-якого місця на земній кулі, можливість для педагогів скорегувати матеріали з навчальних дисциплін з урахуванням необхідності організації навчального процесу у асинхронному режимі, організувати різні форми групової та індивідуальної взаємодії між педагогами та здобувачами освіти.

Місія професійної освіти в Україні полягає у забезпеченні національної економіки кваліфікованими кадрами та створення широкого спектру можливостей для молоді, зокрема, орієнтація на здобуття освіти та професій, актуальних та потрібних малому та середньому бізнесу, особистісний розвиток та продовження навчання.

Методика підготовки педагогічних працівників закладів професійної освіти повинна ґрунтуватися на ній, а перехід на змішане навчання є потужною передумовою для зміни педагогічних підходів та технологічних прийомів.

Змішане навчання – це організований логічно структурований інтерактивний процес взаємодії здобувачів освіти та педагогів, який поєднує технології оффлайн та онлайн навчання. Його технологічну основу складають інформаційно-комунікаційні технології й мережеві навчальні ресурси, орієнтовані на індивідуальні запити здобувачів освіти незалежно від їх розміщення у просторі й часі.

Для успішного здійснення змішаного навчання у викладанні й навчанні існують певні проблеми, які у значній мірі пов'язані з змінами ролі педагога, трансформації педагогічних підходів та стилів викладання та підготовленістю сторін до нових систем викладання та оцінювання.

Однією з умов успішного здійснення змішаного навчання є перебудова позиції педагога з авторитарної на партнерську у взаємодії з здобувачами освіти. Таким чином, однією з складових підготовки педагогічних працівників для здійснення змішаного навчання у професійній освіті є набуття прийомів фасилітаторства. Педагог-фасилітатор реалізує особистісноцентроване, не примусове навчання. Засоби онлайн навчання активно розвиваються та застосовуються в світовій освітній практиці. Вони є тією новацією, яка є зовнішньою вимогою інформаційного простору, активізує особистісні пізнавальні мотиви усіх учасників освітнього процесу та стимулює до розвитку педагогічної майстерності згідно вимог часу.

Таким чином, в основі організації якісного процесу професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників із врахуванням їхніх внутрішніх потреб та впливу чинників інформаційного суспільства, першочергово постає питання готовності педагогів ПНЗ (ПТНЗ) до ефективного використання інформаційно-комунікаційного середовища.

Насамперед, назрілим є завдання щодо підвищення рівня сформованості професійної компетентності педагогів у побудові різних моделей навчально-виховного процесу, включаючи й дистанційне та змішане навчання майбутніх кваліфікованих робітників.

Якщо професійну готовність ототожнити із поняттям «професійна компетентність», то «готовність» – це якісна характеристика особистості, що формується у процесах підготовки, набуття необхідних знань і навичок, на основі досвіду, завдяки індивідуальним можливостям, особистісним якостям і під впливом об’єктивних факторів. Таким чином, у дослідженні Ягупова (2009) про ознаки готовності можна судити на основі показників професійної компетентності (знання, навички та вміння, професійна позиція фахівця, індивідуально-психічні особливості, акмеологічні інваріанти фахівця).

Таким чином, перш ніж говорити про компетентність педагогів як «готовність до впровадження дистанційного та змішаного навчання кваліфікованих робітників», треба зосередити увагу на індивідуальній готовності педагога до вивчення, підвищення, практичного відпрацювання можливих ресурсів дистанційного та змішаного навчання.

У вузькому значенні – це готовність до самопідготовки в опануванні технологіями дистанційної та змішаної освіти. Означене в контексті акмеологічного підходу у дослідженні Кулько (2011) ґрунтується на процесах самосприйняття, рефлексії і супроводжується усвідомленням необхідності цілеспрямованого самоформування, усвідомлення особистісної та суспільної значущості здійснюваної діяльності.

Засоби онлайн навчання, що активно прогресують в освіті, є тією новацією, яка активізує особистісні пізнавальні мотиви, і зовнішньою вимогою інформаційного простору. Усвідомлення сенсу і цінності використання засобів дистанційного та змішаного навчання можливе за чіткого розуміння переваг цих технологій як для самого педагога, так і для забезпечення результатів якісної педагогічної взаємодії.

Таким чином, у структурі готовності педагогів закладів професійної освіти до дистанційного та змішаного навчання варто відмітити мотиваційно-ціннісний компонент як усвідомлену спрямованість педагога до здійснення певної діяльності й розуміння відповідальності за виконання конкретних дій.

Готовність до впровадження технологій дистанційного та змішаного навчання є частиною цілісного розвитку професійної компетентності й майстерності педагога. Проте ІКТ-компетентність є базовою, однак не єдиною складовою когнітивної сфери особистості. Необхідними є фахові знання, методична обізнаність, дослідницькі навички, пізнавальна активність тощо, які в сукупності визначають

когнітивний компонент готовності педагога до використання засобів дистанційного та змішаного навчання.

Обґрунтування теоретико-методологічних основ розвитку професійної компетентності, вдосконалення педагогічної майстерності педагога професійної освіти різносторонньо збагачують тематику наукових досліджень. Проте питання підготовки нового покоління педагогічних працівників професійної освіти, здатного ефективно перетворювати інформаційно-комунікаційний простір, продукувати нові способи й форми педагогічної взаємодії в електронних платформах, розробляти дистанційні курси й виконувати роль тьюторів у процесі дистанційного та змішаного навчання залишається відкритою проблемою як для науки, так і для педагогічної практики.

Під професійною компетентністю педагога слід розуміти таку його пошукову діяльність, коли на основі бази знань, умінь, навичок та усвідомленого розуміння своєї ролі в суспільстві, безперервного самовдосконалення й саморозвитку особистості він забезпечує оптимальний варіант організації навчально-виховного процесу з метою формування творчої особистості.

Основними фаховими проблемами, з якими стикаються педагоги в цьому тисячолітті, є:

постійне ускладнення змісту освіти, необхідність гарантування високого рівня освітніх стандартів;

ускладнення проблем виховання;

безперервне оволодіння прогресивними технологіями навчання й виховання;

розв'язання складних професійно-педагогічних проблем, які вимагають інтеграції знань, практичних умінь і навичок з таких суміжних з педагогікою наук, як філософія, психологія, медицина, економіка, кібернетика та ін.;

робота в єдиному інформаційному середовищі, що передбачає раціональне використання інформаційних технологій у навчально-виховному процесі.

Усе це може здійснювати тільки педагог із високою професійною компетентністю, розвиненими творчими здібностями, високим рівнем інтелігентності, ерудованості, здібностей до безперервної освіти.

Специфіка організації дистанційного та змішаного освітнього процесу зумовлює переосмислення ролі викладача, якою можуть бути: тьютор, підтримувач процесу, консультант, наставник, дослідник, експерт, менеджер та ін., що приводить до суттєвої трансформації його особистісних і професійних навичок, якими, поряд із загальновідомими для педагога, є: інноваційність і креативність, технологічний ентузіазм,

відкритість до питань, здатність до рефлексії. Зміна ролі педагога у дослідженні Ягупов (2009) відповідно до вимог дистанційної та змішаної освіти зумовлює неминучість постійного інноваційного розвитку педагогічних кадрів, розширення їхньої когнітивної сфери новими знаннями, прийомами й механізмами їхнього продуктивного перетворення, і при цьому бути ведучою постаттю в навчальному процесі, в тому числі й дистанційній та змішаній формі навчання; забезпечувати партнерську взаємодію творчих суб'єктів – учня і педагога.

Організація дистанційного та змішаного навчання компетентним у такій роботі викладачем має важливе значення для формування основних дескрипторів інтегральної компетентності майбутніх фахівців, що визначені Національною рамкою кваліфікацій (Кабінет Міністрів України, 2011) знання, уміння, комунікація, автономність і відповідальність, задоволення власної траєкторії професійного розвитку та впевненого прояву таких особистісних характеристик, як: творчість, унікальність, оригінальність, продуктивність тощо.

Використання елементів дистанційного та змішаного навчання в межах конкретного виду професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, відповідно до специфіки предмета, теми заняття тощо передбачає досягнення навчальної, розвивальної й виховної мети. У такому разі, дистанційне та змішане навчання функціонально забезпечує навчально-пізнавальну діяльність його учасників.

Змішане навчання у процесі професійної підготовки кваліфікованих робітників має здійснюватися на основі комплексної комбінації організаційної, навчально-пізнавальної, комунікаційної й діагностичної функцій, багатоваріантність яких сприяє проєктуванню спільних й індивідуальних освітніх траєкторій як у системі професійної підготовки кваліфікованих робітників, так і в навчанні впродовж життя, розширює функції освіти у напрямку формування компетентного й «мережного» майбутнього кваліфікованого робітника, здатного самореалізуватися у глобальному інформаційному просторі.

Можливості технологій дистанційного та змішаного навчання постійно вдосконалюються, оскільки немає меж розвитку творчості, інноваційності, майстерності педагогів у створенні нових електронних ресурсів, різноплановій побудові дистанційних навчальних процесів, розробленні дистанційних курсів тощо.

Для забезпечення об'єктивності варто зазначити проблеми, з якими стикаються педагоги-практики, а саме: великі витрати часу на розроблення дистанційних курсів, їх актуалізацію, доукомплектування;

труднощі при самостійній реєстрації учасників у системі дистанційного навчання; неповне використання усіх можливостей Web-орієнтованих систем підтримки навчального процесу; невідповідність організаційно-технічного забезпечення учасників освітнього процесу вимогам функціонування електронних платформ;

Варто наголосити, що постійний розвиток систем дистанційного навчання веде за собою систематичну потребу у розвитку готовності педагогів до їх засвоєння та продуктивного впровадження. Тому розвиток готовності педагогів до впровадження дистанційного та змішаного навчання кваліфікованих робітників є безперервним.

При підготовці педагогічних працівників закладів професійної освіти до впровадження та здійснення змішаного навчання мають бути застосовані підходи, за яких набуваються основні компоненти професійної компетентності (інформаційна, комунікативна, продуктивна, моральна, психологічна, предметна, соціальна, математична, особисті якості педагога) безвідносно онлайн роботи з учнями. Поза будь-яких обставин за будь-яких умов здійснення навчальних процесів, професійна компетентність педагога повинна формуватися як сукупність трьох складових компонентів – предметно-технологічного, психолого-педагогічного, загальнокультурного.

Згідно Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (2023) ст. 46. «Підготовка педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів та установ професійно-технічної освіти здійснюється у вищих навчальних закладах та на їхніх спеціалізованих факультетах, а також в індустріально-педагогічних технікумах, коледжах, інженерно-педагогічних вищих навчальних закладах.»

Крім того «На посади педагогічних працівників можуть призначатися фахівці виробництва, сфери послуг, які мають вищу освіту і в подальшому здобувають відповідну психолого-педагогічну підготовку. (Частина друга статті 46 із змінами, внесеними згідно із Законом N 1158-IV від 11.09.2003)».

До педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів та установ професійно-технічної освіти належать викладачі, педагоги з професійного навчання, вихователі, майстри виробничого навчання, старші майстри, старші майстри виробничого навчання, інструктори виробничого навчання, методисти, практичні психологи, соціальні педагоги, керівники фізичного виховання, керівники професійно-технічних навчальних закладів, науково-методичних та навчально-методичних установ, їх заступники та інші працівники, діяльність яких пов'язана з організацією і забезпеченням навчально-

виховного процесу. (Частина перша статті 45 в редакції Закону N 1158-IV від 11.09.2003)

Варто відзначити, що враховуючи різноманітність педагогічних працівників у професійній освіті, очікуваним є той факт, що у процесі їх підготовки до впровадження та здійснення змішаного навчання, особливої уваги потребує переосмислення ролі викладача, якою можуть бути: тьютор, підтримувач процесу, консультант, наставник, дослідник, експерт, менеджер та ін.

Крім фахових знань, методичної обізнаності, дослідницьких навичок, пізнавальної активності тощо, які в сукупності визначають когнітивний компонент готовності педагога до використання засобів дистанційного та змішаного навчання, актуальним є вміння застосовувати ІКТ для організації навчального процесу з кожної конкретної навчальної дисципліни.

Крім засобів комунікацій та проведення відеоконференцій та вебінарів з здобувачами освіти, педагогічний працівник повинен знати особливості та можливості системи дистанційного навчання, яка використовується у закладі професійної освіти. Не достатньо підготувати теоретичний матеріал з дисципліни та пакет завдань для виконання та подальшого оцінювання.

Важливо вміти організувати педагогічні процеси онлайн таким чином, щоб здобувачі освіти були задіяні максимально, були їх активними учасниками а не спостерігачами і щоб не зважаючи на обставини воєнного часу, здобувачі відчували присутність педагога у ролі доброзичливого наставника.

Під час підготовки педагогічних працівників професійної освіти у навчальних закладах або на курсах підвищення кваліфікації необхідно крім прослуховування та засвоєння ними теоретичного матеріалу, обов'язково відпрацювати практично по етапах у повному обсязі власний фрагмент дистанційного курсу з навчальної дисципліни.

Підготовка педагогічних працівників має передбачати різні форми проведення занять з ними (майстер класи, круглі столи, семінари, практичні заняття). Для них організатори повинні ретельно та наочно підготувати навчальні матеріали, доступні у будь-який час з будь-якого місця та проводити заняття згідно розкладу (оффлайн або онлайн у синхронному режимі). Під час них мають бути показані та відпрацьовані прийоми роботи з середовищем дистанційного навчання в контексті створення усіх компонентів дистанційного курсу.

При керуванні викладачем дистанційної та змішаної навчальної роботи обов'язковим є ведення, зберігання та надання звітів щодо діяльності учасників навчання, здійснення контрольних заходів тощо.

Тематичні блоки чи модулі у структурі дистанційних курсів мають містити дидактичні матеріали для контролю і самоконтролю навчально-пізнавальних дій, таким чином реалізовується діагностична функція онлайн навчання, що дає змогу тому, хто навчається, виявити ефективність попередніх етапів навчання й, за необхідності, повторно й конфіденційно самовдосконалюватись.

Обов'язковою складовою підготовки педагогічних працівників закладів професійної освіти до впровадження змішаного навчання кваліфікованих робітників є практичне навчання створювати електронні навчальні ресурси, застосовувати можливості системи дистанційного навчання для організації навчальних процесів у синхронному, асинхронному та біхронних режимах.

Під час отримання базової освіти або підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійної освіти, потрібно обов'язково здійснювати практичне виконання завдань з розробки електронних навчальних ресурсів – теоретичного матеріалу, пакетів завдань для виконання й оцінювання, засобів контролю навчальних досягнень (поточного, проміжного та підсумкового контролю), у тому числі тестів.

Педагоги професійної освіти під час навчання повинні: засвоїти принципи та засоби організації онлайн взаємодії (викладач – учень) заради досягнення кінцевої навчальної мети (учень – кваліфікований робітник): електронна дошка, демонстрація наочних матеріалів по темі заняття, спільний чат під час заняття з його учасниками, етичні та культурні засади спілкування онлайн; розробити власні частини дистанційного курсу у середовищі системи дистанційного навчання, яка використовується у ПТНЗ. Особливу увагу педагогів слід звернути на можливості та уміння створювати різні види діяльності та компоненти дистанційного курсу, які підлягають перевірці та оцінюванню.

Важливим документом у дистанційному курсі з навчальної дисципліни, у якому в системі фіксуються результати навчальних досягнень учнів, є електронний журнал. Дуже важливо навчити педагогічного працівника працювати з ним. Для цього потрібно практично здійснити створення компонентів дистанційних курсів, оцінки за які повинні потрапляти до електронного журналу. Під час змішаного навчання певна частина занять, зокрема лабораторних та практичних, проводять офлайн – в аудиторії, майстерні або робочому місці. Під час підготовки педагогічних працівників необхідно навчити ретельно формулювати завдання у різних формах проведення занять для

того, щоб усі оцінки за виконані учнями завдання потрапляли до журналу автоматично.

Список посилань

- Ягупов, В. (2009). Компетентнісний підхід до формування змісту професійної підготовки майбутніх бакалаврів технічного профілю (на прикладі спеціальності «Інженерне матеріалознавство»). Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Спецвипуск, 3, 283-287.
- Кулько, В. (2011). Сутність і структура готовності майбутніх аграріїв до професійної діяльності. Вісник Запорізького національного університету, 2(15), 193-197.
- Кабінет Міністрів України. (2011). Про затвердження Національної рамки кваліфікацій (від 23 листопада 2011 р. № 1341). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>
- Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» 103/98-ВР (2023). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text>

УДК 377.091.12.011.3-051]:005.336.5-043.86(043.5)

Ірина Будулуца,
аспірантка Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0009-0001-9837-2763>,
e-mail: irinabuduluca@gmail.com

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ДИСЦИПЛІН ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглядаються аспекти, пов'язані з розвитком професійної компетентності викладачів загальноосвітніх дисциплін закладів професійної освіти. Висвітлюються особливості загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, аналізуються напрями професійного зростання викладачів предметів загальноосвітньої підготовки. Робиться висновок про розроблення

методики системного розвитку професійної компетентності викладачів загальноосвітніх дисциплін.

Ключові слова: професійна компетентність, викладачі загальноосвітніх дисциплін, загальноосвітня підготовка, професійна освіта, розвиток.

DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE TEACHERS OF GENERAL EDUCATION DISCIPLINES PROFESSIONAL EDUCATION INSTITUTIONS

Iryna Budulutsa
postgraduate student of the
Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The article considers aspects related to the development of professional competence of teachers of general education disciplines of vocational education institutions. Features of general education training of future qualified workers are highlighted, directions of professional growth of teachers of general education subjects are analyzed. A conclusion is made about the development of a methodology for the systematic development of the professional competence of teachers of general education disciplines.

Keywords: professional competence, teachers of general education disciplines, general education training, professional education, development.

Незважаючи на складні виклики, пов'язані з військовою агресією РФ, сьогодні усі сфери життя країни – виробництво, спорт, торгівля, туризм, медицина, логістика динамічно розвиваються. На засадах інноваційних педагогічних технологій модернізується і удосконалюється професійна освіта, де активним провідником позитивних зрушень має бути педагогічний працівник – основний суб'єкт освітнього процесу, що відповідає за навчання, виховання і розвиток особистості майбутнього муляра, тракториста-машиніста, автослюсаря чи оператора БПЛА (безпілотного літального апарату). Справедливо виникають запитання: а яким сьогодні, в умовах цифровізації усіх сфер життя суспільства, освітнього процесу закладу професійної освіти, широкого впровадження технологій змішаного навчання має бути педагогічний працівник, зокрема викладач загальноосвітніх дисциплін, щоб його вихованці ґрунтовно розвинули необхідні ключові компетентності, створили міцну інтелектуальну основу опанування сучасними професійними кваліфікаціями? Які знання, уміння, навички, цінності і якості мають цілеспрямовано

розвивати сучасні викладачі, щоб за результатами загальноосвітньої підготовки їх учні могли критично і системно мислити, логічно обґрунтовувати свою позицію, уміло дискутувати, ясно висловлювати власні думки, бути ініціативними, творчими, комунікабельними, емоційно стійкими особистостями? Які напрями, форми, технології методичної роботи слід передбачити у закладі професійної освіти для цілеспрямованого розвитку педагогічної діяльності викладачів?

Варто відмітити, що проблема розвитку професіоналізму викладачів, їх творчої педагогічної діяльності, здатностей формувати особистість майбутнього кваліфікованого робітника завжди була в центрі уваги наукової спільноти, до її вивчення зверталися Л. Базель, Т. Герлянд, С. Гончаренко, І. Зязюн, М. Кабиш, О. Красницька, В. Кручек, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, В. Радкевич, Г. Романова, О. Рудницька, В. Семиченко, С. Сисоева, Н. Теличко та ін. Натомість сучасні виклики для професійної освіти України вимагають нових наукових досліджень щодо розвитку професійної компетентності викладачів, які забезпечують загальноосвітню підготовку майбутніх кваліфікованих робітників.

Мета дослідження: на основі аналізу наявних наукових праць, освітньої практики виокремити та схарактеризувати сучасні напрями розвитку професійної компетентності викладачів загальноосвітніх дисциплін закладів професійної освіти.

Насамперед, визначимося із сутністю основних понять дослідження. Відомий український вчений С. Гончаренко вказував, що розвиток особистості – це «... процес формування особистості як соціальної якості індивіда в результаті його соціалізації і виховання... Розвиток особистості відбувається в діяльності...» (1997, с. 289). Поняття «професійний розвиток» є видовим до щойно згаданого родового поняття, і визначається «Енциклопедією освіти» як процес вдосконалення існуючих і набуття нових професійних компетентностей «... в умовах неперервної професійної освіти, самовиховання та здійснення професійної діяльності» (Кремень, 2021, с. 289).

Досить переконливо, на нашу думку, дефініцію поняття «професійна компетентність» визначає В. Радкевич, вказуючи, що це складне особистісне утворення, яке формується у процесі здобуття професійної освіти, безперервно розвивається, у професійній діяльності і визначає здатність особи застосовувати спеціальні знання, уміння, навички виявляти відповідні суб'єктні та професійно важливі якості для виконання комплексу складних виробничих завдань та особистісного зростання обов'язків, навчання, професійного та

особистісного розвитку (Кремень, 2021, с. 811). Послугуючись підходами М. Кабиш (2023, с. 289) до визначення професіоналізму досліджуваної групи педагогів, професійну компетентність викладача загальноосвітніх дисциплін будемо розуміти як інтегративну властивість особистості, що виявляється в педагогічній діяльності, поведінці та вчинках особи і зумовлює готовність і здатність фахівця кваліфіковано виконувати свої професійні функції за рахунок синтезу знань, досвіду, цінностей і якостей педагога та виявляється у належному розв'язанні професійно спрямованих завдань опанування учнями системою знань з дисципліни загальноосвітньої підготовки задля розвитку ключових компетентностей майбутніх кваліфікованих робітників.

Відтак, орієнтуючись на щойно наведену дефініцію, професійний розвиток викладача, насамперед, пов'язаний із комплексом різнобічних знань. Відмітимо, що викладач має не тільки ґрунтовно володіти значним обсягом знань, а й безперервно їх поповнювати, оновлювати, розширювати й поглиблювати (Тітова, 2023, с. 54). Ознайомлення з сучасними практиками професійного розвитку педагогічних працівників (ДПТНЗ «Миколаївський професійний ліцей», Миколаївське професійне училище № 21, ДНЗ «Катюжанське вище професійне училище», ДНЗ «Уманський професійний аграрний ліцей», КЗПО «Київський професійний коледж автотранспортних технологій», ДНЗ «Дніпрорудненський професійний ліцей») дозволяє запропонувати таку структуру професійно-педагогічних знань викладача загальноосвітніх дисциплін закладу професійної освіти: система знань з дисципліни / дисциплін загальноосвітньої підготовки (українська мова, історія України, математика, фізика і астрономія, біологія і екологія тощо); знання з педагогіки, методики навчання та педагогічних технологій; знання із загальної психології та галузевої психології (економічна психологія, соціальна психологія, інженерна психологія, психологія творчості тощо); знання інформаційних(цифрових)технологій; знання основ соціально-психологічного супроводу навчання внутрішньо переміщених осіб, учнів з особливими освітніми потребами та ін.

Слід підкреслити, що крім класичних та інноваційних знань з педагогіки, психології, методики навчання, з дисциплін загальноосвітньої підготовки, викладач має постійно оволодівати новими знаннями у галузі майбутньої професійної діяльності учнів. Наша позиція обумовлена особливостями діяльності викладачів цієї категорії: дидактичні інструменти предметів загальноосвітньої підготовки мають цілеспрямовано застосовуватися для розвитку

професійних якостей і цінностей майбутніх кваліфікованих робітників, їх інтересів і уявлень про майбутню діяльність.

Засобами Google-forms-опитування педагогічних працівників закладів професійної освіти (2023–2024 рр.) визначено, що до основних напрямів розвитку професійної компетентності викладачів загальноосвітніх дисциплін слід віднести такі: підвищення кваліфікації у закладах післядипломної освіти; розвиток професіоналізму викладачів в системі навчально-методичних заходів обласних навчально (науково) методичних центрів; розвиток професійної компетентності викладачів в системі методичної роботи закладу професійної освіти; залучення викладачів до роботи шкіл педагогічної майстерності, педагогічних студій, педагогічних майстерень; відвідування відкритих занять, участь в різноманітних конкурсах («Кращий викладач року», «Педагогічний ОСКАР-2024» та ін.); участь в методичних об'єднаннях викладачів/вчителів предметників; залучення викладачів до виконання науково-педагогічних досліджень; розвиток професійної компетентності викладачів при підготовці та проведенні навчальних занять, при підготовці учнів до олімпіад, конкурсів; підготовка та проведення виховних заходів, заходів подолання освітніх втрат, зокрема, з учнями з особливими потребами тощо.

Визначені напрями розвитку професійної компетентності викладачів загальноосвітніх дисциплін розглядаємо опертям обґрунтування теоретичних і методичних аспектів розвитку професійної компетентності викладачів цих дисциплін, що і виокремлюємо перспективами нашого подальшого наукового пошуку.

Список посилань

- Гончаренко, С. У. (1997). Український педагогічний словник. Київ: Либідь.
- Кремень В. Г. (Ред.). (2021) *Енциклопедія освіти*. (2-е вид. доповнене та перероблене). Київ: Юрінком Інтер.
- Тітова, О. А., Лузан, П. Г., Пащенко, Т. М., Мося, І. А., Остапенко, А. В., & Ямковий, О. Ю. (2023). *Система розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу: монографія* (О. А. Тітова, ред.). Київ: ІПО НАПН. <https://doi.org/10.32835/978-617-95325-6-6/2023>.
- Кабиш, М. Ю. (2023). *Розвиток педагогічної майстерності викладачів загальноосвітніх дисциплін закладів професійної освіти: теорія і практика : монографія*. Київ : Видавництво Людмила.

УДК 331.108:658.3:656.8

Данило Сиволап,
аспірант Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0009-0009-4013-1498>,
e-mail: xcv98209820@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ КЕРІВНИКІВ СТРУКТУРНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПІДПРИЄМСТВ ПОШТОВОГО ЗВ'ЯЗКУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Анотація. У статті досліджено особливості розвитку професійної культури керівників структурних підрозділів підприємств поштового зв'язку в умовах вітчизняного та глобального ринків. Проаналізовано значення професійної культури керівників структурних підрозділів для покращення ефективності управління підприємством поштового зв'язку та підвищення конкурентоспроможності організації.

Ключові слова: професійна культура, керівники, поштовий зв'язок, управління, розвиток.

THE FEATURES OF THE PROFESSIONAL CULTURE DEVELOPMENT OF POSTAL STRUCTURAL SUBDIVISION MANAGERS UNDER THE CURRENT CHALLENGING CONDITIONS

Danylo Sivolap,
postgraduate student of the
Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The article examines the peculiarities of the professional culture development of postal structural subdivision managers under the conditions of domestic and global markets. The importance of the professional culture of the structural subdivision managers for improving the management efficiency of the postal enterprise and increasing the competitiveness of the organization was analyzed.

Keywords: professional culture, structural subdivision managers, postal service, management, development.

Сучасний етап розвитку поштового зв'язку характеризується інтенсивними змінами та зростанням вимог до якості послуг. У цих умовах професійна культура керівників структурних підрозділів

набуває особливого значення, оскільки від неї залежить ефективність управління та здатність підприємств адаптуватися до ринкових змін.

Проблематика професійної культури активно досліджується в наукових колах. Багато авторів акцентують увагу на її впливі на організаційну поведінку та результативність діяльності підприємств. Проте специфіка розвитку професійної культури в галузі поштового зв'язку потребує більш глибокого вивчення, враховуючи унікальні особливості цього сектору.

Професійна культура керівників структурних підрозділів підприємств поштового зв'язку є комплексним феноменом, який охоплює не лише сукупність професійних знань та навичок, але й систему цінностей, норм та установок, що визначають їхню поведінку та стиль управління. Роль керівника є фундаментальною у розвитку та підтримці організаційної культури, що впливає на задоволення працівників через створення здорового робочого середовища. Це включає культивування культур довіри, уповноваження, послідовності та наставництва (Енциклопедія освіти, 2008). Культура керівників структурних підрозділів підприємств поштового зв'язку, як підмножина підприємницької культури, тісно пов'язана з національною культурою, підкреслюючи важливість узгодження організаційної культури з ширшими культурними цінностями для сталого розвитку (Професійна культура: сутність, фахові особливості, розвиток, 2016).

Поштовий зв'язок є сферою, що забезпечує взаємодію між людьми та підприємствами по всьому світу. В умовах сучасного технологічного розвитку та посилення конкуренції на ринку, керівники структурних підрозділів поштових підприємств мають вдосконалювати свою професійну культуру, щоб забезпечити ефективність і стабільність роботи своїх підрозділів у масштабі глобального поштового зв'язку.

Зарубіжні науковці рекомендують розглядати професійну культуру як важливий чинник соціальної конкурентоспроможності працівника, оскільки вона є результатом якісної освіти, опанування професійних навичок, досягнення певного рівня кваліфікації та надає можливість за потреби змінити спеціалізацію (Kane-Urrabazo, 2006). Варто також погодитися з висновком про те, що професійна культура охоплює сукупність принципів, норм, правил і методів, що історично склалися і регулюють процеси діяльності людини. Вона базується на знаннях і цінностях, створених певною соціально-професійною групою та закріплених у традиціях її життєдіяльності. Крім того, професійна культура відображає рівень і якість професійної діяльності, що

залежать від соціально-економічного стану суспільства і відповідальності в опануванні знаннями та навичками, необхідними для конкретної професії, а також їхнього практичного застосування (Xiao, 2002).

Компетентність та професіоналізм керівників виявляються через їхню здатність ухвалювати ефективні управлінські рішення, володіти сучасними методами менеджменту та розуміти специфіку поштових послуг. В умовах динамічних змін ринку та зростання конкуренції керівники повинні постійно оновлювати свої знання, впроваджувати новітні технології та практики управління.

Етичні стандарти відіграють важливу роль у формуванні довіри як всередині колективу, так і серед клієнтів. Дотримання принципів чесності, відповідальності та поваги сприяє створенню позитивного іміджу підприємства та підвищує лояльність споживачів. Етична поведінка керівників також впливає на моральний клімат в організації та рівень мотивації співробітників.

Інноваційність є необхідною умовою для успішного розвитку підприємств поштового зв'язку. Керівники повинні бути відкритими до нових ідей, ініціювати та підтримувати впровадження інноваційних проектів, що сприяють оптимізації процесів та підвищенню якості послуг. Це вимагає від них стратегічного мислення, творчого підходу та готовності до ризику.

Комунікативні здібності керівників визначають ефективність взаємодії з персоналом, клієнтами та партнерами. Вміння чітко формулювати цілі, надавати конструктивний зворотний зв'язок, вирішувати конфлікти та мотивувати команду є невід'ємними складовими успішного управління. Розвинені комунікативні навички сприяють формуванню згуртованого колективу та досягненню поставлених завдань.

Розвиток професійної культури керівників можливий через систематичне навчання та підвищення кваліфікації. Підприємства поштового зв'язку повинні створювати умови для професійного зростання, регулярно організовувати тренінги, семінари, стажування і для працівників, і для керівників структурних підрозділів. Важливо також стимулювати участь керівників у професійних асоціаціях, конференціях, що сприяє обміну досвідом та впровадженню передових практик.

Створення сприятливого організаційного середовища передбачає підтримку з боку вищого керівництва, наявність чітко визначених цілей та цінностей підприємства. Впровадження корпоративної культури, що базується на принципах відкритості, співпраці та інноваційності, сприяє розвитку професійної культури керівників та всього персоналу.

Необхідно також враховувати вплив зовнішніх факторів, таких як нормативно-правове регулювання, ринкові умови, технологічний розвиток. Керівники повинні бути готові до змін, адаптуватися до нових вимог та використовувати можливості для розвитку підприємства.

Розвиток професійної культури керівників структурних підрозділів підприємств поштового зв'язку вимагає систематичного підходу, що поєднує теоретичні знання з практичними навичками. Реалізація програми розвитку починається з діагностики поточного рівня професійної культури, що дозволяє визначити індивідуальні потреби кожного керівника. Цей етап включає аналіз професійної діяльності, оцінку управлінських компетентностей та виявлення потенціалу для розвитку.

Наступним кроком є розробка персоналізованих програм навчання та розвитку. Вони спрямовані на поглиблення знань у галузі сучасних методів управління, розвиток етичних принципів та формування інноваційного мислення. Програми можуть включати тренінги, семінари, майстер-класи та участь у професійних конференціях, що сприяє обміну досвідом та засвоєнню передових практик.

Важливим для розвитку професійної культури є створення відповідного середовища в організації. Це досягається через впровадження корпоративних цінностей, які відображають місію та стратегію підприємства. Керівники структурних підрозділів стають носіями цих цінностей, що впливає на їхню поведінку та управлінські рішення. Підтримка з боку вищого керівництва та колег стимулює подальший розвиток і закріплення нових стандартів професійної культури. Необхідним є також постійний зворотний зв'язок та оцінка прогресу. Регулярні консультації, коучинг та менторство допомагають керівникам структурних підрозділів усвідомити свої досягнення та сфери для подальшого вдосконалення. Це сприяє формуванню саморефлексії та відповідальності за власний професійний розвиток.

Завершальним етапом має бути інтеграція набутих знань і навичок у повсякденну діяльність. Керівники структурних підрозділів підприємств поштового зв'язку повинні застосовувати нові підходи в управлінні, що проявляється у підвищенні ефективності роботи їхніх

структурних підрозділів, покращенні якості надання поштових послуг та зміцненні довіри клієнтів. Таким чином, розвиток професійної культури сприятиме не лише особистісному зростанню керівників структурних підрозділів, але й загальному успіху підприємства в умовах сучасних викликів на ринку поштових послуг.

Таким чином, розвиток професійної культури керівників структурних підрозділів підприємств поштового зв'язку є ключовим фактором підвищення ефективності управління та конкурентоспроможності підприємства на ринку. Системний підхід до формування професійної культури, що включає розвиток знань, компетентностей, етичних стандартів, інноваційності та комунікативних здібностей, сприяє досягненню стратегічних цілей підприємства.

Підприємствам поштового зв'язку рекомендується інвестувати в професійний розвиток керівників структурних підрозділів, впроваджувати сучасні методи управління та створювати сприятливе організаційне середовище. Подальші дослідження мають бути спрямовані на виявлення принципів і умов розвитку професійної культури керівників структурних підрозділів підприємств поштового зв'язку та розроблення на їхній основі відповідної методики, практичних рекомендацій та інструментів для оцінювання та підвищення рівня професійної культури керівників структурних підрозділів підприємств поштового зв'язку.

Список посилань

- Енциклопедія освіти. (2008). (В. Г. Кремін, ред.). Київ: Інтер.
- Професійна культура: сутність, фахові особливості, розвиток. (2016). (Г. Є. Улунова, ред.). Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка.
- Kane-Urrabazo, C. (2006). Management's role in shaping organizational culture. *Journal of Nursing Management*, 14(3), 188–194. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2934.2006.00590.x>
- Xiao, X. (2002). Drawing the cream of our national culture & cultivating the culture of postal enterprises. *Journal of Beijing University of Posts and Telecommunications*, 5, 15–19.

УДК 37: 347.378.018.

Ольга Баніт,

доктор педагогічних наук, старший дослідник,
головний науковий співробітник відділу андрагогіки
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України,
<http://orcid.org/0000-0001-9002-6439>,
e-mail: olgabanit@ukr.net

ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ КОРПОРАТИВНОЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ ВИКЛАДАЧІВ У ЗВО

Анотація. Корпоративна освіта є нині популярним трендом, що охоплює сукупність професійних заходів, спрямованих на розвиток співробітників через навчання. Така форма надання освітніх послуг з'явилася в корпораціях. Нині вона поширюється у закладах вищої освіти. Автор аналізує сучасні виклики і перспективи розвитку корпоративної освіти і навчання викладачів ЗВО.

Ключові слова: корпоративна освіта, заклади вищої освіти, викладачі, навчальні центри.

CHALLENGES AND PROSPECTS FOR CORPORATE EDUCATION AND TEACHER TRAINING IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Olga Banit,

Doctor of Pedagogical Sciences, Senior Researcher,
Chief Researcher of the Department of Andragogy
of the Ivan Zyazyun Institute of Pedagogical and Adult Education
of the NAES of Ukraine

Abstract. Corporate education is currently a popular trend that encompasses a set of professional activities aimed at employee development through training. This form of providing educational services appeared in corporations. It is now spreading in higher education institutions. The author analyzes the current challenges and prospects for the development of corporate education and training of higher education teachers.

Keywords: corporate education, higher education institutions, teachers, training centers.

Корпоративна освіта є нині популярним трендом, що охоплює сукупність професійних заходів, спрямованих на розвиток співробітників через навчання. Це широке поняття передбачає різні форми: від регулярних занять, що проводяться корпоративними співробітниками, до неформального навчання (тобто такого, що не веде до отримання офіційного диплома) і проводиться закладами чи установами, які не є державними закладами освіти.

Найпростішою формою корпоративної освіти є навчання всередині організації. Його називають внутрішньофірмовим навчанням, яке дуже швидко стало одним із головних елементів корпоративної культури, і спрямоване воно на підготовку працівника до роботи на певній посаді. Більш формалізовані форми навчання працівників включають навчання, що проводиться спеціалізованими закладами чи установами, які видають відповідні сертифікати або організаціями, що реалізують програми безперервної освіти.

Аналіз наукових джерел показує, що така форма надання освітніх послуг з'явилася в корпораціях, які були незадоволені рівнем підготовки найманих працівників, і почали навчати, довшати чи перевчати їх самостійно. (С. Бабушко, І. Литовченко, Г. Носуліч, Ю. Москаль, Н. Пазюра та ін.). Наразі зацікавленість корпорацій навчанням зростає не лише у сфері професійної підготовки своїх працівників, а й у широкому розумінні освіти. Корпорації реалізують освітні проекти в глобальному масштабі. При підготовці освітніх програм вони не обмежуються власними структурами (включаючи філії в інших країнах), а ініціюють і реалізують проекти, спрямовані на підвищення якості освітньої діяльності на рівні науки, вищої школи, середньої (і навіть початкової) школи (Баніт, 2018, с. 127, с. 219-223).

Відтак актуальним постає питання сучасних викликів і перспектив розвитку корпоративної освіти і навчання викладачів у системі закладів вищої освіти. Тому що в межах корпоративного навчання можна формувати й розвивати професійні компетентності закладів освіти, а заклади освіти – особливо заклади вищої освіти – не можуть дозволити собі формувати вузькоспеціалізовані компетентності для якоїсь конкретної корпорації

Це змусило університети замислитися над двома питаннями:

- 1) як поліпшити підготовку здобувачів, щоб вони відповідали вимогам ринку праці;
- 2) як підготувати викладачів, щоб вони могли готувати таких здобувачів.

З метою комплексного вирішення цих та низки інших питань заклади вищої освіти почали змінювати свої стратегії. Якщо у минулому

столітті заклади вищої світи (тоді це переважно інститути) були традиційними осередками отримання знань та кваліфікацій і вони фінансувалися з державного бюджету, то нині, у зв'язку з обмеженням цього фінансування вони розгорнули активність в отриманні коштів з інших джерел;

- запроваджуючи платні форми навчання (на популярні спеціальності, на заочне навчання, на аспірантуру та докторантуру) та ін.;

- залучаючи державні та міжнародні гранти;
- отримуючи замовлення від промисловості;
- створюючи альянси з корпораціями тощо.

Ця діяльність призвела до змін у функціонуванні закладів вищої світи, які почали набувати рис корпорацій, Тобто надавати послуги – точніше кажучи – продавати послуги – освітні. Для ефективної діяльності в цьому напрямі потрібні фахівці відповідного рівня – тобто викладачі, спроможні надавати такі освітні послуги, які б забезпечували як їхню особистісну конкурентоздатність, так і конкурентоздатність закладу освіти, в якому вони працюють. Заклади вищої світи зацікавлені в таких фахівцях і найкращим шляхом бачать для себе підготовку таких фахівців у межах самого закладу.

Таким чином в закладах вищої світи почали створюватися навчальні центри, які зараз називаються по різному. Наприклад, в українських педагогічних університетах, зокрема, це:

- освітньо-науковий центр ХАБ NOTBOX Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Офіційний сайт, 2024);

- Сковорода-хаб Харківського національного педагогічного університету імені Григорія Сковороди (Офіційний сайт, 2024);

- науково-виробничий центр доуніверситетської освіти та освіти дорослих Житомирського державного університету імені Івана Франка (Офіційний сайт, 2024);

- відділ моніторингу якості підготовки фахівців та підвищення їхньої кваліфікації Кам'янець-подільського національного університету імені Івана Огієнка (Офіційний сайт, 2024);

- центр розвитку кадрового потенціалу Сумського державного університету (Офіційний сайт, 2024).

Однак всі вони мають одне завдання: планування, організація та проведення освітніх програм і проектів з метою розвитку своїх співробітників. І водночас надання освітніх послуг іншим категоріям фахівців, насамперед – учителям.

Поки що навчання в цих центрах традиційно називається підвищенням кваліфікації. Натомість, виходячи з мети і результату цього навчання – підготовка працівників для ефективного виконання професійних завдань – це власне і називається корпоративною освітою. Корпоративна освіта відноситься до процесу організаційного навчання, оскільки працівники постійно вдосконалюють свої компетентності для досягнення своїх цілей через реалізацію колективних прагнень і колективного навчання. Зараз це чітко прослідковується в педагогічних університетах. Якщо раніше педагогічні університети займалися лише підготовкою студентів – майбутніх учителів, а підвищенням кваліфікації займалися окремі структури – спеціальні інститути підвищення кваліфікації вчителів, які досі продовжують цю діяльність. То нині майже всі педагогічні університети пропонують програми для підвищення кваліфікації своїх викладачів і також пропонують програми для підвищення кваліфікації вчителів, водночас додатково пропонують освітні послуги іншим категоріям дорослих.

З огляду на це науковці вважають, що в перспективі ці центри будуть переростати в так звані «Академічні корпорації» – це організації безперервного навчання, що об'єднують викладачів, студентів і випускників закладів вищої освіти. Їхня мета полягає в тому, щоб об'єднати спільноту фахівців, які навчаються в певному академічному центрі, поділяють спільний світогляд і мають однакові професійні цілі і завдання. Серед ЗВО України вже є приклади подібних альянсів (Альянс, 2023).

Однак таке перенесення корпоративної культури в університети деякими дослідниками сприймається як загроза традиційній культурі академічної спільноти, а корпоратизація університетів, на їхню думку, веде до академічного капіталізму, що є загрозою вищій освіті загалом (Klich, 2015). Це має спонукати як теоретиків, так і практиків роздумів:

- про якість підготовки здобувачів;
- про корпоративне навчання викладачів;
- про конкурентну позицію університетів в освітньому просторі загалом.

На нашу думку, все залежить від стратегії самих університетів і від їх стратегії, від того, як вони сприймають корпоративну освіту: як загрозу, як конкуренцію чи як партнерство. То ж перспективою подальших досліджень є аналіз практичної діяльності закладів вищої освіти з налагодження партнерства на різних рівнях і в різних комбінаціях.

Список посилань

- Альянс українських університетів: співпраця заради України. (2023).
Офіційний сайт Київського національного університету імені
Тараса Шевченка. URL: <https://knu.ua/news/12841>
- Баніт, О.В. (2018). Системи професійного розвитку менеджерів у
транснаціональних корпораціях: досвід Німеччини і Польщі:
монографія. Київ: ДКС-Центр, 414 с.
- Відділ моніторингу якості підготовки фахівців та підвищення їхньої
кваліфікації. (2024). Офіційний сайт Кам'янець-подільського
національного університету імені Івана Огієнка. URL:
<https://monitoring.kpnu.edu.ua/>
- Науково-виробничий центр доуніверситетської освіти та освіти
дорослих. (2024). Офіційний сайт Житомирського державного
університету імені Івана Франка. URL:
<https://zu.edu.ua/dovuz.html>
- Освітньо-науковий центр ХАБ NOTBOX. (2024). Офіційний сайт
Вінницького державного педагогічного університету імені
Михайла Коцюбинського. URL: <https://notbox.vspu.edu.ua/>
- Сковорода-хаб. (2024). Офіційний сайт Харківського національного
педагогічного університету імені Григорія Сковороди. URL:
<http://hnpu.edu.ua/uk/news/osvitniy-hab-hnpu-vidkryvaye-dveri>
- Центр розвитку кадрового потенціалу. (2024). Офіційний сайт
Сумського державного університету. URL:
<https://crkp.sumdu.edu.ua/uk/>
- Klich, J. (2015). Korporacje jako konkurenci uniwersytetów na rynku usług
edukacyjnych. Edukacja Ekonomistów i Menedżerów, 2(36), 13–27.

УДК 378.6(477)(045)

Євдокія Горбан,
доктор філософії у галузі освіти,
методист Професійно-технічного училища № 8, м. Чернівці,
<https://orcid.org/0000-0001-7624-5192>,
e-mail: gorbanEI@i.ua

**ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ
У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ**

Анотація. Професійний розвиток педагогічних працівників у системі неперервної освіти в умовах післядипломної освіти визначено через реалізацію формальної, неформальної та інформальної освіти. Право педагогічних працівників на вільний вибір освітніх програм, форм навчання, закладів освіти, установ і організацій, інших суб'єктів освітньої діяльності, що здійснюють підвищення кваліфікації, сприяє розвитку професійно значущих особистісних якостей і здібностей, професійних знань й умінь. До актуальних форм підвищення кваліфікації належать інституційна (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна, мережева), дуальна, на робочому місці, на виробництві тощо як окремо, так і в колаборації між собою.

Ключові слова: професійна діяльність, професійний розвиток, безперервний професійний розвиток, неперервна професійна освіта, педагогічні працівники.

PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHERS IN THE SYSTEM OF CONTINUING EDUCATION

Yevdokiya Horban,
Doctor of Philosophy in Education,
methodologist at Vocational School No. 8, Chernivtsi

Abstract. The professional development of pedagogical workers in the system of continuous education in the context of postgraduate education is defined through the implementation of formal, non-formal and informal education. The right of pedagogical workers to free choice of educational programs, forms of education, educational institutions, institutions and organizations, other subjects of educational activity engaged in professional development contributes to the development of professionally significant personal qualities and abilities, professional knowledge and skills. The current forms of professional development include institutional (full-time (day, evening), part-time, distance, network), dual, at the workplace, at production, etc. both separately and in collaboration with each other.

Key words: professional activity, professional development, continuous professional development, continuing professional education, pedagogical workers.

Одним із ключових завдань сучасних вітчизняних освітніх реформ є створення умов для професійного розвитку та подальшого самовдосконалення педагогічних працівників. Необхідність урахування специфіки трансформації їхніх професійних функцій згідно

із сучасними запитами суспільства вимагає створення відповідних педагогічних умов для їхньої професійної діяльності і зростання.

На сучасному етапі реформування українського освітнього простору актуальною постає проблема професійного та особистісного розвитку сучасного педагогічного працівника, його мотивування, підвищення соціального статусу. Затребуваність зазначених змін зумовлена викликами сьогодення, новими підходами до організації освітнього процесу, зокрема й провадженням змішаного (віддаленого) навчання в умовах військового стану.

Професійна діяльність стає основою розвитку особистості, надаючи можливість задовольнити її власні потреби, розкрити здібності, реалізувати себе, досягнути певного соціального статусу, оскільки заповнює більшу частину її свідомого життя.

У наукових джерелах професійний розвиток трактується як процес цілеспрямованого формування у працівників спеціальних знань, розвиток необхідних навичок та вмінь, що дають змогу підвищувати продуктивність праці, максимально якісно виконувати функціональні обов'язки, освоювати нові види професійної діяльності, що включає первинну професійну підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації працівників згідно з потребами виробництва.

Неперервна професійна освіта визначена як постійний творчий розвиток і вдосконалення кожної людини протягом усього життя шляхом взаємодії між знаннями, що здобуті на початкових етапах освіти, і знаннями, здобутими на подальших етапах, а також взаємодія між теоретичними та практичними знаннями, що підтверджуються компетентністю в подальшому їх практичному використанні. Вона охоплює базову професійну і подальшу освіту, передбачає послідовне поєднання навчальної і професійної діяльності в освітніх закладах, професійне самовдосконалення на різних життєвих етапах (Кремень, В. Г., 2008).

Неперервна професійна освіта – процес, спрямований на всебічний розвиток особистості, систематичне поповнення знань, умінь і навичок упродовж життя для інтелектуального, культурного і духовного розвитку особистості, удосконалення професійної компетентності та духовних потреб людини. Неперервність професійної освіти виражається в організаційній, змістовій єдності, наступності й взаємозв'язку усіх ланок професійної освіти із урахуванням актуальних, перспективних суспільних та економічних потреб, особистісних прагнень і можливостей. Забезпечується у державних і приватних навчальних закладах, у ході самоосвітньої діяльності (Лук'янова, Л. Б, Аніщенко, О. В., 2014).

Складовою системи неперервної професійної освіти є неперервна педагогічна освіта, що характеризується спрямованістю педагогів до

освіти протягом усього життя, їхньою готовністю до продовження навчання у будь-якій запропонованій формі, і у дистанційній зокрема, до самоосвіти, саморозвитку та самовдосконалення.

Національна неперервна освіта структурно умовно включає такі взаємопов'язані складові: формальну (дошкільне виховання, загальна середня освіта, професійна та/або вища школа, післядипломна професійна освіта) та неформальну освіту.

Освітньою політикою держави, одним із важливих чинників професійного зростання є безперервний професійний розвиток педагогічних працівників.

Поступальний розвиток суспільства призвів до зміни освітньої парадигми з «освіта на все життя» на парадигму «освіта впродовж життя», ключовим завданням якої є постійний розвиток, саморозвиток, удосконалення, самовдосконалення особистості. Неперервна освіта має такі свої особливості як мобільність, відкритість, неупередженість, гнучкість, національна спрямованість, здатність швидко оновлюватися, трансформуватися, впроваджувати новітні методики та технології, адекватно реагувати на сучасні зміни та виклики. Професійний розвиток педагога варто розглядати через призму неперервної педагогічної освіти, зокрема, післядипломної педагогічної освіти.

Безперервний професійний розвиток, у тому числі післядипломна освіта, – складник освіти дорослих, спрямований на постійне навчання дорослих осіб, удосконалення їх загальних (ключових) та професійних компетентностей на основі здобутого рівня освіти, на підтримку та/або підвищення ефективності їх професійної діяльності, що триває протягом усього періоду трудової діяльності (Проект Закону України «Про освіту дорослих», 2022).

Професійний розвиток педагогічних працівників розглядається як свідомий, цілеспрямований процес набуття професійної компетентності й розвитку професійно значущих якостей у відповідності до зовнішніх соціальних вимог, умов професійної діяльності та власної мотиваційної спрямованості педагога закладу освіти (Закон України «Про освіту», 2017).

У системі неперервної освіти професійний розвиток фахівця відбувається упродовж усієї активної творчої життєдіяльності педагога, його загального всебічно-гармонійного розвитку. Зазначений розвиток позначає процес формування нової якості професійно-педагогічної дії, поступового ускладнення виробничих завдань, вироблення власного оригінального педагогічного стилю, набуття компетентнісного досвіду за виконання інноваційних ролей і функцій шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти.

Забезпечення свідомого й ефективного функціонування педагога в глобалізованому світі, на загальносуспільному й індивідуальному

рівнях, розуміння ним особистості здобувача освіти старшого віку як найвищої цінності, розширення бази знань фахівця, набуття умінь та навичок, необхідних для здійснення модернізації системи професійної (професійно-технічної) освіти є умовами успішного управління професійним розвитком педагогів у зазначеному напрямку. До однією із ключових компетентностей педагога обґрунтовано належить навчання впродовж життя.

Право педагогічних працівників на вільний вибір освітніх програм, форм навчання, закладів освіти, установ і організацій, інших суб'єктів освітньої діяльності, що здійснюють підвищення кваліфікації, сприяє розвитку їхніх професійно значущих особистісних якостей і здібностей, професійних знань і вмінь. До основних форм підвищення кваліфікації відносять: інституційну (очну (денну, вечірню), заочну, дистанційну, мережеву), дуальну, на робочому місці, на виробництві тощо (Постанова КМУ «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників», 2019). Окрім того, форми підвищення кваліфікації можуть застосовуватися як автономно, так і у форматі колаборації.

Сучасний педагог отримує право вибору місця і способу підвищення кваліфікації, причому результати навчання та компетентності, необхідні для присудження освітніх та/або присвоєння професійних кваліфікацій, можуть досягатися та здобуватися в системі формальної, неформальної та інформальної освіти. Значно зросла кількість альтернативних моделей професійного розвитку педагога, які стануть ключовою умовою впровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти. Модернізовано форми підвищення кваліфікації: курси при регіональних інститутах післядипломної педагогічної освіти, стажування, участь у сертифікаційних програмах, тренінгах, семінарах, семінарах-практикумах, семінарах-нарадах, семінарах-тренінгах, вебінарах, майстер-класах, онлайн курсах, конференціях, проєктах тощо (Лист МОН України «Щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти», 2020). Зазначене обумовлює потребу у зростанні якості підвищення кваліфікації педагогічних працівників, оновлення її змісту й технологій

З метою зовнішнього оцінювання професійних компетентностей педагогічного працівника, що включають знання з педагогіки та психології, практичні вміння застосування сучасних методів і технологій навчання, за його ініціативи, що здійснюється шляхом незалежного тестування, самооцінювання та вивчення практичного досвіду роботи, проводиться сертифікація (Закон України «Про освіту», 2017). Сертифікат, як результат успішної сертифікації, діє три роки і виступає альтернативою проходження атестації педагогічним

працівником. Такі категорії педагогів (сертифіковані) мають змогу брати участь у здійсненні інституційного аудиту в інших закладах освіти, розробленні й акредитації освітніх програм, інших процедур і заходів, пов'язаних із забезпеченням якості та упровадженням освітніх інновацій.

Професійна компетентність, що включає у свою структуру психологічні якості та властивості, систему мотивів і ціннісних орієнтацій, стилю індивідуальної діяльності та спілкування, набутий досвід (професійні знання та вміння з предмета (професії), педагогічні здібності та педагогічну майстерність, здатність до самоосвіти та саморозвитку, є основою особистості педагога.

Професійне навчання, підвищення кваліфікації, побудова кар'єри, освіта та самоосвіта є основними методами професійного розвитку сучасної особистості. Держава створює умови для формальної, неформальної та інформальної освіти кожної особистості. Запорукою позитивного мікроклімату в колективі та, відповідно, якості освітньої діяльності, є підтримка та партнерство педагогічних працівників і адміністрації закладу освіти щодо питань інформаційної, методичної, фінансової складової нової процедури підвищення кваліфікації, визначення необхідних компетенцій. Основними видами підвищення кваліфікації є навчання за програмою підвищення кваліфікації (у тому числі участь у семінарах, практикумах, тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо), а також стажування. Педагогічні працівники можуть підвищувати кваліфікацію у різних суб'єктів підвищення кваліфікації.

До основних напрямів підвищення кваліфікації відносимо: розвиток професійних компетентностей (знання навчального предмета, фахових методик, технологій); психолого-фізіологічні особливості здобувачів освіти певного віку, основи андрагогіки; використання інформаційно-комунікативних та цифрових технологій в освітньому процесі, включаючи електронне навчання, інформаційну та кібернетичну безпеку; формування у здобувачів освіти спільних для ключових компетентностей вмінь; створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища, особливості (специфіка) інклюзивного навчання, забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі здобувачів освіти з особливими освітніми потребами; мовленнєва, цифрова, комунікаційна, інклюзивна, емоційно-етична компетентність тощо.

У системі неперервної педагогічної освіти ключове місце посідає особистість педагога, який, щоб відповідати запитам часу, повинен мати сформовані компетенції: професійну, педагогічну, інформаційну, комунікативну, психологічну, соціальну, загальну компетентність та професійно-трудова.

Як важлива складова неперервної професійної педагогічної освіти післядипломна освіта в сучасних умовах може розглядатися лише за умови її мобільності, відкритості, неупередженості, гнучкості, національної спрямованості, здатності швидко оновлюватися, трансформуватися, впроваджувати новітні методики, адекватно реагувати на зміни та виклики сьогодення.

Отже, професійний саморозвиток педагогічного працівника сучасного закладу освіти є цілеспрямованим і свідомим, постійним процесом розвитку професійно значущих якостей, вмінь та навичок, відповідно до зовнішніх соціальних вимог, що включає підвищення рівня професійної компетентності особистості, згідно із індивідуальною програмою розвитку, покращення умов власної професійної діяльності. Одну із провідних ролей у безперервному професійному розвитку особистості відіграє самоосвіта педагога, забезпечуючи його конкурентоспроможність ринку праці в умовах модернізації освітньої галузі.

Список посилань

- Кремень, В. Г. (Гол. ред.). (2008). Енциклопедія освіти. Юрінком Інтер.
- Лук'янова, Л. Б., Аніщенко, О. В. (Авт.-упоряд.). (2014). Освіта дорослих : короткий термінологічний словник. Видавець ПП Лисенко М. М.
- Закон України «Про освіту» № 2145-VIII (2017). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19Text>
- Проект Закону України «Про освіту дорослих» (2022). <https://ips.ligazakon.net/document/ЛІ06948А?an=2> Text
- Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» № 800 (2019). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#n114> Text
- Лист МОН України «Щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти» № 1/9-141 (2020, 4 березня). https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/71473/Text

РОЗДІЛ 7. СУЧАСНІ НАУКОВІ ДОСЯГНЕННЯ ТА ГАЛУЗЕВІ ПРАКТИКИ У ЗМІСТІ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ

УДК 377.091.33:502/504

Тетяна Герлянд,

доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник,
завідувач лабораторії технологій професійного навчання,
Інститут професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0002-7991-0431>,
e-mail: alfina_g@ukr.net

Андрій Каленський,

доктор педагогічних наук, професор,
провідний науковий співробітник
лабораторії технологій професійного навчання,
Інститут професійної освіти НАПН України,
<http://orcid.org/0000-0001-9034-5042>,
e-mail: kaa_1959@ukr.net

ФОРМИ І МЕТОДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКООРІЄНТОВАНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

Анотація. Проаналізовано основні форми і методи реалізації екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників.

Ключові слова: професійна освіта, екоорієнтовані педагогічні технології, навчання, майбутні кваліфіковані робітники, компетентність.

FORMS AND METHODS OF IMPLEMENTING ECO-ORIENTED PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES FOR PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE QUALIFIED WORKERS

Tetiana Gerliand,
Doctor of Pedagogical Sciences, Senior Researcher,
Head of the Laboratory of Vocational Training Technologies,
Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine
Andrii Kalenskyi,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Leading Researcher of the Laboratory of Vocational Training
Technologies of the Institute of Vocational Education of NAES of Ukraine

Abstract. The main forms and methods of implementing eco-oriented pedagogical technologies in the professional training of future skilled workers are analyzed.

Key words: vocational education, eco-oriented pedagogical technologies, training, future skilled workers, competence.

Майбутні кваліфіковані робітники повинні володіти не лише базовими теоретичними вміннями та навичками з обраної професійної діяльності, а мати також високий рівень сформованості ключових компетентностей. Тому така підготовка здійснюється на основі застосування активних форм і методів навчання, що дозволятиме їм засвоювати матеріал на рівні власної пізнавальної діяльності.

Наші зусилля були спрямовані, перш за все, на пошук ефективних форм і методів реалізації екоорієнтованих педагогічних технологій для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників. Для успішної організації цього процесу необхідно враховувати, що викладачі мають залучати їх до колективної співпраці, сприяти набуттю відповідних знань, умінь, навичок успішного навчання. У науці дефініція «форма» трактується як вид, тип, структура, конструкція чого-небудь, що зумовлені певним змістовим наповненням (Предборська, 2006).

У Філософському енциклопедичному словнику (2002) «форма» визначається як внутрішня організація змісту, що відображає внутрішній зв'язок і спосіб організації, взаємодії елементів і процесів певних явищ між собою або з зовнішніми умовами. Стосовно освітнього процесу поняття «форма» визначається Ю. Сурміним (2002) як спеціальна побудова навчання, при цьому її характер зумовлений його змістом, методами, прийомами, засобами і видами діяльності тих, хто навчається.

Процес навчання зосереджено на внутрішній організації його змісту, яким виступає процес взаємодії, спілкування його суб'єктів у процесі роботи з певним навчальним матеріалом. Тобто, під «формою навчання» розуміють конструкцію певних інтервалів, циклів, які реалізуються у поєднанні з управлінською діяльністю викладача і керованою навчальною діяльністю тих, хто навчається, щодо засвоєння останніми змісту навчального матеріалу і його ефективним опануванням у комплексі. Також у педагогічній літературі існують різноманітні визначення терміну «форма» як конкретної категорії дидактики, яке вживається у контексті поняття «навчання», «організація навчання». Зокрема, дефініція «форма організації навчання» С. Гончаренко (2006) розглядає як спосіб побудови навчальної діяльності, який регулюється конкретним, визначеним наперед розпорядком; зовнішнє вираження узгодженої діяльності педагога та учнів, що здійснюється у визначеному порядку і певному режимі.

«Енциклопедія освіти» (2021) декларує, що «форма» виступає зовнішньою стороною організації цілісного навчального процесу, яка визначає характер взаємодії, взаємозв'язків та відносин його учасників.

Відповідно Сучасний тлумачний словник української мови (2009) потрактовує цей термін як вид, тип, структуру, конструкцію чого-небудь, зумовлених певним змістовим наповненням. Отже, щодо вживання вищезгаданого поняття стосовно процесу навчання, – це певний спосіб, характер взаємодії викладача та здобувачів освіти, здобувачів освіти між собою, з матеріалом навчання, який безпосередньо впливає на продуктивність, його методи і засоби, здатний до конкретних змін, варіювання, удосконалення педагогом. Викладені його потенційні можливості потребують ретельного наукового вивчення та аналізу, що зумовлює дослідження генези терміну «форми організації навчання», який трактується як зовнішня сторона здійснення навчального процесу, відображає спосіб організації діяльності здобувачів освіти та педагогів, здійснюється в певному порядку і режимі, залежить від характеру взаємодії суб'єктів навчального процесу, рівня їх самостійності й специфіки педагогічної діяльності.

Форми організації навчання класифікують за:

- місцем навчання: аудиторні (лекція, практичне, лабораторне, семінарське заняття тощо); позааудиторні (самостійна робота, виробнича практика тощо);
- способом взаємодії суб'єктів освітнього процесу (фронтальні, колективні, індивідуальні, індивідуально-групові, групові);

– кількістю здобувачів освіти, які приймають участь в навчальному процесі (індивідуальні, групові, індивідуально-групові, масові);

– дидактичною метою (теоретичного навчання, мета – оволодіння новими знаннями (лекція, факультатив, консультація тощо), комбінованого навчання, мета – узагальнення і систематизація знань, а також перевірка і корекція знань, умінь і навичок (семінар, самостійна робота, консультація, конкурси, навчальні екскурсії, лабораторні заняття тощо), практичного навчання, мета – формування, вдосконалення та комплексне застосування знань, умінь і навичок на практиці (практичні заняття, олімпіади, науково-дослідні роботи, виробничі та навчальні практики, конференції, тренінги)) (Ягупов, 2003).

У межах нашого дослідження значний інтерес викликають усі перераховані форми організації навчання у контексті здійснення реалізації екоорієнтованих педагогічних технологій для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, оскільки вони є традиційними для закладів професійної (професійно-технічної) освіти, в яких здійснюється застосування цих технологій. Як бачимо, сутнісна природа форм навчання є суспільною. В її основі знаходяться різноманітні й багатовекторні види людського спілкування, що склалися історично. А спілкування між людьми, як відомо, здійснюється в чотирьох напрямках: опосередковане спілкування (через письмову мову); спілкування в парі; групове спілкування; спілкування в парах змінного складу. Застосування цих напрямів спілкування у освітньому процесі реалізують чотири форми навчання: індивідуальну, парну, групову і колективну. Вони є засадовими елементами будь-якого навчання, тому їх називають основними (тобто, базовими). У практиці навчання найчастіше використовували не чотири, а лише три форми навчання: групову, парну й індивідуальну.

Ці форми називають традиційними, їх активно реалізують. Лише колективна форма навчання набула популярності в останні роки. Наприклад, парна форма навчальної роботи, коли здобувачі освіти виконують певну частину роботи разом для досягнення будь-якої дидактичної мети уроку (засвоєння, закріплення, перевірка знань тощо). Робота в парах дає змогу здобувачам освіти час подумати, обмінятися ідеями з партнером і лише потім озвучувати власні думки. Вона сприяє розвитку в особистості навичок висловлюватися, спілкуватися, критично мислити, переконувати співрозмовника й вести дискусію.

Групова навчальна діяльність – форма організації навчання здобувачів освіти, об'єднаних загальною навчальною метою при опосередкованому керівництві викладачем, але у безпосередній співпраці зі здобувачами освіти, при цьому він керує роботою кожного опосередковано, через завдання, які він пропонує групі та які регулюють навчальну діяльність здобувачів освіти. Стосунки між ними та викладачем при цьому мають характер співпраці, коли він безпосередньо втручається у роботу груп, тому у разі, якщо у здобувачів освіти виникають запитання, вони безпосередньо звертаються по допомогу до викладача, тобто, відомо, що здобувачі освіти демонструють у цій діяльності ґрунтовні результати засвоєння знань, формування вмінь, навичок. Пояснюється це тим, що в цій роботі слабкіші у навчанні учні виконують на 20–30 % більше за обсягом будь-які вправи, ніж у фронтальній роботі.

Групова форма роботи сприяє також організації ритмічної діяльності кожного здобувача освіти у досягненні виховної функції процесу навчання, набуває безпосереднього формування колективізму, розвиток моральних, гуманних якостей особистості. Важливу роль у створенні цих якостей відіграють особливості організації цієї форми роботи: розподіл функцій і обов'язків між учасниками освітньої діяльності, обмін думками, вимогливість і допомога, взаємоконтроль і взаємооцінка. Така форма роботи виконує й організаційну функцію, яка полягає в тому, що здобувачі освіти вчаться розподіляти обов'язки, активно спілкуються один з одним, вирішують конфлікти, вивчають матеріал, обмірковуючи та обговорюючи незрозумілі для себе моменти.

Отже, групова навчальна діяльність – форма організації навчання в невеликих групах, об'єднаних загальною метою при опосередкованому керівництві викладачем і безпосередній його співпраці зі здобувачами освіти. Під час цього до уваги беруться їхні індивідуальні особливості, навчальні можливості для виконання поставленого завдання. Кількість здобувачів освіти для ефективного здійснення цієї діяльності у групах становить не більше 3-6 осіб. Спільна робота за ефективного керівництва викладачем, стимулюючи 54 пізнавальну діяльність здобувачів освіти, завжди демонструє кращий результат у порівнянні з виконанням цього завдання кожним самотійно. Робота в групі формує також колективну відповідальність та індивідуальну допомогу кожному. Вона найбільш доцільна у професійній підготовці під час проведення практичних робіт, для розв'язання конструктивно-технічних завдань.

Проте під час організації цієї роботи можуть виникати певні труднощі: сильніші у навчанні здобувачі освіти іноді гальмують ініціативу і самостійність слабкіших; окремі учні не можуть ефективно працювати без ретельної й постійної допомоги викладача; робота в групах іноді може порушуватися, тому потребує постійного контролю викладачем. Індивідуальна форма організації навчання передбачає спеціально дібрані, відповідно до рівня підготовки і навчальних можливостей здобувача освіти, завдань для самостійного розв'язання, спрямованих на роботу з підручником, відповідною навчальною і методичною літературою, джерелами інформації (довідники, словники, енциклопедії, хрестоматії, карти, твори, реферати, доповіді). Індивідуальну роботу також часто використовують у процесі програмованого навчання.

У чисельних наукових працях розрізняють не тільки індивідуальну, а й індивідуалізовану форми організації навчання. Перша характеризується тим, що здобувачі освіти виконують спільне завдання, не контактуючи з іншими, але в єдиному темпі. Індивідуалізована форма спрямована на самостійне виконання специфічних завдань з урахуванням індивідуального темпу навчально-пізнавальної діяльності кожного здобувача освіти. При цьому важливими функціями викладача є стимулювання пізнавальної діяльності останніх, постійний контроль за виконанням завдань, своєчасна допомога подолання труднощів у навчанні. Індивідуальну роботу можна організовувати на всіх етапах уроку: під час засвоєння нових знань, їх закріплення, формування вмій і навичок, узагальнення і повторення навчального матеріалу, контролю знань. Та попри значні переваги індивідуальних форм роботи їхнім значним недоліком є обмеження спілкування між здобувачами освіти, відсутність взаємодопомоги у навчанні.

Основною ознакою цієї форми навчання є також те, що здобувач освіти самостійно отримує знання, готуючись до уроків, шукаючи та опрацьовуючи відповідну літературу, осмислюючи та запам'ятовуючи навчальний матеріал. Важливим аспектом такої форми навчання є чітка її організація, керівництво і контроль за роботою здобувачів освіти викладачами, зокрема, вони мають орієнтуватись на інтереси і схильності конкретних здобувачів освіти і здійснювати варіативність навчальних завдань. Тобто, безпосередньою передумовою і рушійною силою індивідуальної діяльності майбутніх кваліфікованих робітників у реалізації екоорієнтованих педагогічних технологій для професійної підготовки є здатність до самоосвітньої діяльності, яка реалізується у

вигляді індивідуальних властивостей особистості, які є суб'єктивними умовами успішного здійснення певного виду діяльності.

Список посилань

- Предборська, І. (2006) Філософські обриси сучасної освіти: монографія. Суми: ВТД «Університетська книга».
- Філософський енциклопедичний словник. (2002). Київ: Абрис.
- Сурмин, Ю. П. (2002). Ситуационный анализ, или Анатомия Кейс-метода. Киев: Центр инноваций и развития.
- Гончаренко, С. (2006). Про цілісність педагогічного процесу: методологічний аспект. Педагогіка і психологія професійної освіти, 6, 7–18.
- Кремень, В. Г. (Ред.). (2021). Енциклопедія освіти. 2-ге вид., доп. та пер. Київ: Юрінком Інтер
- Сучасний тлумачний словник української мови: 100000 слів. (2009). Харків: Школа.
- Ягупов, В. В. (2003). Педагогіка: навчальний посібник. Київ: Либідь.

УДК377-051:005.336.2

Ірина Мося',

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії науково-методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах Інституту професійної освіти НАПН України, <https://orcid.org/0000-0001-7641-3352>, e-mail: mosyaira@ukr.net

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ

Анотація. У статті аналізуються особливості екологізації освітнього процесу у коледжах, висвітлюється роль викладачів фахових дисциплін в екологічній підготовці фахових молодших бакалаврів. Наводиться методика екологізації змісту фахових дисциплін, характеризуються методи і форми розвитку екологічної компетентності педагогічних працівників. Робиться висновок про

необхідність безперервного, системного опанування викладачами коледжів новітніми екологічними знаннями.

Ключові слова: екологічна компетентність, екологізація, освітній процес, викладач, фаховий коледж.

METHODOLOGICAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF ENVIRONMENTAL COMPETENCE OF THE TEACHER OF THE VOCATIONAL COLLEGE

Irina Mosya,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Research Fellow of the Laboratory of Scientific and Methodological Support for Specialists Training at Colleges and Technical Schools of the Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The article analyzes the peculiarities of environmentalization of the educational process in colleges, highlights the role of teachers of professional disciplines in the ecological training of professional junior bachelors. The method of environmentalization of the content of professional disciplines is presented, the methods and forms of development of ecological competence of pedagogical workers are characterized. A conclusion is made about the need for continuous, systematic acquisition of the latest environmental knowledge by college teachers.

Key words: environmental competence, environmentalization, educational process, teacher, professional college.

У Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» (б. д.) вказано, що підвищення екологічної компетентності та професійна підготовка майбутніх фахівців забезпечується загальною обов'язковою комплексною освітою у сфері охорони навколишнього природного середовища. Вказується, що екологічні знання є невід'ємною кваліфікаційною вимогою для всіх посадових осіб, діяльність яких пов'язана з використанням природних ресурсів та призводить до впливу на довкілля. Ці положення безпосередньо стосуються усього загалу викладачів коледжу: кожний викладач, задіяний до освітньо-професійної програми, має інструментами своєї дисципліни цілеспрямовано готувати студентів до ефективного розв'язання професійно-екологічних ситуацій у майбутньому.

Натомість педагогічною наукою дотепер не обґрунтовано реальних концепцій, принципів, правил і умов продуктивної

екологічної підготовки студентів фахових коледжів; поки-що викладачі фахових дисциплін не приділяють належної уваги аспектам екологізації їх змісту. При розробленні дипломних, курсових робіт студенти практично не висвітлюють екологічні питання, рідко виконують проекти на екологічну тематику. Наразі розв'язання проблеми якісної екологічної освіти, а, відтак, і належної професійно-екологічної підготовки фахових молодших бакалаврів прямо залежить, на нашу думку, від того, який внесок у формування екологічного мислення, екологічної свідомості та поведінки студентів вносить кожний педагогічний працівник коледжу.

Теоретико-методологічним базисом розв'язання проблеми цілеспрямованого розвитку екологічної компетентності викладачів фахових коледжів визначено праці таких учених, як: М. Білянська, В. Боголюбов, О. Вернік, С. Дерябо, І. Коренева, В. Карамушка, Л. Курняк, Л. Лук'янова, О. Матеюк, О. Паламарчук, В. Панов, Н. Пустовіт, Л. Руденко, С. Рудишин, Т. Саєнко, Г. Філіпчук, Ю. Швалб, С. Шмалей, В. Ясвін та ін.

Мета дослідження – висвітлити особливості екологізації освітнього процесу у фаховому коледжі, розкрити методичні засади розвитку екологічної компетентності викладачів професійно-практичних дисциплін для підвищення якості екологічної підготовки фахових молодших бакалаврів.

Процес цілеспрямованого розвитку екологічної компетентності викладачів є складним, суперечливим і багатоетапним. Складність, насамперед, у тому, що в нашому суспільстві дотепер екологія, охорона навколишнього середовища, розвиток екологічної культури населення розглядаються з позицій меншовартості. Серед екологічних проблем, які однаково турбують громадян Європейського Союзу та України – це зростання кількості відходів, скорочення популяцій та вимирання видів, сільськогосподарське забруднення, брак питної води, забруднення річок та озер. Водночас, спостерігаються й значні відмінності у сприйнятті найбільш важливих проблем та з окремих питань екології. Зокрема, найбільша екологічна проблема, на думку громадян ЄС, – це зміна клімату (51%). В Україні ще не дійшли до розуміння цієї проблеми: жодна країна ЄС не має такого низького показника щодо важливості зміни клімату як Україна. Найнижчі показники з цього питання в ЄС мають наші найближчі сусіди – Чехія (23%), Словаччина (28%), найвищі – у розвинених країнах: Данії (70%) та Швеції (68%). Для України найважливішою проблемою є часті посухи та повені, в той час як в ЄС цей показник не дуже високий – 25%. Суттєво відрізняють Україну та ЄС і сприйняття суспільством

таких важливих екологічних проблем, як забруднення повітря та шумове забруднення (Екологічний портрет громадянина України, 2008). Вказані екологічні проблеми об'єктивно існують в кожній країні, проте їх актуалізація суттєво залежить від поінформованості населення. Щодо забруднення повітря, то громадяни України не відзначають цю проблему як важливу, не надають атмосферному забрудненню суттєвого значення.

Щоб змінити ситуацію на краще слід, на нашу думку, суттєво активізувати екологічну підготовку фахівців у закладах професійної освіти. Зауважимо, що екологічна підготовка фахівців у коледжах – пролонгований перманентний процес розвитку екологічної компетентності студентів, який здійснюється на основі принципів гуманізації, цілісності, прогностичності, компенсаційності, міждисциплінарності, системності і наступності (Рулевська, 2021). Природно, ефективність екологізації освітнього процесу у коледжі прямо залежить від екологічної компетентності викладачів, зокрема фахових дисциплін.

Вважаємо за доцільне визначитися із сутністю поняття «екологічна компетентність». Відмітимо, що як результат, і водночас як показник якості екологічної освіти розглядає екологічну компетентність О. Джам. Учена справедливо вказує, що «Формування екологічної компетентності громадян є одним з найголовніших завдань освіти сталого розвитку. Екологічна компетентність дає змогу сучасній особистості відповідально вирішувати життєві ситуації, підпорядковуючи задоволення своїх потреб принципам сталого розвитку. Тому екологічна освіта потребує особливої уваги. Оскільки збалансованість є результатом узгодження економічного і соціального розвитку суспільства та збереженням довкілля, однією з важливих тенденцій у екологічній складовій є формування у громадянина здатності приймати рішення і діяти в інтересах сталості і збереження довкілля» (Джам, 2006, с. 105). Отже, екологічну компетентність варто розуміти, як: здатність особистості приймати природобезпечні рішення і діяти без шкоди для довкілля; здатність виявляти екологічну культуру у «зоні своєї відповідальності»; характеристику, що надає змогу викладачеві відповідально врегульовувати життєві ситуації, підпорядковуючи задоволення власних потреб принципам сталого розвитку; здатність педагога до ситуативної діяльності у природному оточенні (Дуля, 2015).

Тому, щоб ефективно здійснювати екологічне просвітництво, екологічне виховання студентів педагогічний працівник має бути екологічно компетентним, володіти розвинутими екологічним

мисленням та екологічною свідомістю, повсякчас дотримуватися правил екологічної етики. Результати аналізу сучасного освітнього процесу коледжу переконують, що викладач фахових дисциплін має глибоко знати: вимоги до проектування та організації екологічного освітнього середовища; стратегії, методи, прийоми екологічно орієнтованого навчання студентів; моделі екологізації фахових дисциплін; інноваційні методики і технології екологічної освіти студентів; методи і форми сучасного екологічного виховання студентів; методологію виконання наукових досліджень на екологічну тематику; уміти: відбирати і структурувати зміст фахової дисципліни задля її екологізації; визначати найбільш доцільні методи, форми, технології опанування студентами інформацією екологічного характеру; застосовувати сучасні засоби навчання для формування професійно-екологічних знань студентів; розробляти навчальні завдання студентам з фахової дисципліни, орієнтовані на розвиток екологічного мислення студентів; застосовувати інноваційні методи виховної роботи щодо формування екологічної свідомості студентів; проводити бінарні навчальні заняття (лекції, семінари), поєднуючи професійно-екологічні цілі навчання студентів; керувати науково-дослідною (зокрема, проектною) діяльністю студентів щодо розв'язання регіональних екологічних проблем; стимулювати студентів активно використовувати отримані екологічні знання в повсякденному житті, майбутній професійній діяльності.

Слід зазначити, що серед напрямів екологізації освітнього процесу у фаховому коледжі основними є: безпосередня екологізація навчальних дисциплін (введення у зміст фахових дисциплін необхідних аспектів з охорони природного середовища); планування у змісті дипломних, курсових проектів, курсових робіт окремих розділів, присвячених охороні навколишнього середовища; введення до програм навчально-виробничих практик розділів екологічного змісту (Саєнко, 2021); залучення викладачів фахових дисциплін, студентів до науково-дослідної роботи з проблем охорони навколишнього середовища; активізація екологічного виховання студентів; цілеспрямований розвиток екологічної компетентності викладачів у міжкурсовий період підвищення кваліфікації.

Серед розмаїття заходів щодо екологізації освітнього простору фахового коледжу вкрай важливим (і, на нашу думку, головним) є екологізація фахових дисциплін. Методика екологізації фахової дисципліни передбачає послідовне виконання завдань 6 етапів (Рулевська, 2021; Саєнко, 2021), зокрема: 1) відбір екологічних понять, фактів, прикладів та ін., що мають інтегруватися у зміст фахової

дисципліни; 2) аналіз розділів, тем, питань програми фахової дисципліни на предмет екологізації її змісту; 3) узгодження змісту тем фахової дисципліни з відібраними екологічними компонентами (блоками); 4) включення екологічного матеріалу у вигляді понять фактів, прикладів, явищ, теорій до змісту розділів, тем, питань навчальної програми фахової дисципліни; 5) апробація, корегування екологічно орієнтованого змісту окремих тем, розділів (модулів); 6) затвердження навчальної програми екологізованої фахової дисципліни.

На основі такої аналітичної поетапної діяльності викладач ніби насичує зміст матеріалом екологічного характеру без порушення логіки і системи викладання фахової дисципліни. Після перевірки на практиці «екологічно модернізованих» тем за потреби коригується зміст та затверджується навчальна програма екологізованої фахової дисципліни.

Інтеграція екологічних і фахових знань є умовою необхідною, але не достатньою для екологізації освітнього процесу фахового коледжу. Задля ефективного опанування студентами змісту екологізованих курсів, подальшого розвитку їх екологічного мислення, екологічної свідомості, умінь раціонального природокористування, навичок еколого-безпечної професійної діяльності, необхідно суттєво активізувати навчально-пізнавальну діяльність здобувачів фахової передвищої освіти. Це досягається засобами інтерактивних педагогічних технологій, характерними елементами яких є (Пошетун, 2007): конкретно, заздалегідь сплановані очікувані освітні результати; структурований зміст навчання задля його опанування студентами у взаємодії та спілкуванні; окремі інтерактивні методи і прийоми, що стимулюють освітні процедури, за допомогою яких можна досягти запланованих результатів і оцінити навчальні досягнення студентів. В умовах інтерактивного навчання (інтеракція – від англійського *Inter* – взаємний, *act* – діяти, здатний до взаємодії, діалогу) викладач не домінує над студентами, перебуває з ними в режимі бесіди, діалогу; організовує співпрацю у малих групах, консулює, допомагає, спрямовує, координує спільну організацію освітнього процесу. Найчастіше застосовують інтерактивні технології кооперативного навчання («Робота в парах», «Ротаційні трійки», «Акваріум», «Робота в малих групах», «Карусель» тощо); технології колективно-групового навчання («Мозковий штурм», «Аналіз ситуації», «Навчаючи вчуть», «Мікрофон» та ін.); технології ситуативного моделювання («Навчальна ділова гра»; «Розігрування ролей»; «Ігрове проєктування» тощо); технології опрацювання дискусійних питань («Дебати»; «Займи позицію»; «Неперервна шкала думок»; «Оцінювальна дискусія» тощо);

дидактичні ігри «Космічний м'яч»; «Пікнік короїдів»; «Павутина зв'язків»; «Чим був? Чим стане?»; «Знайди подібне»; «Сталість чи руйнація?» (Коренева, 2019).

Наостанок зазначимо, що опанування викладачами коледжу новими екологічними знаннями й уміннями має здійснюватися неперервно, зокрема і в міжкурсовий період підвищення кваліфікації. Екологічні знання постійно оновлюються, з'являються новітні екологічні галузі – екологічний менеджмент, психоекологія, етнічна екологія, урбогекологія, радіоекологія та ін. Тому для продуктивного розвитку екологічної компетентності викладачів у кожному коледжі має функціонувати дієва педагогічна система, що поєднує напрями, форми, засоби, стратегії формальної, неформальної та інформальної освіти в єдиний технологічний конструкт. Зазначені аспекти визначаємо перспективами наших подальших розвідок.

Список посилань

- Про охорону навколишнього природного середовища. (б. д.). Офіційний вебпортал парламенту України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>
- Екологічний портрет громадянина України: порівняння з ЄС та рекомендації. (2008).
- Рулевська, Т. (2021). Педагогічні умови розвитку екологічної культури майбутніх фахівців морського і річкового транспорту у коледжах. *Professional Pedagogics*, 2(23), 87–94. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2021.23.87-94>
- Джам, О. А. (2006). Екологічна компетентність як показник якості екологічної освіти та екологічної безпеки у системі принципів і стратегій сталого розвитку. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Екологія*, (14), 102–105.
- Дуля, А. (2015). Дидактичні засади формування екологічної компетентності у випускників вищих навчальних закладів морського профілю. *Людинознавчі студії. Серія : Педагогіка*, 1(33), 19–30.
- Саєнко, Ю. (2021). Підготовка майбутніх вчителів початкових класів до екологічного виховання учнів у процесі вивчення фахових дисциплін.
- Пометун, О. (2007). *Енциклопедія інтерактивного навчання*. СПД Кулінічев.
- Коренева, І. (2019). Система підготовки майбутніх учителів біології до реалізації функцій освіти для сталого розвитку. *Вінниченко М. Д.*

УДК 377:502/504

Світлана Заславська,
кандидат технічних наук, доцент,
науковий співробітник лабораторії технологій професійного
навчання Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0001-8150-8428>,
e-mail: svitlanazaslavska4@gmail.com

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Анотація. Розкрито актуальність проблеми екологізації професійної освіти. Розроблено екологічні вимоги при виконанні облицювальних робіт. Висвітлено проблеми при використанні екологічних принципів у професійній підготовці майбутніх будівельників. Наведено екологічний кейс за професією «Паркетник».

Ключові слова: екологічна освіта, екологізація професійної підготовки, екологічні вимоги, екологічні проблеми, екологічний кейс.

ECOLOGIZATION OF VOCATIONAL EDUCATION: CHALLENGES OF TODAY

Svitlana Zaslavska,
Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,
Researcher of the Laboratory of Vocational Training Technologies
of the Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The relevance of the problem of greening professional education is revealed. Environmental requirements for performing facing works are developed. The problems of using environmental principles in the professional training of future builders are highlighted. An environmental case for the profession of «Parquet FLOORER» is given.

Keywords: environmental education, greening of vocational training, environmental requirements, environmental problems, environmental case.

Термін «екологія» (від давньогрецького οἶκος – середовище, житло та λόγος – вчення, предмет) вперше запропонував видатний німецький вчений Ернст Геккель у 1866 році. Відтоді людство постійно займається цією проблемою.

В наш час перед світом постали гострі екологічні виклики, а саме: забруднення довкілля, глобальне потепління, утилізація відходів,

військові дії тощо. Відомо, що ставлення людини до природи залежить від рівня її екологічної грамотності, екологічної культури та екологічного виховання. Завдяки екологічній освіті люди глибше розуміють екологічні проблеми й мають необхідну інформацію та навички для прийняття відповідальних і правильних рішень. Саме тому належне теоретико-методологічне обґрунтування екологізації освіти та її практична реалізація є актуальними пріоритетами.

Екологічна освіта відповідає потребам 21-го століття: вона зосереджена на знаннях і навичках, важливих для досягнення успіху в майбутньому (Greenfield, 2022).

В літературі термін «екологізація освіти» розглядається в контексті проблематики екологічно безпечного сталого розвитку (Карпань, 2009) й визначається як органічна частина (підсистема) системи освіти, що забезпечує процес інтеграції екологічних знань та цінностей у всі аспекти навчального процесу (Большак, 2012). Екологізація освіти є важливою складовою модернізації освітньої системи сучасного українського суспільства. Вона передбачає не лише формування знань, а й розвиток екологічної свідомості у студентів (Томчак М. і Томчак С., 2022).

Вістря екологізації освіти в Україні має бути спрямованим на підвищення рівнів екологічної грамотності, свідомості та культури населення, формування нових поглядів суспільства у відносинах із природою, еколого-економічної, еколого-політичної та еколого-правової відповідальності перед нинішніми та майбутніми поколіннями. Важливо усвідомити, що вирішення екологічних проблем можливе лише за участю фахівців з усіх сфер людської діяльності (Гулик і Дубович, 2015).

У повоєнний період в Україні, звичайно, дуже швидко розвиватиметься будівництво, особливо зруйнованих громадянських та житлових об'єктів. Проте відомо, що будівництво є одним із серйозних джерел забруднення навколишнього середовища. На будівлі нині припадає 40% світового енерговикористання, і вони виробляють понад 1/3 глобальних викидів парникових газів. Ці впливи визнаються та враховуються при проектуванні та в технологіях, що знижують вплив будівель на навколишнє середовище (Gibberd, 2020).

Повоєнна відбудова нашої держави має відбуватися на засадах Європейського та глобального зеленого курсу з використанням передових екологічних інструментів та нових технологій будівництва.

В лабораторії технологій професійного навчання інституту професійної освіти НАПН України проводяться дослідження з питань екологізації професійної підготовки майбутніх робітників, у тому числі

будівельних професій. На їх основі встановлено, що екологічні вимоги, наприклад, при виконанні облицювальних робіт, включають три групи:

Організаційні: по можливості максимально зберігати зелені насадження, що знаходяться на будівельному майданчику, зберігати та повертати зворотну тару від плитки постачальнику.

Технологічні: використовувати екологічно чисті матеріали, застосовувати інноваційні маловідходні та безвідходні технології зеленого будівництва.

Особистісні: відходи та сміття скидати з будівель та споруд тільки з використанням закритих лотків та бункерів-накопичувачів, не виливати залишки розчинників на землю та не закопувати технічні відходи, наприклад цементний розчин, в землю, не засипати сміттям корені шийок та стовбурів, що ростуть на будівельному майданчику, тощо (Заславська, 2023).

Утилізація відходів є важливою темою в екологічно орієнтованих навчальних програмах. Настилання плитки часто призводить до утворення залишків матеріалів та сміття, які, якщо не поводитися належним чином, можуть потрапити на звалища або у водойми.

Особистісні екологічні вимоги спрямовані на формування поведінкових установок і екологічне виховання, спрямоване на пошук шляхів збереження довкілля та розпорядження його ресурсами.

З'ясовано, що використання екологічних принципів у професійній підготовці майбутніх будівельників стикається з низкою проблем, які можна згрупувати таким чином:

Відсутність комплексного підходу до екологізації навчальних програм. Навчальні програми професійних навчальних закладів, що готують будівельників, недостатньо охоплюють питання екологічної безпеки. Часто екологічні аспекти розглядаються фрагментарно, без ув'язування з основними професійними дисциплінами. Зазначений підхід призводить до того, що випускники не володіють цілісним розумінням екології як важливого компонента їх майбутньої професійної діяльності.

Брак кваліфікованих педагогів. Для повноцінного впровадження екологічних стандартів в освітній процес потрібні педагоги, котрі володіють як глибокими знаннями в сфері екології, так і практичним досвідом їх застосування в будівництві. В наш час відчувається дефіцит таких фахівців, що ускладнює навчання здобувачів професійної освіти сучасним екологічним вимогам і стандартам.

Нестача навчально-методичної літератури. Наявні навчально-методичні матеріали часто застарілі і не відповідають сучасним реаліям

та вимогам в сфері екологічного будівництва. Це стосується як теоретичних посібників, так і практичних рекомендацій щодо екологічних стандартів і технологій, що ускладнює процес навчання та перешкоджає формуванню необхідних компетенцій у здобувачів професійної освіти.

Недостатня увага до формування практичних навичок. Важливою складовою підготовки будівельників є оволодіння практичними навичками. Однак у рамках існуючих навчальних програм екологічні аспекти, пов'язані з практичними заняттями, часто залишаються на другорядних ролях. Це приводить до того, що випускники недостатньо підготовлені до застосування екологічно чистих технологій і матеріалів у реальній будівельній практиці.

Наразі доцільно було б організувати участь здобувачів професійної освіти у реальних екологічних проектах та стажування на підприємствах, що дотримуються принципів екологічно безпечного сталого розвитку.

Слабкий зв'язок між навчальними закладами і будівельною індустрією. Важливим аспектом успішної екологізації є тісна взаємодія навчальних закладів з будівельною індустрією. Зараз такі зв'язки недостатньо розвинені. Це приводить до того, що навчальні програми не завжди враховують актуальні потреби галузі та новітні екологічні стандарти.

Розглянуті проблеми є вельми актуальними для України. Вони вимагають комплексного підходу, спрямованого на інтеграцію екологічних аспектів у всі сфери професійної підготовки.

На допомогу викладачам будівельних професійних навчальних закладів в лабораторії технологій професійного навчання інституту професійної освіти НАПН України розробляються новітні навчально-методичні посібники у вигляді екологічних кейсів з різних галузей виробництва, у тому числі будівельної. Нижче наводимо приклад такого кейсу.

Навчальний кейс по темі «Настилення поштучного паркету різними способами з використанням екологічно чистих матеріалів» за професією паркетник (Державний стандарт СП(ПТ)О 7132. F.43.33-2020)

(Міністерство освіти і науки України, 2020)

Назва кейса: Настилання поштучного паркету з використанням екологічно чистих матеріалів (Заславська та ін., 2013).

Мета кейсу: Пояснити здобувачам професії «паркетник» різні способи настилення поштучного паркету з акцентом на використання екологічно чистих матеріалів.

Здобувачі освіти вже мають базові знання та уміння зі влаштування основ під настилення штучного паркету.

Презентація: Паркет – ремесло, паркет – мистецтво. Кожне з цих тверджень правда. В сучасному світі настилення паркету є важливою і затребуваною професією. Разом з тим, зростає усвідомлення необхідності використання екологічно чистих матеріалів для захисту навколишнього середовища та здоров'я людей. В цьому кейсі ми розглянемо різні способи настилення поштучного паркету з використанням екологічно чистих матеріалів.

Завдання кейсу:

1. Пояснення різних способів настилення поштучного паркету;
2. Вивчення екологічно чистих матеріалів, які використовуються в паркетній галузі;
3. Практичне застосування знань про настилення паркету при виборі екологічно чистих матеріалів.

Кроки кейсу:

1. Пояснення теоретичного матеріалу з наступних питань:
  - Основні поняття і терміни в паркетній справі;
  - Огляд різних способів настилення паркету (наприклад, «розгорнутий квадрат», «шаховий», «діагональний», «коса ялинка», на клею сухим,мокрим способом і т. ін.).
2. Вивчення екологічно чистих матеріалів:
  - Представлення списку екологічно чистих матеріалів, які доступні для настилення паркету (наприклад, лаки на водній основі, масла, клеї без формальдегіду та інших шкідливих речовин і т. ін.).
  - Проведення «мозкового штурму» при обговоренні таких проблем:
    - вибір екологічно чистих матеріалів при настиленні паркету;
    - переваги екологічно чистих матеріалів для збереження навколишнього середовища та забезпечення здорового мікроклімату у приміщенні.
3. Практична частина:
  - Розподіл здобувачів на підгрупи;
  - Кожній підгрупі надається завдання з настилення паркету одним із способів з використанням екологічно чистих матеріалів.
  - Підгрупи виконують настилення паркету, дотримуючись технічних умов та правил безпеки праці;
  - Майстер виробничого навчання(педагог професійного навчання) надає допомогу, консультує та контролює процес роботи здобувачів.

4. Обговорення і аналіз:

Кожна підгрупа здобувачів доповідає про результати практичної роботи з виявленням переваг і недоліків даного способу настилення паркету, враховуючи екологічну складову.

5. Заключна частина:

- Підведення підсумків навчального кейсу;
- Виділення ключових моментів по кожному способу та підведення підсумків;
- Завершення кейсу та видача домашнього завдання для самостійної роботи.

Висновок: Навчальний кейс щодо настилення поштучного паркету різними способами з використанням екологічно чистих матеріалів дозволяє здобувачам не тільки набути практичних умінь та навичок в паркетній справі, але й усвідомити важливість вибору екологічно чистих матеріалів для збереження здоров'я людей та навколишнього середовища.

Самостійна робота

Ви працюєте на будівельній фірмі, яка отримала замовлення на настилення штучного паркету в трьох кімнатах приватного будинку:

Вітальня – 40 м², спальня – 25 м², дитяча кімната – 10 м². Основа – цементна стяжка. Особисте бажання замовника – застосовувати екологічно чисті матеріали.

Зробіть необхідні розрахунки кількості та вартості основних матеріалів. Заповніть табл. 7.1.

Таблиця 7.1

Розрахунок кількості та вартості основних матеріалів

Загальна площа приміщення, м ²	Розміри планок, мм		Кількість планок, шт.	Вартість, грн	Кількість клею, кг	Вартість, грн	Кількість матеріалів для фінішної обробки, кг	Вартість, грн	Загальна вартість, грн
	довжина	ширина							

Розробіть інструкційно-технологічну карту влаштування підлоги. Заповніть табл 7.2.

Таблиця 7.2

Інструкційно-технологічна карта влаштування підлоги

№	Назва операції	Матеріал	Інструмент, пристрої		Технологічні вказівки	Вимоги щодо безпеки праці
			робочий	контрольно-вимірювальний		

Висновок. Екологізація професійної освіти майбутніх робітників є складним, але необхідним процесом у сучасних умовах. Наукова література вказує на численні виклики, але також на можливості для реалізації екологічних принципів у навчальному процесі. Для успішної реалізації відповідних модернізаційних змін важливо активно залучати науковців, педагогів професійних навчальних закладів та бізнес, забезпечуючи таким чином сталий розвиток професійної освіти.

Екологізація освіти дає змогу формувати у здобувачів професійної освіти екологічний світогляд, екологічну культуру та екологічну свідомість. Таким чином, екологізація освіти постає як базова, стратегічна основа для подолання екологічних загроз, а також формування умов екологічно безпечного життя людини. В контексті модернізації освітньої системи в Україні екологізація освіти сприяє становленню нової парадигми у відносинах суспільства і природи.

Список посилань

Большак, Л. І. (2012). Екологізація освіти як соціальна потреба сучасного суспільства [Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова]. Електронний архів наукових публікацій Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/41657/Bolshak_dis.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Гулик Г.С., Дубович І.А. (2015). Екологізація освіти: теорія і практика. Науковий вісник НЛТУ України, 25.2, 366–371.

- Заславська, С. І., Ситніков, О. П., Зінченко, А. М. (2013). Деревообробник (інтегрований курс модульного навчання): у 4-х частинах. Частина 4.Донбас.
- Заславська, С. (2023).Екоорієнтовані виробничі технології у професійній підготовці лицювальників-плиточників.Професійна педагогіка, 27(2), 87–96. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2023.27.87-96>
- Карпань, І. С. (2009). Ноосферно–екологічна складова глобальної освіти у філософії сталого розвитку. Наукові записки Харківського університету Повітряних Сил. – Соціальна Філософія. Психологія,1, 141–147.
- Міністерство освіти і науки України. (2020, 3 листопада). Стандарт професійної (професійно-технічної) освіти СП(ПТ)О 7132. F.43.33-2020. Професія: паркетник. Код: 7132. <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-standartu-profesijnoyi-profesijno-tehnichnoyi-osviti-3-profesiyi-parketnik>
- Томчук, М., Томчук, С. (2022). Розвиток екологічної свідомості студентів інформаційними засобами. Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія»,1, 39–50. <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psyh-2022-1.07>
- Gibberd, J. (2020). Green Building Technologies. InP. Yang (Ed.). Cases on Green Energy and Sustainable Development. IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-5225-8559-6>
- Greenfield, E. (2022, September 26). Need and Importance of Environmental Education.Sigma Earth. <https://sigmaearth.com/need-and-importance-of-environmental-education>

УДК 377.1:371.3:004

Оксана Субіна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник лабораторії
дистанційного професійного навчання
Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0001-8167-539X>,
e-mail: o.o.subina@npu.edu.ua

ПОЛІПШЕННЯ ЯКОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. На основі аналізу управлінських функцій системи менеджменту якості, визначено процеси, що впливають на забезпечення якості освітньої діяльності в умовах змішаного навчання. Виділено загальні критерії якості професійної (професійно-технічної) освіти в умовах змішаного навчання та принципи, що мають враховуватися при проведенні моніторингу якості організації освітнього процесу. Розкрито сутність регулятивно-корекційної функції управління як важливого інструмента забезпечення стабільності та розвитку закладів освіти, поліпшення якості освітніх послуг.

Ключові слова: професійна (професійно-технічна) освіта, менеджмент якості освіти, змішане навчання, моніторинг якості освіти, регулятивно-корекційна діяльність.

IMPROVING THE QUALITY OF ORGANIZATION OF VOCATIONAL (VOCATIONAL AND TECHNICAL) EDUCATION IN BIENDED LEARNING CONDITIONS

Oksana Subina,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Leading Researcher of the Laboratory of Distance Professional
Learning of the Institute of Professional Education of the NAES of Ukraine

Abstract. Based on the analysis of the management functions of the quality management system, the processes that affect the quality of educational activities in the conditions of blended learning are identified. The general criteria for the quality of vocational (vocational and technical) education in the conditions of blended learning are highlighted and the principles that should be taken into account when monitoring the quality of the organization of the educational process are revealed. The essence of the regulatory and corrective function of management as an important tool for ensuring the stability and development of educational institutions, improving the quality of educational services is revealed.

Keywords: professional (technical and vocational) education, education quality management, blended learning, monitoring the quality of education, regulatory and corrective activities.

Якість освіти є важливою складовою, що забезпечує суспільний, економічний, культурний розвиток і добробут кожної держави. Якість освіти, як і якість будь-якої субстанції, визначається відповідністю її сутнісних характеристик встановленим та/або передбачуваним вимогам задовольняти людські потреби, або ступенем придатності для використання за призначенням (Електронний ресурс slovnyk.ua). Міністерство освіти і науки України дає визначення якості освіти як «комплексу характеристик освітнього процесу, що визначають послідовне та практично ефективне формування компетентності та професійної свідомості; рівень знань і вмінь, розумового, фізичного й морального розвитку, якого досягли здобувачі освіти відповідно до запланованих цілей навчання і виховання» (Електронний ресурс Міністерства освіти і науки України). Природно, що питання забезпечення якості освіти насамперед стосуються педагогічного процесу, адже вони напряму пов'язані із освітніми результатами здобувачів освіти в конкретних умовах навчання відповідними педагогічними засобами. Водночас, проблематика забезпечення якості освіти не може обмежуватися лише педагогічним контекстом, оскільки потребує ще й відповідних управлінських заходів, що зумовлює підключення ресурсів освітнього менеджменту і застосування всього інструментарію управлінської діяльності. Відтак, розробка дієвої системи забезпечення якості освіти має ґрунтуватися на основі:

- 1) розробки моделі стандартизації професійної діяльності закладів освіти як компонента системи якості;
- 2) моделювання системи менеджменту якості професійної освіти як компонента системи якості;
- 3) визначення концептуальних і методологічних основ проєктування системи якості в контексті регіональної системи професійної освіти.

В умовах змішаного навчання, що поєднує прогресивні технології очної та дистанційної освіти і спрямоване на оптимізацію організації освітнього процесу, при проведенні моніторингу якості освітньої діяльності доцільно враховувати всі фактори, що впливають на успішність навчання та рівень сформованості знань, умінь і навичок здобувачів освіти. Визначальним чинником якості освіти в умовах змішаного навчання (як і при реалізації очної освіти) є рівень відповідності умов організації освітнього процесу державним вимогам, зокрема, – відповідності освітніх програм, освітніх послуг та освітнього середовища запитам учасників освітнього процесу та критеріям чинних нормативних документів.

Важливими показниками при визначенні якості професійної освіти в умовах змішаного навчання є:

- матеріально-технічне забезпечення інфраструктури закладу освіти, в тому числі, створення умов для навчання людей з особливими потребами;
- рівень академічної і професійної кваліфікації викладачів та інших фахівців, задіяних в освітньому процесі;
- наявність належного нормативного, навчально-методичного та організаційного забезпечення для реалізації освітнього процесу із застосуванням технологій змішаного навчання;
- забезпечення доступності до необхідних навчальних та інформаційних ресурсів як в очному, так і в дистанційному форматі, зокрема до засобів навчання, цифрових технологій та Інтернету;
- підготовленість викладачів та здобувачів освіти до використання цифрових та онлайн технологій;
- визначення чітких процедур з організації поточного та підсумкового оцінювання здобувачів освіти;
- рівень успішності здобувачів освіти;
- академічна доброчесність та прозорість в діяльності закладу освіти і т.ін.

Для підвищення показників своєї діяльності та отримання переваг у конкурентній боротьбі заклад освіти має постійно поліпшувати функціональні робочі процеси, що забезпечують належну якість освітніх послуг. Відповідно до вимог ISO 9004:2001 існують два шляхи поліпшення таких процесів: 1) поступове, поетапне, часткове поліпшення процесів існуючої системи; 2) радикальне перепроектування процесів діючої системи на нові (ДСТУ ISO 9004-2001, 2001).

Поступове поліпшення функціональних робочих процесів мають проводити співробітники закладу освіти, які задіяні у цих процесах, контролюють, управляють, збирають і аналізують інформацію за результатами своєї діяльності. Аналізування зібраних даних є основою для удосконалення відповідного напрямку роботи. Як правило, ефективною організаційною формою для забезпечення поліпшення існуючої системи є робоча група у складі співробітників, безпосередньо пов'язаних з відповідним робочим процесом. Відповідно, робоча група повинна мати повноваження і ресурси, необхідні для провадження змін, що забезпечать позитивні зрушення. Другий спосіб поліпшення – радикальний перегляд організаційних підходів щодо забезпечення певних напрямків діяльності або їх суттєве перепроектування, – передбачає створення робочої групи зі

співробітників різних спеціальностей, наділених різними функціональними обов'язками, які працюють поза межами процесу, який переглядається. Застосування такого підходу передбачає пошук нетрадиційних рішень, спрямованих на суттєве поліпшення діючих процесів і системи в цілому. При цьому, поліпшення системи будь-яким із зазначених способів має реалізовуватися поетапно, шляхом:

- оцінки поточного стану робочого процесу, аналіз наявних даних про функціонування процесу;
- з'ясування проблемних питань в реалізації процесу та визначення напрямків щодо їх усунення;
- пошуку можливих рішень і обрання найкращих засобів щодо усунення проблем та запобігання їх повторному виникненню;
- реалізації знайдених рішень і оцінки їх результативності та ефективності;
- внесення відповідних змін до документації, що описує функціонування процесу;
- оцінки можливостей застосування знайденого рішення в інших процесах та підрозділах.

Якщо проблемні питання зазначеного процесу повністю не усунуто, то заходи щодо поліпшення діяльності продовжують, обираючи один з двох описаних методів. При цьому керівництво закладу освіти має сприяти діяльності з поліпшення системи якості освіти в інституції шляхом створення відповідних робочих груп, делегування повноважень щодо поліпшення процесів співробітникам, задіяним у даному процесі, виділенням необхідних ресурсів, організацією навчання і підвищення рівня компетентності персоналу.

Важливою складовою сучасного менеджменту освіти є проведення моніторингу якості освітньої діяльності, головною метою якого є збирання, аналіз та оцінювання інформації про якісні показники функціонування освітніх систем на різних рівнях для прийняття своєчасних управлінських рішень щодо формування ефективної освітньої політики та подальшого розвитку освіти. При цьому, в основу побудови системи моніторингу якості освітньої діяльності мають бути покладені наступні принципи:

- об'єктивності, достовірності, повноти та системності інформації про якість змішаного навчання;
- реалістичності вимог, норм і показників якості, їх соціальної та особистісної значущості, урахування індивідуальних особливостей розвитку окремих здобувачів освіти при аналізі результатів навчання;

- відкритості та прозорості проведення моніторингових процедур оцінки якості освіти; послідовності в проведенні освітньої політики, інтеграції до загальної системи оцінювання якості освіти;
- рефлексії, що реалізується через залучення педагогів до критеріального самоаналізу та самооцінки своєї діяльності, з опорою на об'єктивні критерії й показники; підвищення потенціалу внутрішньої оцінки, самооцінки, самоаналізу кожного педагога;
- оптимальності використання первинних даних для визначення показників якості та ефективності освіти (з урахуванням можливості їх багаторазового використання);
- інструментальності та технологічності задіяних показників (з урахуванням існуючих можливостей збору інформації, методик вимірювання, аналізу й інтерпретації даних, підготовленості споживачів до їх сприйняття);
- мінімізації показників різних рівнів, сумісності системи показників з аналогами; взаємного доповнення оціночних процедур, встановлення між ними взаємозв'язків та взаємозалежності;
- дотримання морально-етичних норм під час проведення процедур моніторингу якості освіти в освітньому закладі.

Водночас, проводячи моніторинг якості освітньої діяльності, варто звернути увагу на те, що контрольні заходи часто викликають опір персоналу, навіть породжують конфлікти в колективі. Мармаза О. І. у своїй роботі «Менеджмент освітньої організації» (Мармаза, О. І., 2017) рекомендує пам'ятати, що «контроль – це не засіб тиску, а діяльність, яка необхідна для цілеспрямування ефективної роботи людей, використання ресурсів та досягнення результатів. Доцільно залучати персонал до планування контролю, розробки методів перевірок; підтримувати розвиток самоконтролю. Стандарти (норми, критерії, програми, правила) контролю слід обговорювати в колективі. Вони повинні бути сприйняті та усвідомлені». При цьому, дослідниця наголошує, що «незначне відхилення від стандартів – це норма, яка викриває проблеми та відкриває можливості для подальшого вдосконалення». Особам, які здійснюють моніторингові функції, важливо зосереджувати увагу не лише на результатах, але й на організації освітнього процесу в цілому, і зокрема на роботі кожного члена колективу. Щоб контроль не перетворився на формальну процедуру необхідно, щоб висновки за результатами перевірки формувалися в процесі їх всебічного двостороннього обговорення.

Фахівці в галузі менеджменту освіти (Гірняк, О. М., & Лазановський, П. П., 2003) під час проведення моніторингу якості освіти рекомендують не тиснути на співробітників принизливою

критикою, а всебічно аналізувати їх дії; не варто шукати винуватців, а краще зацентрувати увагу на причинах недопрацювань та шляхах усунення недоліків. Науковці рекомендують не накопичувати претензії для «публічного розносу», а обговорити проблемні питання наодинці з працівником, в тактовній конструктивній формі і, перш ніж когось звинувачувати, ретельно проаналізувати можливі передумови прогалин та невідповідностей. Якщо необхідно вказати на недоліки, то рекомендується говорити чітко, конструктивно і виважено без роздратування, акцентуючись лише на недоліках в роботі і, в жодному разі, не переходити на особистості, при цьому варто підкреслювати можливі шляхи на перспективи виправлення та/або поліпшення ситуації. Неприпустимим є суб'єктивізм в оцінці співробітників і контролювання через недовіру. Такий підхід спричиняє пошук не результатів, а прорахунків. Жорсткий всебічний контроль породжує напругу в колективі, знижує ініціативність виконавців, а прихований – викликає в колективі знервованість, підозрілість, чутки. Контроль повинен бути методично спрямованим і передбачати реальну допомогу під час коригувальних дій за його результатами, має виявляти ресурси для підвищення ефективності освітньої та управлінської діяльності закладу освіти.

Дослідження вітчизняних науковців (Королюк, 2007) дозволили встановити декілька найбільш розповсюджених помилок оцінювання працівників на наслідками контролю, серед яких, зокрема, – надмірна суворість або м'якість при оцінюванні результатів освітньої діяльності закладу освіти, центризм або усереднення показників; ефекти свіжості, контрасту чи атрибуції. Надмірна суворість при оцінюванні, що пов'язана із тенденціями завищення вимог до працівників, прагненням мотивувати робити на межі можливого; можливістю самого керівника підстрахувати себе у такий спосіб; думкою, що людина розслабиться, знизить свої показники. Наслідками такого підходу є викривлення реальної картини діяльності; відволікання від реально існуючих складних проблем; складається ситуація, коли педагог невдоволений своїм трудом, порядками в організації і самим керівником; у педагога відбувається зміна мотивів та перегляд цінностей не в кращий бік. М'якість при оцінюванні пов'язана із такими причинами, як: лібералізм та невпевненість керівника, прагнення зберегти гарні стосунки або і людину в колективі, бажання підтримати працівника на певному етапі. Проте, якщо цей підхід використовується як основний, то виникає загроза некритичного ставлення до себе і до роботи, вчитель втрачає конкурентноспроможність з проміж своїх колег, а керівник взагалі губить важелі контролю. Центризм при оцінюванні – передбачає

оцінювання за середніми показниками. Негативний наслідок на поверхні: відсутній аналіз сильних і слабких сторін в роботі, домінує формальний підхід. Ефект ореолу – пов'язаний зі ставленням до людини, до її діяльності на підставі раніше сформованої думки. Негативні наслідки такого підходу до оцінювання пов'язані із помилковим виявленням реальних причин невдач, низьких результатів діяльності, виникненням конфліктних ситуацій. Ефект свіжості – педагог оцінюється не на підставі достатньої кількості подій та фактів за значний період, а на основі останньої інформації. Основний недолік такого підходу – необ'єктивність оцінки педагога, невинуватий моральний і психологічний тиск. Ефект контрасту означає вплив на оцінювання працівника показників роботи інших. Тому на фоні негативних результатів більшості у працівника навіть незначні результати можуть сприйматись як досягнення. І навпаки – за умов досить високих показників колег гарна робота педагога може сприйматись як недостатня. Атрибуція (від лат. *attributio* – припис, властивість) за вченням Ф. Гайдера – приписування соціальним об'єктам (людині, групі, спільноті) причин і мотивів поведінки, особистісних якостей і характеристик на основі аналізу їхніх дій та вчинків (Велика українська енциклопедія, 2015–2024).

В умовах інституційної перевірки суб'єктивне пояснення результатів діяльності працівника зазвичай пов'язане з орієнтацією виключно на його особистісних якостях, без урахування різних об'єктивних причин, умов та факторів, з акцентуванням уваги на власних припущеннях щодо невміння або небажання працювати, недостатній сумлінності співробітника, замість розкриття об'єктивних умов, зокрема, – відсутності необхідних для роботи ресурсів, неефективності організаційної чи управлінської діяльності, рівня завантаженості співробітника тощо. Зважаючи на викладене, варто наголосити, що належне сприйняття об'єктивності оцінювання освітньої діяльності закладу освіти буде мати місце за наявності наступних детермінант:

- моніторинг якості освіти проводиться за єдиною зрозумілою і прозорою процедурою, за єдиними валідними критеріями оцінювання;
- стандарти і нормативи, з позицій яких оцінюється освітня діяльність, є сучасними, об'єктивними та зрозумілими як колективу закладу освіти, так і особам, які проводять перевірку;
- особи, які проводять оцінювання якості освітньої діяльності, є компетентними фахівцями своєї справи, виявляють повагу, тактовність, об'єктивність і доброзичливість під час процедури моніторингу;

- під час оцінювання акцент робиться на досягненнях, позитивних здобутках закладу освіти і особистих внесках кожного робітника закладу освіти у загальну справу;

- процес оцінювання завершується реальними пропозиціями та рекомендаціями, щодо покращення, удосконалення діяльності закладу освіти з урахуванням його традицій та особливостей;

- результат оцінювання визначається як тимчасова константа, що передбачає подальший розвиток закладу освіти і покращення його діяльності.

Завершення процедури перевірки різних процесів освітньої діяльності закладу професійної (професійно-технічної) освіти передбачає аналітичний етап контролю, що включає: порівняння результатів перевірки із визначеними стандартами; оцінку результатів за визначеними критеріями; встановлення показників відхилення від стандартів; встановлення причин відхилення від стандартів; повідомлення результатів перевірки об'єкту контролю; узгодження позицій. При цьому, управлінська функція, сутність якої полягає у виправленні недоліків, виявлених під час контролю, називається регулятивно-корекційною функцією. Регулювання – операційна функція управління, сутність якої полягає у коригуванні за наслідками контролю. Мета регулювання – збереження стабільності діяльності інституції шляхом підтримки необхідної взаємодії різних складових її діяльності, своєчасної ліквідації можливих відхилень від установлених норм у функціонуванні об'єктів управління та забезпечення позитивних змін і розвитку. Ця функція дозволяє підтримувати управлінську систему закладу освіти на оптимальному рівні, впорядковувати всі функціональні підсистеми, забезпечувати умови для подальшого вдосконалення, не припускати надмірного реактивного управління (за наслідками та відхиленнями).

Корекції (зміни, доповнення) можуть вноситись у систему інформації та її обробку; завдання й цілі діяльності закладу освіти; плани, форми і зміст роботи; систему міжособової комунікації; технологію контролю, висновки та рішення за наслідками контролю. Таким чином регулювання буде пов'язане із усіма функціями управління. Корекція результатів контролю відповідно до вимог ISO 9004:2001 передбачає, насамперед такі процедури:

- перевірку стандартів на відповідність сучасним вітчизняним вимогам і світовим, зокрема, європейським, практикам, їх реальність та надійність;

- визначення ефективності форм, методів та технологій контролю;

- з'ясування ступеня компетентності та об'єктивності осіб, які проводять контроль;
- всебічне якісне оцінювання діяльності об'єкта контролю;
- розроблення рекомендацій за результатами проведеного контролю та їх узгодження із виконавцями;
- підготовку відповідних розпорядчих документів (наказів, рішень, розпоряджень), що висвітлюють результати проведеного моніторингу освітньої діяльності закладу освіти та визначають рекомендації та настанови щодо поліпшення освітньої діяльності та усунення (за наявності) виявлених недоліків;
- перспективний план контролюючої діяльності керівника;
- процедури щодо перевірки виконання рекомендацій за наслідками контролю (ДСТУ ISO 9004-2001, 2001).

Регулювання передбачає впорядкування усіх ланок діяльності освітньої інституції та за необхідності корекцію її структурних підсистем. Завданнями керівника закладу освіти під час реалізації регуляторно-корекційної функції є: забезпечити панорамне бачення усіх управлінських функцій та їх взаємодію; отримати достовірну, перевірену, надійну інформацію про необхідність змін; реалізувати підбір ефективних методів корекції відповідно до ситуації; чітко та змістовно визначити рекомендації щодо впорядкування системи; організувати заходи по усуненню недоліків та здійснити перевірку щодо їх виконання.

Відтак регулювання – це вміння підтримувати системну діяльність закладу освіти на оптимальному якісному рівні, спрямовувати її розвиток. Регулювання має велике значення для забезпечення ефективності управлінської функції, що підтверджується такими його проявами:

- діагностичне значення – дозволяє встановити причини відхилення від стандартів (планів, рішень, норм), визначити резерви підвищення ефективності, розробити шляхи подальшого удосконалення;
- навчальне значення – сприяє підвищенню рівня теоретичних знань та практичних умінь, професіоналізму керівника та персоналу;
- виховне значення – мотивує до саморозвитку, вдосконалення, творчої активності.

Серед основних принципів регулятивно-корекційної діяльності закладу освіти варто назвати:

- науковість – наукова обґрунтованість, повнота і коректність висновків та рекомендацій щодо стану справ та можливостей вдосконалення;

- систематичність та своєчасність – завжди оперативне реагування на наслідки контролю;
- об'єктивність – неупередженість, доброзичливість у ставленні до підлеглих та реалістичність у оцінці ситуації;
- простоту та економічність – прозорість цілей, завдань колекційної роботи; розумні витрати часу, кадрів, ресурсів;
- поєднання корекції із самокорекцією – надання можливості виконавцям визначитись із способами корекційної роботи, видами змін, шляхами розвитку.

Регулювання завжди стосується певних змін або розвитку, які стали очевидними після контролю. Мартиненко М. М. зазначає, що функція регулювання «пов'язана з потребою природного динамічного розвитку організації, з появою нових задач управління, з переходом системи у новий стан під впливом внутрішніх і зовнішніх сил» (Мартиненко, 2005). Вітчизняні науковці (Десятков та ін., 2004) вважають, що основними важелями регулювання, механізмами управління на даному етапі циклу є моральне й матеріальне стимулювання та поточну оперативну розпорядливість.

Розвиток закладу освіти неможливий без розвитку його системи управління. Якщо на галузь управління перенести вчення Виготського Л. С. про «зону найближчого розвитку» (Виготський, 1984), то можна стверджувати, що у кожній системі управління є свій рівень актуального розвитку, тобто вже досягнутого і реалізованого потенціалу, та внутрішні передумови для збагачення цього потенціалу – зони найближчого розвитку. Проектування такої зони найближчого розвитку та найкращої траєкторії руху системи управління щодо її досягнення – важливе завдання функції регулювання.

Розвиток як приріст потенціалу системи управління означає не просто зростання її окремих можливостей, але і збільшення їхньої складності, різноманітності, а отже неповторності й унікальності. Розвиток управління можливий лише за рахунок процесів оновлення, внесення в систему чогось нового. Будь-яке управлінське нововведення має два аспекти: змістовний та організаційний. Змістовний пов'язаний із сутністю змін, які несе в собі нововведення. Організаційний аспект передбачає технологію, етапи, методи засвоєння нового. По відношенню до системи управління освітньої інституції нововведення спрямовані на підвищення успішності, результативності, дієвості, якості та ефективності функціонування закладу освіти. По відношенню до керованого об'єкту управлінські нововведення орієнтовані на забезпечення умов формування оптимальних взаємин «керівна – керована» система, тобто на підвищення коефіцієнту корисної дії

індивідуальних та спільних зусиль, усунення перевантаження, підвищення рівня мотивації до роботи, створення сприятливого мікроклімату та конструктивного стилю спілкування тощо. По відношенню до зовнішнього середовища, управлінські інновації покликані сприяти підвищенню репутації закладу освіти, його іміджу, зростанню ефективності взаємин з різними стейкхолдерами у вирішенні нагальних проблем. Керівникам освітніх інституцій важливо усвідомлювати, що активна участь у реалізації управлінських нововведень є невід'ємною складовою їх професійного та особистісного розвитку, вдалим розміщенням інтелектуального капіталу. Функція регулювання закладає основи розвитку як керованої, так і керівної систем. Належне забезпечення і підтримка функції регулювання, як надзвичайно важливої та змістовно наповненої функції управління, є вагомим чинником, що зумовлює ефективність сучасного менеджменту, забезпечує конкурентну діяльність освітньої інституції, ресурсно впливає на поліпшення якості освіти.

Список посилань

- Велика українська енциклопедія. (n.d.). Атрибуція (психологія). URL: [https://vue.gov.ua/Атрибуція \(психологія\)](https://vue.gov.ua/Атрибуція_ (психологія)) (дата звернення: 19.11.2024).
- Выготский, Л. С. (1984). Детская психология. В собр. соч.: в 6 т. (Т. 4, за ред. Д. Б. Эльконина). Педагогика.
- Гірняк, О. М., & Лазановський, П. П. (2003). Менеджмент: теоретичні основи і практикум. Магнолія плюс; Новий світ.
- Десятков, Т. М., Коберник, О. М., Тевлін, Б. Л., & Чепурна, Н. М. (2004). Наука управління загальноосвітнім навчальним закладом: навчальний посібник. Видав. група «Основа».
- ДСТУ ISO 9004-2001. (2001). Системи управління якістю настанови щодо поліпшення діяльності (34051). URL: <http://surl.li/apsaen> (дата звернення: 19.11.2024).
- Міністерство освіти і науки України. (n.d.). Електронний ресурс Міністерства освіти і науки України. URL: <http://surl.li/wnnbcp> (дата звернення: 19.11.2024).
- Королюк, С. В. (2007). Розвиток управлінської культури керівника загальноосвітнього навчального закладу. ПОІППО.
- Мармаза, О. І. (2017). Менеджмент освітньої організації. ТОВ «Щедра садиба».
- Мартиненко, М. М. (2005). Основи менеджменту. Каравела.

Словник.ua, Портал української мови та культури. (n.d.). Тлумачний словник української мови. URL: <http://surl.li/tsnmzh> (дата звернення: 19.11.2024).

УДК 37.013.32:004.738.5:621

Вадим Кушнір,
доктор філософії,
науковий співробітник лабораторії електронних навчальних
ресурсів Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0002-9495-2752>,
e-mail: kushnirvadim95@gmail.com

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМИ ПРОЦЕСАМИ НА ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМАХ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ

Анотація. У тезах доповіді розглядаються інноваційні підходи до управління навчальними процесами на цифрових платформах у підготовці фахівців машинобудівної галузі. Основну увагу приділено методам інтеграції цифрових технологій для створення інтерактивного та адаптивного навчального середовища, яке забезпечує високий рівень професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників. Запропоновані підходи охоплюють використання віртуальних лабораторій, симуляційних тренажерів, а також інструментів для контролю та оцінювання знань і навичок здобувачів освіти. У тезах аналізуються переваги впровадження таких технологій, зокрема підвищення мотивації до навчання, розвиток практичних навичок, а також можливість персоналізованого навчання. Використання цифрових платформ дозволяє ефективніше адаптувати навчальні процеси до потреб сучасної машинобудівної галузі, сприяючи зростанню професійної компетентності випускників.

Ключові слова: інноваційні підходи, управління навчальними процесами, цифрові платформи, професійна підготовка, машинобудівна галузь, інтерактивне середовище, адаптивне навчання, віртуальні лабораторії, симуляційні тренажери, контроль знань,

оцінювання навичок, персоналізоване навчання, професійна компетентність.

INNOVATIVE APPROACHES TO MANAGING EDUCATIONAL PROCESSES ON DIGITAL PLATFORMS IN THE TRAINING OF ENGINEERING SPECIALISTS

Vadym Kushnir,

PhD, Researcher at the Laboratory of Electronic Learning Resources of the Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstracts. The abstracts of the report discuss innovative approaches to managing educational processes on digital platforms in the training of specialists in the engineering industry. The main attention is paid to the methods of integrating digital technologies to create an interactive and adaptive learning environment that provides a high level of professional training for future skilled workers. The proposed approaches include the use of virtual laboratories, simulation training simulators, as well as tools for monitoring and assessing the knowledge and skills of students. The thesis analyzes the benefits of introducing such technologies, including increased motivation to learn, development of practical skills, and the possibility of personalized learning. The use of digital platforms makes it possible to more effectively adapt educational processes to the needs of the modern engineering industry, contributing to the growth of professional competence of graduates.

Keywords: innovative approaches, learning process management, digital platforms, professional training, engineering industry, interactive environment, adaptive learning, virtual laboratories, simulation simulators, knowledge control, skills assessment, personalized learning, professional competence.

Актуальність. Сучасні вимоги до підготовки фахівців машинобудівної галузі постійно зростають у зв'язку зі швидким розвитком технологій та потребою у висококваліфікованих кадрах, здатних працювати з інноваційним обладнанням та цифровими системами. Використання цифрових платформ у навчальному процесі відкриває нові можливості для адаптації освітнього середовища до індивідуальних потреб здобувачів освіти, дозволяє створити інтерактивні і практично орієнтовані заняття, що значно підвищує ефективність навчання. Завдяки впровадженню віртуальних лабораторій, симуляційних тренажерів та інструментів для персоналізованого контролю знань забезпечується розвиток

професійних навичок у студентів, підвищується їхня мотивація до навчання та готовність до практичної діяльності. Усе це робить інноваційні підходи до управління навчальними процесами на цифрових платформах надзвичайно актуальними, оскільки вони сприяють підвищенню якості підготовки кадрів для сучасної машинобудівної індустрії та відповідають національним і світовим тенденціям у сфері професійної освіти.

Виявлені протиріччя. Незважаючи на очевидні переваги використання цифрових платформ у підготовці фахівців машинобудівної галузі, існують певні протиріччя, що ускладнюють повномасштабне впровадження інноваційних підходів. По-перше, наявне технологічне забезпечення навчальних закладів нерідко відстає від вимог сучасної цифрової інфраструктури, що обмежує можливість застосування високоякісних віртуальних лабораторій та симуляційних тренажерів. По-друге, є протиріччя між необхідністю індивідуалізованого підходу до навчання та стандартними навчальними програмами, які недостатньо гнучкі для адаптації під конкретні потреби здобувачів освіти. По-третє, використання цифрових технологій вимагає від викладачів нових компетентностей, що часто не передбачені традиційними програмами підвищення кваліфікації.

Крім того, впровадження цифрових технологій у навчальний процес створює виклики, пов'язані з необхідністю забезпечення інформаційної безпеки, захисту персональних даних та управління інфраструктурою цифрових платформ. Різниця в рівні цифрової грамотності серед здобувачів освіти також може бути перешкодою для ефективного використання інноваційних підходів. Таким чином, існує низка протиріч між вимогами до сучасної професійної підготовки у машинобудівній галузі та реальними можливостями їхнього впровадження, що потребує додаткових досліджень та розробки методичних рекомендацій.

Постановка проблеми. Проблема підготовки фахівців машинобудівної галузі на цифрових платформах полягає у необхідності забезпечення належного технічного оснащення навчальних закладів, гнучкості навчальних програм та підвищення цифрової компетентності викладачів. Невідповідність між сучасними вимогами до підготовки кадрів та можливостями навчальних установ ускладнює ефективне впровадження інноваційних технологій у навчальний процес. Це потребує комплексного підходу, що включає оновлення інфраструктури, адаптацію освітніх програм та підготовку викладачів для успішного використання цифрових інструментів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти впровадження цифрових технологій в освітній закладів професійної освіти досліджували численні науковці. С. Карплюк зазначає, що цифрові технології сприяють мобільності, диференціації та індивідуалізації освітнього процесу, доповнюючи, а не замінюючи, викладача. За його словами, курси з використанням цифрових технологій є адаптивними, керованими, інтерактивними, поєднують індивідуальну та групову роботу й пропонують необмежений час для навчання. Цифрові технології також відкривають нові можливості, такі як автоматизація освітніх завдань, забезпечення зворотного зв'язку та індивідуальний розвиток здобувачів освіти, підвищуючи ефективність навчання (Карплюк, 2019, с. 196).

О. Антонова та Л. Фамілярська стверджують, що цифрові технології можуть посилити традиційні методи навчання завдяки інтерактивним та динамічним формам подання інформації, які підвищують мобільність і гнучкість освітніх курсів, роблячи їх доступнішими та персоналізованими для потреб сучасного суспільства. Це, на думку дослідників, сприяє модернізації та реформуванню системи освіти (Антонова, 2019, с. 17–18).

О. Соколюк підкреслює роль цифрових технологій у створенні віртуального освітнього середовища, яке надає здобувачам можливості для розвитку навичок, самореалізації та особистісного зростання (Соколюк, 2021, с. 113). І. Колеснікова додає, що цифрова трансформація освітнього процесу дозволяє впроваджувати нові формати і методи, які підвищують інформаційну та цифрову грамотність викладачів, полегшують сприйняття і засвоєння інформації здобувачами освіти, що, в свою чергу, покращує якість навчання і сприяє ефективній взаємодії всіх учасників освітнього процесу. Таким чином, цифрові технології є важливим ресурсом для професійного розвитку та адаптації учасників освітнього процесу до умов інформаційного суспільства, а також для розширення комунікативних навичок, самореалізації та збагачення професійного досвіду (Колеснікова, 2020, с. 119).

Виклад основного матеріалу. Інноваційні підходи до управління навчальними процесами на цифрових платформах у підготовці фахівців машинобудівної галузі відкривають нові можливості для вдосконалення освітнього процесу та підвищення рівня засвоєння знань і професійних навичок. Завдяки медіа та інтерактивним засобам, викладачі можуть впроваджувати інноваційні підходи, зокрема використання «кейсів», наукових досліджень та імітаційних ігор, які

сприяють глибшому розумінню теоретичного матеріалу й практичних аспектів галузі.

Цифрові технології стають невід'ємною частиною сучасного навчального простору, даючи змогу персоналізувати навчання шляхом адаптації освітніх планів до здібностей кожного здобувача освіти та надаючи доступ до різноманітних ресурсів і матеріалів. Вони також мотивують здобувачів освіти, завдяки інтерактивному формату, зручним методам оцінювання та можливостям для індивідуальної роботи. Впровадження цифрових платформ у навчання дозволяє викладачам ефективніше організовувати й контролювати навчальний процес, водночас надаючи здобувачам освіти доступ до електронних ресурсів, що покращують їхню підготовку та підвищують відповідальність за навчання.

Сучасні цифрові ресурси, такі як електронні підручники, мультимедійні посібники, інтерактивні комплекси та цифрові лабораторії, є важливими елементами підготовки фахівців машинобудівної галузі. Вони забезпечують доступ до обширної бази знань, розширюють можливості здобувачів освіти та роблять навчання доступнішим. Крім того, портативні пристрої (смартфони, планшети, електронні книги) уможливають не лише швидко обмінюватися інформацією, але й організувати зворотний зв'язок між викладачами та здобувачами освіти через мобільні додатки та віддалені платформи. Це прискорює оцінювання навчальних результатів та дає змогу ефективно відстежувати досягнення.

Цифровізація освіти робить процес навчання більш мобільним, гнучким, персоналізованим і диференційованим, впливаючи на організацію навчального процесу, зміст і методи навчання, засоби та технології викладання. Впровадження цифрових платформ у підготовку фахівців машинобудівної галузі сприяє підвищенню якості освіти та ефективному управлінню навчально-пізнавальною діяльністю, що відповідає сучасним вимогам та викликам інформаційного суспільства.

Висновки. Інноваційні підходи до управління навчальними процесами на цифрових платформах у підготовці фахівців машинобудівної галузі сприяють ефективності освітнього процесу, підвищуючи якість і адаптивність навчання. Цифрові технології дозволяють персоналізувати освітні плани, забезпечують доступ до інтерактивних ресурсів та мотивацію здобувачів освіти. Вони також полегшують контроль та оцінювання досягнень, підсилюють зворотний зв'язок і розвивають професійні навички.

Список посилань

- Антонова, О., & Фамілярська, Л. (2019). Використання цифрових технологій в освітньому середовищі закладу вищої освіти. У *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету* (с. 10–22).
- Карплюк, С. О. (2019). Особливості цифровізації освітнього процесу у вищій школі. У В. Г. Кременя, & О. І. Ляшенка (Ред.), *Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку. Матеріали методологічного семінару НАПН України* (с. 188–197).
- Колеснікова, І. В. (2020). Цифровізація освітнього процесу в закладі післядипломної педагогічної освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*, 78, 117–120.
- Соколюк, О. (2021). Вплив VR/AR на технології навчання й освітянські практики. У *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* (Вип. 60, с. 108–116).

УДК 37.017:502.131.1

Іван Пасічник,
аспірант Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0009-0005-0284-8720>,
e-mail: binet2008@gmail.com

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАСОБІВ, МЕТОДІВ ТА ПРИЙОМІВ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МОЛОДІ

Анотація. У статті розглядається важливість екологічної підготовки студентів медичних коледжів у контексті сучасних екологічних викликів. Проблема екологічного виховання набуває дедалі більшої актуальності через загострення екологічних проблем і їх вплив на здоров'я населення. Було встановлено, що більшість студентів демонструють низький рівень екологічної грамотності та мотивації до здорового способу життя. Пропонуються інтегровані методи навчання, що поєднують теоретичні знання з практичними вміннями,

а також рекомендації щодо активізації пізнавальної діяльності студентів.

Ключові слова: екологічна підготовка, екологічна свідомість, здоровий спосіб життя, екологічне виховання, екологічна культура.

IMPROVEMENT OF MEANS, METHODS AND TECHNIQUES OF ENVIRONMENTAL TRAINING OF YOUTH

Ivan Pasichnyk,
postgraduate student of the
Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. Relevance: the article examines the importance of environmental training of medical college students in the context of modern environmental challenges. The problem of environmental education is becoming more and more relevant due to the aggravation of environmental problems and their impact on the health of the population. It was established that most students demonstrate a low level of environmental literacy and motivation for a healthy lifestyle. Integrated learning methods that combine theoretical knowledge with practical skills are offered, as well as recommendations for activating the cognitive activity of students.

Key words: ecological training, ecological awareness, healthy lifestyle, ecological education, ecological culture.

У сучасному світі, де екологічні проблеми набувають все більш загрозливого характеру, екологічна підготовка молоді стає невід'ємною частиною освітнього процесу. Вона спрямована на формування екологічної свідомості, відповідального ставлення до природи та здорового способу життя. Особливо важливим є розвиток екологічної грамотності серед студентів медичних коледжів, адже вони, як майбутні медичні працівники, повинні не тільки володіти знаннями про вплив навколишнього середовища на здоров'я, але й вміти передавати ці знання своїм пацієнтам.

Актуальність теми удосконалення засобів, методів та прийомів екологічної підготовки молоді обумовлена декількома важливими чинниками. По-перше, глобальне загострення екологічних проблем вимагає від суспільства нових підходів до екологічного виховання, спрямованих на збереження довкілля та здоров'я людей. По-друге, сучасна освіта, зокрема в медичних закладах, повинна інтегрувати екологічні знання в професійну підготовку, щоб формувати у майбутніх фахівців стійкі навички та вміння, необхідні для екологічно відповідальної практики. По-третє, дослідження показують, що

традиційні підходи до екологічного виховання вже не відповідають вимогам часу, що вимагає розробки і впровадження нових ефективних методик, які активізують пізнавальну діяльність студентів та сприяють глибокому засвоєнню екологічних знань.

Таке удосконалення стає можливим через використання інтерактивних методів навчання, проектної діяльності, а також комплексного підходу, що поєднує теоретичні знання з практичними вміннями. Саме ці інноваційні підходи до навчання можуть забезпечити формування у молоді високого рівня екологічної культури та готовності до збереження навколишнього середовища.

Джерела дослідження. Аналіз наукових праць показує, що більшість дослідників акцентують увагу на необхідності формування у студентів екологічної свідомості та здорового способу життя. Однак, мало уваги приділяється інтеграції екологічних знань у професійно значущі вміння та навички, що є важливим для майбутніх медиків.

В. Прусак розробив програму наскрізної екологічної підготовки студентів, яка включає теоретичні та практичні аспекти екологічної освіти. Вона базується на інноваційних підходах, зокрема використанні інтерактивних методів навчання та проектної діяльності. Основна мета програми - формування у студентів стійкої екологічної свідомості та навичок екологічно безпечної поведінки (Прусак, В., 2012).

О. В. Коваль, О. Ф. Карпенко пропонують використовувати проектні технології в екологічному вихованні. Процес навчання розбивається на три етапи: підготовчий, практично-дослідницький та заключний. Підготовчий етап включає визначення тематики та планування роботи. Практично-дослідницький етап передбачає самостійну роботу студентів над проектами, а заключний - захист проектів та колективне обговорення результатів (Коваль, Карпенко, 2020).

Ці підходи забезпечують активну участь студентів у навчальному процесі, розвиток їхніх дослідницьких навичок та підвищення мотивації до навчання.

Вчені Інституту проблем виховання НАПН України акцентують увагу на важливості впровадження педагогічних методів, які сприяють формуванню екологічної культури молоді. Вчені наголошують на необхідності створення інтегрованих навчальних програм, що включають як теоретичні знання, так і практичні навички (Толочко, 2021).

Мета статті: аналіз методів та прийомів екологічної підготовки студентів, а також розробка рекомендацій щодо вдосконалення

навчального процесу для формування екологічної свідомості та здорового способу життя.

Методи дослідження. Для дослідження використовувалися методи анкетування, усне опитування студентів, аналіз програм підручників та навчальних посібників, узагальнення практики викладання спеціальних дисциплін у медичних коледжах. Дослідно-експериментальна робота проводилася з метою вивчення ефективності різних методів екологічної підготовки.

Результати й обговорення. Сучасний фахівець може успішно виконати свої функції лише тоді, коли він має ґрунтовні теоретичні знання, що дозволяють йому успішно вирішувати на їх основі конкретні практичні завдання, безперервно підвищувати свою професійну майстерність, оновлювати та поповнювати свої знання. Отже, стосовно нашої проблеми, студенти медичного коледжу мають бути озброєні новітніми досягненнями науки. При цьому організаційні форми, засоби, методи та прийоми навчання повинні сприяти глибокому, міцному оволодінню фундаментальними теоретичними знаннями та вміннями, застосовуючи їх на практиці. Тим часом у дослідно-експериментальній роботі встановлено, що більшість студентів демонструють байдуже ставлення до здоров'я, не замислюються про своє майбутнє, що свідчить про низьку їхню освіченість та вихованість. Анкетні дані студентів старших курсів свідчать про їх інтереси та перевагу благополуччю в житті, сім'ї, успішній кар'єрі, майбутній роботі, незалежному та забезпеченому матеріальному становищі, хорошому заробітку, самореалізації в престижній роботі. Ця обставина посилюється розвитком ринкових відносин економіки та життя нашої держави.

Престиж та масовість здорового способу життя серед студентів медичного коледжу є низькими. Проблема виховання здорової людини не має вирішального впливу на розбудову свідомості та психіки студентів. Мотиваційно-ціннісна орієнтація, визнання значущості здоров'я людини та їх власного здоров'я не знаходить підтримки у загальнотеоретичній, екологічній та медичній підготовці. Як наслідок – труднощі у викладанні теоретичних знань екології, відсутність екологічної грамотності студентів, переконаності у важливості збереження та зміцнення здоров'я, усвідомленої поведінки у реальному житті. Наприклад, у теоретичних матеріалах валеології акцент робиться на вивчення механізмів, що керують здоров'ям, профілактики можливих захворювань, раціонального харчування, ліквідації шкідливих звичок тощо. Питання ж стану довкілля життєдіяльності студентів та оточуючих людей залишаються незатребуваними.

Як відомо, концепція здорового способу життя спрямована на формування способів життєдіяльності людини, на її поведінку в реальному житті, зміцнення адаптивних можливостей її організму до навколишнього соціального та екологічного середовища. Ціннісний підхід до дослідження екологічної культури містить визнання її важливості: сенс діяльності особистості в соціумі; способів та засобів здійснення екологічної роботи; сенсу якостей особистості спеціаліста та необхідності їх формування.

Основні протиріччя епох, що породили сьгоднішні проблеми, полягають у тому, що людина дедалі більше долає безпосередню залежність від стихії природних сил і водночас зміцнює зв'язки України із природою. У зв'язку з цим все більше коло речовин і енергії втягується в життєдіяльність суспільства. Це проявляється: у прискореному темпі перетворення середовища життя та повільної його природної еволюції; потенційної безмежності духовного прогресу людини на основі соціальних програм: успадкування та порівняльної обмеженості фізичної зміни на базі генетичної програми; свавілля зміни природи при обмеженні біологічних можливостей людини.

Аналіз програм, підручників та навчальних посібників, узагальнення практики викладання спеціальних дисциплін у медичних коледжах свідчать про те, що вони націлені на забезпечення формування у майбутніх фахівців певної суми знань, що наводить на думку про необхідність процесу переведення теоретичних екологічних знань у професійно значущі вміння. Так, ставлення суб'єкта навчання до докілья часто не збігається ні зі змістом його знань про нього, ні з вже виробленими вміння навичками. Її стан зазвичай виступає джерелом емоційних реакцій, що відповідно до потреб та мотивів, особливо важливо для розвитку умінь оцінювання. Тут емоції розглядаються як діяльність оцінки інформації, що надходить у мозок, про зовнішній і внутрішній світ, яку відчуття і сприйняття кодують у формі його суб'єктивних образів. У цьому сила емоцій може зруйнувати думку, її вплив прийняття рішень, поведінка людини (Прокопович, 2015).

В акті пізнання об'єктивне значення природного середовища визначається студентом як би з боку та його цінність встановлюється безпосередньою його реакцією, від чого залежить «входження природи» в його життєвий досвід. Емоційне освоєння впливає на виникнення різних кордонів науково-пізнавальної діяльності та ціннісною свідомістю (Максименко, Зливков, Кузікова, 2015). На думку І. О. Святненко, ціннісна свідомість має широкий спектр форм - від емпіричної оцінки одиничних об'єктів і явищ (оцінка екологічного

стану даної водойми), до теоретично узагальнених оціночних суджень про моральні, естетичні та інші норми про те, що має бути і чого має бути. У сфері ціннісної свідомості, ставлення до довкілля вироблено як основи пізнання, а орієнтовано екологічну діяльність студентів (Святненко, 2016).

Однак не завжди ці види діяльності укладаються у рамки заняття. У такому разі фахівці визнають як найважливішу педагогічну умову екологічної освіти та виховання, поряд з теоретичним навчанням - організацію різноманітних видів діяльності на природі. Серед інших, знаходить застосування самостійна та позааудиторна робота, шляхи педагогічно організованої взаємодії студентів із навколишнім середовищем. Створюються спеціальні умови для виконання завдань (системи завдань) під час комплексних екологічних екскурсій, польової практики, які виступають як міжпредметні форми організації навчально-виховного процесу поглиблення шляхом конкретизації одержаних на заняттях, предметних знань та умінь. Маршрути екскурсій та поїздок вибираються таким чином, щоб у них поєднувалися частинки природи та антропогенний ландшафт для порівняльного вивчення «живої» та перетвореної природи.

Сучасна концепція екологічної культури фахівців виходить з принципу гармонійної оптимізації умов впливу людини на природу. В її основі лежить безпека життєдіяльності, захист від негативних чинників довкілля з метою збереження та зміцнення здоров'я людини. Формування усвідомленого ставлення студентів медичного коледжу до природи та здоров'я, що детермінує здоровий спосіб життя засобами навчання та виховання, передбачає звернення педагогічного процесу до когнітивної сфери його особистості, механізму внутрішнього світу, комплексу мотиваційних структур свідомості та поведінки. Спрямованість навчання та виховання на формування екологічних знань, умінь та навичок забезпечується мотивами ставлення до медичної праці, процесу навчання в коледжі, перспективою професійного зростання студентів, підвищенням їх соціального статусу, самовдосконаленням.

Навчальний процес у медичному коледжі, в процесі екологічного та валеологічного виховання піднімається на новий якісний рівень у отриманні знань, виробленні умінь та навичок, їх закріпленні у свідомості студентів. Тут є єдина методологічна думка, яка базується на заміні інформаційно-репродуктивного навчання активно-творчим, продуктивним. Цілеспрямована підготовка фахівців медичного профілю передбачає і має у своєму розпорядженні засоби комплексного педагогічного впливу на когнітивну і діяльнісну їх сферу

свідомості. Отже, зміст еколого-валеологічної освіти має включати природничий, морально-естетичний та практичний аспекти. Навчання в коледжі має формувати не тільки готовність фахівця до власної оптимальної взаємодії з природою та людиною, а й до екологічної, валеологічної освіти місцевого населення в умовах майбутньої роботи та нового місця проживання.

У гуманістичній традиції освіти, що базується на визнанні людини як унікального явища природи, загострюється бачення пріоритету суб'єктності, розвиток якої пов'язується з метою та змістом життя на планеті Земля. Розуміння студентами можливості впливу на життя людини та своє життя, свого права та відповідальності за розкриття своїх здібностей та творчого потенціалу призводить до осмислення значущості співвідношення між внутрішніми якостями особистості та цілеспрямованим впливом на суспільство та державу.

Природничо-науковий аспект змісту підготовки фахівців характеризується вивченням конкретних спеціальних предметів медичного характеру, адекватних отриманій спеціальності. Морально-естетичний її аспект базується на загальнолюдських принципах моральності та моралі, що визначаються традиціями способу життя суспільства та соціальними умовами існування, в яких формується, розвивається та діє людина. При цьому традиції способу життя народу є наслідком фундаментальних властивостей живого, які проявляються у світогляді людей, у побуті, суспільстві, поведінці та вчинках.

В організації навчального процесу зі засвоєння екологічних знань, умінь і навичок вкрай необхідне використання нових методів навчання, оптимальних засобів виховання, ефективних форм організації засвоєння знань, активізації пізнавальної діяльності, яку ми розуміємо не як збільшення обсягу навчальної інформації, її концентрацію, а як створення дидактичних і психологічних умов осмислення знань, включення студентів до навчального процесу на рівні інтелектуальної, особистісної та соціальної активності. Стає очевидним, що з розуміння особливостей пізнавальної діяльності, її активізації необхідне врахування зовнішніх умов (подразників), типу активності суб'єкта та його зв'язку з зовнішнім світом.

Як відомо в даній проблемі екології та здоров'я людини окреслюються дві лінії екологічних зв'язків природи і людини-фізіологічної та психологічної, що впливають на стан фізичного та психічного його стану. Їх розрив спричиняє порушення нормальних біоритмів взаємодії фізичних та психологічних процесів, руйнування єдиної аури людини та природи. Відродження цих зв'язків відновлює єдину природно-людську ауру, приносить відпочинок психіці і

фізіологічним системам, виконуючи функції фізичного та духовного, морально-естетичного оздоровлення у формуванні особистості (Морозова, 2001).

Підтримка екологічної рівноваги та здійснення екологічного захисту природи і людини в даний час розглядається не як благодійність, а як порятунок, відродження та розширене відтворення природного та чистого довкілля, найважливіших для життя та здоров'я цінностей: повітря, фауна та флори, води, озонового шару світового океану, нормального радіаційного фону, економічного та політичного благополуччя суспільства, соціальної та правової захищеності громадян, світу. Це можливо і досяжно тільки в тому випадку, якщо формування екологічної культури здійснюватиметься повсюдно з дитинства.

Педагогічна система екологічної підготовки спеціаліста має будуватися з урахуванням принципу природовідповідності розвитку людини та функціонування зовнішньої природи. При цьому екологічна психологія та педагогіка створюють умови для розробки психофізіологічних, екологічних установок та рекомендацій щодо організації процесу підготовки студентів. Порушення умов навчання - нервова втома, передбачає необхідність створення спеціальних творчих ситуацій у навчальній діяльності, що знімають напругу, що створилася.

Розгляд основних категорій та понять, що входять до кола знань, умінь та навичок екологічної підготовки, дає можливість докладно вивчити проблеми змісту процесу екологічного виховання та освіти особистості. Цей зміст зумовлюється необхідністю формування на основі широкого кола знань екологічного характеру свідомо-наукового ставлення до екологічних проблем; на емоційно-чуттєву основу морально-екологічного ставлення до них; на діяльно-практичній основі умінь їхнього реального дозволу. Головна проблема, що долається екологічним вихованням, полягає у протиставленні повсякденної, позаекологічної, утилітарної свідомості та екологічного безкультур'я.

Фундаментом свідомо-наукового ставлення до природи та здоров'я людини є власне екологічні знання, та ті, що взаємодіють з ними. Студент набуває цих знань в умовах коледжу із засобів масової інформації, самостійного вивчення наукової літератури та іншими способами самоосвіти. Основними з них виступають:

- знання, що стосуються основних закономірностей та взаємозв'язків у природі та суспільстві, порушення яких породжує негативні незворотні процеси, згубні для природи, суспільства та людини зміни;

- освітні предмети коледжу, що мають екологічно значуще тло: географія акцентує увагу на природних та економічних аспектах екології землі; фізика - на вивченні закономірних поєднань у природі, нехтування якими веде до згубних наслідків; ботаніка виявляє взаємозалежності у світі рослин; зоологія - в тваринному світі;

- всі інші науки, зрештою, покликані вивчати виконання головного закону природи - збереження великої, вічної і постійної рівноваги у природі, космосі, людині й у середовищі її проживання;

- джерела поповнення екологічних знань, формування екологічної свідомості студентів медичного коледжу: засоби масової інформації - передачі радіо та телебачення про рослини і тварин, стихійні лиха та екологічні катастрофи, руйнівну та природоохоронну діяльність людини;

- цілісна система екологічного знання, що формує свідомість та розвиває мислення, що показує взаємопов'язаність явищ в природі, космосі та суспільстві; як взаємодіє та діє у всіх цих середовищах людина;

- вимоги до сучасного фахівця - сформувати зруйнованість цивілізацією, урбанізацією, технізацією життя, свідому єдність людини з природою, розуміння себе як її продукту та неминучості повернення до неї;

- набуті знання, а з ними і усвідомлення обґрунтованості або неприпустимості перетворень у космосі, природі та суспільстві, про нешкідливі та небезпечні експерименти в промисловості, економіці, політиці, в соціальній, освітній та культурній сферах,

- формування екологічної свідомості не як вузькоспеціалізованого знання, а як інтегруючого, синтезуючого начала, що є обов'язковим і потужним елементом будь-якого цивілізованого світогляду - матеріалістичного, позитивістського, ідеалістичного, релігійного;

- розуміння екологічної свідомості як загальнолюдського чинника, здатного об'єднати інтереси всіх людей, незважаючи на їх політичні погляди, соціальний статус та релігійні переконання.

Фундаментальною змістовною частиною екологічної культури, що формує морально-естетичне ставлення до дійсності, на нашу думку, є:

- емоційно-чуттєві переживання, екологічна свідомість тільки тоді набуде дієво-стимулюючого значення, коли вона буде органічно підкріплена почуттями, емоційними співпереживаннями;

- емоційно-ціннісне, глибоко моральне ставлення до природи, суспільства, людей, до себе та свого здоров'я;

- моральна спрямованість навчання зорієнтована на розвиток у студента почуттів любові, совісті, переживання спілкування з природою та людьми як найвищого людського щастя; при цьому природа неморальна, вона з того боку добра і зла; вона чиста, безневинна і безкорислива, цілісна і єдина, детермінована та спонтанна;

- внутрішня сутність природи, її велич і спокій; доцільні дії та взаємодія учать людину моральності, усвідомленню свого місця у ній;

- єдність морального почуття існує і проявляється в естетичному почутті;

- усвідомлене відчуття природної краси, гармонії, здатність захопленого ставлення до неї, переживання почуттів прекрасного та піднесеного;

- зміст шкільної та передвищої освіти, всіх навчальних предметів, які враховують свою специфіку, що розкривають не тільки наукову, а й естетичну картину світу;

- роль та значущість предметів естетичного циклу, позашкільного художнього виховання, засобів масової інформації, виставок пейзажів, квітів; ботанічних садів, зоопарків та парків;

- необхідність формування у студентів екологічної культури через відображення в душі естетичного образу Природи, Людини;

- екологічна культура особистості, що опирається на її діяльнісно-практичне ставлення до дійсності, в тісній єдності з екологічною свідомістю, що розвивається, і почуттями; вона формується на основі спільної діяльності навчального процесу в різних напрямках: утворення надійної психологічної установки на діяльнісно-практичну, доцільну, науково та екологічно обґрунтовану творчість у природі, ноосфері, суспільстві, особистості; така установка має стати своєрідним контролем у свідомості кожного в процесі його діяльності, у природі та суспільстві;

- діяльно-практичне ставлення до природи нерозривно пов'язане з розвитком особистості студента, його сутнісних сил, здібностей, талантів та обдарувань;

- включення в діяльність усіх органів чуття, рецепторів, фізичних та інтелектуальних сил, працьовитості, ощадливості, підприємливості та господарності,

- діяльно-практичне ставлення здійснюється на основі відповідних умінь та навичок: екологічно нешкідливої творчої, охоронної, психо- та фізіотерапевтичної діяльності; лісівництва, садівництва та городництва; рільництва, тваринництва; організації живих куточків, лісопарків, ботанічних садів, міні-зоопарків;

здійснення зоотерапії, природотерапії, аутотренінгу, налагодження оздоровчого спілкування. Таким чином, екологічно культурну особистість майбутнього фахівця утворюють у єдності розвинену екологічну свідомість, морально-естетичне та діяльно-практичне ставлення. Основою процесу екологічної підготовки є такі положення:

- формуються відносини та взаємодія навчальної, соціальної та природного середовища: відчуття себе природною частиною природи, органічна єдність з нею;

- між людьми, тваринами та рослинами встановлюються інтуїтивні взаємовідчуття, взаємосприйняття;

- між студентами та суб'єктами середовища утворюються: безпосередні суб'єкт-об'єктні відносини; оволодіння екологічною культурою складає рівні розуміння оптимальної взаємодії з середовищем;

- загальна сенситивна загостреність сприйняття навколишньої дійсності недостатньо активна: становленню екологічної культури протистоїть урбанізація життя, що сприяє не екологічно продуманому входженню передмість до природи, а іноді навіть знищувальному вторгненню, наступу міста на неї;

- екологічна невихованість породжує в душі молодшої людини холодне, відчужене і утилітарно-споживацьке ставлення до природи, підриває природну основу її морального та естетичного розвитку.

Розроблена нами програма «Екологія та здоровий спосіб життя людини» виховання та навчання студентів є координуючим документом емоційно-напруженої екологічної освіти, що включають навчальну діяльність, самостійну роботу та позааудиторну реалізацію отриманих знань, умінь та навичок. Тому здійснення цього процесу проходить: у контексті розуміння наукових праць та літературних творів; зустрічей із цікавими людьми – мандрівниками – знавцями, умільцями, майстрами, геологами, здатними захоплююче передати своє мистецтво спілкування з природою.

На наш погляд, розвиток екологічного ставлення студентів до діяльності має ґрунтуватися на усвідомленні не лише себе, своєї особистості та суб'єктності існування, а у створенні умов виникнення та розвитку свідомої взаємодії з природою та людьми на базі суб'єкт-об'єктних та суб'єкт-суб'єктних відносин, з урахуванням наступних положень:

- оволодіння науковими знаннями про природу та суспільство, усвідомленого безпосереднього та опосередкованого, через мистецтво, естетичного сприйняття краси, крихкості, беззахисності явищ реального світу;

- розширення можливостей розуміння студентами гостроти екологічних проблем і необхідності екологічного захисту планети і всього живого;

- майбутні фахівці мають бути активними у свідомій, екологічно-творчій діяльності: професійній роботі та досвіді сімейного, шкільного та позашкільного їх виховання; наявні в них знання повинні переростати в уміння активної допомоги фермерським господарствам, лісництвам, екскурсіям та походам рідним краєм, при вивченні екологічних проблем.

В екологічній освіті та вихованні дедалі більше усвідомлюється та контролюється фахівцями прагнення до активного самопрояву та самоствердження за рахунок особистісних властивостей та здібностей. Реалізація екологічних ідей у практичній діяльності може бути здійснена засобом встановлення гуманних відносин у навчанні, побуті та роботі через інтелектуально-моральну діяльність природного та соціального характеру з урахуванням:

- негативного, аморального соціального оточення, що несе в собі відчуженість від природи та людей;

- породження байдужості, черствості, атрофії відповідальності, що перестає в жорсткість за допомогою урбанізації, технізації, політизації життя, розпалювання інтересу до зброї, пристрасті до наживи будь-якими засобами, псевдоромантики браконьєрства, пропаганди жорстокості, жахів та насильства, що перекривають шляхи до екологічного виховання ;

- важливості збереження у студентів чутливості та схильності до гуманної та екологічно творчої діяльності через розширення та поглиблення програмного матеріалу екологічного виховання; предмети природного, гуманітарного та медичного циклів можуть бути об'єднані та пронизані основними системами та змістотвірними екологічними ідеями;

- необхідність розкриття ідеї єдності світу, природи, ноосфери та навчальних дисциплін у проблемі екологічного порятунку природи та людини;

- наповнення екологічним змістом навчальної роботи студентів з урахуванням організації їх творчої інтелектуально-практичної діяльності;

- усвідомлення власної суб'єктивності та індивідуальності сприйняття суб'єктивності природи, інших;

- встановлення суб'єкт-суб'єктних відносин між людьми, людиною і природою, її тваринним та рослинним світом,

- здатність прийняття буття інших істот, відчуття своєї спільності з ними, випробування на собі рятівної сили їхньої прихильності.

Висновки. Для підвищення ефективності екологічної підготовки студентів медичних коледжів необхідно впроваджувати інтегровані методи навчання, що поєднують теоретичні знання з практичними вміннями. Необхідно створювати умови для активної участі студентів у природоохоронній діяльності та формуванні екологічної свідомості.

Формування екологічної культури молодого фахівця - це озброєння природоохоронними знаннями, вміннями та навичками в галузі психології спілкування, створення екологічно та морально чистої людини. Духовна чистота тут постає як умова розвитку екологічного світогляду особистості майбутнього професіонала. У зв'язку з цим необхідні:

- зосередження уваги на розвитку в молодих людях інтелігентності, суб'єктно-особистісного ставлення до всього живого та умов його нормального існування;

- забезпечення формування екологічної свідомості, відчуття, вольової, екологічно доцільної дії щодо природи, суспільства, самого себе та інших людей;

- активне ставлення до природи як нормального доквілля: свідомого ставлення до повітря, води, землі, лісу, рослин, трав, плодів, моря, гір, всіх тварин і птахів; раціональної взаємодії з багатством, що забезпечує життя;

- повернення до природи, надання їй суб'єктивного сенсу і значення, як набуття свого начала.

Список посилань

Прокопович, Т. А. (2015). *Емоційна стабільність як умова прояву соціальної адаптованості художньо обдарованої особистості* (Дис. ... канд. психол. наук, 19.00.01). Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки.

Максименко, С. Д., Зливков, В. Л., & Кузікова, С. Б. (Ред.). (2015). *Особистість у розвитку: психологічна теорія і практика* (430 с.). Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка.

Святненко, І. О. (2016). Ціннісна свідомість як реєстр панування і домінування в гендерних культурах: соціосистемологічний аспект. *Грані: Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах*, 9, 60–67.

Морозова, Л. (2001). Виховання екологічної культури особистості. *Вища освіта України*, 2, 88–92.

- Прусак, В. Ф. (2012). Підготовка викладача до здійснення наскрізної екологічної освіти майбутніх дизайнерів. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 66, 114–117.
- Коваль, О. В., & Карпенко, О. Ф. (2020). *Організація проєктної діяльності екологічного спрямування в початковій школі: навчально–методичний посібник* (96 с.). Десна Поліграф.
- Толочко, С. (2021). Визначення аксіологічних принципів формування екологічної компетентності школярів. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та молоді*, 25(2), 160–172.

УДК 373.1:004.7:377.8

Андрій Гуржій,

доктор технічних наук, професор,
дійсний член (академік) НАПН України, головний науковий
співробітник лабораторії електронних навчальних ресурсів
Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0001-6923-0830>,
e-mail: a.m.hurzhi@gmail.com

Микола Пригодій,

доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з
наукової роботи Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0001-5351-0002>,
e-mail: prygodii@ukr.net

ПРИНЦИПИ РОЗРОБЛЕННЯ ЦИФРОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПЛАТФОРМИ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

Анотація. Розглянуто принципи розроблення цифрової навчальної платформи для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників. Акцент зроблено на інтеграції сучасних технологій, адаптивності навчальних програм та розвитку цифрових компетентностей майбутніх кваліфікованих робітників. Обґрунтовано принципи, що сприяють створенню доступного та безпечного освітнього середовища, яке відповідає потребам майбутніх кваліфікованих робітників та ринку праці: інформатизації освіти,

відкритої освіти, мультимедійності, захисту персональних даних, технологічної нейтральності та універсального дизайну.

Ключові слова: цифрова платформа, цифрові технології, майбутні кваліфіковані робітники, освітній процес, освітні цифрові технології.

PRINCIPLES OF DEVELOPING A DIGITAL PLATFORM FOR PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SKILLED WORKERS

Andrii Hurzhii,

Doctor of Technical Sciences, Professor, Full Member
(Academician) NAES of Ukraine, Chief Researcher of the
Laboratory of Electronic Educational Resources of the
Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Mykola Pryhodii,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Deputy Director for
Research of the Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The principles of developing a digital learning platform for the professional training of future skilled workers are considered. The emphasis is placed on the integration of modern technologies, adaptability of curricula and development of digital competencies of future skilled workers. The principles that contribute to the creation of an accessible and safe educational environment that meets the needs of future skilled workers and the labour market are substantiated: informatisation of education, open education, multimedia, personal data protection, technological neutrality and universal design.

Keywords: digital platform, digital technologies, future skilled workers, educational process, educational digital technologies.

Цифрові навчальні платформи стають дедалі актуальнішими в сучасному ландшафті освітнього процесу, дозволяючи здобувачам освіти, викладачам та адміністрації закладів освіти ефективно взаємодіяти при організації та здійсненні навчання. Однією з головних причин такої актуальності та поширеності є їх доступність. Цифрові навчальні платформи дозволяють здобувачам освіти з різним досвідом та місцезнаходженням отримати доступ до якісних освітніх ресурсів. Здобувачі освіти можуть навчатися у власному темпі, обираючи час і місце, які найкраще відповідають їхнім потребам, що сприяє більш індивідуалізованому підходу до навчання.

Сучасні цифрові навчальні платформи надають безліч освітніх ресурсів, включаючи інтерактивні мультимедійні засоби навчання та

інструменти для спільного навчання, які підвищують рівень залученості здобувачів освіти і забезпечують їм зворотний зв'язок у реальному часі. Такий підхід задовольняє різноманітні індивідуальні стилі навчання, створюючи здобувачам освіти передумови для забезпечення інклюзивності та підвищення ефективності освіти. Завдяки інтеграції штучного інтелекту та аналітики даних цифрові навчальні платформи можуть адаптувати навчальний контент для окремих здобувачів освіти, пристосовуючись до їхнього прогресу та темпу навчання, а також сприяти навчанню впродовж усього життя, дозволяючи їм постійно вдосконалювати свої знання та навички, оскільки інформація у світі постійно оновлюється.

Цифрові навчальні платформи сприяють формуванню почуття спільноти через навчальні форуми, дискусійні дошки та групові навчальні проєкти, заохочуючи до співпраці та взаємопідтримки. Цей зв'язок покращує загальний навчальний досвід і стимулює здобувачів освіти до спільної праці в навчальному середовищі. Цифрові навчальні платформи сприяють доступності, персоналізованому навчанню, розвитку навичок здобувачів освіти тим самим формуючи їх майбутнє.

Мета дослідження – визначити основні принципи розроблення цифрової навчальної платформи, що забезпечує ефективну професійну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників, з акцентом на інтеграцію сучасних технологій, адаптивність навчальних програм та розвиток цифрових компетентностей.

У ході дослідження використано аналіз з метою визначення природи та специфіки окремих принципів розроблення цифрових навчальних платформ та синтез для інтегрування їх у комплексну структуру, що забезпечить ефективність професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників.

Розглянемо ряд нормативних документів. Наприклад у наказі Міністерства освіти і науки України (2018) «Про затвердження Положення про Національну освітню електронну платформу» (розділ VII), зазначено важливий принцип технологічної нейтральності. Відповідно до цього принципу, при розробленні цифрової навчальної платформи для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників необхідно забезпечити можливість її функціонування незалежно від конкретних технологічних рішень, пристроїв або операційних систем.

Цифрова навчальна платформа має бути адаптивною та доступною для використання на різних технічних пристроях – від комп'ютерів до мобільних телефонів і планшетів, а також сумісною з різними браузерами та операційними системами. Це дозволить

уникнути прив'язки до певних виробників або технологій і забезпечити гнучкість та довготривалу ефективність використання платформи. Важливим аспектом є також можливість регулярного оновлення та інтеграції нових інструментів або освітніх ресурсів без потреби у радикальній перебудові цифрової навчальної платформи.

Принцип технологічної нейтральності сприяє створенню інклюзивного цифрового навчального середовища, яке забезпечить рівний доступ до навчальних матеріалів незалежно від технічних можливостей здобувачів освіти. Він також підтримує стійкість й масштабованість цифрової навчальної платформи, що важливо для врахування майбутніх освітніх і технологічних змін. Отже, дотримання цього принципу дозволяє створити гнучку та інноваційну освітню систему, яка відповідатиме сучасним вимогам цифрової економіки й сприятиме підготовці конкурентоздатних кваліфікованих робітників.

У дослідженні методичних засад застосування цифрових технологій у підготовці майбутніх кваліфікованих робітників науковці Інституту професійної освіти НАПН України наголошують на важливості врахування специфічних принципів: інформатизації освіти, відкритої освіти, мультимедійності, захисту персональних даних (Пригодій, 2023).

Згідно Європейського плану дій з цифрової освіти (2021–2027) наголошується на впровадженні сучасних цифрових технологій на всіх етапах освітнього процесу з метою підвищення його якості, доступності та ефективності. Особлива увага приділяється інтеграції мультимедійних ресурсів і онлайн-платформ для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, що дозволяє адаптувати навчальні програми під індивідуальні потреби здобувачів професійної освіти (European Commission, 2020). Принцип інформатизації освіти забезпечує створення цифрового освітнього середовища, що сприяє розвитку електронних навчальних матеріалів, дистанційного навчання та автоматизації управлінських процесів у закладах освіти (Pidhorodetska et al., 2021, p. 497).

Принцип відкритої освіти при розробці цифрової навчальної платформи для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників полягає в її орієнтації на доступність, співпрацю, прозорість, персоналізацію та навчання впродовж усього життя. Надаючи ширший доступ до якісних навчальних ресурсів, відкрита освіта усуває бар'єри для участі, дозволяючи різним здобувачам професійної освіти працювати з навчальними матеріалами з урахуванням індивідуальних особливостей. Це сприятиме розвитку взаємного спільного навчання та галузевого партнерства, гарантуючи,

що навчання буде актуальним і відповідатиме потребам ринку праці (Биков, 2012, с. 34–35). Крім того, дотримання принципу відкритої освіти створює умови для безперервного розвитку навичок, що дозволяє здобувачам освіти адаптуватися до мінливих кар'єрних вимог.

Принцип мультимедійності є важливим при розробці цифрової навчальної платформи, оскільки він інтегруючи слова та візуальні ефекти, покращує навчання, розуміння та запам'ятовування. Завдяки використанню різних мультимедійних елементів, таких як навчальні відео, інтерактивні симуляції та інфографіка, цифрова навчальна платформа може ефективно передавати складні концепції та практичні навички, які мають вирішальне значення на робочому місці (Пригодій et al., 2023, с. 7–8). Такий підхід не лише зменшує когнітивне перевантаження, розподіляючи інформацію між вербальними та візуальними каналами, але й підвищує залученість та мотивацію здобувачів професійної освіти, що призводить до більш інтерактивного та динамічного навчання.

Захист персональних даних має вирішальне значення при розробці цифрових навчальних платформ, особливо з огляду на те, що ці технології все більше покладаються на збір та обробку персональної інформації. Дотримання таких нормативних актів, як GDPR (Загальний регламент про захист даних), має важливе значення, забезпечуючи законність, прозорість і справедливість збору даних (European Parliament and Council, 2016). Користувачі цифрових навчальних платформ повинні надавати інформовану згоду перед збором даних, а також чітко інформувати про використання та обмін даними. Надійні заходи безпеки є життєво важливими для захисту персональних даних від несанкціонованого доступу, а також такі практики, як анонімізація для захисту ідентичності (Data Privacy Manager, 2021). У цілому дотримання принципу захисту персональних даних при розробленні цифрової навчальної платформи професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників зміцнює довіру користувачів і сприяє створенню безпечного та ефективного навчального середовища.

У 1970-х завдяки архітекторам Майклу Біднеру та Рону Мейсу зародилася концепція універсального дизайну (Universal Design) – це підхід до створення продуктів, послуг та середовищ, які будуть зручними для максимально широкого кола користувачів без необхідності адаптації чи спеціального налаштування (Васюник-Кулієва, 2024). Застосування UDE (універсального дизайну в освіті) є відносно новим та забезпечує філософську основу для проектування широкого спектру освітніх продуктів та середовищ. До них відносяться (Burgstahler, 2007): комп'ютерні та наукові лабораторії; навчальні

програми; освітнє програмне забезпечення; інструкції; бібліотеки; професійні організації; варіанти реєстрації; студентські гуртожитки та життя в них; веб-сайти та інші студентські послуги.

У контексті цифрових навчальних платформ застосування принципу універсального дизайну в освіті сприяє інклюзивності та рівним можливостям для всіх, незалежно від віку, рівня підготовки чи фізичних можливостей здобувачів професійної освіти.

У межах даного принципу мають бути реалізовані сім положень.

По-перше, рівність у використанні цифрової навчальної платформи (продукт повинен бути однаково доступним та зручним для всіх користувачів). Наприклад, цифрова навчальна платформа з автоматичним перекладом тексту на різні мови чи субтитрами для людей із порушенням слуху.

По-друге, гнучкість у використанні (цифрову навчальну платформу можна використовувати для реалізації різних навчальних потреб та з урахуванням різних методик навчання). Наприклад, розміщений інтерактивний контент, можна проходити як самостійно, так і під керівництвом викладача.

По-третє, простота та інтуїтивність використання (інтерфейс цифрової навчальної платформи для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників має бути зрозумілим для новачків, без необхідності в довгому навчанні). Наприклад, цифрова навчальна платформа повинна мати логічно структуроване меню та функцію включення/виключення підказок для користувачів.

По-четверте, доступність та зрозумілість наведеної інформації (важлива інформація має подаватися чітко, займати центральне місце незалежно від сенсорних можливостей користувача цифрової навчальної платформи). Наприклад, використання текстових інструкцій разом із графікою чи аудіо, щоб охопити різні форми сприйняття.

По-п'яте, толерантність до помилок (функціонал цифрової навчальної платформи має передбачати можливість виправлення помилок без негативних наслідків для здобувача освіти). Наприклад, наявність автозбереження прогресу, можливість повторного складання тесту тощо.

По-шосте, мінімізація психо-фізичних зусиль при користуванні цифровою навчальною платформою (інтерфейс має бути зручним у використанні та не вимагати великих зусиль від користувачів). Наприклад, цифрова навчальна платформа з підтримкою навігації за допомогою клавіатури чи голосових команд.

По-сьоме, цифрова навчальна платформа підходить для широкого використання (має бути зручною у будь-якому навчальному середовищі чи контексті). Наприклад, мобільний додаток, що коректно працює як в режимі онлайн, так і офлайн.

Алгоритм розробки цифрової навчальної платформи професійної підготовки для майбутніх кваліфікованих робітників включає шість етапів, на кожному з них враховуються відповідні принципи розробки для досягнення ефективності, інклюзивності та довготривалої актуальності платформи (рис. 7.1).

Джерело: авторська розробка.

Рис. 7.1. Принципи та етапи розроблення цифрової навчальної платформи професійної підготовки для майбутніх кваліфікованих робітників

У алгоритмі окреслено застосування ключових принципів на етапах розроблення цифрової навчальної платформи. Послідовне використання цих принципів на кожному етапі забезпечить створення платформи, яка є доступною, безпечною та ефективною для широкого кола користувачів, підтримуючи сучасні освітні потреби і стандарти професійної освіти.

Перший етап – аналіз потреб і цілей цифрової навчальної платформи:

Принцип інформатизації освіти. На цьому етапі визначається, які цифрові технології та інструменти будуть найбільш корисними для навчання здобувачів професійної освіти. Оцінюються потреби закладу освіти в автоматизації та цифровізації освітнього процесу, що допоможе сформулювати концепцію цифрової навчальної платформи для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників.

Принцип відкритої освіти. Збираються потреби щодо доступу до матеріалів, відкритого обміну знаннями та можливостей для спільного навчання. Це створить базу для забезпечення доступності та колективного користування цифровими ресурсами.

Принцип універсального дизайну. Обговорюються вимоги для включення різних категорій користувачів, включаючи здобувачів з обмеженими можливостями, щоб забезпечити рівність у доступі до майбутньої цифрової навчальної платформи.

Другий етап – проектування архітектури навчальної платформи:

Принцип технологічної нейтральності. На цьому етапі створюється інфраструктура, сумісна з різними операційними системами, пристроями та браузерами, що дозволить використовувати цифрову навчальну платформу на різних технічних пристроях без прив'язки до певного виробника.

Принцип захисту персональних даних. Закладаються основи для зберігання та захисту персональних даних користувачів, відповідно до стандартів безпеки (наприклад, GDPR), щоб забезпечити прозорість та законність збору і обробки інформації.

Принцип універсального дизайну. Проектування інтерфейсу, який буде інтуїтивно зрозумілим та гнучким для всіх користувачів, враховуючи можливість легкого орієнтування та доступу до важливих функцій цифрової навчальної платформи.

Третій етап – розробка основних функцій цифрової навчальної платформи:

Принцип мультимедійності. Реалізація мультимедійних функцій (відео, симуляції, інфографіки), що дозволяє краще розуміти та засвоювати навчальні матеріали.

Принцип універсального дизайну. Створення навчальних елементів з можливістю налаштування (вибір мови, субтитри, підтримка навігації для людей з порушенням слуху або зору), щоб забезпечити доступність для широкого кола користувачів.

Принцип захисту персональних даних. Включення функцій для збору та обробки даних з обов'язковим попередженням та отриманням інформованої згоди від користувачів.

Четвертий етап – інтеграція адаптивних технологій та інтелектуальних інструментів:

Принцип інформатизації освіти. Залучення інструментів штучного інтелекту та аналітики для адаптації контенту до індивідуальних потреб здобувачів професійної освіти, що дозволяє персоналізувати навчання.

Принцип технологічної нейтральності. Інтеграція рішень, що підтримують оновлення та включення нових інструментів, не потребуючи масштабних змін у цифровій навчальній платформі.

Принцип захисту персональних даних. Дотримання стандартів для забезпечення приватності при використанні адаптивних технологій, які враховують персональні дані користувачів.

П'ятий етап – тестування та валідація (перевірка на відповідність встановленим вимогам, критеріям та очікуванням) платформи:

Принцип універсального дизайну. Включення користувачів з різним рівнем підготовки та можливостями до тестування, щоб оцінити зручність та доступність цифрової навчальної платформи для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників.

Принцип технологічної нейтральності. Перевірка роботи навчальної платформи на різних пристроях, браузерах і операційних системах.

Принцип захисту персональних даних. Проведення перевірки на відповідність стандартам захисту даних та безпеки перед запуском.

Шостий етап – запуск цифрової навчальної платформи та її підтримка:

Принцип відкритої освіти. Платформа надає безкоштовний доступ до цифрових навчальних ресурсів, заохочуючи співпрацю та забезпечуючи актуальність контенту відповідно до цілей професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників.

Принцип інформатизації освіти. Цифрова навчальна платформа для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників оновлюється і вдосконалюється з урахуванням нових технологій, даних та відгуків користувачів, забезпечуючи можливість навчання впродовж усього життя.

Висновок. Розробка ефективних цифрових навчальних платформ для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників потребує дотримання наступних ключових принципів: інформатизації освіти – сприяє використанню цифрових технологій у процесі навчання; відкритої освіти – забезпечує широкий доступ до ресурсів і програм; мультимедійності – використання різноманітних медіа-форматів для покращення залучення здобувачів освіти та результатів навчання; захисту даних – забезпечує захист персональної інформації відповідно до правових та етичних стандартів; технологічної нейтральності – забезпечує сумісність між пристроями та системами, а також універсального дизайну – гарантує доступність для всіх здобувачів освіти.

Список посилань

- Пригодій, М. (2023). Методичні засади застосування цифрових технологій у підготовці майбутніх кваліфікованих робітників. *Інноваційна професійна освіта*, 2(9), 152–156. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735580>
- Міністерство освіти і науки України. (2018). Про затвердження Положення про Національну освітню електронну платформу. Наказ МОН України № 523 від 22.05.2018 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0702-18#Text>
- Pidhorodetska, I., Zozuliak-Sluchyuk, R., Averina, K., Tykhonenko, O., Luchkevych, V., & Karikov, S. (2021). Informatization of education as a trend of modern educational activity. *Laplage em Revista (International)*, 7(3), 494–499. https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/25175/1/WOS_2021_Tykhonenko.pdf
- European Commission. (2020). Digital Education Action Plan 2021–2027. <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/action-plan>
- Биков, В. Ю. (2012). Інноваційний розвиток засобів і технологій систем відкритої освіти. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми, 29, 32–40. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2012_29_6
- Пригодій, М. А., Гуржій, А. М., Гуменний, О. Д., Голуб, І. І., Пригалінська, Т. Г., & Волошин, А. М. (2023) Цифрові технології професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у воєнний та повоєнний час: навчально-методичний посібник. ІПО НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/738690>
- Data Privacy Manager. (2021). Protecting student data: The educator’s guide to data privacy and security. <https://dataprivacymanager.net/gdpr-protecting-student-data-the-educators-guide-to-data-privacy-and-security/>
- European Parliament and Council. (2016). Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data (General Data Protection Regulation). *Official Journal of the European Union*, L 119, 1–88. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0679>

- Васюник-Кулієва, М. (2024). Універсальний дизайн в освіті. Education UA. <http://education-ua.org/ua/articles/938-universalnij-dizajn-v-osviti>
- Burgstahler, S. (2007). Universal design in education: Principles and applications. Project, DO-IT & Publications. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED506550.pdf>

УДК 377.1:004.738.5:621

Владислав Белан,

доктор філософії,

в.о. завідувача лабораторії електронних навчальних ресурсів

Інституту професійної освіти НАПН України,

<https://orcid.org/0000-0002-7015-6508>

e-mail: belan.vlad@ukr.net

РОЗРОБЛЕННЯ МОДЕЛІ ЦИФРОВОЇ ПЛАТФОРМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ

Анотація. У сучасних умовах швидкого розвитку технологій і цифровізації суспільства, освіта також потребує відповідних змін. Професійна підготовка кадрів для машинобудівної галузі є критично важливою для економіки України, оскільки машинобудування є однією з ключових галузей промисловості. У зв'язку з цим, розробка та впровадження цифрових платформ для професійної підготовки кваліфікованих робітників є актуальним та доцільним напрямком досліджень. Цифрові платформи надають можливість створювати та інтегрувати сучасні навчальні матеріали, які є більш актуальними та інформативними, ніж традиційні підручники.

Ключові слова: кваліфіковані робітники, машинобудування, цифрова платформа, цифровізація, модель, професійна підготовка.

DEVELOPMENT OF A MODEL OF A DIGITAL PLATFORM FOR PROFESSIONAL TRAINING OF SKILLED WORKERS IN THE ENGINEERING INDUSTRY

Vladyslav Belan,
PhD, Acting Head of the Laboratory of Electronic Learning
Resources of the Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. In today's context of rapid technological development and digitalization of society, education also requires appropriate changes. Professional training for the engineering industry is critical for Ukraine's economy, as engineering is one of the key industries. In this regard, the development and implementation of digital platforms for the vocational training of skilled workers is a relevant and appropriate area of research. Digital platforms provide an opportunity to create and integrate modern learning materials that are more relevant and informative than traditional textbooks.

Keywords: skilled workers, mechanical engineering, digital platform, digitalization, model, vocational training.

Наразі у світі відбувається швидка цифрова трансформація, що охоплює, зокрема, сферу освіти. Насамперед це обумовлено зміною вимог до робочої сили. Робочі місця вже сьогодні вимагають сильних навичок цифрової грамотності. Цифровізація надає здобувачам освіти необхідні технічні навички та знання, щоб бути конкурентоспроможним на ринку праці (Пригодій, 2023а).

Важливим аспектом трансформування освіти є створення інформаційно-освітнього середовища, центральну позицію у якому займає цифрова, або онлайн-платформа. Цифрові інструменти, до яких належать цифрові платформи, персоналізують освітній процес, пристосовуючись до індивідуальних потреб і стилів навчання. Здобувачі освіти можуть розвиватися у власному темпі і зосередитися на тих сферах, які потребують вдосконалення (Гуржій та ін., 2024).

Сучасне машинобудування активно використовує новітні інформаційні або цифрові технології, такі як автоматизація, робототехніка, 3D-друк та інші. Для роботи з цими технологіями потрібні висококваліфіковані робітники, які володіють відповідними знаннями та навичками. Збільшується попит на кваліфікованих спеціалістів, здатних швидко адаптуватися до нових вимог ринку праці. Цифрові платформи можуть забезпечити швидкий доступ до сучасних навчальних ресурсів та інтерактивних тренажерів.

Машинобудівна галузь постійно змінюється та модернізується, і використання цифрових платформ дозволяє адаптувати навчальні програми до сучасних технологічних вимог. Цифрові платформи можуть забезпечити тісніший зв'язок між навчанням та виробничими

процесами, включаючи використання промислових симуляторів та віртуальних лабораторій.

Майбутні кваліфіковані робітники можуть отримувати доступ до навчальних матеріалів у будь-який зручний для них час, що сприяє більшій гнучкості в освітньому процесі. Цифрові платформи дозволяють створювати індивідуальні навчальні траєкторії, що враховують особисті потреби та рівень підготовки кожного студента.

Використання цифрових ресурсів може зменшити потребу у друкованих підручниках та іншій матеріальній базі. Цифрові платформи можуть сприяти більш ефективному використанню навчального часу та ресурсів (Пригодій, 2024a).

Варто зазначити, що концептуальна модель цифрової платформи професійної підготовки кваліфікованих робітників машинобудівної галузі – це абстрактне уявлення, що, описує основні компоненти та процеси, які будуть відбуватися при користуванні платформою.

Цифрові платформи навчання є потужними інструментами для підтримки і розширення зміни освітньої парадигми. Цифрова платформа навчання дозволяє створювати та аналізувати дані, забезпечуючи підтримку освітнього процесу в режимі реального часу. Це актуально як на особистому, так і на колективному рівнях. У межах цих платформ генеруються та акумулюються цінні дані про прогрес здобувачів освіти за різних форм, методів та технологій навчання. Ці дані можуть бути використані для формування педагогічних стратегій, покращення змісту освітніх програм та оптимізації освіти у цілому (Пригодій, 2024b).

Застосування цифрових навчальних платформ у підготовці майбутніх кваліфікованих робітників визначається поширеністю цифрових технологій, до яких вони належать, та доступністю на галузевому ринку. Ефективність організації навчання з використанням цифрових навчальних платформ залежить як від рівня володіння цифровими технологіями як педагогів, так і від здобувачів освіти. Встановлено, що педагогічні працівники закладів професійної освіти повинні враховувати вплив використання цифрових технологій на їхні переконання та стратегію організації освітнього процесу.

Цифрові навчальні платформи дозволяють підготувати здобувачів освіти до саморозвитку в умовах цифрового суспільства. Навчальні екосистеми повинні використовувати можливості, що надаються такими технологіями, як цифрові навчальні платформи, щоб здобувач освіти міг легко переміщатися між реальним і цифровим світом. Немає жодних сумнівів у тому, що цифрові технології будуть підтримувати концепцію навчання впродовж усього життя у багатьох

відносинах, а також є важливим кроком у забезпеченні високого рівня кваліфікації та конкурентоспроможності у машинобудівній галузі (Пригодій, 2023b).

До методичних засад розроблення цифрової платформи професійної підготовки кваліфікованих робітників машинобудівної галузі слід віднести:

актуалізацію предметно-фахової, творчої за характером та особистісно орієнтованої за змістом навчально-професійної діяльності здобувачів освіти;

мету розроблення цифрової платформи, яка визначається з урахуванням змісту кваліфікаційних характеристик і специфіки цифровізації освіти майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівної галузі, а також особистісних потреб і техніко-технологічних можливостей доступу й використання цифрових технологій здобувачами та викладачами професійної освіти;

створення власного динамічного вмісту цифрової платформи з інтуїтивно зрозумілим меню для зручної навігації та з дотриманням вимоги, що всі розділи й сторінки виконані в одному оформленні (шаблоні), виключенням можуть бути лише окремі функціональні блоки (наприклад: календар/розклад, форум тощо);

вдбір і застосування цифрових технологій у межах онлайн-платформи ґрунтується на сукупності методологічних підходів (системного, інформаційного, технологічного), дидактичних (науковості, наочності) і специфічних принципів (інформатизації освіти, відкритої освіти, мультимедійності, захисту персональних даних);

урахування специфіки навчально-пізнавальної діяльності здобувачів професійної освіти у структурі спеціально організованої, цілеспрямованої, регульованої діяльності здобувачів освіти з оволодіння навчально-пізнавальними компетенціями, результатом якої є не лише навчально-пізнавальний (проблемно-творчий) продукт, а й особистісні зміни (новоутворення), що сприяють подальшому саморозвитку, безперервній освіті та самоосвіті;

вдбір методів використання цифрових технологій відповідно до мети організації освітнього процесу майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівної галузі (Пригодій, 2023а; Кручек та ін., 2020).

Отже, до основних компонентів цифрової платформи професійної підготовки кваліфікованих робітників машинобудівної галузі необхідно віднести: теоретичні матеріали у форматі текстів, відео, інфографіки; інтерактивні вправи та завдання; практичні

симуляції та віртуальні лабораторії; моніторинг прогресу здобувачів освіти; автоматизоване тестування та оцінювання; зворотний зв'язок від викладачів; форуми для спілкування та співпраці здобувачів освіти; мережа наставників з досвідом роботи в машинобудівній галузі; доступ до вакансій та кар'єрних ресурсів.

Список посилань

- Пригодій, М. А. (2023а). Методичні засади застосування цифрових технологій у підготовці майбутніх кваліфікованих робітників. У *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: матеріали XVII всеукр. наук.-практ. конф. (звітної) Інституту професійної освіти НАПН України (27–30 березня 2023 р.)* (с. 152–156). ІПО НАПН України. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735580>
- Гуржій, А. М., Радкевич, В. О., & Пригодій, М. А. (2024). Підвищення якості підготовки майбутніх фахівців із використанням віртуальних навчальних комплексів. *Нові технології навчання*, 97, 42–50. URL: <http://www.journal.org.ua/index.php/ntn/article/view/377>
- Пригодій, М. А. (2024а). Методичні засади розроблення цифрової платформи професійної підготовки кваліфікованих робітників машинобудівної галузі. У *Інноваційна професійна освіта. Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: матеріали XVIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (звітної) Інституту професійної освіти НАПН України (26 лютого – 07 березня 2024 р.)* (1(14), с. 306–310). ІПО НАПН України.
- Пригодій, М. А. (2024б). *Концептуальна модель цифрової платформи професійної підготовки кваліфікованих робітників машинобудівної галузі*. Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка.
- Пригодій, М. А. (2023б). Методичні засади застосування цифрових технологій у підготовці майбутніх кваліфікованих робітників. *Інноваційна професійна освіта*, 2(9), 152–156. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735580>
- Кручек, В. А., Кошук, О. Б., Кравець, С. Г., Колісник, Н. В., Майборода, Л. А., Пятничук, Т. В., Голуб, І. І., Самойленко, Н. Ю., & Однорог, Г. В. (2020). *Методичні основи професійного навчання кваліфікованих робітників: методичний посібник*. Житомир: «Полісся».

УДК 377:004

Лілія Лупаренко,

кандидатка педагогічних наук, старша дослідниця,
старший науковий співробітник лабораторії професійної кар'єри
Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0002-4500-3155>,
e-mail: lisoln1@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ КОНСУЛЬТУВАННЯ З МОЛОДІЖНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Анотація. Стаття присвячена проблемі консультування здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти щодо молодіжного підприємництва. Розглянуто можливість використання таких цифрових технологій для підтримки цього процесу, як засоби штучного інтелекту, доповненої реальності, чат-боти, голографічні технології, соціальні медіа, веборієнтовані платформи і мобільні застосунки. Детально описано розширені функціональні можливості цифрових систем кар'єрного консультування, що можуть бути застосовані консультантами з молодіжного підприємництва у ЗП(ПТ)О. Такого роду вебплатформи дозволяють здійснювати збір і аналіз даних про користувачів з метою подальшого профілювання (особисті характеристики, уподобання та поведінка здобувача освіти) та персоналізації (надання найбільш відповідних вказівок і рекомендацій щодо планування кар'єри або започаткування власної справи).

Ключові слова: молодіжне підприємництво; консультування щодо підприємництва; кар'єрне консультування; професійна освіта; цифрові технології.

USE OF DIGITAL TECHNOLOGIES FOR YOUTH ENTREPRENEURSHIP CONSULTING IN VOCATIONAL (VOCATIONAL AND TECHNICAL) EDUCATION INSTITUTIONS

Liliia Luparenko,
PhD in Education, Senior Researcher,
Senior Researcher of the Laboratory of Professional Career of the
Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The article deals with the problem of consulting vocational (vocational and technical) education students on youth entrepreneurship. The possibility of using digital technologies (artificial intelligence, augmented reality, chatbots, holographic technologies, social media, web-based platforms, and mobile applications) to support this process is considered. The expanded functionality of digital career counseling systems that could be used by youth entrepreneurship consultants in vocational (vocational) education is described. Such web platforms allow the collection and analysis of user data for further profiling (personal characteristics, preferences, and behavior of the student) and personalization (providing the most appropriate instructions and recommendations for career planning or starting a business).

Keywords: youth entrepreneurship; entrepreneurship counseling; career counseling; vocational education; digital technologies.

Одним з головних пріоритетів урядової політики багатьох країн світу нині є працевлаштування та самозайнятість населення. Технологічні зміни активізують ринок праці, з огляду на що створюються нові робочі місця, ліквідовуються непотрібні та впроваджуються інноваційні методи й підходи до робочих процесів.

Передбачається, що сучасна молодь функціонуватиме в глобальній культурі стартапів, запорукою якої є гнучке мислення. З огляду на це, легка адаптація до ринкових змін є основною умовою побудови економіки завтрашнього дня.

Для випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О) одним із шляхів самореалізації в таких умовах є започаткування власного бізнесу. Це вимагає впровадження в навчальний процес відповідного консультування з метою розвитку навичок і компетенцій здобувачів, необхідних для відкриття успішних підприємств.

Постановка проблеми. Адаптуючись до суспільних змін і попиту ринку праці, кар'єрне консультування пройшло тривалий шлях еволюції: а) від служби професійної орієнтації, що допомагала емігрантам в США на початку 1900-х рр.; б) через етап консультування щодо планування кар'єри й підготовки до пошуку роботи; в) закінчуючи активною популяризацією самоініціативи та можливостей зміни кар'єрного шляху людини в процесі життя.

Такого роду консультування може пропонуватись усім верствам населення (незалежно від віку, в індивідуальній або груповій формі). Зазвичай аналізуються індивідуальні особливості, інтереси, навички, цінності й досвід пошукувачів, а використання спеціальних наборів

інструментів допомагає їм пізнати себе, робоче середовище та прийняти кар'єрні рішення.

У XXI ст. професійне консультування зазнало значних змін через такі фактори, як поява сучасних цифрових технологій і нових посад, глобалізація ринку праці, мобільність, навчання впродовж життя, збільшення обсягів доступної інформації та ін.

Процес цифровізації трансформував усі сфери життя у бік цифрових послуг, цифрових навичок, цифрових платформ, цифрових комунікацій та ін. Традиційний спосіб спілкування віч-на-віч у правильно спроектованому просторі почав витіснятися онлайн профорієнтацією. Зокрема, консультування з молодіжного підприємництва та набуття досвіду не обов'язково відбуваються в аудиторії чи фізично «на роботі».

Оскільки молодь швидше адаптується до технологій та інноваційного взаємопов'язаного світу, інформаційно-комунікаційні технології розглядаються як критично важливий компонент системи професійної (професійно-технічної) освіти. Здобувачі можуть дізнатися про ринок праці з різноманітних джерел і взаємодіяти з клієнтами через безліч каналів, а отже – менше бар'єрів для входу в потрібну галузь. Разом з тим, з'явилась велика кількість консультаційних сайтів, платформ, онлайн тестів для самооцінки, тому додаткового вивчення потребують цифрові технології, що використовуються у консультуванні з молодіжного підприємництва у ЗП(ПТ)О.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема консультування з молодіжного підприємництва активно досліджується фахівцями Інституту професійної освіти НАПН України з 2019 року. Зокрема, з'ясовано стан і перспективи розвитку системи підготовки здобувачів професійної освіти до молодіжного підприємництва (Орлов, 2022), запропоновано концептуальні засади консультування з молодіжного підприємництва в ЗП(ПТ)О (Базиль, 2023), методіку цього процесу (Єршова, 2023), його педагогічні умови, форми, методи і модель (Гриценко, 2023), розглянуто соціально-економічну ефективність процесу консультування (Ваніна, 2024), нормативно-правові аспекти забезпечення підприємницької діяльності (Байдулін, 2024), та питання інформатизації процесу професійної орієнтації (Закатнов, 2024).

Метою статті є аналіз практики використання цифрових технологій в консультуванні з молодіжного підприємництва у ЗП(ПТ)О.

Нові цифрові технології, такі як *штучний інтелект, імерсивні технології (технології занурення), мобільні застосунки та хмарні обчислення, соціальні медіа, Інтернет речей й аналітика даних*, суттєво змінили бізнес-процеси в підприємстві. Активно інтегруючись у різноманітні цифрові платформи, вони забезпечують повсюдний доступ до послуг та інфраструктур, стирають фізичні бар'єри між власниками, працівниками і клієнтами, збільшують можливості постійної взаємодії.

Цифрове середовище дозволяє агрегувати інформацію з багатьох джерел, підвищити обізнаність користувачів про існуючі можливості, подолати невизначеність та полегшити прийняття підприємницьких рішень.

Домінування інформаційно-комунікаційних технологій у бізнес-середовищі вимагало нових підходів до підприємницької освіти, зокрема:

експериментальне навчання за допомогою онлайн симуляції бізнесу допомагає студентам вийти за межі розробки бізнес-ідей й отримати навички роботи у віртуальній фірмі через залученість до виконання різних функцій (Millman, 2009);

проектне навчання дозволяє здобувачам освіти оцінити переваги впровадження цифрових технологій, визначити сприятливі фактори або перешкоди (Pereira, 2020);

змішане навчання розвиває у студентів-підприємців гнучкість, залученість і самостійність (Shurville, 2009), а також підприємницькі навички (Jones, 2010);

онлайн навчання позитивно впливає на підприємницьку самоефективність студентів і наміри започаткувати свій онлайн бізнес (van der Westhuizen, 2020);

цифрове навчання сприяє розвитку креативності, співпраці, комунікації, критичного мислення та технічних навичок (Rohm, 2021);

масові відкриті онлайн курси (Massive Open Online Course – MOOC) пропонують індивідуальний підхід, підвищують здатність слухачів розв'язувати проблеми та багатозадачність (Cirulli, 2016).

Перелічені вище підходи зменшують складність курсу, сприяють почуттю спільності, покращують роботу в мережі та прискорюють формування команди.

Використання *освітніх вебплатформ* для викладання навчальних курсів з підприємництва є умовою формування у здобувачів навичок 21-го століття, необхідних для успішного поєднання у своїй діяльності цифрового та фізичного світів (Rayna, 2021).

Звісно, досвід, отриманий у реальному середовищі, зокрема у майстернях, на виробничій практиці, студентських клубах, інкубаторах й стажуванні є важливим рушієм підприємницької самоефективності (Monllor, 2020). Та можна впевнено стверджувати, що поєднання у відповідних пропорціях цифрових технологій, бізнесу і реального середовища сприяють започаткуванню успішних стартапів (Zhang, 2014).

Явище підприємництва розглядається науковцями на екзогенному та ендогенному рівнях. У першому випадку – це існуюча ринкова структура, що створює підприємницькі можливості, тоді як у другому – це людський потенціал (Agaritou, 2010). Соціально-економічне середовище формує певні переконання людей щодо ведення бізнесу. Формування підприємницьких переконань молоді, тобто підприємців наступного покоління, має вирішальне значення, і може здійснюватися у процесі підприємницької освіти, консультування чи неформального навчання протягом усього життя.

Численні кризові явища останніх років (військовий стан, наслідки пандемії коронавірусу, процеси цифровізації та автоматизації, демографічні зміни, посилення міграції, зміни клімату, роль урядової політики та ін.), поставили на порядок денний питання працевлаштування та ефективності управління ринком праці. Порівняльне дослідження (Hörisch, 2024), проведене в одинадцяти європейських країнах, продемонструвало детермінанти (не)задоволення молодих людей консультуванням з питань кар'єрного планування та допомоги у пошуку роботи. Проаналізовано дані опитування 18475 респондентів віком від 18 до 35 років щодо впливу різного рівня освіти й досвіду (не)зайнятості, а також інші потенційні фактори впливу, такі як вік, стать та економічна самодостатність.

Не зважаючи на актуальність, проблема підприємницької освіти у закладах ЗП(ПТ)О досліджена значно менше, ніж у вищій освіті та старших класах середньої школи. Переважна більшість наукових розвідок проведена на рівні університету і школи та присвячена впливу й результативності навчальних програм, а не їх розробленню і впровадженню. З огляду на такий стан, авторами (Lin, 2023) розроблено концептуальну рамку планування й оцінювання молодіжної підприємницької освіти (Youth Entrepreneurship Education Planning and Evaluation (or YEEPE) conceptual framework), що пропонує деталізацію процесів планування та оцінювання програми на рівні фахової передвищої освіти.

Отримані в роботі (Muchira, 2023) результати виявили різні рівні охоплення м'яких і твердих навичок навчальною програмою з підприємництва. Недостатність онлайн ресурсів консультування, відсутність сучасного обладнання й технологій, а також мінімальне використання практичних компонентів навчання були визначені як основні перешкоди для набуття підприємницьких компетентностей, що, як наслідок, впливає на здатність учнів ЗП(ПТ)О до започаткування і ведення бізнесу. Для сприяння більш ефективному працевлаштуванню молоді, пропонується партнерство між ЗП(ПТ)О та промисловістю, покращення існуючого навчання без відриву від виробництва, запровадження практично-орієнтованих навчальних програм.

Потяг до підприємницької освіти серед здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти різко зріс через постійні проблеми безробіття. Щоб задовольнити зростаючий попит, ЗП(ПТ)О все більше зосереджуються на наданні учням знань про підприємництво. Однак, існуючі заходи передусім спрямовані на дослідження загального впливу підприємницької освіти шляхом збору даних про ставлення студентів та використання цих життєво важливих навичок, які у них ще не сформовані. Щоб усунути цю прогалину, у (Mask, 2024) запропонована шкала для оцінювання ступеню впливу ЗП(ПТ)О на знання учнів щодо підприємницьких компетентностей – Vocational Education Entrepreneurship Knowledge and Skills (VEEKS) Scale.

Завдяки впровадженню різних заходів (у т.ч. фінансових) для створення та підтримки мікропідприємств, у країнах ЄС спостерігається переважання малих і середніх підприємств. Водночас протягом останніх років суттєво погіршилися активність і підприємницькі настрої студентів щодо створення власної справи та пов'язування своєї майбутньої кар'єри з підприємництвом. Результати опитування 5910 студентів віком від 15 до 22 років щодо факторів, які спонукають, сприяють і перешкоджають підприємницькій діяльності, показали, що респонденти мали недостатньо знань про заходи сприяння підприємництву, про потреби ринку праці та подальшої освіти для здобуття професії. З чого можна зробити висновок про потребу впровадження цільових консультаційних заходів у ЗП(ПТ)О (Bikse, 2016).

Недостатня обізнаність щодо планування й розвитку кар'єри в цілому, неусвідомлення особистих сильних і слабких сторін, а також неоднозначність, викликана різноманітністю індивідуальних здібностей, є кількома основними факторами, що формують невпевненість у студентів (Katore, 2015).

Навчальні заклади часто пропонують консультаційні послуги щодо планування кар'єри, які варіюються від індивідуальних або групових консультацій з акцентом на самодослідженні та вивченні ринку праці до підготовки резюме і навичок співбесіди. Однак, для деяких студентів послуги з консультування недоступні через брак кваліфікованих консультантів (Qamhieh, 2020). З огляду на вказане вище, особливої актуальності набуває також підготовка консультантів, які здатні правильно направляти молодих людей до вибору правильної професії або започаткування власного бізнесу, що відповідає поточним вимогам ринку праці й попиту (Olaniran, 2018).

В останні роки різноманітні цифрові технології стали дієвим додатковим інструментом, який використовують фахівці у ході особистого консультування різних категорій здобувачів освіти для отримання вхідних даних і надання персоналізованої підтримки з питань кар'єри. У перспективі такі інформаційно-комунікаційні технології можуть стати альтернативою особистому консультуванню щодо підприємництва, тому навчальним закладам рекомендується використовувати їх у ситуаціях, коли особисті послуги консультування неможливі.

Застосування *штучного інтелекту (ШІ) і технологій доповненої реальності*, які лише нещодавно почали використовуватись для цифрової взаємодії в симульованих бізнес середовищах, ще потребують додаткового вивчення. Однак, вже спостерігаємо фінансові й економічні вигоди від їх використання в підприємстві, зокрема у прийнятті рішень, розпізнаванні можливостей та підвищенні продуктивності.

«Чат-боти», розроблені на основі штучного інтелекту, нині використовуються не лише для стимулювання діалогу з людиною, онлайн коучингу та підтримки психічного здоров'я (для осіб депресією або проблемами у стосунках). Вони ефективні як технологічна підтримка у процесі пошуку нової роботи після звільнення, планування або зміни кар'єри, в інтерпретуванні результатів самоцінювання або розв'язанні складних сценаріїв кар'єрних проблем (Lent, 2018). У 2015 році Брайтом розглядалась можливість використання *голографічної технології* та ШІ для сеансів голографічного кар'єрного консультування.

Як засіб розвитку кар'єри широко використовуються *соціальні media* (Facebook, LinkedIn), блоги і віртуальні ярмарки вакансій (Osborn, 2014). Facebook містить велику кількість професійних груп за інтересами, що допомагають студентам взаємодіяти з онлайн користувачами, які працюють у різних сферах (Poncy, 2017). Часто

університети використовують його як свою консультаційну службу, щоб допомогти студентам підготуватися до розвитку власної кар'єри (Wong, 2014).

Молодь використовує Instagram для дослідження особистих і соціальних ідентичностей, саморозкриття, самопрезентації, розроблення нового та позитивного бачення себе (іміджу). Соціальні мережі надають можливість спостереження за людьми, отримання соціальної підтримки, впевненості, почуття соціальної згуртованості, взаємозв'язку та задоволення потреби бути причетним.

Соціальний капітал в інтернеті пов'язаний із прагненням до професійних досягнень, лідерства й освіти, але він не гарантує, що людина чи студент отримає впевненість і здатність прийняття правильних рішень.

Протягом останніх десятиліть цифрові системи кар'єрного консультування еволюціонували до найсучасніших *веборієнтованих платформ і мобільних застосунків* з розширеними функціональними можливостями: персоналізацією, доступністю, інтерактивністю, оновленням в реальному часі, аналізом даних, масштабованістю та крос-платформною сумісністю, персоналізацією.

У ході розроблення таких комплексних, зручних і ефективних платформ розробники використовують *дві* групи технологій та методів, що враховують передбачувані функції, цільову групу користувачів або інтегровані джерела даних (Herath, 2024).

Перша група забезпечує персоналізацію та використовує такі методи і технології:

- штучний інтелект на основі знань (символічний ШІ);
- міркування на основі правил;
- нечіткий висновок;
- міркування на основі випадків;
- міркування на основі моделі;
- міркування на основі онтології;
- штучний інтелект на основі машинного навчання:
- контрольоване навчання (класифікація/регресія);
- вивчення ансамблю (класифікація);
- неконтрольоване навчання (кластеризація);
- багатокритеріальне прийняття рішень:
- аналітичний ієрархічний процес;
- проста модель оцінки.

Друга група – реалізує архітектуру системи з метою подальшого *профілювання* користувачів і взаємодії з ними:

- вебтехнології;

- мобільні технології;
- гейміфікація;
- інженерія онтології;
- аналіз соціальних мереж;
- обробка природної мови (NLP);
- агентна технологія;
- робототехніка;
- віртуальна реальність;
- інтернет речей (IoT).

Можливості персоналізації цифрових систем кар'єрного консультування значною мірою залежить від точності профілювання користувача.

Профіль користувача зазвичай визначається як набір параметрів або атрибутів, що описують його особисті характеристики, уподобання та поведінку, саме:

- академічна кваліфікація
- записи про успішність
- оцінки/середній бал (GPA)
- клас наукового ступеня
- оцінки з обраних предметів
- сфера навчання/спеціалізація
- оцінки на вступному іспиті/перевірці здібностей
- оцінки для тестів на коефіцієнт інтелекту (IQ)
- зрізати оцінки за університет/коледж
- оцінки на іспитах національного рівня
- професійна кваліфікація
- курси
- сертифікати
- тренінги/семінари
- навички
- навички/здібності/компетенції/таланти/сильні сторони/власний потенціал
- технічні навички
- м'які навички
- особистість
- аналіз особистості
- тип особистості (модель Голланда/індикатор типу Майерса-Бріггса/модель RIASEC)
- цінності/якості
- особисті переваги
- уподобання/інтерес

- позакласні досягнення
- змагання/ спорт
- демографічна характеристика
- вік
- стать
- хобі
- здоров'я/ соціально-економічний статус (Herath, 2024).

Профілювання користувачів передбачає збір і аналіз таких даних, що може здійснюватися явно або неявно (Cufoglu, 2014). У випадку явного підходу користувач платформи самостійно й добровільно надає інформацію, а у неявному – система автоматично збирає персональні дані. Тобто чим активніше та повніше користувач взаємодіє з цифровим ресурсом, тим більша його здатність надавати персоналізовані вказівки та рекомендації.

Резюмуючи, можна стверджувати, що у порівнянні з такими засобами, як анкети або тести на здібності, сучасні цифрові системи кар'єрного консультування надають можливість створювати дуже детальні та персоналізовані профілі користувачів, що, у свою чергу, покращує надання вказівок та рекомендацій.

До *преваг використання* цифрових систем кар'єрного консультування в професійній орієнтації можна віднести наступні (Sitaridis, 2024):

- усунення географічних та фізичних бар'єрів;
- економія часу і коштів;
- можливість охопити більшу кількість користувачів;
- охоплення тих верств населення, хто не має доступу до таких послуг;
- можливість зв'язатися з користувачами за межами традиційного офісного середовища;
- постійний цілодобовий доступ, миттєва реакція, асинхронний зворотний зв'язок;
- можливість масштабування платформи, розширення спектру ресурсів і послуг;
- більше залучення та зосередженість користувачів завдяки використанню мультимедійних/аудіовізуальних засобів та синхронного/асинхронного тексту онлайн;
- залучення більшої частки молоді, яким у повсякденному житті зручно користуватися переважно цифровими технологіями та ін.

Онлайн консультування дозволяє відчувати ефект присутності консультанта 24/7 та можливість отримати підтримку миттєво.

Слід відмітити, що здобувачі на різних *рівнях освіти* можуть мати різні вимоги щодо професійної орієнтації (усвідомлення кар'єри, самодослідження, академічне планування, дослідження кар'єри, оцінка кар'єри, складання резюме та підготовка до співбесіди). Наприклад профорієнтація в загальній середній освіті є широкою та зосереджена на допомозі учням вивчити свої інтереси й підготуватися до подальшого навчання. У свою чергу, професійна (професійно-технічна) є більш складною, спеціалізованою та зосередженою на перехід до робочих завдань у вибраній галузі.

Учні, що пройшли консультування онлайн матимуть краще розуміння свого вибору професії та обізнаність про кар'єру. Шкільний консультант лише допомагає їм вирішити конкретні проблеми, пов'язані з прийняттям кар'єрних рішень, плануванням і адаптацією (John, 2016). Крім того, онлайн консультування може мати прозорий нагляд, оскільки спілкування між консультантом і учнем може бути записане та доступне для перегляду супервізором. Такий фахівець може надати підтримку консультанту «в реальному часі» та «в реальному контексті», що допоможе покращити послуги (Vimrose, 2015).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Останні розробки в сфері вебтехнологій здійснили революційний вплив на парадигму розвитку інформаційних систем, що призвело до впровадження більш ефективних, гнучких і зручних засобів кар'єрного консультування в освітньому секторі, зокрема й у питаннях підприємництва. Такі передові технології, як хмарні обчислення, мікросервіси, кросплатформна розробка, адаптивний дизайн, дизайн взаємодії з користувачем, інтеграція API та IoT зіграли ключову роль у цій трансформації. Попри думку, що такі технології, як цифрова аналітика, штучний інтелект і робототехніка, інструменти аналізу даних, хмарні технології та ін. становлять ризик й потенційно замінять людей на робочих місцях, можемо стверджувати, що вони не є загрозою, а надають низку нових можливостей майбутнім підприємцям.

Напрями подальших розвідок. Майбутні наукові пошуки вбачаємо у вивченні засобів та методів ШІ для вдосконалення можливостей персоналізації цифрових систем консультування у ЗП(ПТ)О. Обсяг цього дослідження може бути розширений на інші сфери освітнього консультування: академічні консультації,

рекомендації щодо педагогічних ресурсів, навчальних програм і курсів в коледжах і університетах.

Список посилань

- Орлов, В. Ф. (2022) *Потенціал молодіжного підприємництва у відбудові повоєнної економіки* Професійна освіта для сталого розвитку: виклики в умовах воєнного стану, результати і перспективи: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції Інституту професійної освіти НАПН України, 3 (4). стор. 189-192.
- Базиль, Л. О. (2023) *Концепція консультування з молодіжного підприємництва у закладах професійної (професійно-технічної) освіти* Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 7 (131). стор. 180-196.
- Єршова, Л. М. (2023) *Методика консультування здобувачів професійної освіти з молодіжного підприємництва* Інноваційна професійна освіта. Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: матеріали XVII Всеукраїнської науково-практичної конференції (звітної) Інституту професійної освіти НАПН України (27 – 30 березня 2023 р.), 2 (9). стор. 358-361.
- Гриценко, І. А. (2023) *Педагогічні умови, форми і методи організації консультування з молодіжного підприємництва у ЗП(ПТ)О в період воєнного стану та повоєнного відновлення економіки України* Colloquium-journal, 25 (184). стор. 3-7.
- Гриценко, І. А. (2023) *Модель організації консультування з молодіжного підприємництва у ЗП(ПТ)О* Вища школа, 1-4 (224). стор. 58-70.
- Ваніна, Н. М. (2024) *Соціально-економічна ефективність інноваційного консультування з молодіжного підприємництва* Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 4 (138). стор. 370-384.
- Байдулін, В. Б. (2024) *Консультування майбутніх фахівців з питань нормативно-правового забезпечення підприємницької діяльності в умовах воєнного стану* Інноваційна професійна освіта. Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: матеріали XVIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (звітної) Інституту професійної освіти НАПН України (26 лютого – 07 березня 2024 р.), 1 (14). стор. 18-25.

- Закатнов, Д. О. (2024) *Інформатизація професійної орієнтації та консультування з професійної кар'єри учнівської молоді: вітчизняні та зарубіжні практики Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів*. стор. 163-168.
- Millman, C., Wong, W.C., Li, Z. and Matlay, H. (2009), «Educating Students for E-Entrepreneurship in the UK, the USA and China», *Industry and Higher Education*, Vol. 23 No. 3, pp. 243–252.
- Pereira, C.S., Durão, N., Fonseca, D., Ferreira, M.J. and Moreira, F. (2020), «An educational approach for present and future of digital transformation in Portuguese organizations», *Applied Sciences (Switzerland)*, Vol. 10 No. 3, pp. 1–22.
- Shurville, S. and Rospigliosi, A. (2009), «Implementing blended self-managed action learning for digital entrepreneurs in higher education», *Action Learning: Research and Practice*, Vol. 6 No. 1, pp. 53–61.
- Jones, N. and Lau, A.M. (2010), «Blending learning: Widening participation in higher education», *Innovations in Education and Teaching International*, Centre for Excellence in Learning and Teaching, University of Glamorgan, Pontypridd, Wales, United Kingdom, Vol. 47 No. 4, pp. 405–416.
- van der Westhuizen, T. and Goyayi, M.J. (2020), «The influence of technology on entrepreneurial self-efficacy development for online business start-up in developing nations», *International Journal of Entrepreneurship and Innovation*, Vol. 21 No. 3, pp. 168–177.
- Rohm, A.J., Stefl, M. and Ward, N. (2021), «Future Proof and Real-World Ready: The Role of Live Project-Based Learning in Students' Skill Development», *Journal of Marketing Education*, Vol. 43 No. 2, pp. 204–215.
- Cirulli, F., Elia, G., Lorenzo, G., Margherita, A. and Solazzo, G. (2016), «The use of MOOCs to support personalized learning: An application in the technology entrepreneurship field», *Knowledge Management and E-Learning*, Vol. 8 No. 1, pp. 109–123.
- Rayna, T. and Striukova, L. (2021), «Fostering skills for the 21st century: The role of Fab labs and makerspaces», *Technological Forecasting and Social Change*, Elsevier, Vol. 164 No. October 2020, p. 120391.
- Monllor, J. and Soto-Simeone, A. (2020), «The impact that exposure to digital fabrication technology has on student entrepreneurial intentions», *International Journal of Entrepreneurial Behaviour and Research*, Vol. 26 No. 7, pp. 1505–1523.

- Zhang, S. (2014), «Successful Internet Entrepreneurs Don't Have To Be College Dropouts:», *International Journal of Information and Communication Technology Education*, IGI Global, Vol. 10 No. 4, pp. 53–69.
- Agapitou, C ; Tampouri, S ; Bouchoris, P ; Georgopoulos, N ; Kakouris, A (2010) Exploring Underlying Beliefs on Youth Entrepreneurship of Higher Education Graduates in Greece. *Proceedings Of The 5th European Conference on Innovation And Entrepreneurship 10-17 5th European Conference on Entrepreneurship and Innovation*
- Hörisch, F.; Pöhland, C.; Weiß, J. (2024) «An Evaluation of the Determinants of Job Search and Career Advice Assistance Satisfaction of Young People in a Cross-Country Perspective», *Contributions to Economics*, Vol. Part F3537, pp. 219 – 241.
- Lin, J.; Qin, J.; Lyons, T.; Sekiguchi, T. (2023) «Planning and evaluating youth entrepreneurship education programs in schools: a systematic literature review», *Entrepreneurship Education*, Vol. 6, Iss.1, pp. 25 - 44
- Muchira, J. M.; Kiroro, F.; Mutisya, M.; Ochieng, V. O.; Ngware, M. W. (2023), «Assessing technical vocational education and training institutions' curriculum in Kenya: What strategies can position the youth for employment?» *Journal of Adult and Continuing Education*, Vol. 29, Iss. 2, pp. 563 – 582.
- Mack A., Carter-Rogers K., Bahaw P. and Stephens A. (2024) «Entrepreneurial knowledge and skill exposure in vocational education: development of a new assessment scale», *Discover Education*, Vol.3, # 237.
- Bikse, V ; Lusena-Ezera, I ; Rivza, B (2016) «Performance Trends In Youth Entrepreneur's Capacity Prerequisite For The Entrepreneurship Development Of Latvia», *Polish Journal Of Management Studies*, Vol. 14, Iss. 1, pp. 40-50.
- Katore, L. S., Ratnaparkhi, B. S., & Umale, J. S. (2015). Novel professional career prediction and recommendation method for individual through analytics on personal traits using C4.5 algorithm. *Global Conference on Communication Technologies, GCCT 2015*, 503–506. <https://doi.org/10.1109/GCCT.2015.7342798>
- Qamhieh, M., Sammaneh, H., & Demaidi, M. N. (2020). PCRS: Personalized career-path recommender system for engineering students. *IEEE Access*, 8, 214039–214049. <https://doi.org/10.1109/AC-CESS.2020.3040338>

- Olaniran, S. O.; Mncube, D. W. (2018) «Barriers to effective youth Entrepreneurship and Vocational Education», *Academy of Entrepreneurship Journal*, Vol. 24, Iss. 4
- Lent, R. W. (2018). Future of work in the digital world: Preparing for instability and opportunity. *Career Development Quarterly*, 66(3), 205-219. <http://dx.doi.org/10.1002/cdq.12143>
- Osborn, D. S., Kronholz, J. F., Finklea, J. T., & Cantonis, A. M. (2014). Technology savvy career counselling. *Canadian Psychology*, 55(4), 258-265. <http://dx.doi.org/10.1037/a0038160>
- Poncy, G., Kim, M., Ramos, K., & Lopez, F. G. (2017). Career planning confidence among facebook user: Contributions of adults' attachment security and authenticity. *Journal of Career Assessment*, 1-17. <http://dx.doi.org/10.1177/1069072717723094>
- Wong, K., Kwan, R., Leung, K., & Wang, F. L. (2014). Facebook's potential for personal, social, academic and career development for higher education students. *Int. J. Innovation and Learning*, 16(2), 203-220. <http://dx.doi.org/10.1504/IJIL.2014.064367>
- Herath, G.A.C.A., Kumara, B.T.G.S., Rathnayaka, R.M.K.T., & Ishanka, U.A.P. (2024). Computer-assisted career guidance tools for students' career path planning: A review on enabling technologies and applications. *Journal of Information Technology Education: Research*, 23, Article 6. <https://doi.org/10.28945/5265>
- Cufoglu, A. (2014). User profiling – A short review. *International Journal of Computer Applications*, 108(3), 1–9. <https://doi.org/10.5120/18888-0179>
- Sitaridis, I. and Kitsios, F. (2024), «Digital entrepreneurship and entrepreneurship education: a review of the literature», *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, Vol. 30 No. 2/3, pp. 277-304. <https://doi.org/10.1108/IJEER-01-2023-0053>
- John, I. E., Udofia, N.-A., Udoh, M. A., & Anagbogu, M. A. (2016). Development of e-career guidance programme for secondary schools in Akwa Ibom State. *Educational Media International*, 53(4), 298-312. <http://dx.doi.org/10.1080/09523987.2016.1254886>
- Bimrose, J., Kettunen, J., & Goddard, T. (2015). ICT – the new frontier? Pushing the boundaries of careers practice. *British Journal of Guidance & Counselling*, 4(1), 8-23. <http://dx.doi.org/10.1080/03069885.2014.975677>

УДК 37.014.5:504

Ольга Гайдук,
кандидат педагогічних наук,
науковий співробітник лабораторії технологій професійного
навчання Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0002-2290-6669>,
e-mail: olyagayduk@ukr.net

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Анотація. Досліджено вплив «зеленого переходу» на сталий розвиток у професійному навчанні у країнах Європейського Союзу. Досягнення цілей «зеленого переходу» має призвести до серйозних змін в економіці (створення «циркулярної економіки»), технології, виробництві, послугах, споживанні та інвестиціях, які вимагають спеціальної кваліфікації та спеціальних навичок працівників. У професійному навчанні та підвищенні кваліфікації «зелений перехід» означає розвиток навичок «циркулярної економіки» та формування нового системного мислення.

Ключові слова: зелений перехід, циркулярна економіка, сталий розвиток, професійна освіта, Європейський Союз, Україна.

ENVIRONMENTALIZATION OF VOCATIONAL EDUCATION: FOREIGN EXPERIENCE

Olga Gaiduk,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Researcher at the Laboratory of Vocational Training Technologies
of the Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The impact of the «green transition» on sustainable development in professional education in the countries of the European Union is studied. Achieving the goals of the «green transition» should lead to major changes in the economy (creating a «circular economy»), technology, production, services, consumption and investment, which require special qualifications and special skills of workers. In vocational education and training, the «green transition» means the development of «circular economy» skills» and the formation of a new systemic thinking.

Key words: green transition, circular economy, sustainable development, professional education, European Union, Ukraine.

Питання сталого розвитку є головним викликом ХХІ століття. Необхідність соціальних змін на рівні всього глобального світу вперше була сформульована в Цілях сталого розвитку ООН. (Як ООН підтримує Цілі сталого розвитку в Україні). Ці зміни вимагають складних економічних, політичних і соціальних процесів навчання як на глобальному так і на локальному (регіональному) рівнях. Зарубіжні науковці виокремлюють такі основні проблеми, на вирішення яких спрямована Стратегія сталого розвитку:

- обмеження споживання ресурсів;
- визначення меж зростання;
- подолання проблеми надходження забруднюючих речовин у навколишнє середовище;
- необхідність брати участь у процесах управління та ухвалення рішень;
- справедливо розподіляти ресурси між нинішніми та майбутніми поколіннями (Stern S. та ін., 2021).

Комплексне розв'язання зазначених проблем неминуче призвело до оновлення двох основних напрямків, що відображені в освіті для сталого розвитку – екологічного та соціально-економічного. Цей розвиток був визначений, в першу чергу доповіддю Комісії Брундтланд «Наше спільне майбутнє» 1987 року та Порядком денним на ХХІ століття (Agenda 21), фінальним документом Конференції з навколишнього середовища та розвитку 1992 року в Ріо-де-Жанейро (United Nations Sustainable Development, 1992).

Конференція в Ріо-де-Жанейро, шляхом активного інформування суспільства, мала на меті досягти потужного перелому у бік сталого розвитку. Утім, вже через десять років після цієї конференції, стає зрозумілим, що досягнути такої мети засобами лише інформування неможливо. Саме тому, щоб надати поштовх даній темі, ООН вирішила оголосити на період з 2005 по 2014 рік всесвітнє десятиліття «Освіти для сталого розвитку» (ОСР). Після того було розроблено Всесвітню програму дій ЮНЕСКО ОСР (2015–2019), яка підхоплюється натеper програмою ЮНЕСКО «ОСР 2030» (2020–2030). В останньому розглядаються Порядок денний на 2030 рік та 17 розділів Цілей сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй (Кулалаєва & Гайдук, 2022, с. 24).

За останні кілька років Європейський Союз ухвалив низку постанов, спрямованих на досягнення кліматичної нейтральності, а також ухвалив, що Європейська комісія допоможе державам-членам, компаніям та працівникам підготуватися до масивного «зеленого» та цифрового переходу завдяки зосередженню уваги на ринку праці та

професійній підготовці. До 2030 року Європейський зелений курс має створити близько 500 тисяч нових робочих місць, з яких майже 70% – для працівників, які мають професійно-технічну освіту (ПТО) (Семигіна & Маркевич, 2022).

Важливими також є ухвалення оновленого в 2021 році Європейського порядку денного щодо «зелених» навичок (European Commission, 2020) у якому, зокрема, викладено п'ятирічний план, призначений допомогти підприємствам та громадянам працездатного віку формувати партнерства, розвивати потрібні кваліфікації та навички для майбутньої «зеленої» трансформації; документ, опублікований у 2021 році Європейською комісією – «Зелені компетентності. Європейська рамка компетентностей для сталого розвитку», основна мета якого – визначити набір компетентностей у сфері сталого розвитку, які слід включити в освітні програми, щоб допомогти учням розвинути такі знання та навички, що сприятимуть відповідальному і турботливому ставленню до нашої планети та здоров'я населення (Bianchi et al., 2022).

В Україні протягом останніх декількох років було ухвалено цілий ряд документів щодо імплементації цілей сталого розвитку. Зокрема, «Цілі сталого розвитку України на період до 2030» (Закон України, 2019), що слугуватимуть підґрунтям для інтеграції зусиль, спрямованих на забезпечення економічного зростання, соціальної справедливості та раціонального природокористування; Постанова КМУ «Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року», метою якої є забезпечення національних інтересів України щодо сталого розвитку економіки, громадянського суспільства і держави для досягнення зростання рівня та якості життя населення, додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина (Кабінет Міністрів України, 2021).

Окрім того реалізація ідей сталого розвитку, екологічної освіти та виховання в Україні затверджена у таких документах, як (Закон України, 2019, Лютий 28; Закон України 2019, Вересень 30; Закон України, 2023, Квітня 10).

Отже, освіта загалом, і професійна освіта зокрема, стає все більш орієнтованою на досягнення цілей сталого розвитку, основою якого є сприяння охороні природи для нинішніх і майбутніх поколінь (Гайдук та ін., 2022, Кулалаєва, Н., & Гайдук, О., 2022, Гайдук О. та ін., 2023).

Формування екологічних цінностей у суспільстві є метою сталого розвитку. Відповідно, до професійної діяльності майбутніх кваліфікованих робітників, в умовах сталого розвитку виникають нові вимоги, що актуалізують проблему їхньої підготовки у контексті

екологічної освіти. Ця робота безпосередньо сприяє реалізації амбіцій Європейської зеленої угоди (The European Green Deal – EGD (European Commission, 2019)).

Ухваливши Європейську зелену угоду (EGD) як свою стратегію зростання, ЄС посилив свою прихильність до сталої економіки та суспільства. Енергетична криза, викликана війною в Україні, лише зміцнила Європу на цьому шляху. Як підкреслили світові лідери на COP26 (United Nations Climate Change Conference, 2021), «зелений перехід» (green transition) означає інвестування в модернізацію життя всіх громадян і працівників, створення нових робочих місць, кращих можливостей і умов життя. Як і у випадку з усіма рішеннями щодо майбутньої інвестиційної політики, розуміння майбутніх тенденцій і можливих труднощів має вирішальне значення сприянню «зеленому переходу». Таке розуміння є необхідним не тільки для того, щоб виважено приймати рішення щодо впровадження майбутньої політики сталого розвитку, але й для того, щоб мати можливість зосередитися на рушійних силах успіху та розвинути існуючий «зелений» потенціал в економіці та суспільстві.

Досягнення мети «зеленого переходу» має призвести до таких глибоких змін у економіці, технологіях, виробництві, дизайні, послугах, споживанні та інвестиціях, яких неможливо досягти без робітників певної кваліфікації, що володіють специфічними навичками (skills).

Передусім реалізація цілей «зеленого переходу» пов'язана з перетворенням економіки ЄС на циркулярну, оскільки побудова такої економіки має ключове значення для досягнення намірів і завдань EGD. Досягнення цієї мети потребує дій з боку політиків, соціальних партнерів, сектору ПТО та інших учасників. Разом вони можуть допомогти забезпечити високу якість пропозиції ПТО; задля того, щоб роботодавці та громадяни були зобов'язані жити, навчатися, працювати та виробляти за новою парадигмою, а умови праці, покращувалися.

Утім, задля успішного впровадження моделі циркулярної економіки у країнах ЄС необхідно підкреслити важливість декількох елементів (Cedefop, 2023; Cedefop, 2024; European Parliament, 2024).

1. Необхідність брати на себе певні політичні зобов'язання на законодавчому рівні. Йдеться в першу чергу про регуляторні ініціативи, зокрема закони, що вимагають екологічного проектування продукції і зобов'язують обов'язкове використання перероблених матеріалів. Також податкова політика, податкові пільги на основі

декарбонізації та стимули, покликані мотивувати підприємців інвестувати у циркулярні виробничі процеси.

2. Формування соціальної відповідальності на підґрунті циркулярної економіки. Зміцнення мислення на основі циркулярної економіки вимагає систематичного застосування її принципів і процесів в усіх видах економічної діяльності та включення їх у всі освітні та навчальні програми, навчальні плани та курси, включаючи освіту дітей раннього віку. Ознайомлення молоді з робочими місцями циркулярної економіки сприятиме підвищенню привабливості робочих місць у ній.

3. Залучення роботодавців. Впровадження циркулярності вимагає системних змін у мисленні та діях. Цього неможливо досягти, просто додавши вимір циркулярності до лінійних бізнес-моделей. Ідеї циркулярної економіки мають бути доведені до відома працівників, роботодавців і широкої громадськості. Роботодавці та учні мають бути проінформовані про можливості навчання та робочі процеси в різних сегментах циркулярної економіки. Поряд із регуляторною реформою, надання компаніям рекомендацій щодо кращої реалізації циркулярності у своїх бізнес-моделях, може стимулювати впровадження циркулярних підходів в їх діяльності, що також включає перегляд корпоративних рамок ключових показників ефективності та підходів до фінансової звітності, несумісних із принципами циркулярної економіки. Особливо важливим буде залучення малих і середніх підприємств.

4. Перетворення невизначеності на можливість. COVID-19 та енергетична криза, яка відбулась після вторгнення в Україну, порушили ланцюжки стабільних поставок у країнах ЄС. Такі кризи мають полегшити перехід до циркулярної економіки. З корпоративної точки зору, застосування циркулярних практик під час кризи може стати стратегією зменшення ризиків (тобто реальними причинами переходу до циркулярної економіки). Стрімке зростання цін на енергоносії та підвищення обізнаності про крихкість глобальних ланцюгів постачання можуть стимулювати бізнес до застосування практики циркулярної економіки задля підтримки конкурентоспроможності та забезпечення стабільних поставок матеріалів. Труднощі із заміною товарів через дефіцит і високі ціни на матеріали чи певні компоненти можуть стимулювати практику ремонту та повторного використання. Війна в Україні виявила залежність країн ЄС від життєво важливих сировинних матеріалів та енергії, що може поставити під загрозу зелений перехід, якщо завчасно не вживати певних заходів. Саме тому розширення відновлюваної енергетики

стало ще сильнішим політичним пріоритетом у країнах ЄС, щоб стати менш залежними від енергії з третіх країн.

5. Переоцінка VET. Передбачає розробку нових програм і інтегрованих курсів, що охоплюють кілька послідовних етапів використання продукту, і систематичне вбудовування принципів циркулярності у навчальні програми задля поліпшення навичок і мислення. Відсутність або слабкий професійний розвиток викладачів закладів професійної освіти також є перешкодою для впровадження концепції циркулярної економіки у ПТО. Перевірка неформального та інформального навчання, що належить до циркулярної економіки, і використання професійної орієнтації для висвітлення роботи з ремонту, переробки та повторного використання може стати прискорювачем переходу до циркулярної економіки.

6. Баланс між короткостроковою та довгостроковою перспективою. Професійно-технічна освіта має задовольнити нагальні потреби у навичках у короткостроковій перспективі (наприклад, за допомогою додаткових коротких курсів) і досягти довгострокової мети – створення циркулярної економіки. У довгостроковій перспективі великий шлях, який має пройти ПТО є очевидним з основних зусиль, необхідних для систематичного впровадження концепції циркулярної економіки у навчальні плани та програми.

7. Заслуговують на увагу оптимізація організації роботи та практик управління персоналом для кращого використання наявних професійних навичок. Достовірні дані про навички, які дають зрозуміти галузевий і місцевий попит на навички та робочі місця в циркулярній економіці, можна використовувати для адаптації навчання. Важливо сприяти синергії між компаніями та секторами, які можуть розробляти технологічні рішення та прориви у просуванні до циркулярної економіки.

8. Сприяння партнерству. Співпраця зацікавлених сторін у розробці ПТО для циркулярної економіки має важливе значення, щоб допомогти учням і працівникам набути навичок, необхідних для впровадження та просування її практик на робочому місці та кар'єрному зростанню. Розширення науково-дослідної співпраці з вищою освітою та партнерство з центрами професійної майстерності або хабами, посилюють управління навичками циркулярної економіки. Такі механізми важливі для задоволення поточних і майбутніх потреб у навичках циркулярної економіки: вони розширюють можливості для розвитку системного мислення та підприємницьких навичок, сприяють підвищенню якості учнівства та допомагають запровадити або

розширити мультидисциплінарність у навчанні циркулярній економіці (Cedefop, 2023).

Отже, ефективне ПТО прокладає шлях до циркулярної економіки. І хоча ПТО буде основним постачальником навичок в економіці відновлення, редизайну та повторного використання її роль набагато ширша, ніж поліпшення навичок учнів і працівників. Окрім цього системи ПТО можуть сприяти соціальній згуртованості, шляхом створення локальних робочих місць і навчанню низькокваліфікованих працівників, а також допомагаючи зацікавленим сторонам усвідомити їхню потенційну роль у циркулярній економіці. Професійно-технічна освіта може підтримувати циркулярну економіку, демонструючи свій потенціал створення робочих місць і можливостей для бізнесу. Їй необхідно буде співпрацювати з роботодавцями, профспілками, торговельними палатами та іншими учасниками так званої «екосистеми навичок», щоб сформувати нову професійну освіту та навчання, які відповідають потребам циркулярної економіки.

Очікується, що ПТО надасть навички для основних робочих місць у сфері циркулярної економіки в ремонті, в аграрній, паперовій, гірничодобувній промисловості, енергетиці, у мануальній роботі, в утилізації відходів, переробці та будівництві. Важливо також буде підготувати вчителів і тренерів, відповідальних за освіту в циркулярній економіці на всіх рівнях, а також для підвищення кваліфікації та перекваліфікації працівників державного сектора. Навчання циркулярній економіці буде також важливим для менеджерів, оскільки вони повинні розуміти, як інтегрувати циркулярність у свою компанію та її бізнес-процеси.

Професійно-технічна освіта може стати рушійною силою переходу до циркулярності, якщо суб'єкти, які нею управляють, роблять акцент на розробці нових навчальних програм і оновлюють існуючі, щоб підготувати майбутніх робітників до набуття нових навичок. Збагачення навчальних програм навичками циркулярної економіки в програмах ПТО для енергоємних галузей й інтеграція практичного та проблемного навчання в усі програми матиме вирішальне значення. Не менш важливим є включення міждисциплінарності у процес професійного навчання циркулярній економіці, забезпечення навчання промислового симбіозу, а також заснування нових або розширення вже існуючих програми початкової ПТО (IVET).

Експерти Cedefop з прогнозування навичок визнають роль початкової (IVET) та безперервної професійно-технічної освіти (CVET) у розвитку навичок циркулярної економіки та формуванні нового

системного мислення. Щоб прискорити зміни, професійно-технічне навчання має віддавати пріоритет курсам, які поєднують очні заняття в аудиторії та онлайн-навчання, приділяти увагу коротким навчальним курсам або модулям і гарантувати, що такі програми призводять до сертифікації або до надання певної кваліфікації (наприклад, мікроакредитації). Використання потенціалу CVET у підвищенні кваліфікації та перекваліфікації робітників для циркулярної економіки вимагає зосередження на практичному навчанні, орієнтованому на перехідний період, залученні зацікавлених сторін та підтримці учнів.

Але найголовнішим підґрунтям циркулярної економіки є системне мислення. Системне мислення стосується передусім циркулярної «обізнаності та мислення», тобто розуміння принципів циркулярної економіки і чому їх потрібно прийняти та застосовувати. Воно вимагає від робітників (а не лише від виробників) розглядати переваги для суспільства від застосування принципів циркулярної економіки, а не лише приватну віддачу від їхньої поведінки. Системне мислення натепер ще не проникло в багато професій, не так багато робітників застосовують його послідовно.

Системне мислення стосовно циркулярної економіки може стати основою та фундаментальною частиною будь-якого процесу навчання ПТО, якщо:

воно вбудовано у початкову професійну та технічну освіту (IVET) та безперервну професійну та технічну освіту (CVET) на всіх рівнях;

у навчальні курси інтегровано практичну перспективу (прикладі з реального життя та продукти) з акцентом на постановку відповідних питань для заохочення змін у мисленні та мотивації;

використовувати ігрове навчання для демонстрації переваг системного мислення;

забезпечувати більше можливостей для учнівства та підвищення мобільності учнів та викладачів (наприклад, через Erasmus+) (Cedefop, 2023).

Список посилань

Гайдук О. В., Герлянд Т. М., Каленський А. А., & Пятничук Т. В. (2022). Розроблення й застосування екоорієнтованих педагогічних технологій для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників будівельної, аграрної галузей та сфери ресторанного господарства. Київ: ІПО НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/733669/>

- Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року». (2019, Лютий 28). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
- Закон України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (2019, Вересень 30). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
- Закон України «Про професійно-технічну освіту» із змінами, внесеними, згідно із Законами (2023, Квітня 10). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр#Text>.
- Гайдук, О. В., Дрозіч, І. А., Каленський, А. А., & Лапа, О. В. (2023). *Збірник освітніх кейсів із фізіології харчування та безпеки праці кухарів: практичний посібник*. Інститут професійної освіти НАПН України. 197 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/738562>
- Кабінет Міністрів України (2021, 03 березня). Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року(№179). <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>
- Кулалаєва, Н., & Гайдук, О. (2022). Модель формування у майбутніх фахівців професійної компетентності, орієнтованої на сталий розвиток. *Professional Pedagogics*, 2022.2(25), 23–31. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.25.23-31>.
- Семигіна Т., & Маркевич Н. (2022) «Зелені» компетентності та «зелені» навички: огляд міжнародного досвіду. *International scientific journal «Grail of Science»*. № 16. 400-406. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.17.06.2022.066>.
- Як ООН підтримує Цілі сталого розвитку в Україні. <https://ukraine.un.org/uk/sdgs>
- Bianchi, G., Pisiotis, U. & Cabrera Giraldez, M., (2022). GreenComp The European sustainability competence framework, Punie, Y. and Vasigalupo, M. editor(s), EUR 30955 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC128040>. doi:10.2760/821058, JRC128040.
- Cedefop (2023). From linear thinking to green growth mindsets: vocational education and training (VET) and skills as springboards for the circular economy. Luxembourg: Publications Office. <http://data.europa.eu/doi/10.2801/813493>
- Cedefop (2024). Tracking the green transition in labour markets: using big data to identify the skills that make jobs greener. Publications Office of the European Union. Cedefop policy brief.

- <https://www.cedefop.europa.eu/en/publications/9197>. doi:
10.2801/103439
- European Commission. European Skills Agenda. (2020).
<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1223&langId=en>
- European Commission (2019). The European Green Deal. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2019%3A640%3AFIN>
- [European Parliament](#) (24-05-2023). Circular economy: definition, importance and benefits. <https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20151201STO05603/circular-economy-definition-importance-and-benefits>
- Stern, S., Kohli A., Steinemann, M., Petry Chr., & De Rocchi, A. (2020). Nachhaltige Entwicklung in der Berufs-bildung. In Orientierungshilfe Nachhaltige Entwicklung in der Berufsbildung. Bern, 15 Dezember, (p.9). Bern: Staats-sekretariatfür Bildung, Forschung und Innovation (SBFI).
https://www.sbf.admin.ch/dam/sbf/de/dokumente/2021/01/orientierungshilfe.pdf.download.pdf/orientierungshilfe-nachhaltige-entwicklung_d.pdf
- United Nations Sustainable Development AGENDA 21 (1992). In United Nations Conference on Environment & Development Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992
<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>.
- United Nations Climate Change Conference, (18 November 2021). COP26: aims, goals and progress.
<https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/LLN-2021-0031/LLN-2021-0031.pdf>

УДК 77:005.336.5-027.561:005.56:477

Світлана Кравець,

кандидат педагогічних наук, старший дослідник, завідувач
лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання

Інституту професійної освіти НАПН України,

<https://orcid.org/0000-0002-8878-6241>,

e-mail: sveta.kindz@ukr.net

АЛГОРИТМ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ У РОЗРОБЛЕННІ СУЧАСНИХ ПРОФЕСІЙНИХ КВАЛІФІКАЦІЙ ДЛЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Анотація. Обґрунтовано алгоритм партнерської взаємодії між суб'єктами, заінтересованими у розробленні сучасних професійних кваліфікацій для повоєнного відновлення України, що реалізовується шляхом формування ціннісного підходу в заінтересованих сторін до важливості розвитку людського капіталу; моніторингу відповідної галузі економіки; активізації проєктної діяльності ключових стейкхолдерів та створення робочих груп; вивчення нормативно-правових документів; прогнозування результатів упровадження нових професій і сучасних професійних кваліфікацій на ринку праці.

Ключові слова: партнерська взаємодія, професійна (професійно-технічна) освіта, професійні стандарти, професійні кваліфікації.

ALGORITHM OF PARTNERSHIP IN THE DEVELOPMENT OF MODERN PROFESSIONAL QUALIFICATIONS FOR THE POST-WAR ECONOMIC RECOVERY OF UKRAINE

Svitlana Kravets,

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher, Head of the Laboratory of Foreign Systems of Vocational Education and Training of the Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The algorithm of partnership interaction between entities interested in the development of modern professional qualifications for the post-war reconstruction of Ukraine is substantiated, which is implemented by forming a value-based approach among stakeholders to the importance of human capital development; monitoring the relevant sector of the economy; intensifying project activities of key stakeholders and creating working groups; studying regulatory documents; forecasting the results of the introduction of new professions and modern professional qualifications.

Key words: partnership, professional (vocational) education, professional standards, professional qualifications.

Вирішення проблем щодо дефіциту трудових ресурсів для економічного зростання України було і є пріоритетним завданням держави. З часу повномасштабного вторгнення очевидною є тенденція зменшення людського капіталу та скорочення трудових ресурсів потенціалу. Дефіцит кадрів як у географічному, так і в галузевому вимірах спричинюється такими факторами: міграція за кордон,

мобілізація, повільна адаптація внутрішньо переміщених осіб на нових місцях проживання та невідповідність професійних кваліфікацій працездатного населення сучасним вимогам ринку праці, що розвивається в умовах економіки воєнного часу. Відтак для відновлення економіки в період воєнних дій і в час повоєнного відновлення, а також зростання внутрішніх можливостей України у контексті євроінтеграційних процесів актуалізується значення розроблення і впровадження механізмів партнерської взаємодії суб'єктів, зацікавлених у збагаченні національної системи кваліфікацій новими професійними кваліфікаціями для стабільного розвитку і прогресу людського капіталу. Досягнення відповідності між якістю професійної (професійно-технічної) освіти (далі – П(ПТ)О) та вимогами сучасного ринку праці передбачає проєктування нового змісту професійних стандартів та кваліфікацій, що охоплюють: сучасні знання, уміння/навички користування інноваційними виробничими технологіями, навички конструктивної комунікації, відповідальність та автономність, цифрові компетентності, екологічні цінності, здатність до проєктної діяльності тощо.

Організація, реалізація та результат успішних кейсів щодо формування сучасних професійних кваліфікацій ґрунтується на партнерській взаємодії між представниками урядових структур, підприємств, приватних компаній, наукових установ, закладів П(ПТ)О, фахової передвищої, вищої освіти, громадських організацій, професійних спілок, міжнародних партнерів та ін. Така партнерська взаємодія передбачає розвиток проєктної діяльності, метою якої є створення нових професій та формування змісту сучасних професійних (повних/часткових) кваліфікацій та відповідно оновлення на їх основі державних освітніх стандартів та розроблення освітніх програм первинної професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації молоді та дорослого населення (у тому числі ветеранів війни, зовнішньо та внутрішньо переміщених осіб) для їхнього навчання, працевлаштування та гідної праці.

Алгоритм забезпечення партнерської взаємодії для створення нових професій та розроблення сучасних професійних стандартів, формування змісту повних/часткових професійних кваліфікацій передбачає такі етапи:

1. Формування ціннісного підходу в заінтересованих сторін до важливості розвитку людського капіталу для відновлення країни в повоєнний період та зростання внутрішніх можливостей України в контексті євроінтеграційних процесів.

2. Моніторинг відповідної галузі економіки щодо необхідності створення нових професій та професійних кваліфікацій чи оновлення чинних професійних стандартів або заміни кваліфікаційних характеристик професійними стандартами.

3. Активізація діяльності ключових стейкхолдерів відповідної галузі економіки та створення ініціативних груп для організації проєктної діяльності зі створення нових професій та сучасних професійних кваліфікацій.

4. Вивчення нормативно-правових документів, що регламентують процес створення нових професій та сучасних професійних кваліфікацій.

5. Організація проєктної діяльності зі створення нових професій та сучасних професійних кваліфікацій відповідно до етапів, визначених Порядком розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів (Верховна Рада України, 2017).

6. Прогнозування результатів впровадження нових професій та сучасних професійних кваліфікацій на ринку праці.

Формування ціннісного підходу в заінтересованих сторін до важливості розвитку людського капіталу для відновлення країни в повоєнний період та зростання її внутрішніх можливостей у контексті євроінтеграційних процесів забезпечується шляхом:

1) розвитку проєктної культури в ключових учасників партнерської взаємодії для здійснення ефективної діяльності щодо створення нових професій та сучасних професійних кваліфікацій, адже проєктна культура учасників партнерської взаємодії визначає їх ціннісне ставлення до реалізації перспективних заходів щодо розвитку людського капіталу, відновлення економіки країни у воєнний та повоєнний час, реформування освіти й утвердження якісної національної системи кваліфікацій у цілісному культурологічному та євроінтеграційному поступі держави;

2) поширення кращих практик партнерської взаємодії та успішних кейсів створення нових професій та сучасних професійних кваліфікацій, що відбувається на науково-практичних заходах міжнародного та національного рівнів: форумах, конференціях, семінарах, вебінарах, круглих столах тощо.

Моніторинг відповідної галузі економіки щодо необхідності створення нових професій та професійних кваліфікацій чи оновлення чинних професійних стандартів або заміни кваліфікаційних характеристик професійними стандартами проводиться шляхом:

1) вивчення ринку праці щодо потреб у відповідних кваліфікованих робітниках, які володіють необхідними професійними

компетентностями в контексті розвитку виробничих технологій та наявності освітніх послуг у регіоні для забезпечення своєчасної та якісної підготовки таких фахівців. Моніторинг передбачає аналіз системи (ринку праці, професійної освіти) або її окремих компонентів, кінцевим результатом якого є висновок про стан об'єкта моніторингу та прогнозування його розвитку. Результати моніторингових досліджень є вагомими аргументами для ухвалення рішення про розроблення проекту професійного стандарту відповідно до потреб ринку праці;

2) огляду реєстру професійних стандартів та заявок на їх розроблення, що передбачає їх пошук у базі Національного агентства кваліфікацій (далі – НАК): реєстр професійних стандартів – <https://register.nqa.gov.ua/profstandarts>, реєстр заявок на розроблення професійних стандартів – <https://register.nqa.gov.ua/register-zayavok-prof> для розуміння наявності відповідного професійного стандарту (професійних кваліфікацій) та поданої заявки іншими розробниками на створення нової професії, розроблення чи оновлення професійного стандарту. За наявності у реєстрі заявки на розроблення чи оновлення професійного стандарту зацікавлені сторони можуть звернутися до розробника, який подав заявку, з пропозицією їх включення до робочої групи;

3) вивчення Національного класифікатора України ДК 003:2010 «Класифікатор професій» для розуміння наявності професії, аналізу її назви з наступним вивченням Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників, зокрема відповідних випусків й аналізу змісту кваліфікаційних характеристик для розуміння необхідності їх заміни сучасними професійними стандартами;

4) вивчення міжнародного досвіду розвитку професійних кваліфікацій у відповідній галузі, що зумовлюється процесами гармонізації національної системи кваліфікацій із європейським законодавством.

Активізація діяльності ключових стейкхолдерів відповідної галузі економіки та створення ініціативних груп для організації проектної діяльності зі створення нових професій та сучасних професійних кваліфікацій реалізовується у тісній співпраці із центральними органами виконавчої влади, представниками органів місцевого самоврядування, наукових установ, навчально (науково)-методичних центрів (кабінетів) професійно-технічної освіти, закладів П(ПТ)О, фахової передвищої, вищої освіти, підприємств, приватних компаній, професійних спілок, громадських організацій та ін. Наприклад, цим напрямом в Інституті професійної освіти НАПН

України опікується Центр сучасних професій і технологій навчання (Кравець, 2024).

Щодо формування робочої групи, то до її складу «обов'язково включаються представники роботодавців, їх організацій та об'єднань, профспілок, їх організацій та об'єднань, представники сфери освіти. До складу групи також можуть входити, за згодою, представники центральних і місцевих органів виконавчої влади, інші фахівці (працівники) за видом (видами) економічної діяльності, для якого (яких) розробляється професійний стандарт» (Верховна Рада України, 2017). Для вдосконалення базових знань та вмінь щодо процедур і методичних підходів з розроблення професійних стандартів потенційні розробники та інші зацікавлені особи мають можливість опанувати курс відеолекцій «Розроблення професійних стандартів» на навчальній платформі НАК. Отримані під час навчання знання забезпечують не тільки ефективну роботу у творчих групах з розроблення професійних стандартів, а також дають змогу здійснювати науково-методичний та консультативний супровід зі створення нових професій та сучасних професійних кваліфікацій на засадах партнерської взаємодії.

Вивчення нормативно-правових документів, що регламентують процес створення нових професій та сучасних професійних кваліфікацій передбачає дотримання Порядку розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів (Верховна Рада України, 2017). При співвіднесенні професійних кваліфікацій із рівнями Національної рамки кваліфікацій необхідно проаналізувати їх зміст на основі відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (Верховна Рада України, 2011). Окрім вивчення основних нормативних документів з розроблення професійних стандартів, у роботі доцільно використовувати методичні рекомендації щодо розроблення професійних стандартів (Національне агентство кваліфікацій, 2023), а також аналізувати структуру та зміст професійних стандартів, внесених до реєстру Національного агентства кваліфікацій (<https://register.nqa.gov.ua/profstandarts>).

Організація проектної діяльності зі створення нових професій та сучасних професійних кваліфікацій здійснюється відповідно до етапів, визначених Порядком розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів. Такими етапами є: ухвалення рішення про розроблення проекту професійного стандарту; подання заявки на розроблення проекту професійного стандарту до НАК; реєстрація заявки; формування робочої групи; підготовка проекту професійного стандарту; проведення публічного громадського обговорення проекту

професійного стандарту; погодження проєкту професійного стандарту розробниками з репрезентативними всеукраїнськими об'єднаннями професійних спілок на галузевому рівні (у разі, коли розробниками не є галузеві ради з питань розроблення професійних стандартів); проведення перевірки щодо дотримання вимог цього Порядку під час підготовки проєкту професійного стандарту; затвердження професійного стандарту.

Прогнозування результатів упровадження нових професій та сучасних професійних кваліфікацій на ринку праці передбачає розуміння можливостей їх ефективного використання, насамперед для:

1. Забезпечення дотримання Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року щодо розвитку «всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх» (Верховна Рада України, 2019).

2. Реалізації Плану відновлення України (План Відновлення України) шляхом створення умов для якісного навчання та підвищення кваліфікації населення, «поступального, всеохоплюючого та сталого економічного зростання, повної продуктивної зайнятості та гідної праці для всіх» (Верховна Рада України, 2019), розвитку людського капіталу для повоєнного відновлення економіки країни.

3. Розвитку євроінтеграційної політики для формування потенційних синергій із країнами Європейського Союзу щодо гармонізації законодавства, економічних можливостей, мобільності населення, сприятливого працевлаштування та навчання впродовж життя.

Список посилань

Верховна Рада України. Законодавство України (2017, Травень 31). Про затвердження Порядку розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів. *Постанова Кабінету Міністрів України*, № 373. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/373-2017-%D0%BF>

Кравець, С. Г. (2024). Центр сучасних професій і технологій навчання Інституту професійної освіти НАПН України як осередок партнерської взаємодії: Доповідь на засіданні Вченої ради Інституту професійної освіти Національної академії педагогічних наук України, 27 травня 2024 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 6(1), 1-9. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6147>

- Верховна Рада України. Законодавство України (2011, Листопад 23)
Про затвердження Національної рамки кваліфікацій. *Постанова Кабінету Міністрів України*, № 1341.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF/paran12#n12>
- Національне агентство кваліфікацій (2023). Методичні рекомендації щодо розроблення професійних стандартів. *Рішення Національного агентства кваліфікацій*.
<https://nqa.gov.ua/resource-center/metodicni-rekomendacii-sodo-rozroblenna-profesijnih-standartiv/>
- Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. №722/2019. *Верховна Рада України*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
- План Відновлення України. Національні програми. *Відновлення України: офіційний вебсайт*. <https://recovery.gov.ua>

УДК 377.8:745/749(477.44-21)J005.56-048.35

Андрій Безуглий,

кандидат історичних наук, доцент,
директор Вищого художнього професійно-технічного училища
№ 5 м. Вінниця

<https://orcid.org/0000-0002-2651-4398>

e-mail: andriibezygli@gmail.com

Марина Пилявець,

кандидат педагогічних наук,
заступник директора з навчально-методичної роботи Вищого
художнього професійно-технічного училища № 5 м. Вінниця,

<https://orcid.org/0000-0001-7620-9677>

e-mail: maryna.pylyavets@gmail.com

**ПАРТНЕРСТВО В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ
ОСВІТИ ЯК НАПРЯМ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ
ПІДГОТОВКИ РОБІТНИЧИХ КАДРІВ НА ПРИКЛАДІ
ВИЩОГО ХУДОЖНЬОГО ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОГО
УЧИЛИЩА №5 МІСТА ВІННИЦЯ**

Анотація. У статті розкрито основні позиції партнерства закладів системи професійно-технічної освіти із виробничими установами, фондами, громадськими організаціями різного рівня. Розглянуто вплив партнерства різного рівня на модернізацію підготовки кваліфікованих робітників. На конкретних прикладах взаємодії Вищого художнього професійно-технічного училища №5 міста Вінниця з міжнародними організаціями та іншими установами висвітлено характер співпраці, основні зміни в системі підготовки робітничих кадрів та окреслено подальші перспективи співробітництва.

Ключові слова: заклад професійно-технічної освіти, партнерство, дуальне навчання, робітничі кадри, освітні проєкти.

PARTNERSHIP IN THE SYSTEM OF VOCATIONAL EDUCATION AS
A DIRECTION OF MODERNIZATION OF MODERN TRAINING OF
WORKERS ON THE EXAMPLE OF HIGHER ART VOCATIONAL
SCHOOL №5 IN VINNITSIA

Andrii Bezuhlyi,

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Director of the Higher Art Vocational School No. 5 in Vinnytsia,

Maryna Pyliavets,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Deputy Director for Educational and Methodological Work of the
Higher Art Vocational School No. 5 in Vinnytsia

Abstract. The article reveals the main positions of partnership between vocational education institutions and industrial institutions, foundations, and public organizations of various levels. The influence of partnerships of different levels on the modernization of skilled workers training is considered. Using specific examples of interaction between Vinnytsia Higher Art Vocational School No. 5 and international organizations and other institutions, the nature of cooperation, the main changes in the system of training workers, and further prospects for cooperation are highlighted.

Keywords: vocational education institution, partnership, dual education, workforce, educational projects.

Партнерство в системі професійно-технічної освіти є одним з найефективніших шляхів модернізації підготовки робітничих кадрів і приведення її у відповідність до вимог сучасного ринку праці. Саме засобами розширення партнерства відбувається синхронізація освіти з

потребами ринку. Відповідна співпраця дозволяє закладам професійної (професійно-технічної) освіти отримувати актуальну інформацію про потреби роботодавців, впроваджувати нові професії та оновлювати освітні програми. Важливим аспектом є досягнення практичної спрямованості навчання. Втілення спільних проєктів зі стейкхолдерами дають здобувачам освіти можливість проходити практику на сучасному обладнанні, розвивати реальні виробничі навички та знайомитися з технологічними процесами. Партнерство сприяє забезпеченню реалізації принципу безперервної освіти шляхом проведення майстер-класів, конференцій, конкурсів фахової майстерності, що дозволяє адаптуватися до змін на ринку праці. Внаслідок налагодження партнерських зв'язків у відповідних закладах професійної (професійно-технічної) освіти можуть створюватись умови для оновлення обладнання та навчально-матеріальної бази, забезпечується підвищення престижу робітничих професій. Суттєвим напрямом удосконалення партнерства між різними організаціями та закладами професійно-технічної освіти є впровадження дуальної форми навчання, що підтверджено досвідом багатьох європейських країн.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Питаннями розвитку партнерства в системі освіти займалися науковці: Забаштанський М. М., Зінченко С. М., Ляховець О. О., Миколайчук І., Хмурова В., Харченко Н., Шевченко Н. В. та інші.

Мета статті полягає у науковому обґрунтуванні практичних механізмів реалізації партнерських зв'язків із міжнародними організаціями та їх вплив на модернізацію сучасної підготовки кваліфікованих робітників на прикладі Вищого художнього професійно-технічного училища №5 міста Вінниця.

Виклад основного матеріалу. Важливим аспектом розвитку сучасної освіти усіх рівнів є тісний взаємозв'язок теорії та практики. При чому провідні позиції займає конструктивний підхід, що зорієнтований на розвиток критичного мислення та є дієвим механізмом революційних змін в системі освіти.

Основою державно-приватного партнерства в освіті є тісна взаємодія між бізнесом, владою, громадськими організаціями, фондами та освітньою сферою задля реалізації значимих проєктів. Для розширення та поглиблення відповідної взаємодії має бути належне законодавче підґрунтя.

Серед основних напрямів взаємодії можна виділити: залучення бізнес-структур до розробки державних стандартів та освітніх програм, співпраця у напрямі реалізації професійно-практичної підготовки

(виробничого навчання та виробничої практики), сприяння оновленню та модернізації навчально-матеріальної бази, обмін досвідом з міжнародними партнерами, співпраця у напрямі розвитку інклюзивного навчання, сприяння розширенню багатоканальності фінансування тощо.

До основних переваг соціального партнерства у сфері освіти належать:

створення можливостей для швидкого реагування на запити суспільства та ринку праці;

забезпечення обміну ресурсами між виробничими установами та освітніми закладами;

довготривалість партнерських взаємин дозволяє вибудувати стратегію розвитку закладу освіти та, на основі використання підприємницьких ресурсів, задовольняти суспільні запити;

соціальне партнерство передбачає цілеспрямовану діяльність у напрямі розширення співпраці з різними виробничими інституціями, фондами, громадськими організаціями тощо.

Запровадження дуальності в професійній освіті є передумовою розвитку партнерства та шляхом підвищення якості підготовки висококваліфікованих робітників, котрі володіють сучасними виробничими інноваціями, є мобільними та здатними навчатися впродовж життя. Дуальна освіта, з позиції методології професійної освіти, передбачає узгоджену взаємодію освітньої та виробничої сфери з підготовки фахівців певного профілю в межах організаційно відмінних форм навчання (Hebert Baumann). Такий підхід суттєво відрізняється від практики відпрацювання сформованих вмій та навичок, адже в його основі лежить не лише закріплення теоретичних знань на практиці, а й безпосереднє навчання в умовах виробництва.

Цінним для системи професійної освіти є досвід дуального навчання в Німеччині. Німецький комітет з питань виховання та освіти (1953–1965) вперше ввів поняття «дуальна» для характеристики системи навчання на підприємстві та в закладі освіти. Німецькі роботодавці особисто несуть відповідальність за професійну підготовку випускників на підприємстві відповідно до договорів. Роботодавці самостійно приймають рішення про кількість здобувачів освіти та за якими професіями вони будуть навчатися. Підприємства, у співпраці із закладами освіти, виконують головну роль у професійній підготовці. Між здобувачем освіти, підприємством та закладом освіти укладається трьохсторонній договір на професійну підготовку. Основним завданням, в процесі впровадження дуальної форми здобуття освіти, є забезпечення швидкого реагування на зміни

кон'юнктури ринку праці, а це можливо тільки при створенні системи соціального партнерства, покращення професійної підготовки випускників до організації соціального партнерства, при збереженні кращих традицій системи освіти та професійної підготовки.

Нині дуальна система підготовки кадрів є однією з її найефективніших форм у більш ніж 60-ти економічно розвинених країнах та відповідає інтересам головних трьох учасників – роботодавців, здобувачів освіти та держави, виконуючи роль рівноправного соціального партнерства в системі освіти.

Прикладом тривалої партнерської взаємодії в системі професійно-технічної освіти може бути співпраця Вищого художнього професійно-технічного училища №5 міста Вінниця (далі – ВХПТУ №5 м. Вінниця) та Фонду імені Ебергарда Шьока (Німеччина, місто Баден-Баден).

У 2014 році було підписано 3-сторонній договір з Фондом імені Ебергарда Шьока (місто Баден-Баден, Німеччина), Департаментом освіти і науки Вінницької обласної державної адміністрації та ВХПТУ №5 м. Вінниця про участь у пілотному проєкті «Модернізація та адаптація визначених професій» з урахуванням Меморандуму про взаєморозуміння щодо сприяння співробітництву у сфері науки, технологій та інновацій між Міністерством освіти і науки України та Федеральним міністерством освіти і наукових досліджень Федеративної Республіки Німеччина (Меморандум про співпрацю). Загалом Фонд Ебергарда Шьока є приватним фондом, який визнано благодійним. Його засновано у 1992 році інженером-будівельником та підприємцем Ебергардом Шьоком (Eberhard Schöck). Основний акцент діяльності Фонду знаходиться у сфері підтримки ремісничої сфери та середнього класу в Центральній та Східній Європі. За основу Фонду взято досягнення цілей: підтримка освіти і виховної роботи у сферах будівельних ремесл та будівельних інженерних досліджень, особливо у державах Центральної та Східної Європи; підтримка малих підприємств у Центральній та Східній Європі; підтримка взаємоповаги і толерантності, а також інтелектуального діалогу за допомогою спільної праці та навчання, через обмін інформацією і фаховим досвідом; підтримка німецької мови в Німеччині та за кордоном. Внаслідок співпраці з Фондом імені Ебергарда Шьока (м. Баден-Баден, Німеччина) та Фондом підтримки будівельної галузі (м. Київ, Україна) у 2015 році відбулося відкриття навчально-виробничого центру та започаткування підготовки з професії «Реставратор декоративно-художніх фарбувань, маляр» на базі ВХПТУ №5 м. Вінниця. В Центрі створено кабінети теоретичної підготовки (оснащені проєктором,

персональними комп'ютерами) та виробничу майстерню (оснащену стендами для практичних робіт, електроінструментами, плоттером). У процесі професійно-практичної підготовки учні користуються сучасними інструментами німецького виробництва (шліфувальні машини, електродрилі, перфоратор, пиломітки) фірм «Bosch», «Metabo» та сучасними матеріалами фірм «Caracol», «Knauf». Професійно-теоретична підготовка забезпечується завдяки реалізації змісту відповідних модулів та за допомогою сучасної комп'ютерної техніки, зокрема роботи з графічними редакторами: Corel Draw, Easy Cut Studio тощо.

У 2017 році укладено аналогічний договір щодо модернізації підготовки висококваліфікованих робітників з професії «Столяр будівельний, виробник художніх виробів з дерева». До реалізації проєкту долучився менеджер Крістоф Юнгханс, що координує роботу з оновлення навчально-матеріальної бази та модернізації зазначеної професії. ВХПТУ №5 м. Вінниця активно поглиблює та розширює співпрацю, шляхом подальшої модернізації зазначених професій і удосконалення навчально-матеріально бази, забезпечує учнів відповідними матеріалами та інструментами. У майстерні столярів виконано низку ремонтних робіт: оновлення стін, підлоги, заміна опалення та встановлення сучасного вентиляційного обладнання. Для безпосередньої реалізації змісту модулів було встановлено відповідні верстати, що сприяє створенню умов для формування профільних компетентностей з столярних робіт на уроках виробничого навчання: форматно-розкроювальний верстат – призначено для розпилювання фанери, ДСП, ДВП, пиломатеріалів; фугувальний верстат Nikmann DMA 53L – для вирівнювання поверхні дерев'яних заготовок; рейсмусовий верстат Nikmann DMS 63 – для створення протилежних площин паралельними та надання дерев'яній заготовці точних розмірів і форми; фрезерний верстат Nikmann T1005 – для виготовлення шипів, провушин, четвертей, фальців, різних профільних поверхонь. У 2020 році дооснащено навчально-практичний центр «Сучасних деревообробних технологій» та було залучено більше 1 млн. грн за рахунок освітньої субвенції з державного бюджету, 500 тис. грн від фонду ім. Е. Шьока і 25 000 училищних коштів й придбано сучасне верстатне обладнання та електроінструменти.

У 2020 році відбулось підписання договору про продовження міжнародної співпраці з німецьким Фондом імені Ебергарда Шьока за професіями «Реставратор декоративно-художніх фарбувань, маляр» та «Столяр будівельний, виробник художніх виробів з дерева», а також доукомплектовано навчально-матеріальну базу з цих професій.

У 2023 році також підписано договір про продовження співпраці між Департаментом гуманітарної політики Вінницької обласної державної адміністрації, Департаментом освіти Вінницької міської ради, Фондом Ебергарда Шьока та Вищим художнім професійно-технічним училищем №5 м. Вінниця в межах спільних модельних проєктів в галузі професійно-технічної освіти за професіями «Маляр» і «Столяр будівельний», що дозволяє розвивати співпрацю у визначених напрямках. Крім того, сторонами було узгоджено модернізацію підготовки з професій «Муляр» та «Штукатур» і оновлено відповідну навчально-виробничу майстерню. У зазначених навчально-виробничих майстернях проведено демонтажні роботи з опорядження вентиляції. Встановлено сучасну систему вентиляції, замінено віконні та дверні блоки, реконструйовано мережі холодного водопостачання каналізації та замінено систему тепlopостачання. Створено сучасне робоче місце майстра з панорамними вікнами, виготовлено меблі для роздягальні учнів. Також оштукатурено поверхні, виконано декоративні опорядження та лицювання стін у виробничих майстернях. Для успішної реалізації проєкту було придбано комплекти електроінструментів для здобувачів освіти: змішувачі, бетонозмішувач, перфоратори. Для проведення уроків виробничого навчання з професії «Муляр» придбано сучасну силікатну та декоративну цеглу.

Системна співпраця передбачає також переймання досвіду підготовки робітничих кадрів, впровадження модульного підходу та елементів дуальної освіти, оновлення освітніх програм та їх адаптацію до європейських вимог.

Внаслідок підтримки Фонду імені Ебергарда Шьока та поглиблення співпраці з Вищим художнім професійно-технічним училищем №5 м. Вінниця у 2023 році реалізовано проєкт просторового планування і оновлення території навчально-виробничих майстерень закладу. Завдяки взаємодії представників Фонду Шьока, Факультету урбаністики і просторового планування Київського національного університету будівництва та архітектури та ВХПТУ №5 м. Вінниця. Реалізація проєкту базується також на співпраці вищої та професійної освіти. Студенти факультету урбаністики і просторового планування виконали власні проєкти просторового планування території училища та провели їх захист. Спільно з представниками училища та Фонду Ебергарда Шьока було узгоджено узагальнений проєкт, етапи його реалізації в межах фінансових можливостей. У результаті втілення проєкту було виконано великий обсяг підготовчих робіт, а також проведено упорядкування відповідних територій, що прилеглі до

навчального корпусу ВХПТ№ №5 м. Вінниця, їх озеленення та встановлено спортивні тренажери.

ВХПТУ №5 м. Вінниця проводить цілеспрямовану роботу в напрямі розширення партнерських зв'язків та у 2021 році було підписано договір про співпрацю з потужною європейською компанією GEBERIT – найбільшим у Європі виробником санітарно-технічного обладнання. Партнерство базується на низці відповідних заходів, серед яких – це обмін прогресивним досвідом та спрямованість на європейські освітні стандарти. Відтак восени 2021 року було започатковано проведення сумісних майстер-класів із учнями зі Швейцарії на базі ВХПТУ №5 м. Вінниця. Відповідно здобувачі освіти з професії «монтажник санітарно-технічних систем і устаткування» мали змогу практично виконувати роботи з монтажу системи водопостачання в навчальному корпусі та використовувати сучасне обладнання сумісно з представниками зі Швейцарії. Крім виконання виробничих завдань було організовано зустрічі виховного змісту, сумісні спортивні змагання та інші форми дозвілля тощо. За фінансового сприяння компанії GEBERIT, в навчальному корпусі училища та гуртожитку повністю оновлено санітарно-технічні вузли, встановлено пральні машинки та душові кімнати. За підтримки GEBERIT та EdUP в училищі облаштовано вбиральню для людей з особливими освітніми потребами.

Педагогічний колектив має можливість, внаслідок розширення та поглиблення партнерських зв'язків, брати участь у численних всеукраїнських конференціях щодо інновацій в санітарно-технічній освіті в межах проєкту EdUp «Публічно приватне партнерство для поліпшення сантехнічної освіти в Україні», в тому числі у навчально-практичній конференції «Сучасні технології в лицюванні плиткою» за підтримки ліги майстрів в рамках проєкту EdUp, всеукраїнських конкурсів фахової майстерності серед майстрів виробничого навчання Install Fest CUP, який впроваджується за фінансової підтримки Swiss Development & Cooperation. Також учні ВХПТУ №5 м. Вінниця періодично беруть участь у конкурсах фахової майстерності з професій «Монтажник санітарно-технічних систем і устаткування» та «Зварник» в межах реалізації проєкту EdUp. При чому в 2024 році учень Н. Нікітін брав участь у конкурсі фахової майстерності з професії «зварник» в номінації «аргоно-дугове зварювання», який проводився у м. Фрідек-Містек (Республіка Чехія), у рамках реалізації проєкту EdUP.

Інший напрям розвитку соціального партнерства – співпраця з українськими роботодавцями. Підготовка фахівців здійснюється на основі укладених договорів та з урахуванням потреб замовників-

партнерів: Концерн «Поділля», «Водрем», «Поділля-Залізобетон», «Техномонтаж Сервіс», ПП «Техноцентр», ТОВБК «Стам», КБМП «БМУ-2», ТОВ «МУР». На сьогоднішній день училище плідно співпрацює з понад сотнею будівельних організацій Вінниччини та України у напрямі підготовки робітничих кадрів, надання оплачуваних робочих місць для проходження учнями виробничої практики.

Висновки. Розширення партнерських зв'язків спонукає заклади професійно-технічної освіти до пошуку нових векторів розвитку та сприяє модернізації підготовки робітничих кадрів у відповідності до сучасних запитів суспільства. Серед пріоритетних напрямів можна відзначити оновлення навчально-матеріальної бази, розробка державних стандартів та освітніх програм з відповідних професій, створення можливостей для обміну досвідом, проведення конкурсів фахової майстерності як серед педагогічного складу так і для здобувачів освіти, розширення багатоканальності фінансування закладу професійно-технічної освіти. Важливим кроком до зміцнення позицій державно-приватного партнерства в системі професійно-технічної освіти є впровадження дуальної форми навчання, що є запорукою якісної практичної підготовки робітничих кадрів та тісної співпраці з роботодавцями, іншими зацікавленими сторонами.

Список посилань

- Забаштанський, М. М., Сидор, І. П. (2023) Державно-приватне партнерство у професійній освіті: вітчизняний та зарубіжний досвід. Ефективна економіка. 6. http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_6_12
- Зінченко, С. М., Зінченко, А. Л. (2021) Дуальна освіта як запорука соціального партнерства у професійній підготовці випускників вишів: зарубіжний досвід. Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. 192. 181-185. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2021_192_39
- Ляховець, О. О. (2014) Державно-приватне партнерство у вищій освіті як інституційна складова модернізації економіки. Інноваційна економіка. 4. 71-78. http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2014_4_12
- Миколайчук, І., Хмурова, В. (2021) Дуальна освіта у модернізації партнерства з роботодавцями. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 5. 139 – 154 http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2021_5_12

- Харченко, Н. (2019) Соціальне партнерство в освіті: переваги і можливості. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 23(2). 179-194. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2019_23\(2\)_16](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2019_23(2)_16)
- Шевченко, Н. В. (2013) Соціальне партнерство в освіті: конфліктний підхід як методологічна орієнтація. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» 3. 160–168. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_2013_3_20

УДК 338.246.025:37.014.5

Володимир Крячко,
кандидат соціологічних наук,
старший науковий співробітник лабораторії
зарубіжних систем професійної освіти і навчання
Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0002-2869-7490>,
e-mail: volodymyr.kryachko@gmail.com

ЕКСПЛІКАЦІЯ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА ЧЕРЕЗ ДЕЯКІ ПРИКЛАДИ ВЗАЄМОДІЇ БІЗНЕСУ ІЗ ЗАКЛАДАМИ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО- ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Анотація. Експліковано деякі кейси взаємодії бізнесу із закладами професійної (професійно-технічної) освіти у контексті розвитку державно-приватного партнерства в Україні. Наведено приклади успішного досвіду партнерства бізнесу із закладами професійної (професійно-технічної) освіти у контексті розвитку навчально-практичних центрів та комунікаційних проєктів.

Ключові слова: взаємодія, бізнес, професійна (професійно-технічна) освіта, державно-приватне партнерство.

EXPLICATION OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP DEVELOPMENT VIA SOME CASES OF INTERACTION BETWEEN BUSINESS AND VOCATIONAL EDUCATION INSTITUTIONS IN UKRAINE

Volodymyr Kryachko,
Candidate of Sociological Sciences,
Senior Research Scientist of the Laboratory of
Foreign Systems of Vocational Education of the
Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. Some cases of interaction between business and vocational education institutions in the context of public-private partnership development in Ukraine are explicated. Examples of successful partnership between business and institutions of vocational education in the context of the development of educational and practical centers and communication projects are given.

Keywords: interaction, business, vocational education, public-private partnership.

Розвиток професійної (професійно-технічної) освіти (далі – П(ПТ)О) в Україні є надзвичайно важливим у контексті репрезентації економічного та військового потенціалів нашої держави на міжнародній арені. У той же час, реалії підказують нам, що сучасний навчальний процес здобувачів освіти, які здобувають робітничі професії, має ґрунтуватися на сучасних технологіях та інноваціях, а зміст навчальних програм повинен відповідати запиту виробничої сфери та роботодавців, щоб майбутні фахівці були якісно підготовлені та змогли інтегруватися у професійну діяльність та влитись у новітній робочий процес. Крім того, для майбутнього розвитку П(ПТ)О в Україні, особливо у воєнний та повоєнний час відбудови нашої країни, актуальним є посилення державно-приватного партнерства (далі – ДПП) – однієї із форм співпраці між державою та приватними соціальними суб'єктами, де кожна із сторін задіяна у реалізації проєктів або послуг, спрямованих на забезпечення умов для професійної підготовки кваліфікованих кадрів, розширення доступності освітніх програм і підвищення рівня їх релевантності та імпаکتивності відповідно до потреб ринку праці. Для відновлення та відбудови України вкрай важливо мати підготовлених фахівців робітничих професій. У Швейцарії, наприклад, професійну (професійно-технічну) освіту обирають 75% її здобувачів. Для того, щоб підняти престиж П(ПТ)О в Україні, потрібно докорінно змінити освітню інфраструктуру, зміст П(ПТ)О, а також побудувати дієві системи експертного супроводу навчальних закладів П(ПТ)О та кар'єрного супроводу здобувачів П(ПТ)О.

Нагадаємо, що в Законі України «Про державно-приватне партнерство» термін «державно-приватне партнерство» визначений як співробітництво між державою, її територіальними громадами в особі відповідальних державних органів, які здійснюють управління об'єктами державної власності, органів місцевого самоврядування, НАН України і національними галузевими академіями та державними партнерами, юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, установ, організацій (приватних партнерів), що здійснюється на основі договорів у порядку, встановленому цим Законом та іншими законодавчими актами (Верховна рада України, 2010). У той же час, ДПП у сфері П(ПТ)О визначено як система довгострокових, взаємовигідних договірних економічних та організаційних відносин державних і недержавних суб'єктів з метою залучення додаткових інвестицій у розвиток П(ПТ)О, підвищення рівня спільної відповідальності за прийняття рішень, що становлять суспільний інтерес, досягнення педагогічного, соціального та економічного ефектів (Радкевич, 2022).

Вкрай важливою для розвитку ДПП у сфері П(ПТ)О є масштабна реформа П(ПТ)О, що стартувала у 2019 році. Результатом змін внаслідок даної реформи мають стати комфортні умови для навчання здобувачів освіти у закладах П(ПТ)О, стимули для ефективної роботи педагогів та інструменти, які дозволять бізнесу впливати на політику підготовки кадрів у регіоні, а також плідна співпраця приватного сектору із закладами П(ПТ)О. Більше того, державна цільова соціальна програма розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022-2027 роки (далі – Програма), як відомо, спрямована на модернізацію системи П(ПТ)О відповідно до сучасних і перспективних потреб ринку праці, міжнародних стандартів і практик для забезпечення реалізації права громадян на якісну та доступну П(ПТ)О, створення умов для формування і розвитку актуальних професійних компетентностей особи, що необхідні для її успішної професійної діяльності та самореалізації (Про схвалення Концепції). На думку автора, розвиток тісної співпраці закладів П(ПТ)О із бізнесом у контексті ДПП суттєво пришвидшить досягнення цілей як реформи П(ПТ)О, так і Програми.

В Україні напрацьовано багато результативних кейсів ДПП, зокрема співпраці бізнесу та закладів П(ПТ)О. Наприклад, успішний досвід партнерства представників одних із найбільших найбільших підприємств України – «Метінвест», «Kernel» та «Interpipe» із закладами П(ПТ)О. Також, на сьогодні в Україні є результати у сфері побудови бренду закладу П(ПТ)О і десятків комунікаційних проєктів із

такими відомими українськими агенціями та компаніями, як «HyperNormal», «pedanburo», «УАЛ», «SPIILKA», «Big City Lab» та ін.

У той же час, як свідчать реалії сьогодення, реформа П(ПТ)О в Україні підтримується навіть на рівні Європейського Союзу, що підтверджується діючими спільними проєктами між різними соціальними суб'єктами з України та Європи. Наприклад, Українсько-швейцарський проєкт «Публічно-приватне партнерство для поліпшення професійної освіти в Україні» («EdUP»); швейцарсько-український проєкт «Децентралізація для розвитку демократичної освіти» («DECIDE»), зокрема напрям «DECIDE: ПРОФТЕХ», який став можливим завдяки підтримці і партнерству Уряду Швейцарії, Швейцарського агентства з розвитку та співробітництва та Посольства Швейцарії в Україні; спільна програма ЄС та його держав-членів Німеччини, Фінляндії, Польщі та Естонії для підтримки реформи професійно-технічної освіти в Україні «EU4Skills: кращі навички для сучасної України» тощо.

У межах проєкту «EdUP», наприклад, у Київському регіональному вищому професійному училищі будівництва взаємодію з бізнесом умовно поділяють на 2 блоки. Перший – це партнери, які беруть здобувачів освіти на практику. Другий – компанії, які проводять навчальні тренінги для викладачів спецдисциплін та майстрів виробничого навчання. Керівництво закладу підтримує контакт з роботодавцями для того, щоб забезпечувати усіх здобувачів освіти місцями для виробничої практики, постійно моніторить регіональний ринок праці, поступово налагоджує нові зв'язки. Під час навчально-практичних конференцій, які організовує «EdUP», представники закладів дізнаються про нові технології безпосередньо від виробників. Завдяки «EdUP» педагоги можуть постійно підвищувати свою кваліфікацію, вчитися в експертів, спілкуватися з фахівцями таких відомих компаній-виробників сантехнічної продукції як: «Geberit», «Hansgrohe», «Kermi», «Herz», «Vaillant» та інші. Очевидно, що це не менш важливо, ніж співпраця щодо надання місць для проходження здобувачами освіти виробничої практики (Про проєкт «EdUP»).

У контексті ДПП також зазначимо, що наприклад, Прилуцький професійний ліцей взаємодіє із промисловим підприємством «Пожмашина», ПрАТ «Прилуцька швейна фабрика», різними місцевими кафе та ресторанами, які беруть здобувачів освіти на практику, а потім запрошують випускників на роботу. У той же час, такі відомі сантехнічні виробники як «Geberit», «Kermi», «Hidromix» підтримують Чернівецький професійний ліцей залізничного транспорту навчальними матеріалами і надають стенди зі зразками

продукції. Крім того, цей заклад П(ПТ)О запрошує роботодавців на круглі столи, Дні відкритих дверей, форуми тощо, а представники бізнесу очолюють комісію з державної кваліфікаційної атестації випускників. Більше того, у процесі оцінювання роботодавці бачать рівень підготовки у Чернівецькому професійному ліцеї залізничного транспорту і, звичайно, опціонують собі майбутніх співробітників.

Додамо, що здобувачі освіти, наприклад, Подільського центру професійно-технічної освіти проходять практику на комунальному підприємстві «Міськтепловоденергія», яке обслуговує мережі тепло- і водопостачання Кам'янець-Подільського. Натомість Черкаське ВПУ будівельних технологій теж співпрацює з комунальними підприємствами, наприклад, із водоканалом Черкас. У той же час, Черкаське ВПУ має партнерів-виробників сантехнічної продукції – «Herz», «Уронор», «KAN Therm», «Акватерм», «Karado», які надають матеріали для навчання здобувачів освіти.

Як відомо, в Одеському центрі професійно-технічної освіти коштом проекту «EdUP» створили потужний навчально-практичний центр для підготовки монтажників санітарно-технічних систем та устаткування. Крім того, Одеський центр професійно-технічної освіти співпрацює з такими галузевими компаніями як: «Herz», «Magio», «Vaillant». Більше того, Вище професійне училище №29 смт. Володимирець системно співпрацює з підприємствами Володимирця, Вараша і довколишніх громад. Серед його партнерів, наприклад, є Рівненська АЕС, комунальне підприємство «Аква», що займається обслуговуванням мереж водопостачання та водовідведення у Володимирці. Також, Вище професійне училище №29 смт. Володимирець співпрацює і з приватними будівельними компаніями як-от «ЗахідБудГарант» (Про проєкт «EdUP»), що є хорошими прикладами співпраці бізнесу із закладом П(ПТ)О.

Не викликає сумніву, що створення навчально-практичних центрів сприяє розвитку освітньо-професійних кластерів, які, як зазначає В. Радкевич, можуть виступати і як форуми, у межах яких ведеться діалог між партнерами в контексті якісної професійної підготовки майбутніх фахівців та їх працевлаштування. Такі діалогічні платформи сприятимуть створенню освітнього середовища, орієнтованого на підготовку кваліфікованих, конкурентоспроможних випускників, які здатні успішно освоювати нові професійні компетентності і гнучко реагувати на вимоги ринку праці. Нагадаємо, що освітньо-професійні кластери забезпечують унікальну основу для залучення різного виду інвестицій з метою навчання широких кіл здобувачів освіти, працівників, підприємців, підвищення гнучкості та

мобільності підприємств, розширення спектру мережевих структур. Також, у даному контексті актуалізується Концепція підготовки «гнучкого» працівника, мета якої – підготовки не з однієї професії, а з двох, трьох і більше з подальшим підвищенням кваліфікації впродовж усієї трудової діяльності (Радкевич, 2013).

Наприклад, у Прилуцькому професійному ліцеї під час навчання грантрайтингу ліцей задумав проєкт зі створення профорієнтаційного простору для молоді. Ідея полягала в тому, щоб організувати локацію для спілкування роботодавців, випускників, які успішно працюють за робітничою професією, здобувачів освіти та їхніх батьків. Відвідуючи такий простір та спілкуючись із роботодавцями, молодь зможе усвідомлено обирати професію і, відповідно, працювати за фахом після завершення навчання та кар’єрно рости.

Список посилань

- Верховна Рада України. (2010). Закон України «Про державно-приватне партнерство». № 2404-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>
- Верховна Рада України. (2021). Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022-2027 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1619-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1619-2021-%D1%80#Text>
- Радкевич, В. (2013). Концептуальні засади розвитку професійної освіти і навчання в ринкових умовах In *Сучасні технології навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців* (с. 37–42). ЛНПЦ НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/2499>
- Радкевич, В. (2022). Принципи розвитку державно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти в повоєнний час In *Професійна педагогіка*, 2(25), 104-114. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.25.104-114>
- Українсько-швейцарський проєкт «Публічно-приватне партнерство для поліпшення професійної освіти в Україні». Про проєкт «EdUP». <https://www.edup.org.ua/about-project/>

УДК 37.014.5

Голда Виноградська,
аспірантка Інституту професійної освіти НАПН України,
Президент «Національного галузевого партнерства
в легкій промисловості України»,
<http://orcid.org/0000-0001-7839-9304>,
e-mail: golda.fgu@gmail.com

ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНІ ПРОЄКТИ У СИСТЕМІ СПІВПРАЦІ ОСВІТЯН І РОБОТОДАВЦІВ НА ЗАСАДАХ ППП

Анотація. В умовах сучасних викликів для України, розвиток індустрії моди набуває особливого значення для зміцнення міжнародної підтримки та просування українських талантів на глобальному рівні. Завдяки творчій молоді, що здобуває освіту в 145 закладах професійної, фахової перед вищої та вищої освіти швейного профілю, Україна має всі шанси стати впливовим гравцем у глобальному фешн-секторі. Саме тому, зростає необхідність модернізації змісту освіти з урахуванням відповідності новим технологіям виробництва та організації праці на засадах ефективного публічно-приватного партнерства (далі- ППП) в підготовці кадрів для легкої промисловості України.

Ключові слова: професійна освіта, публічно-приватне партнерство (ППП) в освіті фешн-індустрії України, кваліфіковані кадри швейної галузі, практико-орієнтованість освіти, підприємницька компетентність в освіті індустрії моди.

PRACTICE-ORIENTED PROJECTS IN THE COOPERATION SYSTEM OF EDUCATION AND EMPLOYERS ON THE BASIS OF PPP

Golda Vynogradska,
postgraduate student of the
Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine,
President of National sectoral partnership in light industry of Ukraine

Abstract. In the conditions of modern challenges for Ukraine, the development of the fashion industry is of particular importance for strengthening international support and promotion of Ukrainian talents at the global level. Thanks to the creative youth who are getting an education in 145 institutions of professional, pre-professional and higher education of the sewing profile, Ukraine has every chance to become an influential player

in the global fashion sector. That is why there is a growing need to modernize the content of education, taking into account compliance with new technologies of production and labor organization on the basis of effective public-private partnership (hereinafter – PPP) in the training of personnel for the light industry of Ukraine.

Keywords: professional education, public-private partnership (PPP) in the education of the fashion industry of Ukraine, qualified personnel of the sewing industry, practical orientation of education, entrepreneurial competence in the education of the fashion industry.

Ринок праці в індустрії моди, який постійно розвивається, потребує кваліфікованої робочої сили, що володіє галузевими знаннями та практичними навичками. Професійна освіта відіграє ключову роль у вирішенні цього питання, готуючи молодь до продуктивної діяльності у секторах виробництва та послуг. Однак часто заклади професійної (професійно-технічної) освіти (далі: ЗП(ПТ)О) не встигають за швидким технологічним змінами і мінливими потребами промисловості. Саме тут актуалізується значення публічно-приватного партнерства (ППП) як потужного інструменту для вдосконалення професійної освіти та забезпечення її постійного інноваційного розвитку [1, с. 56].

З 2016 р. ГС «Національне галузеве партнерство в легкій промисловості України «Фешн Глобус Юкрейн» є секторальним партнером МОН України, що тісно співпрацює із понад ста закладами професійно (професійно-технічної) освіти – далі ЗП(ПТ)О швейного профілю. За цей час було створено десяток проєктів, пов'язаних з освітою, економікою та культурою фешн індустрії. Ця співпраця освітян та бізнесу створює майданчики, які дозволяють творчій молоді розширювати свої горизонти, давати інформацію про нові технології та перспективи професій індустрії моди.

Одним з таких проєктів став Всеукраїнський конкурс професійної майстерності «Fashion Business ПРОРИВ», організаторами якого є Національне галузеве партнерство в легкій промисловості України «Fashion Globus Ukraine» та Асоціація швейних училищ України. Він передбачає перш за все креативну профорієнтацію серед молоді швейних спеціальностей та популяризацію навчальних закладів швейного профілю України, змінює стереотипне усвідомлення того, з чого складаються професії тих, хто створює моду [4, 5].

Індустрія моди — це більше, ніж просто бізнес, це ключовий інструмент культурного обміну. В умовах сучасних викликів для України, розвиток модної індустрії набуває особливого значення для

зміцнення міжнародної підтримки та просування українських талантів на глобальному рівні. Завдяки талановитій молоді, що здобуває освіту в 145 закладах професійної, фахової перед вищої та вищої освіти швейного профілю, Україна має всі шанси стати впливовим гравцем у глобальному фешн-секторі. Згідно з опитуванням, проведеним у 2024 році громадською організацією «Fashion Globus Ukraine», 35,5% випускників цих навчальних закладів планують відкрити власний бізнес [3, с.16]. Це свідчить про величезний потенціал молоді, яка готова стати новою рушійною силою в креативній індустрії країни.

Цьогоріч конкурс відбувається за підтримки Посольства США в Україні, відкриваючи нові можливості та перспективи для студентів і випускників модної індустрії. Цілями «FASHION BUSINESS ПРОРИВ» є відбір талановитих і перспективних випускників українських швейних училищ та інститутів; надання їм додаткових знань і навичок у фешн-бізнесі, що сприятиме створенню конкурентоспроможного модного продукту; реалізація професійних амбіцій здобувачів освіти та випускників закладів освіти через демонстрацію створених ними стартапів на міжнародних маркетплейсах, таких як ETSY, та європейських платформах у форматі показів, pop-up store, виставок і презентацій. У рамках 7-го Всеукраїнського конкурсу «ПРОРИВ» 20 півфіналістів отримають практичну творчу підготовку через лекції та майстер-класи, а 10 фіналістів зможуть відкрити власні магазини на ETSY за підтримки у створенні колекцій.

Мистецькі проекти, в яких залучено багато учасників із закладів освіти швейного профілю з більшості регіонів України - це дієвий засіб профорієнтації та підвищення престижу професій індустрії моди. Упродовж конкурсу на сайті та сторінках соціальних мереж <https://www.facebook.com/fashionglobusukraine> виставляється інформація про кожний заклад – учасник конкурсу. Окрім цього презентація конкурсу для ЗМІ створюється шляхом прес-конференцій в таких обласних центрах як Хмельницький, Одеса, Луцьк, Львов, Дніпро і популяризується на телеканалах та інтернет-виданнях.

Проект «ПРОРИВ» це не тільки змагання колективів, а і підвищення кваліфікації – для викладачів та майстрів трудового навчання, в рамках якого відбувається серія семінарів від партнерів конкурсу на теми «FASHION бізнес», в якому взяли участь 135 закладів освіти в індустрії моди.

Зауважимо, що усунення розриву між знаннями, вміннями, навичками, способами діяльності, яких набувають майбутні кваліфіковані робітники та затребуваними роботодавцями

професійними якостями є надзвичайно актуальною проблемою не тільки для України, а й для багатьох країн світу. Одна з причин такого явища – швидкий розвиток виробничих технологій, що зумовлює суттєве ускладнення умов праці, зміну її змісту, форм і способів організації. У зв'язку з цим зростає важливість теоретичних знань, змінюються вимоги до фахових кваліфікацій, загальнокультурного та загальноосвітнього рівнів підготовленості кваліфікованих кадрів швейного профілю, викликаючи проблему у кадровій політиці підприємств. Ефективність виробництва та темпи економічного розвитку підприємств легкої промисловості визначаються наявністю кваліфікованих кадрів. Край важливою є синергія зусиль виробників та закладів освіти у практико-орієнтованих проєктах. Плідна кооперація освітян і роботодавців на законодавчому рівні є підсилюючим фактором державної політики в цій сфері.

Список посилань

- Вороніна-Пригодій, Д., & Кравець, С. (2022). Регіональні особливості європейської системи державно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти. *Professional Pedagogics*, 1(24), 56-63.
- Виноградська Г. (2024). *Мистецькі проєкти як засіб профорієнтації та підвищення престижу професій індустрії моди* In: Новітні підходи до забезпечення економічної стабільності: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції/ Східноєвропейський центр наукових досліджень (Суми, 14 червня 2024 р.) . Research Europe, м. Суми, Україна (с. 102-107).
- Виноградська, Г.Є. (2024). *Стан формування професійної компетентності кваліфікованих робітників згідно опитування випускників ЗП(ПТ)О швейного профілю: Тенденції забезпечення якості освіти* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції / Міжнародний гуманітарний дослідницький центр (Дніпро, 23 червня 2024 р.) . Research Europe, м. Дніпро, Україна, (с. 13-17).
- Національне галузеве партнерство в легкій промисловості України: Офіційний сайт. <https://fashionglobusukraine.com/osvita>
- Царьова Є., Дрозіч І. (2019) Прорив легкої промисловості України. Всеукраїнський конкурс професійної майстерності як запорука успішного розвитку економіки України. ПрофтехОсвіта, 7 (127), 2–9.

УДК 338.246.025:37.014.5

Лідія Гуменна,
молодший науковий співробітник лабораторії зарубіжних
систем професійної освіти і навчання
Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0003-3813-5894>,
e-mail: red-ipto@ukr.net

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО У ПРОФЕСІЙНО- ТЕХНІЧНІЙ ОСВІТІ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ ТА ПІДТРИМКА НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

Анотація. Державно-приватне партнерство (ДПП) є важливим інструментом модернізації професійно-технічної освіти. Завдяки співпраці держави й приватного сектора система освіти може швидко адаптуватися до потреб сучасного ринку праці, сприяючи підготовці висококваліфікованих фахівців. ДПП забезпечує залучення фінансових і матеріальних ресурсів, модернізацію технічної бази навчальних закладів та інтеграцію інноваційних технологій у навчальний процес, підвищуючи рівень практичної підготовки здобувачів освіти.

Ключові слова: державно-приватне партнерство, професійно-технічна освіта, модернізація, інноваційні технології, практична підготовка.

PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN VOCATIONAL EDUCATION: ENSURING ACCESSIBILITY AND SUPPORTING LIFELONG LEARNING

Lidiya Humenna,
Junior Researcher at the Laboratory of Foreign Systems of
Vocational Education and Training of the
Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. Public-private partnership (PPP) is an important tool for modernizing vocational education. Through collaboration between the state and the private sector, the education system can quickly adapt to the needs of the modern labor market, facilitating the training of highly qualified specialists. PPP ensures the attraction of financial and material resources, modernization of the technical infrastructure of educational institutions, and

integration of innovative technologies into the educational process, enhancing the practical training of students.

Keywords: public-private partnership, vocational education, modernization, innovative technologies, practical training.

Вступ. В умовах сучасних викликів ринку праці розвиток професійної (професійно-технічної) освіти в Україні потребує інноваційних підходів до модернізації системи навчання. Одним із таких підходів є державно-приватне партнерство (ДПП), яке набуває все більшої актуальності. Співпраця між державними інституціями та приватним сектором є важливим інструментом для залучення додаткових фінансових і матеріальних ресурсів у систему освіти, що дає можливість адаптувати її до сучасних вимог ринку праці та забезпечити підготовку кваліфікованих фахівців.

ДПП у сфері професійно-технічної освіти сприяє створенню умов для швидкої інтеграції інноваційних технологій у навчальний процес, модернізації матеріально-технічної бази закладів та підвищення рівня практичної підготовки здобувачів освіти. Це партнерство дає змогу ефективно розвивати освітню інфраструктуру, враховуючи не лише державні потреби, але й вимоги бізнесу, який зацікавлений у підготовці кадрів для власної галузі.

На міжнародній арені механізми ДПП давно визнані ефективними у сфері освіти, особливо в країнах Європейського Союзу та США. Однак в Україні, попри існування законодавчих передумов для запровадження ДПП, реальне застосування цих механізмів залишається обмеженим через фінансові та інституційні труднощі.

Джерела. Явище державно-приватного партнерства з набуттям актуальності все частіше розглядається як вітчизняними, так і зарубіжними вченими. Учені державної установи «Інститут економіки та прогнозування НАН України», такі як Т. Єфименко, Є. Черевиков, К. Павлюк, провели дослідження феномену державно-приватного партнерства в системі регулювання економіки, що стало основою для випуску монографії «Державно-приватне партнерство в умовах глобальних економічних викликів» (2020). Вони підкреслюють, що ДПП є ефективним інструментом, здатним забезпечити необхідні зміни в економіці та освітній сфері України, зокрема в умовах обмеженого державного фінансування.

Серед інших українських дослідників ДПП важливо відзначити В. Близнюка та В. Бондаря, які у праці «Моделі та механізми державно-приватного партнерства в соціально-економічному розвитку України» (2019) аналізували можливості й перспективи ДПП у контексті

соціальних реформ. Вони акцентували увагу на необхідності держави активніше використовувати цей інструмент для розвитку професійно-технічної освіти.

Серед зарубіжних науковців, які досліджували ДПП, варто відзначити Мішеля Летема. У праці «Public-Private Partnerships: A French Approach» (2018) він зазначає, що впровадження ДПП є критично важливим для забезпечення інноваційного розвитку різних секторів, зокрема освіти. Летем також вказує на важливість постійної підтримки з боку держави та бізнесу для успішної реалізації партнерств.

Джон Гелбрейт та Елвін Тоффлер, які досліджували роль ДПП в економіці знань, також звертають увагу на те, що сучасні освітні системи повинні активно співпрацювати з приватним сектором для впровадження інноваційних технологій та підвищення конкурентоспроможності на міжнародному ринку. У своїй праці «The Knowledge Economy» Гелбрейт підкреслює важливість партнерств для розвитку інноваційних освітніх програм, які відповідатимуть вимогам сучасного ринку праці.

Таким чином, ДПП є важливим інструментом модернізації професійно-технічної освіти як в Україні, так і за кордоном. Однак, як свідчать дослідження, його впровадження в освітню сферу ще недостатньо розвинуте, і необхідно активізувати зусилля для розширення цього механізму, особливо в контексті післявоєнної відбудови України.

Метою цієї статті є розгляд державно-приватного партнерства як інструменту для забезпечення доступності професійної освіти в Україні та аналіз ефективності його впровадження. Вивчення міжнародного досвіду, а також аналіз української реальності дають змогу оцінити перспективи розвитку ДПП у сфері освіти і знайти шляхи для подолання існуючих перешкод.

Результати та обговорення. Однією з основних переваг державно-приватного партнерства (ДПП) є залучення додаткових фінансових та матеріальних ресурсів для оновлення матеріально-технічної бази навчальних закладів. Це забезпечує не лише модернізацію обладнання та впровадження сучасних виробничих технологій, але й створення умов для використання передових засобів навчання, таких як цифрові платформи, інтерактивні симулятори та віртуальні лабораторії. Завдяки таким оновленням освітні заклади можуть надавати можливість здобувачам освіти доступ до найсучасніших технологій, що використовуються в реальних виробничих умовах, створюючи навчальний процес більш практико-орієнтованим та ефективним.

Крім того, ДПП сприяє тому, що навчальні заклади можуть співпрацювати з приватними компаніями, які можуть не тільки інвестувати в модернізацію матеріально-технічної бази, але й надавати експертні консультації щодо актуальних вимог ринку праці. Це відкриває шлях до адаптації освітніх програм до сучасних стандартів та створює умови для забезпечення здобувачів освіти навичками, котрі є найбільш затребуваними на ринку. Наприклад, бізнес може підтримувати створення інноваційних центрів або технопарків, де студенти можуть працювати над реальними проєктами в умовах, максимально наближених до виробничих.

Упровадження таких технологій та практик дає змогу не тільки підвищувати якість навчального процесу, але й полегшує інтеграцію здобувачів освіти в сучасне виробниче середовище. Це, в свою чергу, значно підвищує їхню конкурентоспроможність на ринку праці, оскільки випускники, які мають практичний досвід роботи з передовими технологіями, є більш цінними для роботодавців.

Крім того, важливим аспектом ДПП є постійна модернізація обладнання та навчальних засобів, що спричиняє підтримку актуальності навчальних програм відповідно до змін у технологічному середовищі. Приватні компанії зацікавлені в тому, щоб навчальні заклади підготували висококваліфікованих фахівців, тому інвестують у регулярне оновлення обладнання та надання доступу до нових технологій, які використовуються у виробничому процесі.

Отже, ДПП забезпечує якісну матеріально-технічну базу навчальних закладів, що, в свою чергу, дає змогу підвищувати рівень практичної підготовки здобувачів освіти та сприяє їхній інтеграції у сучасне виробниче середовище вже під час навчання (Moskvochova, 2016).

Приклади залучення додаткових ресурсів у рамках ДПП можна знайти у таких країнах, як Німеччина та Фінляндія. У Німеччині, завдяки співпраці з промисловими гігантами, такими як Siemens та Bosch, навчальні заклади отримують доступ до найсучаснішого обладнання, включаючи промислових роботів, верстати з числовим програмним управлінням (ЧПУ) та 3D-принтери. Така співпраця забезпечує навчальним закладам можливість інтеграції новітніх технологій у навчальний процес. Завдяки цьому здобувачі освіти надають можливість навчатися на найсучаснішому обладнанні, яке безпосередньо використовується у сучасних виробничих умовах, що значно полегшує перехід від навчання до практичної роботи на підприємствах.

Крім того, доступ до таких технологій сприяє тому, що здобувачі освіти отримують можливість не тільки освоювати базові навички роботи з обладнанням, але й брати участь у розробці нових технологічних рішень, що відкриває шлях для інноваційної підготовки фахівців. Під час навчання вони працюють з обладнанням, яке відповідає високим стандартам сучасної промисловості, що спричиняє більш швидке та ефективне освоєння матеріалу. Це створює умови для підвищення рівня їхньої практичної підготовки.

Також варто зазначити, що співпраця з такими компаніями, як Siemens та Bosch, дає змогу навчальним закладам не тільки оновлювати свою матеріально-технічну базу, але й розробляти навчальні програми, що безпосередньо відповідають вимогам сучасних підприємств. Це підвищує шанси випускників на успішне працевлаштування, оскільки вони вже знайомі з технологіями, які використовуються на реальних виробничих майданчиках (Reisch & Lindner, 2018).

Отже, така модель співпраці забезпечує створення потужного освітнього середовища, де здобувачі освіти можуть отримувати актуальні знання та навички, що відповідають сучасним вимогам ринку праці.

Важливим прикладом реалізації державно-приватного партнерства (ДПП) є створення технопарків та інноваційних центрів на базі професійно-технічних закладів. У Німеччині технопарки функціонують у тісній співпраці з провідними підприємствами, що забезпечує здобувачам освіти можливість отримати практичний досвід у реальних умовах виробництва. Така співпраця надає можливість швидко інтегрувати нові технології у навчальні програми, що робить навчальний процес більш ефективним та актуальним до потреб сучасного ринку праці.

Дослідники Jürgen Reisch та Stefan Lindner (2018) у своїй праці «Public-Private Partnerships in Technical Education: German Practices and Perspectives» зазначають, що залучення приватного сектора до фінансування та модернізації професійно-технічної освіти є критично важливим для його успішного розвитку. Вони підкреслюють, що технопарки, які співпрацюють із приватними підприємствами, сприяють не лише впровадженню нових технологій у навчальні заклади, але й відкривають шлях для здобувачів освіти до здобуття практичних навичок безпосередньо на робочих місцях.

Однією з найбільш інноваційних моделей ДПП є дуальна система навчання, яку дослідники пропонують як ефективний засіб поєднання теоретичного навчання з практикою на підприємствах. Ця система створює умови для того, щоб студенти могли отримувати практичні

навички ще під час навчання, що значно спричиняє підвищення їхньої готовності до ринку праці та збільшує їхні шанси на успішне працевлаштування. Такий підхід дає змогу навчальним закладам готувати фахівців, які відповідають найвищим вимогам сучасних виробничих процесів.

Залучення приватного сектора до фінансування технопарків та інноваційних центрів також полегшує модернізацію матеріально-технічної бази навчальних закладів, оскільки підприємства можуть інвестувати в нові технології та обладнання, які використовуються на виробництві. Це забезпечує постійне оновлення навчальних програм і робить процес підготовки здобувачів освіти більш гнучким та адаптованим до змін у промисловості (Reisch & Lindner, 2018).

Отже, технопарки та інноваційні центри, які функціонують в рамках ДПП, є важливим інструментом інтеграції нових технологій у професійну освіту, що сприяє підвищенню рівня практичної підготовки здобувачів освіти та робить їх конкурентоспроможними на сучасному ринку праці.

У Фінляндії, в рамках проєктів державно-приватного партнерства (ДПП), професійно-технічні заклади освіти отримують сучасні ІТ-рішення та матеріальну підтримку для створення дослідницьких лабораторій, що забезпечує значний прогрес у впровадженні інноваційних освітніх технологій. Така співпраця між державними установами та приватними компаніями надає можливість закладам освіти інтегрувати новітні програмні рішення та системи автоматизації виробництва у навчальний процес. Наприклад, компанії в галузі інформаційних технологій, такі як Nokia та Kone, активно сприяють модернізації навчальних програм та впровадженню інноваційних рішень, що відкриває шлях до більш практично орієнтованого навчання здобувачів освіти.

Матеріальна та технічна підтримка з боку приватного сектора створює умови для впровадження нових освітніх моделей, в яких студенти можуть працювати з реальними виробничими завданнями та сучасними ІТ-технологіями. Це полегшує процес набуття практичних навичок, що дає змогу здобувачам освіти одразу адаптуватися до вимог ринку праці після закінчення навчання.

Крім того, завдяки ДПП професійно-технічні заклади у Фінляндії можуть постійно оновлювати свою матеріально-технічну базу, що спричиняє зростання якості навчальних програм та їхньої відповідності сучасним вимогам. Приватні компанії не лише інвестують у новітнє обладнання, але й беруть активну участь у розробці освітніх програм,

це дає змогу навчальним закладам підтримувати високу якість освіти та підготовки фахівців.

Таким чином, фінська модель державно-приватного партнерства забезпечує інтеграцію новітніх ІТ-рішень у професійно-технічну освіту, сприяє підвищенню рівня підготовки студентів, роблячи їх більш конкурентоспроможними на сучасному ринку праці, і дає змогу впроваджувати нові освітні стандарти та технології в освітній процес (Salminen, 2020).

Фінляндія також демонструє успішні приклади реалізації державно-приватного партнерства (ДПП) у сфері освіти. Навчально-дослідницькі центри, що функціонують при професійно-технічних закладах, активно співпрацюють з місцевими компаніями для впровадження інновацій у виробничі процеси. Така співпраця забезпечує навчальним закладам доступ до новітніх технологій та ресурсів, що є важливим для розвитку професійної освіти. Зокрема місцеві компанії, зацікавлені у підготовці кваліфікованих кадрів, надають можливість інтегрувати свої передові технології та інновації у навчальні програми, що сприяє поліпшенню якості підготовки здобувачів освіти.

У дослідженні «Innovative Educational Partnerships: A Finnish Experience» (Salminen, 2020) вчені описують модель співпраці між освітніми закладами та підприємствами, яка орієнтована на спільне вирішення регіональних економічних викликів. Така модель співпраці відкриває шлях для адаптації освітніх програм до реальних потреб ринку праці, оскільки підприємства активно залучаються до розробки програм і пропонують технологічні рішення, які використовуються у виробництві. Це створює умови для того, щоб студенти могли отримувати практичний досвід, працюючи з найсучаснішими технологіями безпосередньо у процесі навчання.

Інтеграція новітніх технологій у навчальний процес і проведення досліджень на основі реальних виробничих завдань полегшує процес підготовки кадрів, які готові швидко адаптуватися до вимог сучасного виробництва. Завдяки такій співпраці освітні заклади можуть своєчасно реагувати на зміни у промислових тенденціях, що спричиняє більш ефективне використання ресурсів і забезпечує конкурентоспроможність випускників на ринку праці.

Отже, фінська модель ДПП у сфері професійно-технічної освіти забезпечує комплексний підхід до підготовки кадрів, що сприяє розвитку інновацій у виробництві та дає змогу навчальним закладам відповідати викликам сучасного ринку праці, підвищуючи рівень

професійної підготовки та практичних навичок здобувачів освіти (Salminen, 2020).

Підтримка з боку приватного сектора сприяє створенню дослідницьких лабораторій, де здобувачі освіти можуть застосовувати сучасні ІТ-рішення в реальних виробничих сценаріях. Це відкриває шлях для практичної підготовки студентів на основі сучасних стандартів і технологій, які використовуються на передових підприємствах. Таке середовище створює умови для інтеграції теоретичних знань із практичним досвідом, що, в свою чергу, сприяє високому рівню підготовки здобувачів освіти до роботи в умовах швидкозмінного ринку праці.

В Україні також є приклади успішного залучення додаткових ресурсів у рамках державно-приватного партнерства для оновлення матеріально-технічної бази професійно-технічних закладів освіти. Одним із таких прикладів є співпраця між агропромисловими компаніями та аграрними закладами освіти, де приватні підприємства, такі як «Миронівський хлібопродукт» (МХП), забезпечують навчальні заклади сучасною сільськогосподарською технікою, включаючи трактори та комбайни, а також доступ до інноваційних технологій у сфері агробізнесу. Це дає змогу здобувачам освіти навчатися на сучасних засобах та отримувати практичні навички, які відповідають вимогам ринку праці.

Іншим прикладом є співпраця компаній ІТ-сектора з технічними університетами та професійними закладами, де на базі навчальних закладів створюються лабораторії із сучасним обладнанням для програмування, автоматизації виробничих процесів та робототехніки. Наприклад, компанія ЕРАМ активно підтримує освітні проєкти, надаючи сучасне обладнання для лабораторій програмування та ІТ-інфраструктури.

Перспективи розвитку ДПП у сфері професійно-технічної освіти полягають у вивченні та впровадженні європейського досвіду. У Німеччині та Фінляндії дуальна система навчання дає змогу здобувачам освіти проходити значну частину підготовки на підприємствах, що сприяє розвитку професійних навичок у реальних виробничих умовах. Це не лише підвищує якість підготовки, але й сприяє бізнесу залучати висококваліфікованих фахівців із перших днів їхньої роботи (Salminen, 2020; Reisch & Lindner, 2018). Для України важливо враховувати цей досвід, зокрема створювати можливості для стажувань і навчальних програм, що відповідають потребам ринку праці.

Висновок. Державно-приватне партнерство (ДПП) є потужним інструментом розвитку професійно-технічної освіти, що забезпечує інтеграцію новітніх технологій та практичних рішень у навчальний процес. Метою цього дослідження було визначити та обґрунтувати сучасні інструменти ДПП у сфері професійної освіти, а також дослідити можливості їх застосування для підвищення якості підготовки фахівців відповідно до потреб ринку праці. На основі проведеного аналізу можна стверджувати, що дана мета була досягнута, адже дослідження показало ефективність ДПП у створенні сприятливих умов для модернізації навчальних закладів та підвищення їхньої відповідності вимогам ринку.

Завдяки співпраці між державними установами та приватними підприємствами професійно-технічні заклади отримують доступ до сучасного обладнання, фінансової підтримки та інноваційних технологій. Це сприяє підготовці висококваліфікованих фахівців, готових до викликів сучасного ринку праці. Успішний досвід таких країн, як Німеччина та Фінляндія демонструє ефективність ДПП у сфері освіти, забезпечуючи практичну підготовку здобувачів освіти завдяки участі в реальних виробничих процесах.

Інноваційні проекти, такі як технопарки та навчально-дослідницькі центри, є яскравими прикладами того, як партнерство держави та бізнесу спричиняє модернізацію освітньої інфраструктури та підвищення рівня підготовки здобувачів освіти. Упровадження подібних моделей в Україні дає змогу не лише підвищити якість професійної освіти, але й сприяти прискоренню процесу післявоєнного відновлення країни, формуючи нове покоління висококваліфікованих фахівців, здатних працювати в умовах інноваційних економік.

Список посилань

- Близнюк, В.В., Бондар, В.В. (2019). Моделі та механізми державно-приватного партнерства в соціально-економічному розвитку України. Київ: Наукова думка.
- Єфименко, Т.І., Черевиков, Є.Л., Павлюк, К.В. (2020). Державно-приватне партнерство в умовах глобальних економічних викликів. Київ: Інститут економіки та прогнозування НАН України.
- Galbraith, J. (2012). The Knowledge Economy: Public-Private Partnerships in the Digital Age. New York: Harvard University Press.
- Lethem, M. (2018). Public-Private Partnerships: A French Approach. Paris: Éditions Odile Jacob.

- Moskvochova, O. S. (2016). Public-Private Partnership in Vocational Education. *Economics and Management Organization*, 2(22), 291-298.
- Reisch, J., & Lindner, S. (2018). *Public-Private Partnerships in Technical Education: German Practices and Perspectives*. Berlin: Springer.
- Salminen, T. (2020). *Innovative Educational Partnerships: A Finnish Experience*. Helsinki: Finnish Educational Research Association.
- Slobodyanyk, O. (2022). Public-Private Partnership in Vocational Education: Semantics and Development Prospects in Ukraine. *Professional Pedagogy*, 1(24), 164-171.
- Toffler, E. (1980). *The Third Wave*. New York: Bantam Books.

УДК 377

Тетяна Стойчик,
доктор педагогічних наук,
заступник директора з навчально-виробничої роботи
комунального закладу освіти «Криворізький професійний гірничо-
технологічний ліцей» Дніпропетровської обласної ради»,
<https://orcid.org/0000-0002-6106-9007>,
e-mail: stoychyt@ukr.net

СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Анотація. На основі аналізу співпраці із соціальними партнерами – замовниками робітничих кадрів розкрито практичні вектори реалізації шляхом впровадження елементів дуальної форми навчання. Наведено приклади співпраці шляхом надання оплачуваних робочих місць здобувачам освіти під час проходження професійно-практичної підготовки, стажування педагогічних працівників в умовах підприємства, покращення матеріально-технічної бази закладу освіти, створення спільних центрів професійного консультування на базі закладів загальноосвітньої підготовки, створенні навчальної літератури, навчання наставників.

Ключові слова: заклад освіти, професійна (професійно-технічна) освіта, дуальна освіта, соціальні партнери, якість підготовки фахівців.

MODERN MECHANISMS FOR IMPLEMENTING SOCIAL INTERACTION TO ENSURE THE QUALITY OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS

Tetiana Stoichyk,
Doctor of Pedagogical Sciences,
Deputy Director for Educational and Production Work of the Municipal
Educational Institution «Kryvyi Rih Professional Mining and Technology
Lyceum of the Dnipro Regional Council»

Abstract. Based on the analysis of cooperation with social partners - customers of workers, the practical vectors of implementation through the introduction of elements of the dual form of education are revealed. Examples of cooperation through the provision of paid jobs for students during vocational training, internships for teachers in the conditions of the enterprise, improvement of the material and technical base of the educational institution, creation of joint centers for professional counseling on the basis of general education institutions, creation of educational literature, training of mentors are given.

Keywords: educational institution, professional (vocational and technical) education, dual education, social parterres, quality of specialist training.

Упродовж останніх років підготовка фахівців на засадах дуальної форми навчання набуває особливої актуальності, адже успішний перехід від навчання до роботи є одним з провідних факторів гнучкого та швидкого реагування на потреби сучасного ринку праці.

Практична реалізація окресленого вектору у комунальному закладі освіти «Криворізький професійний гірничо-технологічний лицей» Дніпропетровської обласної ради» здійснюється з 2017 року у співпраці з підприємствами-замовниками робітничих кадрів – ПрАТ «Центральний гірничо-збагачувальний комбінат», ПрАТ «Північний гірничо-збагачувальний комбінат», ПрАТ «Суша Балка», АТ «Криворізький залізорудний комбінат».

Так, у період з 2017 по 2023 рік з упровадженням елементів дуальної форми навчання здійснено підготовку 877 здобувачів освіти на оплачуваних робочих місцях, середній показник працевлаштування яких складає 98%.

Важливим елементом алгоритму співпраці щодо реалізації елементів дуальної форми навчання в закладі освіти стали аспекти вдосконалення професійного рівня педагогічних працівників у виробничих умовах, зокрема організовано стажування педагогічних

працівників (за останні роки охоплено 45 осіб) та навчання на базі відділів навчання за корпоративними тренінговими програмами холдингу «МЕТІНВЕСТ» (28 осіб).

Крім того, підприємствами-замовниками кадрів організовано навчання здобувачів освіти I курсу на навчально-виробничих полігонах для здобуття базових компетенцій та адаптації до майбутньої професійної діяльності. У період 2019-2023 рр. проведено понад 30 гостьових лекцій для здобувачів освіти.

Зважаючи на важливість профорієнтаційної роботи у системі забезпечення якості професійної підготовки майбутніх фахівців, підприємствами надаються транспортні засоби для її реалізації означеної діяльності у приміській місцевості. Окрім, того спільно з ПрАТ «Північний гірничо-збагачувальний комбінат» та ПрАТ «Центральний гірничо-збагачувальний комбінат» створено профорієнтаційні центри на базі загальноосвітніх шкіл №116, №110, №125, де здійснюється профконсультування здобувачів освіти з акцентом подальшого працевлаштування на означені підприємства через навчання в ліцеї.

Представники підприємств приймають активну участь у підвищенні якості професійної підготовки майбутніх фахівців. Так, у співпраці з соціальними партнерами розроблено підручники «Гірничо-прохідницькі машини і комплекси», «Термінологічний довідник», «Охорона праці в гірничорудній галузі», «Гірничі роботи», які отримали гриф Міністерства освіти і науки України, навчальні посібники «Комплекс навчальних модулів з оволодіння професійними компетентностями за професією «Прохідник»», «Монтаж, налагодження та експлуатація електрообладнання», 11 програм короткострокової підготовки.

Педагогічні працівники закладу освіти та представники підприємства ПрАТ «Центральний гірничо-збагачувальний комбінат» пройшли підготовку за програмою курсу для організаторів і наставників дуального професійного навчання в українських компаніях у рамках українсько-німецького партнерського проекту «Просування партнерства палат та асоціацій України».

Надходження коштів до закладу освіти від проходження професійно-практичної підготовки здобувачами освіти на оплачуваних робочих місцях з 2017 по 2023 рік складає 3 226 743 грн.

З метою інтеграції професійної підготовки майбутніх фахівців до сучасних вимог виробництва підприємствами-замовниками кадрів зроблено вагомий внесок у розвиток матеріально-технічної бази у вигляді фінансової благодійної допомоги: ПрАТ «Центральний

гірничо-збагачувальний комбінат» надано 41 000 грн. для придбання демонстраційного обладнання для кабінету «Технології та комплексної механізації гірничих робіт», 1 000 000 грн. у вигляді лабораторного обладнання для навчально-практичного центру електротехнічних технологій; АТ «Криворізький залізорудний комбінат» виділено 30 100 грн., які витрачено на придбання друкуючого пристрою, телевізора, засобів індивідуального захисту, будівельних матеріалів.

Однак, ураховуючи надскладні обставини воєнного часу та зацікавленість підприємств-замовників робітничих кадрів у формуванні висококваліфікованого кадрового потенціалу, значні перешкоди у впровадженні елементів дуальної форми навчання та підвищенні показників якості підготовки майбутніх фахівців в умовах підприємства вбачаємо у перегляді вікових обмежень при здобутті технологічно складних професій (18 років) та перенавчанні наставників на підприємствах, які матимуть досвід психолого-педагогічної підготовки, що стане предметом наших подальших досліджень.

УДК 338.246.025:37.014.5

Роман Фриз

аспірант Інституту професійної освіти НАПН України,

<https://orcid.org/0009-0006-1902-3634>,

e-mail: roman.fryz@gmail.com

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ПОБУДОВИ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Анотація. Визначено концептуальні підходи побудови моделі державно-приватного партнерства у сфері професійної освіти: мета партнерства, принципи співпраці, інституційні рамки та соціальна значущість результатів. Встановлено взаємозв'язок між проблематикою, концепцією побудови та практичним впровадженням такої моделі. Наголошено на ключових елементах концептуальних підходів.

Ключові слова: професійна освіта, державно-приватне партнерство, модель, концептуальні підходи, проблематика.

CONCEPTUAL APPROACHES TO MODELING PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIPS IN VOCATIONAL EDUCATION

Roman Fryz,
postgraduate student of the
Institute of Vocational Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The conceptual approaches to modelling public-private partnerships in vocational education, such as the purpose of partnership, principles of cooperation, institutional framework and social significance of the results, are defined. The relationship between the issues, the concept of creation and the practical implementation of such a model is established. Attention is focused on the main components of conceptual approaches.

Keywords: vocational education, public-private partnership, model, conceptual approaches, issues.

Актуальність побудови ефективної моделі державно-приватного партнерства у сфері професійної освіти значно зростає в сучасних складних умовах. Це партнерство дозволяє державі та бізнесу об'єднати зусилля для розвитку системи професійної освіти, її адаптації до сьогоденних викликів та потреб, сприяючи відновленню інфраструктури, економіки України та забезпеченню сталого розвитку.

У конструюванні моделі державно-приватного партнерства можна виділити науково-ціннісний та практично значущий аспекти. Практичне впровадження моделі партнерства втілюється у реалізації конкретних проєктів державно-приватного партнерства у сфері професійної освіти й надає можливість оцінити ефективність моделі партнерства, порівнюючи прогнозовані та фактичні результати співпраці. Наукова цінність моделювання полягає у розкритті проблематики державно-приватного партнерства у сфері професійної освіти як явища чи процесу. Проблематика побудови моделі включає реальні виклики та бар'єри, які існують у співпраці державного та приватного партнерів. У відповідь на ці виклики формуються концептуальні підходи. Концептуальні підходи – це способи, які визначають, як моделювання може врахувати та подолати наявні проблеми розвитку державно-приватного партнерства у сфері професійної освіти. Водночас після впровадження моделі можна виявити нові проблеми, що сприятиме подальшому вдосконаленню концепції.

Отже, між проблематикою, концепцією побудови та практичним впровадженням моделі державно-приватного партнерства у сфері професійної освіти існує циклічний взаємозв'язок.

3. Рябова визначає модель державно-приватного партнерства у сфері професійної освіти як «структуризацію процесу та визначення необхідних умов взаємодії закладу освіти та приватних організацій, в якій відображається її концептуальна основа й описання соціально значущого результату, що отримується в майбутньому при заданих умовах». Така модель розглядається як «концептуальний та структурований опис способу розв'язання поставлених завдань й отримання запланованого результату». (Рябова, 2022, с. 248) Ці два аспекти забезпечують гармонійне поєднання теоретичних основ і практичної реалізації партнерства. Концептуальний опис наголошує на стратегічному узгодженому баченні моделі партнерами, що робить її основою для розробки конкретних механізмів співпраці. Структурований опис конкретизує, як саме модель функціонуватиме. Це деталізований поділ моделі на складові частини, що відповідають за певні аспекти співпраці. На думку З. Рябової, структура моделі державно-приватного партнерства у сфері професійної освіти має такі блоки: аналітичний (ризиками); цільовий; концептуальний (проектний); ресурсний; процесуальний (умови); результативний; презентаційний (Рябова, 2022, с. 248).

Відповідно до цього, достатня деталізація усіх структурних блоків моделі державно-приватного партнерства у сфері професійної освіти є одним із концептуальних підходів побудови моделі. Кожен структурний блок повинен бути не лише описаний, але й адаптований до конкретних умов функціонування професійної освіти, відображати особливості співпраці. Також, деталізація сприятиме виявленню ключових проблем, що супроводжують реалізацію таких партнерств.

До концептуальних підходів побудови моделі державно-приватного партнерства у сфері професійної освіти можна віднести: мету партнерства, принципи співпраці, інституційні рамки та соціальну значущість результатів.

Мета партнерства виступає фундаментальним елементом, що формує логіку й структуру взаємодії між державним та приватним сектором у сфері професійної освіти. При ініціюванні співпраці, кожен із партнерів має свої власні цілі та інтереси, проте на їх перетині виникає спільна мета, яка стає основою для реалізації державно-приватного партнерства.

Приватний сектор має вагомі стимули для участі в партнерстві, зокрема через попит на кваліфіковану робочу силу або з метою просування власної продукції. Інший тип партнерства передбачає участь роботодавців у розробці змісту та системи професійної освіти, зокрема через регіональні ради та робочі групи (Public-private

partnerships for skills development a governance perspective, 2021, с. 12). Державний сектор (представлений закладом професійної освіти) має за мету підвищити якість освітньої діяльності, яка визначається як рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти (Про освіту, 2017, п.п. 30 ч. 1 ст. 1).

Отже, спільною метою співпраці державного та приватного партнерів у сфері професійної освіти є підвищення якості професійної підготовки (Radkevych, 2024, с. 6), формування конкурентоспроможного фахівця (Рябова, 2022, с. 248).

Принципи співпраці. В. Радкевич характеризує принципи державно-приватного партнерства у сфері професійної освіти як «визначену систему вихідних положень, вимог до співробітництва сторін партнерства, виконання яких забезпечує необхідну його ефективність» (Radkevych, 2022, с. 106) та відносить до таких принципи інтегративності, співробітництва й пошуку компромісів, соціального партнерства, зв'язку теорії з практикою і продуктивною діяльністю, децентралізації управління, рівноправності партнерів; узгодження інтересів сторін партнерства, соціальної відповідальності, бенчмаркінгу; спільного фінансування, розподілу ризиків між партнерами (Radkevych, 2022, с. 111).

Під час підготовки, реалізації та оцінки ефективності проєктів державно-приватного партнерства усі ризики підлягають обов'язковій ідентифікації, оцінці та розподілу між державним і приватним партнерами залежно від спроможності контролювати, управляти та/або запобігати виникненню такого ризику (Методика виявлення ризиків здійснення державно-приватного партнерства, їх оцінки та визначення форми управління ними, 2015, п. 5, 6; Порядок проведення аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства, 2020, абз. 15 п. 6, абз. 17 п. 8, пп. 3 п. 14). Виявлення, розподіл та управління ризиками є складним процесом, що вимагає від керівників закладів професійної освіти володіння відповідними компетентностями. Тому, не виключено, що у результаті суб'єктивної оцінки управлінських ризиків, керівник закладу професійної освіти з мотивів обережності відмовиться від участі в проєкті державно-приватного партнерства. Ця проблема вимагає окремого дослідження для напрацювання концептуального підходу її вирішення, яке, зокрема, може полягати у підвищенні кваліфікації керівників закладів професійної освіти, розробці методичних посібників, взірцевих документів, або, як пропонує С. Кравець – створення дорадчо-консультативних, консалтингових центрів для надання організаційної та методичної

допомоги закладам професійної освіти, приватним партнерам, які прагнуть розвивати співпрацю на засадах партнерства (Кравець, 2022, с. 132).

Інституційні рамки передбачають врахування чинних нормативно-правових умов при конструюванні моделі державно-приватного партнерства у сфері професійної освіти та пропонує шляхи їх вдосконалення. Також цей компонент визначає роль та відповідальність кожного учасника партнерства. Відповідність моделі партнерства законодавству є критично важливим для її практичного впровадження та забезпечує захист інтересів усіх учасників, прозорість, уникнення конфліктів інтересів і корупційних ризиків, підтримку державної політики у сфері професійної освіти.

Відповідно, наразі в Україні можливою є побудова моделі контрактної (на основі договору) форми державно-приватного партнерства у сфері професійної освіти (Про державно-приватне партнерство, 2010, абз. 2, ч. 1, ст. 1), що є обмеженням у порівнянні з досвідом державно-приватного партнерства країн Європи, де поширені інституційна та інші форми державно-приватного партнерства.

На необхідності вдосконалення нормативно-правової бази щодо розвитку державно-приватного партнерства у сфері професійної освіти наголошують В. Радкевич (Radkevych, 2024, с. 13), С. Кравець (Кравець, 2022, с. 132).

Соціальна значущість результатів. Впровадження моделі державно-приватного партнерства у сфері професійної освіти, попри досягнення партнерами визначеної мети, повинно давати позитивний соціальний ефект. До соціально-значущих результатів можна віднести:

збалансоване задоволення потреб ринку праці, підвищення рівня працевлаштування випускників. Партнерство сприяє підготовці конкурентоспроможних фахівців, які володіють необхідними навичками та компетенціями, що відповідають сучасним технологіям і вимогам роботодавців. (Lulko, 2024, с. 160, 163) Це підвищує рівень зайнятості та добробуту громадян;

зменшення бюджетних витрат на реалізацію програм професійної освіти (Lulko, 2024, с. 163). Приватний сектор не лише інвестує кошти, а й здатний на ефективніше управління проектами, що дозволяє уникнути непродуктивних витрат. Також, навчання в умовах реального виробничого середовища дозволяє знизити витрати роботодавців і держави на перепідготовку кадрів після завершення формальної освіти;

зміцнення зв'язків між професійною освітою і приватним бізнесом (Lulko, 2024, с. 163). Завдяки партнерству бізнесу та

закладів професійної освіти навчальні програми адаптуються до сучасних потреб ринку праці, що зменшує проблему невідповідності між навичками випускників і потребами роботодавців. Участь бізнесу у професійній освіті, особливо у локальних проєктах, сприяє економічному розвитку регіонів, створенню робочих місць;

підвищення рівня доступу до якісної освіти. Розширення можливостей для здобуття професійної освіти, зокрема через модернізацію матеріально-технічної бази навчальних закладів, впровадження інноваційних методик та актуальних навчальних програм.

Соціальна значущість результатів реалізації моделі державно-приватного партнерства виходить за рамки індивідуальних вигод партнерів. Вона забезпечує розвиток людського капіталу, сприяє економічній стабільності та розв'язанню соціальних проблем, підвищуючи якість життя у суспільстві.

Таким чином, концептуальні підходи виступають інструментом, що дозволяє структурно осмислити та подолати проблематику побудови моделі державно-приватного партнерства у сфері професійної освіти. Вони забезпечують теоретичне підґрунтя для розробки практичних рішень і створення ефективної моделі, здатної адаптуватися до сучасних викликів.

Список посилань

- Lulkova, J. (2024). Public-private partnership models in the professional training of specialists for the contemporary labor market needs. *Professional Pedagogics*, 1(28), 159–166. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2024.28.159-166>
- Public-private partnerships for skills development a governance perspective (Summary note). (2021). European Training Foundation. https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2021-04/ppps_for_skills_development_summary_note_2.pdf
- Radkevych, V. (2022). Development principles of public-private partnerships in vocational education and training in the postwar period. *Professional Pedagogics*, 2(25), 104–114. <https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/1/article/view/810/1036>
- Radkevych, V. (2024). Public-private partnership in the field of vocational education: A development roadmap. *Professional Pedagogics*, 2(29), 3–20. <https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/1/article/view/946/1301>

- Кравець, С. Г. (2022). Нормативно-правове забезпечення розвитку державно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти. *Професійна педагогіка*, 1(24), 127–137. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.127-137>
- Методика виявлення ризиків здійснення державно-приватного партнерства, їх оцінки та визначення форми управління ними, Постанова Кабінету Міністрів України № 232 (2015) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232-2011-п#Text>
- Порядок проведення аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства, Постанова Кабінету Міністрів України № 384 (2020) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-2020-п#Text>
- Про державно-приватне партнерство, Закон України № 2404-VI (2010) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text>
- Про освіту, Закон України № 2145-VIII (2017) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- Рябова, З. В. (2022). Модель розвитку державно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти. У *Професійна освіта для сталого розвитку: Виклики в умовах воєнного стану, результати і перспективи* (с. 246–249). ІПО НАПН України. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/734235/1/Рябова_tezy.pdf

ІННОВАЦІЙНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Електронне продовжуване видання
Інституту професійної освіти НАПН України

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Валентина Радкевич,

доктор педагогічних наук, професор, академік Національної академії педагогічних наук України,
директор Інституту професійної освіти НАПН України

ЗАСТУПНИКИ РЕДАКТОРА

Людмила Єршова,

доктор педагогічних наук, доцент, заступник директора з науково-експериментальної роботи
Інституту професійної освіти НАПН України

Людмила Базиль,

доктор педагогічних наук, доцент, учений секретар
Інституту професійної освіти НАПН України

ЧЛЕНИ РЕДКОЛЕГІЇ

Тетяна Герлянд

доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувачка лабораторії
технологій професійного
навчання Інституту професійної
освіти НАПН України

Андрій Гуржій,

доктор технічних наук,
професор, дійсний член
(академік) НАПН України,
головний науковий співробітник
лабораторії електронних
навчальних ресурсів Інституту
професійної освіти НАПН
України

Олександр Гуменний,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
лабораторії електронний
навчальних ресурсів
Інституту професійної освіти
НАПН України

Закатнов Дмитро, кандидат

педагогічних наук, старший
науковий співробітник,
завідувач лабораторії
професійної кар'єри Інституту
професійної освіти НАПН
України

Андрій Каленський,

доктор педагогічних наук,
професор, провідний науковий
співробітник лабораторії
технологій професійного
навчання Інституту професійної
освіти НАПН України

Світлана Кравець,

кандидат педагогічних наук,
старший дослідник, завідувачка
лабораторії зарубіжних систем
професійної освіти і навчання
Інституту професійної освіти
НАПН України

Вікторія Кручек,

доктор педагогічних наук,
доцент, завідувачка лабораторії
дистанційного професійного
навчання Інституту професійної
освіти НАПН України

Петро Лузан,

доктор педагогічних наук,
професор, головний науковий
співробітник лабораторії
науково-методичного супроводу
підготовки фахівців у коледжах і
технікумах Інституту
професійної освіти
НАПН України

Нелля Ничкало,

доктор педагогічних наук,
професор, академік НАПН
України, академік-секретар
Відділення професійної освіти
та освіти дорослих НАПН
України

Валерій Орлов,

доктор педагогічних наук,
професор, головний науковий
співробітник лабораторії
професійної кар'єри Інституту
професійної освіти НАПН
України

Микола Пригодій,

доктор педагогічних наук,
професор, заступник директора з
наукової роботи Інституту
професійної освіти НАПН
України

Олена Тітова,

доктор педагогічних наук,
професор завідувачка
лабораторії науково-
методичного супроводу
підготовки фахівців у коледжах
Інституту професійної освіти
НАПН України

ІННОВАЦІЙНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Електронне продовжуване видання
Інституту професійної освіти НАПН України

РУБРИКИ:

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Відповідальний редактор: **Петро Лузан**,
доктор педагогічних наук, професор

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Відповідальний редактор: **Валентина Радкевич**,
доктор педагогічних наук, професор,
академік Національної академії педагогічних наук України

ПІДГОТОВКА ДО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Відповідальний редактор: **Валерій Орлов**,
доктор педагогічних наук, професор

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Відповідальний редактор: **Оксана Лапа**,
кандидат педагогічних наук, доцент

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Відповідальний редактор: **Янна Чепуренко**,
кандидат педагогічних наук, доцент

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Відповідальний редактор: **Микола Пригодій**,
доктор педагогічних наук, професор

ІННОВАЦІЙНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Електронне продовжуване видання Інституту професійної освіти НАПН України

РУБРИКА: НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Рубрика заснована рішенням Вченої ради Інституту професійно-технічної освіти НАПН України (протокол № 10 від 04 жовтня 2021 року)

Відповідальний редактор: **Валентина Радкевич**,
доктор педагогічних наук, професор,
академік Національної академії педагогічних наук України

У рубриці «Науково-методичне забезпечення професійної освіти» оприлюднюються матеріали щорічної звітної всеукраїнської конференції Інституту професійної освіти НАПН України «Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання», результати завершених наукових досліджень ІПО НАПН України, експериментів всеукраїнського і регіонального рівнів та інші матеріали наукового, навчального, виробничо-практичного і довідкового характеру з проблем науково-методичного супроводу професійної і фахової передвищої освіти

— 00 —

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ РУБРИКИ

ГОЛОВА

Валентина Радкевич,
доктор педагогічних наук, професор,
академік Національної академії педагогічних наук України

— 00 —

ЧЛЕНИ РЕДКОЛЕГІЇ

Людмила Базиль, доктор педагогічних наук, професор, учений секретар Інституту професійної освіти НАПН України

Людмила Єршова, доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту професійної освіти НАПН України

Тетяна Герлянд, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувачка лабораторії технологій професійного навчання Інституту професійної освіти НАПН України

Олександр Гуменний,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії електронний навчальних ресурсів Інституту професійної освіти НАПН України

Андрій Гуржій, доктор технічних наук, професор, академік НАПН України, головний науковий співробітник лабораторії електронних навчальних ресурсів Інституту професійної освіти НАПН України

Дмитро Закатнов, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач лабораторії професійної кар'єри Інституту професійної освіти НАПН України

Андрій Каленський, доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник лабораторії технологій професійного навчання Інституту професійної освіти НАПН України

Світлана Кравець, кандидат педагогічних наук, старший дослідник, завідувачка лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання Інституту професійної освіти НАПН України

Вікторія Кручек, доктор педагогічних наук, доцент, завідувачка лабораторії дистанційного професійного навчання Інституту професійної освіти НАПН України

Оксана Лапа, кандидат педагогічних наук, старший дослідник, завідувачка центру психологічного супроводу діяльності педагогічних працівників закладів професійної освіти Інституту професійної освіти НАПН України

— 00 —

Валерій Орлов, доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії професійної кар'єри Інституту професійної освіти НАПН України

Петро Лузан, доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії науково-методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах Інституту професійної освіти НАПН України

Микола Пригодій, доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту професійної освіти НАПН України

Олена Тітова, доктор педагогічних наук, професор завідувачка лабораторії науково-методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах Інституту професійної освіти НАПН України

Янна Чепуренко, кандидат педагогічних наук, доцент, керівник Центру управлінських технологій професійної освіти Інституту професійної освіти НАПН України

ІННОВАЦІЙНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Електронне продовжуване видання
Інституту професійної освіти НАПН України

— 00 —

Видано у 2024 році:

Випуск 1 (14) 2024

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ:
матеріали XVIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (звітної) Інституту професійної освіти
НАПН України (м. Київ, 26 лютого – 07 березня 2024 р.)

Випуск 2 (15) 2024

ДІЯЛЬНІСТЬ ІНСТИТУТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ У 2023 р.: монографія.

Випуск 3 (16) 2024

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ
ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ТА ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ: інформаційно-
аналітичні матеріали до звіту Інституту професійної освіти НАПН України
на засіданні Президії НАПН України від 16 травня 2024 р.

Випуск 4 (17) 2024

РОЗВИТОК ПРОЄКТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-
ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ У ВІТЧИЗНЯНІЙ І ЗАРУБІЖНІЙ ПРАКТИЦІ: МОНОГРАФІЯ

Випуск 5 (18) 2024

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА: СОЦІОГУМАНІТАРНІ ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ ТА ПОВОЄННОГО
ВІДНОВЛЕННЯ: матеріали круглого столу (25 квітня 2024 р.)

Випуск 6 (19) 2024

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ,
РЕЗУЛЬТАТИ І ПЕРСПЕКТИВИ: монографія

— 00 —

ІННОВАЦІЙНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Електронне продовжуване видання
Інституту професійної освіти НАПН України

РУБРИКА:
НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Випуск 7(20)

**МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В
КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ І НАЦІОНАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ**

АВТОРИ:

Інна ШОРОБУРА, Лариса ПЕТРЕНКО, Алла ОНИЩЕНКО, Дар'я ВОРОНІНА-ПРИГОДІЙ,
Serhii KULIESHOV, Валентина ТРОЦЬКА, Денис НАТЕСА, Микола ПРИГОДІЙ,
Дмитро ГОМЕНЮК, Оксана ЧУЙКОВА, Анна ОСТАПЕНКО, Тетяна ПАЩЕНКО,
Дмитро НАГЛІЙ, Тетяна ПЯТНИЧУК, Андрій КОСТЮЧИК, Володимир АРТЮШЕНКО,
Владислав ВЕЛИКОЖОН, Олександр КРЯЧЕК, Людмила ШЕСТЕРІКОВА,
Максим МАКСИМОВ, Павло ГРІЩЕНКО, Дмитро ЗАКАТНОВ, Карина МАЛІНОВСЬКА,
Василь ШУСТЬ, Володимир ОВЧАРУК, Петро ЛУЗАН, Катерина БЕХ, Мирослава КАРАЦУБА,
Олександр ЯМКОВИЙ, Вікторія КРУЧЕК, Олександр ГУМЕННИЙ, Андрій ВОЛОШИН,
Тамара КОТИРЛО, Ганна КРИВОНОС, Олена ПІТОВА, Ольга ЄРШОВА, Ірина БУДУЛУЦА,
Данило СИВОЛАП, Ольга БАНІТ, Євдокія ГОРБАН, Тетяна ГЕРЛЯНД, Андрій КАЛЕНСЬКИЙ,
Ірина МОСЯ', Світлана ЗАСЛАВСЬКА, Оксана СУБІНА, Вадим КУШНІР, Іван ПАСІЧНИК,
Андрій ГУРЖІЙ, Владислав БЕЛАН, Лілія ЛУПАРЕНКО, Ольга ГАЙДУК, Світлана КРАВЕЦЬ,
Андрій БЕЗУГЛІЙ, Марина ПИЛЯВЕЦЬ, Володимир КРЯЧКО, Голда ВІНОГРАДСЬКА,
Лідія ГУМЕННА, Тетяна СТОЙЧИК, Роман ФРИЗ

*Рекомендовано до оприлюднення Вченою радою Інституту професійної освіти НАПН України
(протокол No 13 від 23 грудня 2024 року)*

Формат 210×297
Авт. арк. – 22,1

Виготівник і видавець:

Інститут професійної освіти НАПН України
03045 Київ, пров. Віто-Литовський, 98-а
+380 (44) 252-71-75; +380 (44) 259-45-53(факс)
e-mail: info@ivet.edu.ua

Підтвердження внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК, No 3805 від 21.06.2010 р.

Наукові редактори – Валентина Радкевич, Микола Пригодій
Технічний редактор – Ольга Єршова
Літературний редактор – Лідія Гуменна
Бібліографічний редактор – Вікторія Маркова
Палітурка¹ – Людмила Шестерікова

¹ <https://edvoy.com/articles/phd-abroad-scholarships-for-indian-students/>